

Teodor Gladcov

CIMENTUL

Cartea Rusă

F. GLADCOV

CIMENTUL

Traducere din limba rusă

de

VALER ANDRONE și E. ANTONESCU

Ediția a II-a revăzută

1953

EDITURA A.R.L.U.S. – „CARTEA RUSĂ"

ФЕДОР ГЛАДКОВ

ЦЕМЕНТ

Государственное Издательство Художественной Литературы

Москва 1951

I. UZINA PUSTIE

1

IN PRAGUL CUIBULUI

Intocmai ca acum trei ani, la ceasul acesta timpuriu al dimineţii de Martie, dincolo de cazărmi şi de arcadele uzinei, marea spumega în soare, iar între munţi şi mare văzduhul era auriu, ca vinul săgetat de sclipiri. Şi înaltele coşuri albastre, şi halele de beton armat ale uzinei, şi căsuţele muncitorilor din Uiutnaia Colonia [1]), şi culmile poleite cu aramă ale munţilor, toate se topeau deopotrivă în soare, şi se făceau albastre străvezii.

Nimic nu se schimbase în aceşti trei ani. Munţii fumurii, culmile lor de fierăstrău, văgăunile, carierele şi stâncile lor, erau întocmai cum fuseseră şi în copilărie. Se văd de departe faimoasele cariere de piatră, terasamentele şinelor şi planurile lor înclinate, strecurându-se printre bolovani şi tufişuri, podurile şi ascensoarele din trecătorile înguste. Şi mai jos, uzina, aceeaşi, neschimbată: un întreg oraş de cupole, turnuri şi acoperişuri cilindrice ; apoi, aşezată mai sus de uzină, pe povârnişul muntelui, aceeaşi Uiutnaia Colonia cu sal-

---

[1]) Localitate în regiunea Mării Caspice. (N. trad.)

câmii ei vesteji şi curţile mărunte, de câte doi stânjeni pătraţi, dinaintea fiecărei prispe.

Cum treci prin spărtura zidului de beton care desparte teritoriul uzinei de mahalaua oraşului, (fusese cândva o portiţă acolo, dar acum e doar o spărtură), în al doilea corp de clădire, dai de locuinţa lui Gleb.

Acuşi are să-i iasă în cale nevastă-sa, Daşa, cu fetiţa lor, Niurca. Are să scoată un ţipăt şi, cutremurată de bucurie, i se va cuibări la piept. Daşa nu-l aşteaptă, iar el n'are ştire de câte a pătimit ea fără de el, în ăşti trei ani. Nu-i drum, nu-i potecă în ţară, nestropite cu sânge omenesc: pe aici să se fi mulţumit moartea a trece doar pe uliţă, ocolind cocioabele muncitorilor, sau îi va fi măturat, în vârtejul de foc, şi cuibul lui?

Dincolo de zid, pe maidan, se zbenguiau plozi murdari şi rătăceau capre borţoase, cu ochi afurisiţi ca de şarpe, ronţăind puieţii de salcâm.

Nedumeriţi, cocoşii îşi înălţau crestele roşii, întâmpinându-l pe Gleb, cu o apostrofă răstită:

— Ăsta cine-mi mai e?

Şi inima lui Gleb simţea cum munţii, cu văgăunile carierelor cu tot, cu coşurile uzinei şi cu sălaşurile muncitoreşti, se cutremură toate de un clocot surd, subpământean.

De sus se văd — strecurându-se printre clădirile de piatră ale uzinei şi coborînd spre mare, spre chei — pilonii de beton ai funicularului, în chipul unui „H" gigantic, asemenea unor arcuri de triumf. Intre ei stau cablurile de oţel, întinse ca nişte coarde, cu vagonetele împietrite brusc în zbor, iar dedesubtul lor zace împletitura de oţel a plasei de protecţie, mâncată de rugină. Iar colo, la capătul cabotajului, deasupra schelăriei turnului prin care se vede cerul — aripile elevatorului electric, desfăşurate.

Foarte bine! Iar maşini, iar muncă. Muncă nouă, muncă liberă, cucerită prin luptă — prin foc şi sânge. Foarte bine!

Se aude behăit de capre, laolaltă cu râsete de plozi. Duhneşte a cocină de porci rânită. Şi peste tot a năpădit buruiana. Iar ulicioarele gem de găinaţ şi de balegă.

Dece-s slobode caprele, şi porcii, şi păsările? Pe vremuri, direcţia o interzicea cu străşnicie.

Il întâmpinară trei femei cu boccele la subsuoară, venind în şir ca gâştele pe cărăruia îngustă, din spre Uiutnaia Colonia. In frunte, cea mai bătrână, cu chip de cloanţă-cotoroanţă şi după ea, alte două mai tinere: una dolofană, pieptoasă, cealaltă cu pleoapele umflate, cu ochii roşii, şi cu basmaua trasă ca un cozoroc peste ochi.

In cea mai bătrână, Gleb recunoscu numaidecât pe nevasta lăcătuşului Loşac; cea pieptoasă era femeia lui Gromada, tot lăcătuş şi el; a treia nu i se păru cunoscută.

Gleb le tăie calea, bucuros şi mişcat:

— Vă doresc ziua bună, tovarăşe femei!

Dar ele îl măsurară bănuitor şi-l ocoliră. Numai nevasta lui Gromada se răţoi, veselă:

— Hai, hai, vezi-ţi de drum. Nu se dă ziua bună cu fitecine...

— Da' ce-i cu voi, babelor? Nu mă mai cunoaşteţi, aşa-i?

Băbătia lui Loşac se opri în loc şi mormăi răguşit, nu pentru el, ci ca pentru sine:

— Păi, ăsta-i Gleb! Doamne! S'a întors de pe ceea lume!

Şi-şi urmă drumul ei, nepăsătoare şi ursuză.

Gromadiha începu să râdă şi nu spuse nimic. Doar când ajunse la zid, se răsuci spre el şi se porni pe meliţat:

— Zoreşte, Gleb Ivanâci! Aleargă! Du-te de te joacă cu Daşa ta de-a baba oarba... Dacă o poţi prinde, cununaţi-vă iar...

Gleb se uită lung pe urma femeilor şi nu-şi mai recunoscu vecinele prietenoase de altădată. Zdravăn le-a mai zgâlţâit, desigur, viaţa, pe nevestele muncitorilor dela uzină!

Neschimbat era şi zăplazul curţii, de doi stânjeni pătraţi, şi neschimbată, către uliţă, ghereta latrinei. Doar că vremea şi vânturile de nord-est au prăvălit gardul şi solzi albăstrui îi acoperă azi scândurile.

Incă o clipă, şi Daşa se va năpusti afară cu un strigăt de bucurie. Oare cum îl va întâmpina pe el, cel întors din foc şi dela moarte? S'ar putea întâmpla ca ea să-l socotească mort, ori poate că-l aşteaptă zi de zi, chiar din ceasul când, într'o noapte neagră, le-a lăsat, pe ea şi pe Niurca, în cocioaba asta.

El îşi lăsă raniţa jos şi puse mantaua pe gard. Stete pe loc şi-şi întinse mâinile în sus şi'nlături, ca să-şi mai potolească răsuflarea; apoi îşi şterse năduşala de pe obraz, cu mâneca vestonului.

Şi chiar în clipa când dădu să urce treptele cerdacului, uşa se dete larg înlături.

O femeie oacheşă şi sprâncenată, cu broboadă roşie şi cu cazacă bărbătească, sta în pătratul negru al uşii şi îl privea cu uimire. Când dete cu ochii de surâsul lui Gleb, în priviri prinse a-i străluci o bucurie sfioasă.

Iată-i ştiuta zvâcnire a bărbiei şi obrajii dolofani ca de copilă, şi nasul rotunjor, şi capul aplecat puţin într'o parte, când te priveşte în lumina ochilor, şi sprâncenele îndărătnice de odinioară — da, ea e, Daşa! Dar tot restul, (ce anume, nu putea spune dintr'odată) îi e străin, nemaiîntâlnit la ea nicicând până acum.

— Daşoc, nevestico!... Draga mea!... Ei?...

Şi se năpusti în spre dânsa, sufocat de o turburare cu neputinţă de stăvilit.

Daşa încremeni, aşa cum stătea în pervazul uşii, pe treapta cea mai de sus a cerdacului, şi numai cât făcu din mână spre Gleb, ca în spre o vedenie. Incetişor, bâigui, îmbujorată de temeri:

— Tu... eşti?... Gle-eb!... Dragul meu!...

Iar în priviri, în adâncul lor întunecat, pâlpâia o spaimă nelămurită.

Şi când Gleb o cuprinse în braţe şi se lipi cu nesaţ de gura ei, dintr'odată o cuprinse o slăbiciune şi fu gata-gata să leşine.

— Aşa, vezi,... sănătoasă şi teafără, porumbiţo...

Ea însă nu se putea deslipi dela pieptul lui, şi tot gângurea copilăreşte:

— Vai, Gle-eb! Cum se poate una ca asta?... Şi eu să nu ştiu nimic! De unde ai răsărit?... Aşa... pe... neaşteptate...

Şi râdea, şi-şi ascundea capul la pieptul lui. Iar el o strângea tot mai tare, şi simţea cum îi bate inima, cum o scutură toată un tremur nestăpânit.

Se smulgeau unul de lângă altul, privindu-se, beţi parcă, în ochi, şi râdeau, şi iar se îmbrăţişau furtunos.

Gleb o săltă în braţe ca pe un copil, şi dete s'o ducă în odaie, cum făcea în primele lor zile de căsnicie. Dar Daşa se smunci şi, zâmbind şăgalnic, prinse să-şi potrivească hainele.

— Uf, cum te-ai mai aprins!... Şi eu ce nebună sunt... — Dându-şi cu pieptenele prin păr şi gâfâind agitată, ea se ferea de el, mergând de-a'ndaratelea spre portiţă. Şi dintr'odată, amintindu-şi ceva strigă speriată:

— Vai de mine, ce întârziată-s! Fug, trebue să fug, Gleb!...

Şi apoi, vorbind serios, dar tot turburată, rosti:

— Treci pe la zavcom[1]) şi înscrie-te pentru raţie. Mie mi-e cam peste mână... Ah, Gleb,... tovarăşe! Nici nu-mi vine să-mi cred ochilor... Eşti cu totul altul, nou... şi apropiat şi străin!

— Ce-i asta, Daşoc? Nu înţeleg nimic...

Daşa însă şi ajunsese în pragul porţii şi îi zâmbea de acolo.

— Eu mănânc în oraş, la cantina Narpit-ului[2]); pâinea o iau la partcom[3]). Tu du-te la zavcom şi înscrie-te pentru cartela de pâine. Două zile nu mă vezi... o delegaţie urgentă la ţară... Până atunci, tu odihneşte-te de drum. Plec chiar acum, mă aşteaptă căruţa. In niciun caz nu pot să...

— Stai o clipă, Daşoc... Cum vine asta? Nici n'am apucat bine să-ţi văd ochii, şi tu o şi ştergi?

Se repezi la ea şi din nou o îmbrăţişă cu toată puterea. Dar ea se eliberă din nou, cu duioasă hotărîre.

— Spune-mi şi mie, Daşoc, ce înseamnă asta...

---

1) *Zavcom* — (prescurtare) comitet de uzină (N. trad.)
2) *Narpit* — (prescurtare) Direcţia alimentaţiei publice (N. trad.)
3) *Partcom* — (prescurtare) comitetul de partid (N. trad.)

— Ce să însemne? Sunt la jenotdel[1]), Gleb!
— Cum la jenotdel? Şi Niurca? Unde-i fetiţa?
— Niurca e la detdom[2]). Du-te şi te odihneşte. Eu nu mai pot zăbovi nicio clipă. Stăm noi de vorbă pe urmă...
Şi porni cu pas zorit... Indărătnică, broboada roşie îi făcu în necaz o vreme, până ce ajunse la zid: parcă îl chema la ea şi îi râdea în faţă. Pe urmă, la spărtură, Daşa întoarse capul, îi făcu semn cu mâna şi râse, făcând să-i sclipească toţi dinţii.
Gleb dete fuga la portiţă şi-i strigă:
— Daşoc! Dar cu Niurocica ce-i? Trebue să fie mare... Mă duc la ea s'o văd... Unde-i căminul ăla?
— Nu, nu, nu te duce! Mergem amândoi... Până atunci, odihneşte-te... Uite, eu am să mă'ntorc şi-o să mergem la ea în vizită...
Buimăcit, Gleb stătea în cerdac şi se uita cum dispare Daşa; nici în ruptul capului nu putea pricepe ce se întâmplase.
Trei ani petrecuse în iureşul războiului civil. In aceşti trei ani trecuse prin vâltoarea unor evenimente cumplite. ...Dar cum o fi trecut Daşa prin anii aceştia?
Iată-l întors la cuibul lui, de unde plecase cândva, într'o noapte tăcută. Iată şi uzina, aceeaşi, care i-a tăbăcit trupul cu fum şi ulei, încă de pe când era simplu ucenic. Dar cuibul e pustiu şi Daşa nu l-a întâmpinat în chipul în care visase el.
Se aşeză pe o treaptă a cerdacului, simţindu-se deodată foarte trudit. Nu doar că se ostenise bătând patru verste dela gară până aci, ci se simţea obosit din pricina celor trei ani şi a felului ciudat în care îl întâmpinase Daşa.
Dece tăcerea asta neobişnuită? Dece vibrează aerul de ţârâitul greierilor, iar foşnetul găinilor ce scurmă pluteşte deasupra Coloniei Uiutnaia?
Nu-s clădiri astea, ci gheţari în topire, iar coşurile uzinei se învineţesc asemenea unor hogeaguri de sti-

---

[1]) *Jenotdel* — (prescurtare) secţia de pe lângă comitetele de partid, care se ocupa de problemele ce privesc femeile (N. trad.)
[2]) *Detdom — (prescurtare) cămin de copii* (N. trad.)

clă. In vârful lor nici nu se mai vede zgura ; au luat-o vânturile de munte, iar de pe unul din ele săgeata paratrăznetului e smulsă din rădăcină. De furtună ? De-o mână omenească ?

Pe aici niciodată n'a mirosit a bălegar, ca la ţară ; şi iată că acuma, odată cu iarba ce se lasă tot mai la vale din munţi, vine mirosul dulceag, de putregai, al bălegarului de vite.

Bunăoară colo, în pavilionul de sub panta muntelui, iată secţia de lăcătuşerie. Cândva, ferestrele sale, înalte de trei stânjeni, sclipeau la ceasul acesta în soare, cu toate ochiuleţele lor nenumărate ; pe când acum, prin geamurile sparte se străvede, negru, pustiul.

Şi oraşul, dincolo de golf, pe coasta muntelui, e altfel : încărunţit, ascuns sub colb şi mucegai, una cu povârnişul muntelui ; nu mai e oraş, ci carieră de piatră părăsită.

Uite şi uşa, lăsată deschisă de Daşa, uşa ce duce într'o cameră pustie... Jos, în vale, cu focurile stinse stă, uitată, uzina...

De gardul scund se apropie un cocoş, care-şi înalţă creasta şi-l priveşte pe Gleb dintr'o parte, cu un singur ochi, ostil şi pieziş :

— Ăst-ta cin-ne mai e ?

2

BEZNĂ

Peste drum, în căsuţa de piatră cu ferestrele deschise, făcea scandal, beat, dogarul Savciuc. Motea, nevastă-sa, se tânguia, ţipând isteric.

Gleb trase cu urechea şi se învioră. Se sculă şi trecu în locuinţa lui Savciuc. In odaie era murdărie şi duhnea. Pe duşumele, printre scăunaşe răsturnate, erau învălmăşite haine. Un ceainic de tablă hodorogit zăcea pe o coastă, şi peste tot se vedea, risipită, făină. Motea zăcea pe sacul cu cartofi şi-l strângea la piept, iar Savciuc, într'o cămaşă sfâşiată, cu părul vâlvoi, bombănea,

lovind-o pe Motea şi cu pumnii şi cu picioarele desculţe.

Gleb îl apucă de subţiori şi-l trase înapoi.

— Savciuc! Ce ţi-e? Ai căpiat? Drac bărbos! Hai, mai hodineşte-te oleacă...

Savciuc rotea ochii ca un nebun şi se tot smucea din mâinile lui Gleb.

Motea se sprijinea într'o mână, iar cu cealaltă îşi trăgea fusta peste picioarele desgolite, jelindu-se cu glas ascuţit.

Savciuc se uita cu ochi injectaţi de sânge la Gleb şi nu-l recunoştea.

— Cine naiba oi mai fi şi tu, lua-te-ar dracu'? Ia'n cară-te, până nu-ţi ard câteva după ceafă...

Gleb râse, ca unul care-l cunoştea bine.

— Savciuc, prietene!... Ţi-am venit ca oaspete în casă, şi tu... aşa mă primeşti tu pe mine?

In ochii năuci ai lui Savciuc sclipi o scânteie de conştiinţă. Izbi cu piciorul murdar în podea şi-şi deschise larg braţele.

— Hei, lua-te-ar dracu'! Gleb, frate-meu, Ciumalov!... Ce diavol te-a adus de pe ceea lume? Pui de lele!...

Şi-l îmbrăţişă cu toată puterea. Işi vâra barba în obrazul lui Gleb şi râgâia, duhnind a rachiu. Pe urmă sări înapoi, o îmboldi cu piciorul pe Motea şi râse răguşit:

— Scoală, Motica! O lăsăm pe rândul viitor. Acum să stau niţel cu el, cu diavolul ăsta, cu Gleb, să mă mai jelui. Scoală-te. Hai, sărută-mi prietenul, tovarăşul, pe Gleb, iar alelalte lasă-le pe data viitoare...

Motea se ghemuise într'un colţ şi plângea.

Gleb se apropie de ea şi-i întinse mâna.

— Bravo, Motea, tinerico! Straşnic te mai baţi tu pentru drepturile tale. Noroc, draga mea!

Ea se răsti oţărîtă:

— Cară-te de aici, pacoste! Mulţi vă mai găsiţi să faceţi haz pe socoteala altuia!

— N'am să plec, Motea! Ospătează-mă cu gogoşi, cu friptură, ceai cu zahăr — doar faci negoţ cu sacul...

Gleb râdea și se juca cu Motea — o prindea de mâini și se oferea cu blândețe loviturilor ei.

— Dece mă gonești, Motea? N'am fost eu și așa trei ani pe front? Tu, în loc să te bucuri... așa, poftim, cică îi sunt dușman... Ia adu-ți aminte ce fată plină de draci ai mai fost! Voiam să te iau de nevastă, dar mi te-a suflat Savciuc, dogarul ăsta afurisit...

Motea își veni în fire și se sperie, de parcă abia acum l-ar fi văzut în fața ei pe Gleb.

— Vai de capul meu!... Ce-o mai fi și asta? Tu ești oare, Gleb Ivanovici?...

Savciuc hohoti ca un bețivan:

— Asta nu mai e muiere, Gleb, asta-i broască râioasă! Dacă mi-ești prieten, împușc'o cu mitraliera ta... — Și deodată gemu desnădăjduit: — Nu mai e viață'n mine Gleb, iar Motca și-a vârît toată viața ei în sac... Ne-au jefuit, Gleb...

Motea se ridică cu greu, sprijinindu-se istovită de perete.

— Doar și eu am avut copii... Am fost și eu bogată... Unde-s ei, Gleb Ivanovici? La ce mai trăesc eu, așa?...

Il privea pe Gleb cu ochii împânziți de lacrimi, își tot trăgea fusta peste genunchi, și-și frământa bluza la piept.

Da, n'a fost așa Motea. Cândva fusese prietenoasă, plină de duioșie, senină. Gleb și-o amintea, înconjurată de un cârd de copii, cloșcă cloncănind, mamă grijulie și iubitoare.

Savciuc se așeză pe un taburet și izbi cu pumnul în masă.

— Bine-am mai ajuns, frate Gleb! Bine-am mai ajuns... Mă apucă groaza, măi frățioare: nu mi-e teamă de moarte, pentru mine moartea nu există. Bezna mă înspăimântă pe mine, și paragina. Uite-o colea, privește... Nu-i uzină, e hazna de gunoaie, cuib de capre... Și dacă uzina s'a dus, eu unul mai sunt, Gleb!

Motea privea la el cu ochii goi. Deodată prinse a zâmbi stingherită.

— Imbracă-te, bivole!... Uite colo cămașa... Parcă-ai fi golanul golanilor...

Gleb râse.

— Caraghioşi mai sunteţi, măi copii!

— Motca, nevastă!...

Savciuc se apropie de ea, o ridică pe sus ca pe o fetiţă, şi-o aduse lângă Gleb.

— Uite-o pe Motca mea!... pupaţi-vă, lua-v'ar dracu'!...

De după munte se zăreau capetele coşurilor văduvite de fum, — străvezii, de cleştar, ca nişte pahare deşertate. Iar pe coastele masivului muntos, miţoase din pricina deselor tufe brune de paliur şi tuie, de-a-lungul terasamentului planului înclinat, zăceau, asemenea unor broaşte moarte, căuşele vagonetelor.

— Uzina... Ce-a fost, şi ce este, Gleb prietene! Adu-ţi aminte cum mai cântau la dogărie ferestraiele! Ce muzică era!... Ce frumuseţe!... Ehei, tovarăşe dragă!... Eu, doar, aici am ieşit din găoace...

Savciuc tânjea după vechea uzină, se tânguia pe mormântul muncii de altădată şi ochii i se umpleau de lacrimi. In durerea lui, părea asemeni unui orb, cu zâmbetul jalnic şi cu chipul întins în spre lumină, în sus.

Alături era Motea, şi ea ca şi el — oarbă şi plânsă.

— Eu sunt cu trup şi suflet a casei noastre, Savciuc... Sunt, toată, numai pentru cuibul nostru şi pentru copii. La ce distrugi tu până şi puţinul care ne-a mai rămas?

— Adică să fac şi eu ce fac alţii, Motca?... Brichete? Ori să dreg butoaiele ţăranilor? Mi-eşti deajuns tu, câine rătăcitor; mai bine crăp, dar sufletul nu mi-l vând diavolului...

Şi-şi repezi din nou pumnul în masă, scrâşnind din dinţi.

Iar Motea sta şi bâiguia ca prin vis.

— Am avut şi noi cuib bogat, Gleb Ivanovici... Am avut... Şi unde-i acum? Au pierit, au ars copilaşii!... Ei, a cui îs eu, aşa cum mă vezi? La ce mai sunt eu bună? Mai poţi oare trăi aşa? M'am topit toată în lacrimi... Nu mai pot, nu mai pot, Savciuc!... Iacă, am să m'aştern la drum, s'adun copii orfani...

Tulburat, Gleb îl îmbrăţişă pe Savciuc.

— Tu, prietenul meu vechi, Savciuc! Eram de-o şchioapă când am plecat noi amândoi, eu cu tine la muncă. Şi nu era Motea prietena noastră? Tu ai stat aici, ca o bufniţă, în noapte, cobind. Eu am luptat cu duşmanii... Şi uite, acum mă întorc acasă: de cuibul meu nici urmă; de uzină, la fel... Motea e muiere de treabă... Să ne adunăm puterile laolaltă, Savciuc... Suntem loviţi, dar am învăţat şi noi să lovim!... Şi încă ce bine am mai învăţat, Savciuc... Crede-mă!...

Savciuc se uita la el buimăcit şi dădea din cap.

Motea se trase lângă Gleb şi-i trecu un braţ pe după gât.

— Gleb, dragul meu!... Savciuc e bun... Zău aşa, e tare bun... Ah, Gleb, eu n'am nevoie de nimic... Numai să-mi fac iar pieptul plin de lapte... Ce soartă, Gleb!

— Motca, nu te mai alinta ca o mireasă. Doar nu ţi-e mire!

Gleb strângea mâna Motiei şi râdea.

— Caraghioşi mai sunteţi, măi copii!

3

MAŞINILE

Dela Uiutnaia Colonia către zavcom duceau două drumuri: unul pe şosea, dealungul halelor uzinei, iar celălalt — pe cărări întortochiate, printre viiturile grohotişurilor dela poalele muntelui, printre tufe, mormanele de brecie[1]) şi platformele largi ale fostelor şantiere.

De aici se vedea uzina în toată uriaşa şi complicata ei îngrămădire: turnuri, arcade, viaducte, giganţii de beton armat sau de piatră ai clădirilor, când cu elegante contururi aeriene, când semănând a băşici uriaşe, când de forma unor cuiburi sobre, în toată simplitatea şi gravitatea lor arhitectonică, când înghesuindu-se, lipite una de alta, când ca nişte stânci singura-

---

[1]) *Brecie* — rocă sedimentară dură. (N. trad.)

tice — înălţându-se din munte la diferite înălţimi, trup din trupul lui monolitic.

In văgăunile munţilor, dealungul planurilor înclinate distruse, cu şinele năpădite de bolovani, printre vagonete aruncate şi tufele încărunţite de colb, sub stânci, pe stânci, pe mormanele de brecie, izbucneau pe neaşteptate, din piatra albastră de ciment, căsuţe mititele, singuratice, răzleţite. Carierele de piatră coborau în terase, asemenea unor trepte multicolore, până jos, iar văgăunile piereau în desişul tinerei, năvalnicei păduri. Iar dincolo de uzină, marea îşi ţesea mirajele, între o limbă de nisip şi cealaltă. Din spre oraş, pornind din cealaltă parte a golfului şi dinspre golfuleţul uzinei, arcuiau spre larg două diguri cu faruri la capete. Se vedea cum se rostogolesc spre uzină şi spre cheiuri semicercurile de necuprins ale valurilor, zdrobindu-se de stâncile ţărmului în vârtejuri înspumate.

Aceeaşi privelişte ca şi acum trei ani. Numai că, pe atunci, şi munţii şi uzina se zguduiau, ca de cutremurul unui foc lăuntric. Iar din pricina uruitului ascuns al maşinilor şi a vuietului electric, clădirile uzinei, coşurile şi cheiurile erau vii, purtătoare ale unei forţe încordate, vulcanice.

Mergând pe cărare, Gleb privea în jos, spre uzină, asculta liniştea statornică, gravă, străbătută de ţârâitul ca de greieri al pârâiaşelor şi se simţea devenind şi el greoi, grav, acoperit de pulbere de stâncă.

Să fie oare aceeaşi uzină unde se ştie el de când s'a pomenit, din anii copilăriei, şi unde s'a deprins să cutreiere cărări şi drumuri, ducându-se la lucru şi venind dela lucru? Şi el e Gleb Ciumalov, muncitorul dela secţia de lăcătuşerie, omul în salopetă albastră, cel care păşeşte acum pe cărarea năpădită de buruieni, cu ochii grei de întrebări şi de uimire?

Altădată umbla nebărbierit, mustaţa îi era cârlionţată, iar zgura şi pilitura de fier nu i se mai ştergeau de pe faţă, şi din pricina asta părea oacheş, iar acum e bărbierit şi, ars de vânt cum e, are nasul şi pometii vineţi şi cojiţi. Nu-i mai miroase făptura a fum şi a

ulei, iar spinarea nu-i mai e gârbovă de muncă. Acum doar e ostaş roşu, purtând caschetă verde cu stea purpurie şi ordinul Steagului Roşu pe piept.

Şi tot mergea, uitându-se la uzină, la fostele cariere, la coşuri; se oprea apoi în loc şi sta pe gânduri, până se înfuria:

— Uite în ce hal au adus-o, blestemaţii!... Să-i împuşti, e prea puţin faţă de ce merită, ticăloşii... Nu mai e uzină, e mormânt!...

O luă în jos, către uzină, pe platforma pustie, neagră de cărbune, năpădită de iarbă ca de mucegai. Cândva, aici se înălţau uriaşele piramide de antracit, şi cristalele lor sclipeau ca nişte diamante de smoală. Deasupra platformei era o stâncă suspendată, cu vine de rocă galbenă şi cafenie închis... Acum stânca se nărue în şuvoaie de piatră măruntă, mâncând şi puţinul rămas încă din munca omenească. Pe margini se înşirau în semicerc şinele ramificate. Din prăpastie, drept pe lângă parapet, ţâşnea în sus, până la o sută de metri înălţime, obeliscul albastru al coşului, iar îndărătul lui se lăţea la pământ uriaşa clădire a halei electromecanice.

Uzina apărea ca un univers neînsufleţit. Vânturile de Nord-Vest roseseră geamurile verzui, torenţii de munte descărnaseră coastele de fier ale betonului, şi straturile de praf învechit de pe cornişe se preschimbaseră la loc în piatră.

Pe lângă Gleb trecu paznicul Cliopca; cămaşa lui din pânză de sac, neîncinsă,şi lungă până la genunchi atârna neîngrijit de pe el. Purta nişte ghete rupte, pe piciorul gol... şi ghetele parcă-i erau de ciment şi picioarele aşişderea.

— Ei, tu... stârpitură!... La ce tot rătăceşti pe aici ca un strigoi? Faci pe caraula, drac bătrân!...

Cliopca, nepăsător, îl preveni din obişnuinţă:

— Intrarea străinilor aici e strict interzisă.

— Ce spui, bărbosule?! De bunăseamă ţi-oi fi pierdut până şi cheile în grămada asta de fiare vechi...

— Cheile? N'au niciun rost: toate broaştele-s stricate... fă-ţi cheful, ţine-i vântului de urît... Şi capre'n

uzină ai, şi şobolani... Om însă, nici picior. S'a prăpădit.

— Nici tu nu eşti decât un şobolan bătrân. V'aţi băgat în găuri ca racii şi tot mătăhăiţi aşa, besmetici!

Cliopca îl privi sălbatic şi molfăi din fălcile-i ştirbe.

— Capelă cu ţugui... Cornul dracului... Aici n'ai pe cine împunge.

Şi porni mai departe, târşindu-şi rupturile din picioare.

Din piaţă pornea spre hala centrală a uzinei, un viaduct înalt, pe piloni de piatră. Pereţii lui de beton aveau şi acuma găuri pentru mitraliere. Uzina fusese fortăreaţa gărzilor albe. Uzina o transformaseră în grajduri şi barăci pentru prizonierii de război. Şi aceste barăci, în zilele intervenţiei, deveniseră adevărate camere de tortură.

Inăuntru, pânze de păianjen, între movile de praf de ciment. Iar din ungherele sumbre vine duhoare de mucegai şi pulbere învechită, dela cimentul prelucrat. Iată masivul uriaş al coşului, cu capacul smuls. Aerul vueşte ca o cascadă în pâlnia căptuşită cu pulbere, clocoteşte ca un vârtej cosmic, se învălmăşeşte şi se resoarbe în deschizătura ce răsună ca o trâmbiţă. Inainte vreme, capacul de fontă astupa ca un cep gâtlejul acesta fioros, şi coşul absorbea vâjâind scoria arzândă din cilindrii cuptoarelor rotative. Cândva, ele îşi roteau trupurile de monştri incandescenţi, iar pe sub ele, oamenii mişunau ca furnicile. Ca nişte liane, ţevile lungi şi grele ale conductelor se vedeau peste tot împletindu-se în noduri şi arcaturi.

— Ah, ticăloşii! In ce hal au adus uzina... în ce hal... nemernicii!

După ce străbătu tuneluri lungi, Gleb pătrunse în secţia maşinilor. Aici, în acest templu al maşinilor, domnea o lumină densă şi lină. Podeaua era din plăci colorate, un mozaic în chip de tăblie de şah. Iar negrele motoare Diesel stăteau ca nişte idoli negri, bătuţi în ţinte de argint şi de aur. Stăteau limpede şi ferm conturate, în şiruri lungi, ca butucii de vie pe spaliere, pe de-a'ntregul gata să înceapă: o manivelă, şi vor porni să dănţuiască, să joace, sclipindu-şi piesele meta-

lice, lucioase ca oglinda. Părea că din spre volante veneau în întâmpinarea lui Gleb valuri fierbinţi de aer. Aici, ca şi altădată, totul era sărbătoresc de curat, şi în fiecare amănunt al maşinii respira, caldă şi duioasă, grija omenească. Podeaua din plăci galbene ca ceara strălucea, şi praful nu-şi pusese ceaţa pe ferestre; în geamurile lor, (şi erau o mulţime) se răsfrângeau tremurătoare lumini albastre şi chihlimbarii. Aici se simţea prezenţa încăpăţânată a omului, şi dela om îşi trăgeau viaţa, încordându-se de aşteptare, maşinile.

Şi omul acesta, în salopetă albastră şi cu şapcă, ieşi în fugă dintre maşinile Diesel, ştergându-şi mâinile cu câlţi, şi-şi scăpără ochii şi dinţii albi. Era tenace, ţepos, stăruitor.

— Ha-ha, prietene!... Tu? Ia te uită... Da'ce brav comandant îmi mai eşti! Hai, noroc! Straşnic mă bucur, prietene!

El aici se născuse (şi tatăl său fusese mecanic), crescuse tot printre maşini şi, pentru el, lumea era, toată, numai în secţia de maşini. Brânza şi Gleb copilăriseră împreună, şi tot împreună veniseră la hala uzinei.

— Măi, războinicule!... Lasă-mă să te privesc!... Uită-te la el! Şi-a pus caschetă... doar nasul i-a mai crescut... ba şi o stea.

Gleb îşi îmbrăţişă vechiul prieten.

— Brânza... Prietene! Tot aici eşti? Ah, naiba să te ia!... La tine, aici, aşa de frumos arată, toate, de parcă ar merge maşinile!

Brânza îl apucă pe Gleb de-o mână şi-l trase mai în adâncul cărării lăsate între motoarele Diesel.

— Priveşte, prietene, ce diavoliţe!... Curate, ca nişte fetişcane... Doar să strigi: — Brânza, dă-i drumul! — şi toate maşinăriile astea vesele vor porni să salte şi să-şi bocănească marşul lor de fier... Maşinile au tot atâta nevoie de disciplină, ca şi armata ta.

— Ei, dar capre n'ai pe aici Brânza? Brichete nu faci?

Brânza râse, înciudat.

— Oho, cum mă mai cunosc păstoraşii ăştia de capre pe mine! Cât despre cei cu brichetele, îi poftesc pe

loc afară... Hoţi, ticăloşi! Iacă, pentru asemenea cazuri ţin aici carabina... O vezi? — făcu el semn cu mâna spre arma sprijinită de perete... — Ca pentru nişte bandiţi ce sunt... Se dau în vânt după alamă şi cupru...
Gleb mângâia înduioşat piesele lucitoare ale maşinilor şi tot căta spre Brânza, cu o privire mirată şi plină de nădejdi.
— Cât de vie e secţia ta, prietene! Nu-mi vine să mai plec! Şi ce rău s'a ticăloşit uzina... Şi ce rău s'au ticăloşit şi oamenii!... La ce naiba stai tu aici, dacă uzina nu-i decât o hardughie goală, iar muncitorii — nişte tâlhari şi nişte mişei?...
Brânza se posomorî. Lui Gleb i se păru chiar că s'a închis duşmănos în el însuşi. Dar acesta făcu doar câţiva paşi primprejurul Dieselului şi rosti aspru:
— Uzina trebue să pornească iar, Gleb... Uzina nu poate muri... Dacă moare — dece am mai făcut revoluţia? La ce mai suntem noi buni atunci? La ce, atuncea, ordinul ăsta pe care îl porţi tu pe piept?
Şi dintr'odată, cu glas încet şi trist, de parcă s'ar fi jeluit, rosti:
— Tu nu ştii că maşinile trăesc... nu ştii. Poţi să-ţi ieşi din minţi, dacă vezi şi simţi asta...
Când au tăcut motoarele Diesel şi oamenii au purces în massă, dintre ele, către revoluţie, către războiul civil, către foame şi suferinţe, Brânza a rămas singur în tăcerea secţiei de mecanică. A trăit tot aşa cum au trăit şi maşinile şi tot atât de stingher a fost, ca şi mecanismele acestea severe şi strălucitoare. Le-a rămas credincios până la capăt.
— Uzina trebue pusă în mişcare, Gleb. Dacă maşinile există, prietene, nu pot să nu lucreze; ele, frate, lucrează chiar şi atunci când stau... Ehei, dacă ai putea tu pricepe asta... Dar, de-o simţi, ori de n'o simţi, tot tu eşti acela care trebue să facă totul ca să se aprindă prima flacără... Pe mine te poţi bizui oricând...
Gleb se uita la trupul neted ca oglinda al motoarelor, şi la Brânza, şi-şi ascuţea auzul, căutând să surprindă un zgomot în tăcerea surdă a zidurilor şi a pu-

stietății, și se simțea neajutorat, negăsind în el cuvintele nimerite pentru prietenul său : căci se fâstâcise și el, se înspăimântase, văzând cimitirul acesta. Aici, el era străin și toate i se păreau necunoscute și înfiorătoare, ca atunci, după prăbușire... Ce i-ar putea spune el acum lui Brânza? In el, în Gleb, nu-i niciun ungher cald, până și nevastă-sa l-a părăsit, chiar în clipa când de obicei uiți de toate, când nu mai ai nevoie de nimic, afară de omul care ți-e drag... Parcă n'ar fi putut să-și amâne, de dragul lui, plecarea...

4

FRAȚII

La demisol, unde se afla biroul administrației uzinei, în micul coridor întunecos, se ingrămădeau muncitorii. Prin fumul cenușiu de tutun, oamenii, cenușii și ei de praful carierelor și al drumului, erau uniformi și estompați ca niște umbre ale serii.

Injurau de mamă și strigau nu știu ce despre rațiile de alimente, despre arpacașul ce li se dădea la cantină, despre gaz, vite, brichete și capre.

Ușa dela biroul zavcomului era larg deschisă : și acolo tot fum murdar era și înghesuială. Cât timp își făcu Gleb loc prin vălmășagul mulțimii, oamenii nu-l recunoscură ; aruncau doar priviri piezișe spre cascheta lui cu stea și spre ordinul Steagului Roșu. Apoi, pe dată, uitară de el.

In fața ușii, se izmenea un flăcău împopoțonat cu o bonetă albă femeiască, cu un corset tras peste surtuc și cu o mustăcioară lipită pe fața rasă. Inghiontit de gloată din toate părțile, el manevra cu coatele și țipa ascuțit, muierește, scălâmbăindu-se ca o paiață.

— A-ah, dați-mi voie să mă prezint... *Par ve briuc, ricape*

„Ehei, măr, merișor, unde te zorești?
Cum ajungi la comitet, te și pricopsești !"

Oamenii se uitau la el, strigându-i vorbe de încurajare și râzând cu hohote.

Innecându-se de tuse, un omuleţ ofticos, cu faţa smeadă, se repezea cu gura la găligan: era lăcătuşul Gromada. Gleb se minună: rău l-a dat gata boala în ăşti trei ani!

— Lasă bârfa, Mitrei! Ce atâta discuţie? E şi necinstit din partea ta, şi ruşinos, şi aşa mai departe...

Dar Mitca îi tăie vorba:

— Ah, tovarăşe Zavcom, scuzaţi-mă, iertaţi-mă, legaţi-vă nervii în batistă şi prindeţi-vi-i cu un ac de pielea buricului. M'a luat dracu'! M'am topit! Ăst corset mi-l pun pe parchet, cu brăcinarul încing blidarul, iar cozondracii mi i-am tras pe după grumaz: dacă m'or ţine, uite aşa, în uniforma de paradă, ies la demonstraţie... Pru-u!

Şi din nou prinse a se scălâmbăi ca o paiaţă. Dând zdravăn din coate, porni aşa, travestit, spre ieşire, târînd după el mulţimea atrasă de spectacol.

Gleb intră în odaie şi rămase lângă perete, în spatele muncitorilor. La masă, gârbov, şedea Loşac cel negricios, acelaşi lăcătuş ruginit din totdeauna. Şedea greoi, nepăsător, ca şi cum ar fi fost surd.

O femeie ţipa ascuţit:

— V'au pus în spinarea noastră, neisprăviţilor, blestemaţilor, lua-v'ar naiba să vă ia... Ia'n te uită ce fălci au făcut!... Ghiavolul meu bătrân nu-i bun decât să scarpine spinarea caprei, iar eu trebue să mă car pe drumuri, să latru la voi, dosuri umflate...

Muncitorii îi dădeau ghionţi în spate şi pufneau în râs.

— Ţine-te bine, tuşe Avdotia, zi-i, nu te lăsa! Dă-i cu burta înainte las'că te ţine dosul...

— Tăceţi, fătălăilor! La ce i-au cocoţat în frunte pe Zavcomofţii ăştia?... Asta-i încălţăminte la voi, hai? Asta-i gheată?

Cu o mişcare largă, ea îşi săltă piciorul şi pocni cu ciubota în masă. Fusta i se ridică şi-i desgoli pulpa cu vinişoare albastre, până mai sus de genunchi.

Loşac şedea nepăsător, de parcă ar fi fost surd. Gromada însă sări ca ars, înnăbuşindu-se de furie:

— Cetăţeancă!... Tovarăşă! Eşti doar femeie munci-

toare... Zavcomul îşi îndeplineşte sarcina... şi aşa mai departe... Trebue să-ţi intre în cap...

— Arde-i, tuşă Avdotia! Zi-i pentru toţi!

— Gura, fătălăilor! Unde-s pâslarii mei, care mi i-aţi dat pe cartelă?... Cât m'au ţinut? M'am dus până la staniţă... şi de trei ori la cantină, după arpacaş, pentru hrana porcilor... şi ia'n uitaţi-vă cum li-s tălpile...

Ea-şi scoase din picior unul din pâslari şi-i făcu vânt pe masă. Ciubota se propti, căscată, în pieptul lui Loşac.

Lăcătuşul o apucă liniştit şi o cercetă cu interes pe toate părţile.

— Hai, zi-i înainte, femeie, pune chestiunea deschis. Te ascultăm.

Gromada, nemaiputându-se stăpâni, sări în sus şi începu să dea din mâini:

— Nu mai pot răbda, tovarăşe Loşac... cum judecă cetăţeanca asta fără pic de conştiinţă, şi aşa mai departe... asta, din partea ei, e ruşinos, e peste limitele neruşinării...

— Rabdă, Gromada!... Un perdaf zdravăn prinde bine... Iată, ne vine rândul să stăm şi noi oleacă de vorbă cu dânsa. Hai, acum, sărmană nedreptăţită, spune: pentru care treabă ai primit tu drept plată ciubotele astea?

— Tu, arătare cocoşată, nu-mi astupa gura... Am lucrat, ori n'am lucrat, mi se cuvine şi mie să primesc...

— Eu te întreb: pentru care muncă prestată voeşti să capeţi marea cu sarea? Hai?... Adă'ncoa şi gheata ailaltă! A fost o greşeală că ţi s'au dat... Porcii o să ţi-i rechiziţionăm, din pricina arpacaşului dela cantină, pe care trebue să-l mănânci tu singură, dacă ţi-e burta goală.

Avdotia îmbrânci muncitorii cu atâta putere, încât se clătină tot colectivul, până în cele mai din urmă rânduri.

— Ptiu, fire-ai blestemat!... Păzea fraţilor, că-i vai de pielea voastră!

Cu acelaşi calm posomorît, Loşac luă ciubota şi-o ridică deasupra mesei.

— Na, ţine-o, femeie!... Pune bărbatul să ţi-o repare

şi poart-o. Iar dacă ţi-e dor să mai facem haz, mai vino şi altă dată la noi!

Avdotia smunci ghiata, se aşeză jos pe podea şi începu să şi-o tragă de zor pe piciorul grăsun. Cei din jur râdeau cu hohote.

Loşac îşi drese glasul, îşi propti mâinile în masă şi se ridică. Roti o privire grea asupra muncitorilor, apoi îşi drese glasul din nou.

— Ascultaţi aici, prieteni, băgaţi-vă în cap cum pune puterea sovietică toate problemele la punct... Dela ţărani a luat grâu pentru războiul împotriva burjuilor, dela burjui a luat fabricile, cum ar fi, să zicem a noastră... Dar de lucru, ioc. A luat tot felul de marafeturi dela burjui, şi zice: pune-le pe roate, colectiv de muncitori, nu cumva să se prăpădească ceva. Ce-i şti, aia să faci cu ele. Asta-i ce-am vrut să spun: dăm drumul uzinei şi-atunci se schimbă socoteala...

Pe urmă, se aşeză iarăşi la loc, la fel de grav şi de posomorît.

— Noroc, tovarăşi! Bine v'am găsit... Iaca, m'am întors şi eu la strungul meu!

Gromada scoase o exclamaţie şi, deschizând braţele, se repezi spre Gleb.

— Loşac, prietene, nu-l vezi? Gleb Ciumalov! Gleb al nostru! cel omorît e viu... Uite-l, Loşac!

Loşac se uită la Gleb cu aceeaşi nepăsare cu care se uita şi la toţi ceilalţi muncitori, ce se îmbulzeau la comitetul de întreprindere în fiecare zi, din zori şi până seara.

— Il văd... Asta ne întrece pe toţi. Secţia de lăcătuşerie a putrezit, Gleb; acum se fac brichete acolo... e loc blestemat!

Şi scoase de după masă, cu greu, o mână peste măsură de lungă şi de grea, întinzând-o domol lui Gleb. Muncitorii tuturor secţiilor îl înconjurară pe Gleb; îl cercetau cu mirare, descumpăniţi, ca pe un mort înviat, schimbau priviri, îngânau câte ceva şi, învălmăşindu-şi între ei braţele, se grăbeau să-i strângă mâna, de bun venit.

— Iacă aşa, tovarăşe Ciumalov... Priveşte, tu vezi mai bine, ai ochi de ţintaş... Chipurile, am luat uzina în

propriile noastre mâini. Şi uite ce s'a ales !... I-am alungat pe toţi patronii. Şi iacă, bătu-i-ar pământul... Se duce totul pe copcă ! Care fură o doagă, care jupoae arama de pe maşini, care taie cureaua de transmisie... Ce să zic... grozavi stăpâni !...

Iar Gleb se uita cercetător la colectivul de muncitori, şi clătina bucuros din cap.

— Ei, ei,... dogarilor... fierarilor... electricienilor... lăcătuşilor... fraţilor !...

Gromada răzbi cu greu prin mulţime, cu un scaun în braţe şi-l puse îndatoritor alături de Gleb.

— Daţi-vă înapoi, tovarăşi !... Faceţi loc tovarăşului Ciumalov !... E luptătorul nostru din Armata Roşie... Şi întrucât e muncitor al splendidei noastre uzine, noi trebue să ne mândrim cu el în orice ocazie. Dacă tovarăşul Ciumalov n'ar fi suferit în mod concret... şi n'ar fi fugit printre verzi [1]), intrând în Armata Roşie şi aşa mai departe, atunci, poate, mulţi n'ar fi făcut fapta cu privire la intrarea în rândurile Recape [2])-ului. Iată, tovarăşi, ce este pentru noi tovarăşul Ciumalov !...

Din colectivul de muncitori se ridicară din nou voci, strigând pe întrecute :

— Scăpaşi cu viaţă, frăţioare ?... Bravo ţie, bine ai făcut c'ai scăpat. Dacă-i aşa, mai plimbă-te niţel pe aici ! Da' cum să te plimbi, frăţâne ? Vai de capul nostru cum stăm.

In acest timp, Gromada îşi vântura, gesticulând larg, mâinile lui osoase şi-şi istovea pieptul, ţipând afon :

— Tovarăşi, întrucât noi toţi, clasa muncitoare, ţintim să luăm în mâini producţia, dar e mai mare ruşinea, tovarăşi, cât de uşor suntem noi supuşi panicei... Am învins pe fronturi şi am lichidat totul. Oare să n'avem noi destulă putere pentru munca pe plan economic ?...

---

[1]) *Verzii* — detaşamente de ţărani şi soldaţi dezertori — numiţi astfel pentrucă se ascundeau prin păduri — care atacau spatele frontului albilor ; mai târziu, unii dintre ei au devenit o armă a chiaburilor, împotriva Armatei Roşii. (N. trad.)

[2]) *Recape* — (prescurtare) Partidul Comunist din Rusia (N. trad.)

Gleb tăcea și se uita la fețele gălbejite ca de tifos ale muncitorilor și la cadavericul Gromada (e mititel, în schimb are un nume mare,[1]) și vorbele ce le rostește sunt și ele mari), apoi la gârbovul Loșac, și din nou i se strânse inima că nu găsise aici acea căldură și mulțumire sufletească la care visase el tot drumul. Toți erau parcă înmărmuriți de apariția lui, iar zâmbetul și exclamațiile lor îl învăluiau într'o undă de ghiață, de înstrăinare. Oamenii parcă se carbonizaseră, parcă încremeniseră pentru toată viața. Chiar și în elanurile lui Gromada era ceva chinuit, exagerat, întocmai ca și cum s'ar fi manifestat mai viu decât era nevoie. Oamenii ăștia aveau nu știu ce comun cu Brânza și cu Dașa. Sau poate i se pare numai, turburat cum e de felul ciudat cum l-a întâmpinat ea, nevasta lui?

— Da, dragii mei, asta nu-i uzină, ci hazna de gunoaie... Ce-ați păzit voi aici, fraților? Noi parcă ne-am bătut, am luptat, dar voi ce brânză-ați făcut? Altceva mai inteligent decât caprele și brichetele n'ați putut născoci?

Cineva râse răgușit în ultimele rânduri ale mulțimii.

— Dacă ne-am fi ținut de fleacuri la uzină fiți-ar ea a naibii să-ți fie, am fi mierlit toți, ca muștele... Da' ce, totul stă în uzina asta, lua-o-ar dracu'?

Râsul și mai cu seamă cuvintele acestea simple îl frânseră pe Gleb. Era în ele adevărul acela al vieții, care poate strivi pe orice visător. Nu părea, din această pricină, înflăcăratul Gromada atât de caraghios și de jalnic în entuziasmul său, printre atâția oameni flămânzi și grosolani? Dar râsul colcăind de ură și disprețul față de uzina lor, față de ei înșiși, față de datoria lor de muncitori, îl făcu pe Gleb să turbeze. Stăpânindu-și furia, privi la muncitori și fața îi deveni stacojie.

— Ei și? Ați fi crăpat și gata! Trebuia să fi crăpat, dar să fi păzit uzina ca ochii din cap... Doar

---

[1]) *Gromada* — în l. ucraineană înseamnă „grămadă". (N. trad.)

nu sunteţi hoţi şi bandiţi, ca să vă prădaţi propriul vostru avut...

— Ho-ho, că asta ne-au mai cântat-o mulţi!... Şi alţii mai buni de gură ne-au cântat-o, înaintea ta!

Loşac, nepăsător, alunga cu palma făcută pâlnie o muscă; musca tot dădea să i se aşeze pe frunte, şi el bubuia cu glasul său de bas:

— Bine că te-ai întors în uzină Ciumalov. O să-ţi găsim şi ţie de lucru. O să punem chestiunea pe muche.

Gromada privea la Gleb, cu ochii aprinşi ca nişte cărbuni, şi tot da să rostească vorbe mari, luptându-se disperat cu ele.

Gleb îşi scoase cascheta din cap, o puse pe masă şi zâmbi stingherit. Dar ochii tot îi mai scânteiau de emoţie.

— M'am întors acasă, uite, dar nevasta nici nu m'a mângâiat măcar. Acum nici muierea nu ţi-o mai recunoşti. S'a dus dracului totul. Inscrie-mă, Loşac, pentru cartelă... la cantină şi la pâine...

Muncitorii prinseră să se frământe şi să facă haz.

— Aia e!... Nouă ne cânţi, cântăreţule, dar ramazanul zamă cere. Ei vezi, începi să te dai pe brazdă. Cu asta să fi început... Dacă ai venit la noi, frate, fii şi tu pe acelaşi calapod... Ramazanul zamă cere...

Gromada se străduia cu înflăcărare să-i convingă pe muncitori:

— Tovarăşi, doar Ciumalov e muncitor de-al nostru, e şi el tot de-al nostru... A suferit în lupte, şi aşa mai departe...

— Păi noi ce spuneam?... Ramazanul zamă cere...

Gleb se sculă calm, privi la toată mulţimea asta prăfuită şi buboasă, şi din acest calm înlemnit al său respira parcă disperare, parcă ameninţare.

— Tovarăşi! Ce vreţi să-mi dovediţi? Ramazanul n'are aface aici! Burta e burtă, fire-ar ea a dracului să fie... Dar trebue să ai capul pe umeri. Iar voi, v'aţi pierdut toţi capetele, şi din muncitori v'aţi preschimbat în cioflingari. Pe mine nu mă poţi da jos cu un deget. N'aveţi decât să zbieraţi, să vă bateţi joc de mine pe chestia burţii — nu mă puteţi jigni: n'am

mâncat încă din pâinea voastră... Dar îmi crapă obrazul de rușinea descompunerii voastre. Asta-i mai rău decât trădarea. A dat strechea în voi, tovarăși... Acuma, iaca, am venit și eu... Dar unde am venit? La mine acasă... Şi socotiţi că am să stau cu mâinile în sân, ca voi? Da' de unde! Am să lupt, fără să-mi cruţ puterile. Credeaţi cumva că am crăpat? Nu-u! Am luptat şi voi mai lupta... Partidul şi Armata mi-au dat ordin: du-te la uzina ta şi luptă pentru socialism — aşa cum ai luptat pe front...

Muncitorii clipeau încurcaţi din ochi și frământau pământul pe loc, tropăind.

— Pune chestiunea deschis, Gleb. Aşa ziceam şi eu... Just! Cocoaşa mea o să reziste... Just!

Gromada râdea, şi se învârtea în jurul mesei, arzând ca de friguri.

Pe fereastră se vedea mergând pe cărarea asfaltată, sprijinit anevoie într'un baston, adus din spate, un bătrân vajnic și boieros cu bărbuță argintie. Era inginerul Kleist... Ca şi atunci, pe vremea gardiştilor albi, îi apărea din nou în cale: straşnic ar fi acum să iasă fuga din încăperea zavcom-ului și să-l întâmpine, faţă în faţă... De bunăseamă că moşul ar muri de frică...

II. BASMAUA ROŞIE

1

VATRA STINSĂ

Ziua, Gleb nu dădea deloc pe-acasă : odaia asta neîngrijită, cu fereastra prăfuită (nici muştele nu veneau să se mai izbească în geamuri), cu podeaua nespălată, îi era străină şi strâmtă. Il apăsau pereţii, gata să-l strivească, parcă şi aerul se îngroşa, vâscos, palpabil.

Gleb rătăcea prin uzină, se căţăra până la carierele de piatră năpădite de tufe şi buruieni, şi obosea până la istovire.

Se întorcea acasă noaptea, dar nici atunci nu-l întâmpina Daşa, ca în vremurile de altădată.

Pe atunci era plăcută şi prietenoasă atmosfera odăii. Pe geam se învălurea, ca o pâclă fumurie, perdeaua, iar florile în ghivece clipeau ca nişte scântei jucăuşe.

Duşumeaua proaspăt vopsită lucea ca oglinda, patul era alb şi pufos, iar faţa de masă ademenea cu mirosul ei de in curat. Samovarul clocotea şi vasele de ceai zăngăneau. Aici trăise cândva Daşa lui — cântase, oftase, râsese, vorbise despre ziua de mâine, se jucase cu Niurca, fetiţa lor.

Il durea inima când se gândea că toate acestea fuseseră odată. Şi-i era lehamite de cuibul lui, acum părăsit şi mucegăit.

Ca de obicei, Daşa se întoarse după miezul nopţii. Limba micuţă de foc a lămpii cu petrol ardea slab şi fumega, iar abajurul mat, în formă de rozetă de sticlă verzuie, atârna nefolositor la capătul sârmei electrice înnegrite.

Gleb era tolănit pe pat. Printre pleoapele întredeschise o urmărea pe Daşa.

Nu, nu mai era Daşa aceea, cea de odinioară. Daşa aceea murise. Asta de acum e altă femeie, cu chip ars de soare şi cu bărbie voluntară. Din pricina basmalei roşii, capul ei părea colosal şi învăpăiat.

Ea se desbrăca lângă masă, mestecându-şi coaja de pâine căpătată pe cartelă. Nu se uita la el. Chipul îi era obosit şi aspru. După ce se întorsese din delegaţie, ea trecuse în fugă pe-acasă, dar pe el nu-l găsise: inspecta pe atunci planurile înclinate. Noaptea, ea îl ospătase voioasă, aprinsese ceainicul, făcuse esenţă de ceai din morcov, răsturnase pe o farfurie câteva tablete de zaharină albe ca zăpada şi, cu sclipiri şăgalnice în ochi, împinsese spre el o bucată străvezie de unt; toate acestea, chipurile, numai pentru el le adusese ea dela comitetul regional. Şi în timp ce-şi beau ceaiul, îi povestise sfătoasă despre munca ei la jenotdel şi îl descususe pe el cum trăise în toţi aceşti ani şi pe ce fronturi luptase.

Pe urmă, vorbiseră de Niurca: Niurocica e fetiţă cuminte; s'a şi învăţat la cămin şi se simte la largul ei. Fără copii nici nu-i mai prieşte. Odată, Daşa a luat-o, la o sărbătoare, acasă, şi ea toată ziulica le-a dus dorul copiilor. E drept că mai sunt multe, foarte multe lipsuri, la cămine: mâncarea încă e îndeajuns de proastă, o duc greu cu laptele, nu se găseşte zahăr, iar cât priveşte carnea, copiii nici nu ştiu cum arată. Las'că şi personalul nu prea e de nădejde: trebue să fii tot mereu cu ochii pe ei... Dar toate acestea se vor pune la punct, se vor îndrepta... Dar, el, Glebuşca ce-are de gând să facă?

Gleb n'o asculta, îi răspundea alandala : o urmărea, se străduia s'o înţeleagă, s'o simtă toată, să trezească în ea molcoma supunere de odinioară. O strângea, o ridica în braţe, se aprindea. Daşa îl îmbrăţişa şi ea, îl săruta, însă cu o atentă încordare, cu o nelinişte temătoare în ochii care, din această pricină, se făceau mari şi severi. Iar când, turbat de patimă, se năpustea asupra ei, Daşa, supărată, stăpână pe sine, îi poruncea :

— Stai puţin !... Aşteaptă ! O clipă !...

Şi cuvintele acestea de ghiaţă îl respingeau ca nişte palme. Iar Daşa îl mustra, plină de obidă :

— Tu, în mine, Gleb, numai omul nu-l vezi. Dece nu simţi tu în mine un tovarăş ? Să ştii, Gleb, eu am învăţat câte ceva nou şi bun. Eu acum nu mai sunt doar femeie. Trebue să înţelegi. După plecarea ta, eu am aflat în mine omul şi am învăţat să-l preţuesc... Mi-a fost greu... m'a costat scump... dar iată, mândria asta a mea n'o va mai putea frânge nimeni... nici măcar tu, Glebuşca...

Gleb se înfuria şi i-o tăia grosolan :

— Eu acum de femeie am mai multă nevoie decât de om. A mea e Daşca, da sau ba ? Am dreptul şi eu la nevastă, sau am ajuns un nătăfleţ ? La ce mama dracului mi-s bune mie teoriile tale ?

Daşa îl respingea, şi încruntându-şi sprâncenele îi spunea :

— Ce fel de dragoste e asta a ta, Gleb, dacă nu mă înţelegi ? Eu aşa nu mai pot... Nu vreau să mai trăesc aşa, simplu, ca înainte,... şi să reîncep viaţa asta doar ca femeie, prefăcându-mă, nu pot. Nu e în firea mea.

Şi se îndepărta de el, străină şi inaccesibilă.

Pe zi ce trecea, se îndepărta tot mai mult de el, se închidea în sine, şi Gleb îşi dădea seama că şi ea suferă. Gleb hotărî că îi stă pesemne în cale, că, poate, Daşa şi-o fi găsit vre-un altul în aceşti trei ani, şi nu vrea să-şi împartă dragostea între el şi celălalt, rivalul lui necunoscut. Cum şi-ar fi putut explica într'altfel îndărătnicia ei ? Cu neputinţă ca în aceşti trei ani să fi fost răzbită de dorul bărbatului, şi în clipa când s'a întâlnit cu el, cu Gleb, să nu i se mai dea, pierzându-şi

capul... ce prostie, să facă teorii noaptea că e om, când el o strânge pătimaş în braţe. Doar el vede cât e de tulburată, încât abia dacă se mai poate stăpâni, şi cum îi bate de furtunos inima sub mâna lui.

Cu toate astea, iată, acum îi e şi mai departe ca în primele zile. Până când mama dracului o să dureze bazaconia asta ?

— Spune-mi, Daşa, cum trebue să înţeleg eu asta ? Iacă, eu am fost în armată şi n'am avut odihnă şi nici răgaz să mă mai gândesc la mine. Şi, ajuns acasă, mi s'a făcut lehamite de toate. Nu mai dorm nopţile, aşteptându-te pe tine. De o săptămână sunt aici, şi tu acasă ai dormit numai trei nopţi şi când te gândeşti că nu ne-am văzut trei ani unul cu altul...

Daşa oftă şi zâmbi cu duioşie.

— Da, trei ani, Gleb...

— Nu pricep nici pe dracu, măcar de m'ai ucide... Iţi aduci aminte de noaptea aceea, când ne-am despărţit ? Iţi aminteşti cum m'ai răsfăţat, cât am stat în pod ? Şi cum ai plâns la despărţire ? Lacrimile acelea ale tale, nu le-am uitat nicio clipă. Ce s'a întâmplat cu tine, Daşa ?

— Ah, Gleb, câte nu s'au schimbat !...

— Ei vezi, tocmai despre asta spun şi eu...

— Vezi tu, Glebuşca... altădată eram o prostuţă... Mi-e şi ruşine să mă gândesc...

— Aşa... S'ar putea spune deci că degeaba am mai venit aici... Tot ce-a fost — s'a dus dracului ?

Daşca îl ţinti stăruitor, drept în lumina ochilor ; apoi, dusă pe gânduri, îşi întoarse faţa spre fereastra întunecată.

— Ce vrei, Gleb ? Ce-ai gândit tu în anii aceştia ? Tu m'ai lăsat singură în voia soartei, şi eu m'am luptat singură pentru viaţă. Am învăţat şi să-mi fie cald iarna, în odaie neîncălzită (la noi e criză de combustibil)... M'am obişnuit să mănânc la cantina Narpitului, — şi adăugă în glumă, zâmbind :

— Cum vezi, sunt şi eu cetăţeană sovietică liberă.

Gleb şezu pe pat, şi în ochii lui, care văzuseră sânge şi moarte, se cuibări groaza.

— Dar Niurca ? Nu ţi-oi fi aruncat cumva şi fata la porci, ca o femeie liberă ce te afli ?

— Ei, asta-i curată nerozie, Gleb !

Daşca îşi scoase broboada şi o aruncă pe masă. Părul tuns i se risipi şi şuviţele castanii îi căzură pe ochi. Acum semăna a băieţoi. Se uita la Gleb, nu ştiu cum, de sus, cu un soi de înţeleaptă indulgenţă, şi-i zâmbea.

In întunericul nopţii de dincolo de fereastră, într'o văgăună, cobea singuratică o pasăre de noapte : hlip-hlip ; iar pe sub podea jucau şobolanii flămânzi, rostogolind bulgări de pământ şi pietriş.

— Bine, Daşa ! Dar dacă eu mâine mă duc la detdom şi-o aduc pe Niurca acasă ? Ce-ai avea de spus la asta ?

— Cum ţi-e voia, Gleb. Ii eşti doar tată. Eu, s'o îngrijesc n'am vreme. Dar dacă tu vrei să-i fii dădacă — stai cu ea. O să-mi pară foarte bine.

— Dar eşti şi tu mamă ! De când te-ai preschimbat în cuc ? Ai dat copilul dracu' ştie unde, şi cutreieri de una singură, cu limba scoasă...

— Sunt om de partid, Gleb. Nu uita asta.

Gleb se ridică de pe pat şi trecu spre uşă. Simţi din nou că e prea strâmt pentru el : îl apasă pereţii, iar podeaua se leagănă şi-i pârâe sub picioare.

Daşa luă de pe pat o pernă şi o pătură, apoi scoase din scrin un cearceaf, şi îşi aşternu să doarmă pe jos. Pe urmă, cu mişcări repezi îi pregăti şi lui Gleb patul.

Trebuia hotărît : îl iubeşte ea ca altădată, sau dragostea lor a murit, şi odată cu ea a intrat în trecut şi Daşa însăşi?

Pe cine a mângâiat şi a încălzit ea oare, cu trupul ei, în aceşti trei ani ? Se poate ca o femeie sănătoasă şi puternică să rămână aşa, ca o floare stearpă ?

— Da, cetăţeano, a fost odată !... Ne-am despărţit înlăcrămaţi — şi acum ne-am întâlnit iar, dar n'avem ce ne spune.

— Dece, Glebuşca ? Ţin foarte mult să-ţi vorbesc. Şi multe vorbe bune am pentru tine. Dar tu toate le dai pe o singură coardă...

El însă nu asculta ce-i spunea şi bodogănea într'una :

— Trei ani m'am tot gândit : iaca, chipurile, mă aşteaptă nevasta. Mă aşteaptă, şi toate celelalte... Şi când sosesc — rămân văduv... Parcă însurat aş fi fost numai în vis. Bineînţeles, bărbat ai avut, numai că n'am fost eu.

Daşa se întoarse spre el, în prada uimirii, şi ochii îi scăpărară de mânie.

— Dar tu, acolo, parcă n'ai avut femei, în lipsa mea ? Hai, recunoaşte ? Nici nu ştiu încă măcar dacă eşti sănătos, sau te-ai întors cu sângele putred.

Ea strecură asta printre dinţi, parcă într'o doară, totuşi cu convingere. Vedea prin el ca prin sticlă, şi Gleb se simţi stingherit.

— Păi, pe front se mai întâmplă... Numai că nu se poate pune femeia în rând cu bărbatul ! Ce e îngăduit bărbatului, nu se îngădue femeii !

Daşa se desbrăcă, dar nu se culcă. Se sprijini de perete, fără să se ruşineze, aruncă o privire scrutătoare asupra făpturii lui Gleb, şi răspunse din nou, neglijent, printre dinţi :

— Mai mare dragul să te ascult : cu femeia, se schimbă situaţia. Soarta ei, vezi dumneata, e amară : să fie roabă, să nu facă ce vrea, ci doar ce i se porunceşte, să nu fie în frunte, ci la coadă, mânată din urmă. După care abecedar al comunismului ai învăţat tu, tovarăşe Gleb ?

Gleb n'o mai recunoştea : Ce forţă nemaivăzută emana din ea ? Vorba neocolită şi dârzenia ei îl lăsau buimac. Ar fi îndrăznit ea înainte să-i vorbească pe tonul ăsta de independenţă ? Pe atunci, ea trăia judecând cu mintea lui şi i se dăruia toată, fără rezerve. De unde-şi lua ea curajul şi încrederea asta în sine ?

Gleb se apropie de Daşa şi-şi aţinti adânc privirea pe chipul ei.

— Aşa ! Va să zică, e adevărat ? Da ?

In noaptea de dincolo de fereastră domnea o tăcere înnăbuşitoare, ţintată de stele, sfâşiată de ţârâitul greierilor şi de clopoţei nocturni.

Acolo, mai departe de uzină, lângă docuri, era marea, învăluită într'o pâclă fosforescentă. I se auzea cântecul şi suspinul.

— Eu, Gleb, de femeile tale de pe front nu te-am întrebat. Ce-ţi pasă ţie de dragostele mele?

— Atunci fii cu ochii în patru, Daşca, aflu eu! Am să dau eu de rostul tuturor tainelor tale... Ţine minte ce-ţi spun!

Ea se depărtă de perete şi ochii îi sclipiră.

— Mai domol, Gleb. Mă pricep şi eu să-mi încrunt sprincenele la fel de fioros ca şi tine.

De unde a luat ea felul ăsta de a vorbi neînfricat? Unde-o fi învăţat să-şi salte atât de mândru capul şi să înfrunte din ochi lovitura gata să cadă?

Desigur nu pe front, nici făcând negoţ cu sacul şi nici din treburile femeieşti ale casei i se trezise şi i se călise caracterul, ci din spiritul colectivului, din anii de foc, din copleşitoarele îndatoriri rezultate din libertatea dată femeii.

El simţea că-şi pierde pământul de sub picioare, că devine caraghios în ochii ei. Turbând să se vadă atât de neputincios, el o apucă de mâini şi i le strânse până-i pârâiră oasele. Insă Daşa, nici gând să arate că o doare.

— Lasă-mi mâinile, Gleb! Auzi? Pleacă de aici!

El însă o îmbrăţişă cu sila şi o târî la pat. Se încinse o luptă. Daşa se zbătea, i se zmulgea din mâini şi trupul ei gol se chircea neruşinat, de-atâta sforţare. Deodată, cu o mişcare dibace a picioarelor, îl asvârli jos şi, dintr'o săritură rapidă, se ridică din pat. Palidă, îşi trase o cămaşă pe ea şi, gâfâind, rosti cu dispreţ:

— Gleb, n'am să-ţi îngădui să te porţi aşa cu mine! Nu mă cunoşti încă în felul ăsta? Nu-i nimic! O să-ţi prindă bine! Ia te uită ce mai bolşevic! Războinic oi fi tu, dar minte tot n'ai prins...

Gleb rămăsese pe duşumele şi, îmblânzit, scrâşnea din dinţi.

— Stinge lumina, Gleb!... Culcă-te! Acum nu eşti în stare să judeci. Tot n'ai să-i dai de capăt!

— Nu înţeleg nimic, Daşa. Mă doare în suflet...

— Culcă-te şi te linişteşte, Gleb! Sunt moartă de oboseală. Mâine plec din nou în delegaţie la ţară. Unde te'nvârţi — numai bandiţi şi atacuri...

Se apropie de masă şi stinse lampa. Gleb o auzi cum se întinde în aşternut, cum foşneşte pătura, şi apoi se linişti. Ii era plină inima şi de obidă şi de ruşine. Ii venea să se repeadă la ea, s'o bată, s'o târnuiască şi să plângă; să plângă şi să-i cerşească mângâieri. Aşa tăcură vreme îndelungată, nemişcaţi. El aştepta, nădăjduia că ea se va scula, se va apropia şi, duios, fără nicio vorbă, se va lipi de trupul lui. Dar Daşa zăcea fără să mişte şi deabia dacă i se auzea răsuflarea.

— Daşa, draga mea!... Nu mai mă chinui! Dece eşti atât de fără suflet?

Daşa îi luă o mână şi i-o lipi de piept.

— Dragul meu, stăpâneşte-te, linişteşte-te! Hai să ne străduim puţin să ne înţelegem unul pe celălalt... Aşteaptă, dragul meu... Nici mie nu-mi vine uşor! Dar sunt lucruri la care trebue să mă mai gândesc. Mi-a fost atât de dor... numai la tine mi-a fost gândul în aceşti trei ani!

In fereastră, cerul îşi picura stelele, şi undeva, departe, de bună seamă în munţi, ai fi zis că se rostogolea, abia auzit, ecoul unui tunet pornit din măruntaiele pământului. Era cântecul pădurii dintre văgăuni, frământată de vântul noptatec de Nord-Est.

2

DETDOMUL

Dimineaţa, Gleb simţi prin somn că în odaie intră, jucăuşe, razele soarelui. Dela fereastră către uşe şi dela uşă către fereastră hălăduia în voie vântul îmbălsămat de primăvară. Daşa stătea lângă masă, şi-şi lega pe cap basmaua roşie.

Trăgea cu ochiul la Gleb şi zâmbea.

— Eu, până acum, Glebuşca, am reuşit să-mi şi scriu raportul despre detdomuri. Am întocmit şi bu-

getul, dar de unde să-l iei! ?... Ce săraci suntem!... Poate-om mai ciupi nițeluș dela burjui... Vai, dar tu nici n'ai văzut-o încă pe Niurca... Dacă vrei, mergem acuma împreună la detdom. E aici, la doi pași.

— Ia vino încoa, Dașoc!...

Dașa se apropie cu o întrebare șăgalnică în ochii plini de prospețimea dimineții.

— Ei! Am venit! Și mai departe?...

— Dă-mi mâna! Așa! — Amândoi tăcură, zâmbind și iscodindu-se unul pe altul. — Dracu' să te mai înțeleagă! Parcă ai fi și cea de odinioară și alta, nouă; s'ar putea întâmpla să nu mai fiu nici eu lăcătuș, hai? Bine... învățăm noi totul dela început. Acum, și soarele luminează cu partea cealaltă!

— Da, Gleb, poate că și soarele e altul. Toate s'au schimbat. Așa e! Și tu ești altfel: poate mai tânăr, poate mai bătrân, nu știu... Mie știu că mi s'au răsturnat toate în suflet. Tu, uite, ești furios pe mine, dar tu singur ești de vină: nici nu m'ai întrebat măcar ce-am făcut, ce focuri m'au ars!... Dacă m'ai cunoaște și m'ai pricepe măcar un pic, nu te-ai mai purta atât de grosolan cu mine. Copil prostuț ce ești!...

Și, surâzând, fugi din odaie, în cerdac.

— Hai, acum îmbracă-te! Te aștept!

Tot drumul, până la cămin, Dașa merse înainte, pe cărăruia ce șerpuia, ocolind tufele de tuie și sânger. Când se pierdea printre ele, când i se aprindea din nou unde nu te așteptai, basmaua roșie.

Căminul de copii ce purta numele Crupscaiei se înălța dintr'o văgăună, printre livezi. Pereții îi erau clădiți din piatră necioplită, grosolană și trainică, cu șuvițe de ciment. Ferestrele, mari cât ușa, erau deschise, și din golul lor negru țâșnea o larmă de ciripituri colorate. Tot larmă de ciripit răsuna și în desișul verde. O scară masivă ducea la al doilea cat, cu vase de ciment la fiecare platformă. In verandă, ca niște pepeni galbeni, se coceau la soare capetele blonde ale copiilor. Fețele lor apăreau de departe trase, ca de mort. Ce-s, băieți, fete? N'ai să deslușești. Toți în

cămăşi lungi, cenuşii ; îngrijitoarele — cenuşii şi ele, cu casânci albe pe cap — picoteau la soare.

Iar mai la dreapta, dincolo de halele uzinei, şi deasupra halelor, clocotea, în scântei orbitoare de azur, marea. Ca un gândac negru alerga din spre chei şi cabotaje spre larg, şalupa de serviciu a portului, iar dela ea la cabotaje se întindeau laturile de spumă ale unui triunghi. Şi oraşul, şi munţii din zare, toate erau clare şi apropiate.

...Iată, toate astea — şi munţii şi marea, şi uzina, şi oraşul, şi depărtările ce se pierd dincolo de zare — toată Rusia — suntem noi... Toate îngrămădirile astea — şi munţii, şi uzina, şi depărtările — cântă din străfundurile lor glorioasa muncă... Nu ne tremură cumva mâinile de presimţirea lucrărilor uriaşe ? Nu ne svâcneşte inima de apăsarea sângelui ?... E Rusia muncitoare, suntem noi toţi — planeta nouă, pe care a visat-o dealungul veacurilor omenirea...

Daşa stătea lângă scară şi-i zâmbea, mereu.

— Ce aer bun e aici, Gleb. Parcă ar fi la mare. Şi-i primăvară !... Niurca e la etajul al doilea.

Şi iarăşi i-o luă cu câteva trepte înainte. Mergea ca acasă, cu pas sigur, se şi simţea aici ca la ea acasă.

Din verandă, Gleb văzu, foind ca nişte mici sălbătăciuni prin desişurile pomilor firavi, copii costelivi. In grupuri mici, se lungeau la pământ, scurmând de zor, cu lăcomie, pe furiş. Scurmă ce scurmă şi-şi smulg unul altuia prada. Iar mai încolo, lângă gard, alţi copii scotoceau în bălegar.

Gleb clătină din cap spre copii şi, arzând de indignare, se întoarse spre Daşa.

— Dar pisoii ăştia leşinaţi au să vă moară cu toţii de foame, Daşoc. Aţi merita să fiţi împuşcaţi pentru treaba asta...

Daşa ridică din sprâncene a mirare, aruncă o privire în jos şi bărbia îi zvâcni a zâmbet.

— A, de asta?... „Munca câmpului?“! Asta nu-i cine ştie ce ! Sunt altele şi mai rele. Dacă n'am avea ochii în patru, ar muri toţi ca muştele. Am deschis căminul, dar mâncare la copii ia de unde nu-i. Personalul,

dacă l-am lăsa de capul lui, de gât i-ar strânge pe copii. De fapt, mai sunt şi câte unii cumsecade... Roadele muncii noastre...

— Şi Niurca face la fel? Şi ea scurmă în ţărână şi'n bălegar, ca vrăbiuţele astea flămânde?

— Da cu ce e Niurca mai bună decât alţii? I s'a întâmplat şi Niurcăi câteodată... De n'ar fi aici femeile noastre — i-ar fi mâncat pe toţi copiii bolile şi păduchii.

Cât timp coborîseră coasta muntelui, vedeau copii în verandă, dar îndată ce urcară pe terasă — şi copiii şi îngrijitoarele pieriseră fără urmă. Pesemne că plecaseră să anunţe că vin oaspeţi.

Sala era plină de soare şi aerul era cald şi înnăbuşitor. Paturile aşezate pe două rânduri aveau cuverturi albe şi trandafirii, toate numai petece şi găuri. Copiii erau îmbrăcaţi în halate cenuşii. Ingrijitoarele apăreau una câte una, trecând dela o uşă la alta. Pe pereţi atârnau mâzgălituri — desenele dela club ale copiilor.

Ingrijitoarele se opreau respectuoase:

— Bună ziua, tovarăşă Ciumalova. Responsabila vine numaidecât.

Daşa se simţea stăpână aici.

— Niurca!... Aici sunt, Niurca!

Şi iată că o fetiţă cu halat cenuşiu (mică, mai mică decât toţi) alergă râzând şi ţipând în întâmpinarea Daşei. Ceilalţi copii veniră şi ei în fugă, după ea, ţipând.

— A venit tuşa Daşa!... A venit tuşa Daşa!...

...Niurca! Uite-o ce drăcuşor! Dar cum arată!... cu totul de nerecunoscut: străină, şi totuşi cu ceva drag, ştiut, în ea.

Din fugă se repede la maică-sa, şi i se lipeşte de fuste.

— Mama! Mama mea!...

Daşa râde şi ea. O ridică în braţe şi începe s'o învârtească şi s'o sărute.

— Niurocica mea!... Fetiţa mea!...

...Iarăşi e Daşa cea de odinioară, cea de acasă, de pe vremea când ieşea să-l întâmpine, seara, cu Niurca

în braţe. Toate sunt la fel ca atunci, şi duioşia, şi blândeţea ei de odinioară, şi ochii înlăcrimaţi, şi glasul melodios cu tremur nervos...

— Uite-l şi pe tăticul tău, Niurocica! Uite-l! Il mai ţii minte pe tăticul tău?

Niurca îşi pironi neprietenoasă ochii albaştri asupra lui Gleb şi se bosumflă.

El râse, întinse mâna şi simţi cum i se urcă un nod în gât.

— Hai sărută-mă, Niurocica!... Ce mare te-ai făcut! Cât mama de mare...

Dar copila se trase înapoi şi-şi pironi iar, definitiv, privirile asupra mamei sale.

— E tăticu, Niurocica.

— Nu, ăsta nu e tăticu. E un ostaş roşu.

— Păi eu sunt şi tăticul tău şi ostaş roşu.

— Nu. Nu e tăticu.

Ochii Daşei se scăldau în lacrimi, totuşi ea zâmbea.

— Bine! De prima dată, las'să nu fiu tăticu. Dar tu tot fetiţa mea eşti. Hai să fim prieteni. Data viitoare îţi aduc zahăr. Din piatră seacă, şi tot ţi-aduc. Dar mama cu ce-i ea mai bună decât mine? Tu — aici, şi ea — acasă!

— Mama e aici. Şi ziua e aici, şi când nu-i ziua tot aici e. Dar tata nu-i. Nu ştiu unde-i tata!... Tata se bate cu burjuii.

— Ia'n te uită la ea, ce mai discurs a ţinut! Ei, hai, vino să te sărut...

Copiii se uitau cu interes la Gleb, râdeau şi deabia aşteptau să-i bage şi pe ei în seamă tuşa Daşa. Fetiţele, tunse băieţeşte, se întreceau care mai de care să întindă către ea mânuţele cu câte un bucheţel înfoiat de viorele, şi fiecare se străduia să-i pună cea dintâi floricelele în mână.

— Tuşa Daşa!... Tuşa Daşa!...

Undeva departe, prin odăi, zdrăngănea un pian şi un cor de copii urla din răsputeri pe toate glasurile:

„Sculaţi, copii ai reînnoirii
„Şi tineri liberi de oriunde..."

Daşa râdea, mângâind capetele tunse ale copiilor; se vedea că sunt obişnuiţi cu mângâierea ei şi că o aşteaptă, cum îşi aşteaptă porţia de mâncare.

— Ei, copilaşi, ce-aţi mâncat şi ce-aţi băut? Cine-i cu burta plină şi cui îi chiorăe maţele? Hai, spuneţi-mi!

Copiii îi răspunseră cu ţipete deavalma, scărpinându-se în creştet şi pe burţi. Un băieţaş tăvălit prin gunoaie tot zmorcăia din nas holbându-şi ochii, gemea încordat şi se scărpina pe piept. Gleb se apropie de el şi-i ridică cămăşuţa. Băiatul ţipă şi pe dată se ascunse speriat într'un colţ, între paturi. De după tăblia patului, nu i se mai vedeau decât capul şi ochişorii boldiţi.

— Oho-o! Ce mai erou! Iute de picior: într'o clipită, a şi şters-o după baricadă!...

Toţi râseră înveseliţi.

Iar soarele se juca printre ferestrele deschise, mari cât nişte uşi.

Cu Niurca de mână, Daşa o porni iar înainte. Lui Gleb nu-i veni bine; şi aici era străin! Daşa, cu Niurca în braţe, chicotea cu copiii voioasă ca un clopoţel. Pe când el era singur, şi aici, şi acasă, singur şi fără copii.

Da, şi aici trebuia să cucerească viaţa!

Cutreierară toate etajele: trecură şi prin sala de mese, plină de copii şi de vase, şi pe la bucătărie, unde era miros de arpacaş şi aburi, şi iarăşi copii; aruncară o privire în sala clubului: nemobilată, doar pereţii goi, acoperiţi de mucegai şi mâzgălituri. Aici erau copiii care, adunaţi ciucure în jurul unei fete tunse, cu o uriaşe pată cafenie pe tot obrazul, cântau pe toate glasurile:

„Sculaţi, copii ai reînnoirii,
„Voi, creatori ai lumii noi...“

Domaha şi Lizaveta — vecinele lor — tot aici la cămin gospodăreau. Gleb băgă de seamă că şi ele au ceva, nu ştiu ce, nou, ce nu mai văzuse niciodată. Domaha era în bucătărie şi ajuta la gătit. Nădușită,

cu mânecile suflecate, femeia trebăluia cu rost, ca la ea acasă. O întâmpină cu bucurie pe Daşa şi o sărută.

— Iacă, veni şi hătmăniţa noastră! Trebue să le tragi un perdaf parşivilor dela narobraz[1]: să facă treabă, nu să stea cu degetu'n nas! Iar pe cei dela prodcom[2], să-i dai de-a-binelea cu capul de pereţi: Cine a mai pomenit copii hrăniţi cu viermi şi cu murdărie de şoarece?... Da'ce? Iar ţi se bagă pe gât legitimul? Ia-l la goană cu măturoiul... Al meu nu s'a mai întors, şi bine a făcut: dracu' să-l ia! Las'că doar nu mă sperii eu de cipilica ta... Da'să ştii că la comitetul alimentaţiei mă duc chiar eu, şi am să-i pocnesc cu ciubota peste bot.

Daşa o bătu cu palma pe omoplaţii puternici şi zâmbi:

— Te-ai pornit pe gâgâit, zurbagioaico! Afurisită muiere mai eşti şi tu, Domaha, uf!...

— Toţi trebue plesniţi peste bot... Toţi ăştia, lua-i-ar dracii, nu se sinchisesc decât de burta lor. Le dau eu la toţi de cheltuială!

Gleb râdea.

Pe Lizaveta o găsiră în cămară, lucrând împreună cu intendenta. Şi intendenta şi Lizaveta erau amândouă înalte şi semeţe; amândouă îmbrăcate îngrijit, aduceau a surori de caritate. Atât numai că intendenta era oacheşă, cu mustăcioară de armeancă, iar Lizaveta — bălaie şi grăsună; cu toată foametea şi lipsurile de tot felul, era rotofeie ca un măr. Cântăreau alimentele, le controlau, le înregistrau.

Lizaveta o primi pe Daşa semeţ şi-i surâse doar cu o clipire a ochilor:

— Du-te la administratoare, Daşa! După ultimul spălat, rufele s'au făcut zdrenţe. Copiii-s fără schimburi. Se duc ei pe munte după vreascuri, însă toate crengile căzute le-au strâns muncitorii — n'avem cum fierbe arpacaşul. Pe cine să luăm de gât?

---

1) *Narobraz* — (prescurtare) comitetul pentru cultura poporului (N. trad.)

2) *Prodcom* — (prescurtare) comitetul alimentaţiei (N. trad.)

Dașa își notă cuvintele Domahăi și Lizavetei, cu o mică cută severă pe frunte.

— Tu, tovarășă Lizaveta, gândește-te acasă la toate și să-mi înaintezi un raport la jenotdel. Trebue să desgropăm toată afacerea. Și de izbit trebue să izbim, și asta-i drept.

Lizaveta doar cât îl ținti odată pe Gleb cu privirea, și pe urmă nu-l mai luă în seamă.

Și din nou, pretutindeni, forfoteau femei cu casânci albe sau cu capul gol, și toate zâmbeau respectuos și lingușitor Dașei. Iar la Gleb trăgeau cu ochiul bănuitoare. Cine o mai fi? Poate că e vreunul dintre inspectorii aceia plicticoși, ale cărui părți slabe trebuesc aflate, cumpănite și folosite.

Gleb pândea mânuța Niurcăi și se ruga:

— Hai, Niurocica, dă-mi odată mânuța!... Mamei i-ai dat-o, mie dece nu mi-o dai?

Dar fetița își ferea mâinile cu teamă. Totuși, când pe neașteptate, el o sărută și o luă în brațe, Niurca se liniști dintr'o dată, supusă, și pentru prima oară îl privi lung și gânditor în ochi.

— Niurocica dumneavoastră, ce fetiță bună!...

Cuvintele acestea le rosti supraveghetoarea, o femeie iute ca un șoarece, pestriță, toată numai sclipiri, alunecoasă ca un țipar și cu dinții de aur.

Dașa se uită pe deasupra ei și fața-i căpătă din nou, o expresie aspră, dură.

— Ei asta e! Niurocica!... Aici toți sunt la fel, toți trebue să fie buni...

— O da, sigur, sigur... Noi facem totul pentru copiii proletarilor... Acum copiii proletarilor trebue să fie în centrul preocupărilor noastre. Puterea sovietică are atâta grijă de ei...

Lui Gleb i se contractară fălcile spasmodic. Minte! Trebue cercetat ce element e...

Pe urmă, începură să curgă plângeri, plângeri, plângeri.

Dar și la ele Dașa răspundea aspru și neprietenos. Asemenea glas, Gleb nu surprinsese niciodată la Dașa.

— Nu te mai tângui atâta, tovarășă suprave̱ghe-

toare! Arată ce eşti în stare să faci, şi nu te mai văicări. Văicărelile nu-s bune la nimic...

— Desigur, desigur, tovarăşă Ciumalova! E o plăcere şi un repaos să lucreze cineva cu dumneata!

Gleb simţi din nou cum i se încrâncenă carnea într'un spasm.

Daşa se vâra prin toate ungherele, iscodea şi scormonea neobosit. N'o răbda inima să nu dea o raită şi prin odăile personalului administrativ.

— Aşa, frumos, n'am ce zice! Ce caută aici scaunele, fotoliile, divanele? Toate le-aţi îngrămădit aici: şi florile şi tablourile şi statuetele... şi câte şi mai câte... Doar v'am spus nu le luaţi copiilor lucrurile... Asta-i neobrăzare! Parcă le-ar strica să se mai tăvălească şi ei câteodată pe divane şi pe covoare? Asta nu se poate!

— Să vedeţi, tovarăşă Ciumalova... Dumneavoastră... aveţi dreptate... desigur... dar practica mea de educatoare... E dăunător; încurajăm lenea... pe lângă praf şi tot felul de microbi...

In ochii supraveghetoarei scăpărau ace, iar Daşa, fără să o privească, continua să vorbească pe acelaşi ton, cu obrajii îmbujoraţi de necaz.

— Ce-mi pasă mie de practica dumitale! Copiii noştri au trăit în mizerie... Acum le trebue cât mai multă lumină şi aer... şi mobilă tapisată, şi tablouri. De toate trebue să le dăm, de vreme ce putem... Să amenajăm şi să mobilăm clubul... Trebue să se joace, să admire natura. Nouă nu ne trebue nimic, lor însă — totul: din piatră seacă, măcar de ne-am lua bucata dela gură, dar să le dăm. Personalul, ca să nu se lenevească, trebue băgat în cămăruţe proaste... Nu căuta să mă legi la ochi pe mine, tovarăşă supraveghetoare; cu toate că n'am practica dumitale, mai pricep şi eu câte ceva...

Şoricelul iute şi pestriţ îşi sclipea dinţii de aur şi râdea încântat, iar în ochi îi fulgerau numai ace ascuţite!

— Păi, cine se îndoeşte de asta, tovarăşă Ciumalova? Sunteţi o femeie rară, atât ca sensibilitate cât şi în ceeace priveşte atenţia. Sub conducerea dumneavoastră, toate o să meargă bine, o să meargă splendid...

Când fură gata de plecare, Daşa o alintă din nou pe Niurca şi din nou toţi copiii o înconjurară cu ţipete pe toate vocile!

Niurca se uită iar lung, cu luare-aminte, la Gleb.

— Vrei acasă, Niurocica? Acolo ai să te poţi juca iar, ca înainte... Şi cu tata şi cu mama...

— Mama-i aici... Uite-o. Tata, nu-i... Pătuţul meu, uite-l acolo. Acum am mâncat laptele şi o să mergem în marş după muzică.

Şi pentru prima oară, îl îmbrăţişă ea pe Gleb, cu sfială şi duioşie, iar în ochi (ochii mamei), pâlpâia o întrebare fără răspuns.

Dela cămin şi până'n şosea, Daşa tăcu. Chipul tot îi mai strălucea de o duioşie neostoită. Ajunşi la şosea, Daşa spuse cu părere de rău:

— Ei, eu am plecat la ocrujcom [1])... E mult de lucru, aşa că mă întorc târziu. Nouă, celor dela jenotdel, nu ne mai ajunge ziua. Şi, să ştii — nu copiii ne dau de lucru, nu, ci cu afurisitele noastre de muieri n'o scoatem la capăt... De n'am fi avut noi ochi şi mâini, ar fi prădat totul, până la ultima fărâmă... Ele singure, ca nişte proaste! Uf!... Pretutindeni, numai duşmani... Ce de-a duşmani!... Aia cu dinţii de aur se cuvine să fie aşa... dar ai noştri... ai noştri, Gleb! ca nişte proaste! Tu ce părere ai, ce crezi despre îngrădirea burgheziei?

Lui Gleb însă totul îi devenise de nesuferit: străină nouă, necunoscută femeie!...

Posac, aproape duşmănos, el mormăi:

— Să ne mai gândim!... Asta nu se rezolvă cu una cu două. Să vedem ce zice biroul comitetului gubernial.

Daşa zâmbea pe sub sprâncene, şi bărbia îi zvâcnea uşurel. Il întreba cercetător ceva din ochi, dar el privea posomorît înlături.

---

1) *Ocrujcom* — (prescurtare) comitetul regional (N. trad.)

III. OCRUJCOM-UL

1

TOVARĂŞUL JUC, CARE OCĂRĂŞTE

Palatul muncii era o clădire mare ca o cazarmă, cu două etaje, aşezată pe chei, chiar lângă estacada[1]) lungă din bârne încrucişate ce-şi scălda grinzile negre în golf. Zidul de beton se întindea ca o linie sinuoasă pe ambele aripi ale faţadei şi despărţea cheiul de teritoriul căii ferate. Prin spărturile şi crăpăturile zidului, se vedea cum se ramifică vinele încordate ale şinelor ruginite sau lucioase. Magaziile zăceau turtite la pământ, otova, până la gară, iar sus, pe coastele dealurilor premontane, îşi înălţa turnurile năpădite de muşchi, asemenea unei cetăţi străvechi, elevatorul. El însuşi, la poalele munţilor, părea un templu uriaş.

Pe caldarâm, dealungul zidului, duruiau căruţele. Masivul cenuşiu al cheiurilor, cu inelele lui ciclopice pentru ancorarea vaselor de mare tonaj, cu sclipirile orbitoare ale şinelor printre mormanele de gunoi rămase de pe urma vagoanelor distruse, cu limburile lui de nisip şi digurile-i pustii, tăia golful prin pătrate mari de piatră. Iar în depărtare, în fumuria pâclă pri-

---

1) *Estacadă* — un fel de dig. (N. trad.).

măvăratică, jucau deasupra portului toate culorile curcubeului şi fremătau, ca pescăruşii în zbor, pânzele albe ale vaselor de pescari; delfinii cu cefe groase, se prăjeau în soare, când pe o parte când pe cealaltă, iar chefalii ţâşneau ca havuzele de argint în spre lumină.

...Cheiurile nostalgice, marea flămândă... Prin ce mări şi ţări rătăcesc oare vasele captive?

In faţa portalului Palatului muncii, cu piramida lui de trepte, fusese cândva o grădină de flori, unde-şi înălţau trunchiurile câţiva castani. Flori acum nu mai sunt, grilajul e distrus şi castanii s'au tăiat pentru foc.

Sus, deasupra acoperişului, pe pânza roşie fluturândă a drapelului, se aprindeau şi se stingeau, ca nişte romaniţe albe, slovele: R.S.F.S.R.

Gleb intră în coridor. Drept în faţa lui se vedea sala de şedinţe cu steagurile şi lozincile de pe pereţi. Alt coridor întunecos şi prăfuit se încrucişa cu cel dintâi. Luând-o la dreapta, ajungeai la comitetul regional de partid al districtului, iar la stânga, la consiliul sindical.

De atâta fum de tutun, aerul părea murdar. Şi pereţii erau murdari, stropiţi cu lături, şi cu tencuiala coşcovită. Pretutindeni rătăceau muncitori, cu chipuri de oameni flămânzi, unii furioşi, alţii resemnaţi; iar printre ei foiau nu ştiu ce soi de oameni zoriţi.

Şi'n preajmă, şi'n odăile de departe, se auzea zarvă de glasuri şi râsete, ţăcănitul maşinilor de scris, pocnetul închizătoarelor de arme — pesemne la detaşamentul cu misiune specială.

Gleb o luă pe coridor la dreapta.

Lângă uşa cu geamuri a comitetului regional, stăteau doi oameni. Pe pătratele mate ale geamurilor, siluetele capetelor lor se profilau clar. Unul era chel şi cu nasul coroiat; avea buza de sus mai scurtă şi gura întredeschisă într'un zâmbet continuu. Celălalt era cârn, cu fruntea îngustă şi cu bărbia dublă.

— Ruşine şi ocară, dragi tovarăşi!... Ruşine şi ocară!

Aceste vorbe le rostise, ca un procuror, omul cel cârn.

— Funcţionarismul ne dă gata... da, birocraţia...

— Te înşeli, tovarăşe Juc. Nu-i asta buba... Nu-i deloc asta... Avem mulţi duşmani, tovarăşe Juc ! Trebue instituită o teroare crâncenă, altfel Republica se va zbate în curând între viaţă şi moarte !... Iată la ce trebue să ne gândim ! Te înţeleg şi pe dumneata, tovarăşe Juc, dar puterea sovietică trebue să fie un aparat solid, verificat... fie el şi birocratic, numai să fie în stare să lucreze la sigur...

— Şi tu tot aşa vorbeşti... Tot aia şi iar aia ! Dar ce te faci cu clasa muncitoare ?... Ehei, dragă tovarăşe Serioja ! Mă doare în suflet...

— Acum un singur lucru e important, tovarăşe Juc: în mijlocul masselor... Muncă, muncă şi iar muncă... Massele trebue să alimenteze nemijlocit întregul aparat operativ al Republicii, până la cele mai înalte funcţiuni. Fraza înaripată a tovarăşului Lenin despre bucătăreasă trebue să devină un fapt pe dea'ntregul real... Aicea-i totul... Şi dumneata te înşeli, când...

— Eh, Serioja ! Oi fi tu comunist devotat, dar eşti orb ! Suflet, cât mai mult suflet trebue să dăm noi clasei muncitoare, iar cât despre duşmani, dracu' să-i ia ! I-am înfrânt şi i-om mai înfrânge !

Gleb recunoscu în cârnul cu ton de procuror, pe vechiul lui prieten, strungarul Juc dela uzina „Sudostal".

El, va să zică tot strigă şi se vaită, întocmai ca şi acum trei ani.

Gleb se apropie de el şi-i trânti o palmă pe umăr.

— Noroc, prietene ! Strigi ? Acuzi ? Ca pe vremuri? Când ai să sfârşeşti cu asta ? Porunci să dai, nu să scânceşti, cârnule...

Juc holbă ochii de uimire, trase adânc în piept aerul şi-l dădu afară cu un şuierat.

— Tovarăşe dragă ! Gleb ! Băiatule ! Măi, soldatule !... Of, maică, măiculiţă...

Şi se repezi la Gleb cu braţele deschise.

— Se poate una ca asta, măi ? Prietene ! Apăi, dacă-i aşa că te-avem pe tine, să ştii că pe toţi îi ajustăm... Pe toţi îi punem la locul lor... Ce soartă mai ai şi tu, hai ? Serioja, uite-l, ăsta-i cel mai bun prieten al meu, întors din chinuri şi sânge...

Gleb şi Serghei îşi atinseră deabia mâinile şi-şi strânseră degetele cu neîncredere, ca doi străini. Şi 'n degetele lui Serghei, Gleb simţi o moliciune şi o sfială feciorelnică.

In jurul cheliei lui Serghei se cârlionţau şuviţe de păr roşcovan, în ochi îi strălucea un zâmbet. Greu de spus dacă acest zâmbet era ironic sau stingherit.

— Eu te cunosc, tovarăşe Ciumalov. Te-am văzut data trecută, când ai venit să te înscrii pentru cartele. S'a pus problema dumitale şi la comitet. La timp ai venit. Du-te la secretar, tovarăşe Ciumalov. Acolo e o şedinţă, dar secretarul a dat dispoziţii să fii chemat imediat cu telefonogramă. Du-te!... Il chiamă Jidchi...

— Nu aşa! Du-te tu singur şi-l condu, Serioja. Ţie ţi-e mai la îndemână. O să merg şi eu cu voi, să văd cum o să-l dea gata cu un deget...

— Sunt ocupat, tovarăşe Juc. Indată începe şedinţa la secţia de aghitprop [1]), iar după aceea e şedinţă la colegiul O.N.O. [2])... apoi iau cuvântul la...

— Ehei, Serioja! Oi fi tu om învăţat, dar eşti mai rău ca un călugăr; trăeşti în mare smerenie şi supunere...

In dreptul ferestrei, dincolo de masă, şedea, cu un creion în mână, îmbrăcată într'o bluză albastră, tovarăşa Mehova. De sub broboada roşie izbucneau, rebele, şuviţele părului ei cârlionţat şi se jucau cu razele de soare. Buza de sus avea un puf mijind ca la un adolescent, iar sprâncenele îi luceau la soare şi aruncau scântei. Ea lăsă să zăbovească multă vreme privirile ochilor ei încadraţi de gene lungi asupra lui Gleb, iar sprâncenele îi zvâcniră a zâmbet. Mai într'o parte, lângă o masă, stătea Daşa şi vorbea, vioaie, cu glas răsunător. Lui Gleb îi asvârli doar o privire scurtă. In jurul ei şi de-a-lungul peretelui se îngrămădeau femei, ascultându-i darea de seamă.

Juc râse şi-l apucă pe Gleb de mână.

— Zonă periculoasă, Gleb prietene, — frontul nevestelor: te face harcea-parcea!... Păzea, Gleb!

Serghei zâmbi stingherit.

---

[1]) *Aghitprop* — agitaţie şi propagandă (N. trad.)
[2]) *O.N.O.* — secţia de învăţământ public. (N. trad.)

Deodată, înălţându-şi semeţ capul, Daşa tăcu şi-şi încrucişă braţele la piept. Aştepta adică, până ce aveau să plece bărbaţii.

Tovarăşa Mehova îşi întoarse privirea spre ei şi, zâmbind, le spuse pe un ton sever:

— Vedeţi-vă de drum, tovarăşi, nu ne împiedicaţi. Continuă, Daşa.

Pe urmă însă, tot ea o întrerupse brusc:

— Tovarăşe Ciumalov, la întoarcere, treci pe la mine. Vreau să vorbesc cu dumneata...

Gleb duse mâna la cascheta şi răspunse milităreşte:

— Am înţeles!

Daşa îşi făcea darea de seamă asupra situaţiei creşelor din oraş.

2

O PROPUNERE CONCRETĂ

Cum deschise Gleb uşa biroului lui Jidchi, îl şi învăluiră nori de fum şi de aer stătut.

Aci, razele de soare se jucau în umbrele verzui ale fumului. Firişoare de praf sclipeau în fascicolul de raze.

Jidchi era proaspăt ras, şi avea o haină de piele pe umeri. In faţa lui, răsturnat pe speteaza scaunului, îşi fuma pipa Cibis, ras ca şi el. Jidchi avea obrajii brăzdaţi de cute adânci, ce coborau vertical, iar nasul îi era de asiatic, cu nările larg deschise.

Intr'o firidă, sprijinindu-şi picioarele în pervazul ferestrei, şedea un tânăr cu faţa arămie, foarte slab, într'o cămaşă neagră. Era Luhava, preşedintele comitetului sindical...

Acesta tăcea şi asculta, sprijinindu-şi bărbia pe genunchi.

Gleb duse mâna la cascheta; însă Jidchi nu-l băgă în seamă: câţi membri de partid nu vin la el! N'ai când să le dai bună ziua.

— Ei bine, să zicem că avem parchete, că am aranjat cu secţia silvică şi că am început tăierea pădurii. Şi mai departe?

Şi tot ciocănea la puncte cu creionul pe masă.

— Ce-o să fie mai departe? Doar toată isprava stă în transportul lemnelor. Lemnele-s de cealaltă parte a muntelui, sunt pe litoral... Predarea cotelor de lemne se duce de râpă. Trebue să găsim un mijloc sigur şi rapid de a transporta combustibilul înainte de venirea iernii. La dracu' metodele primitive, paleativele, şi toate jumătăţile de măsuri: trebue să apucăm taurul de coarne. Şi o s'o facem pe scară vastă. Aici ne trebue o sforţare uriaşă, aici trebuesc aruncate toate forţele noastre... Railes [1])-ul nu şi-a îndeplinit în termen sarcina primită. S'au aciuiat pe acolo tot felul de ticăloşi, mişei şi profitori, care ar merita să fie împuşcaţi. Nu va trece mult şi muncitorii de pe parchete se vor răsvrăti... căci crapă de foame. Daţi-ne lemne, altfel vom clădi curând copiii muncitorilor în stive... Suntem într'un impas, băieţi. Peste o săptămână, are loc şedinţa consiliului economic. Trebue să fim pregătiţi. Vorbeşte, Luhava!

Cibis nu se uita la nimeni. N'aveai cum şti dacă ascultă sau dacă se odihneşte cumva, plictisit...

Luhava' şi'mprejmuise cu braţele genunchii, aducându-şi-i la piept şi se uita la Jidchi cu un surâs plin de încredere în sine.

— Nu există şi nici nu trebue să existe impasuri, Jidchi. Nu există decât sarcini. Ai intrat în panică, scumpule!

Nările lui Jidchi se dilatau şi deaceea părea că râde.

— Trebue să punem în valoare forţa mecanică a uzinei...

Serghei ridică mâna şi ceru cuvântul:

— Am vrut să spun... în legătură cu propunerea lui Luhava...

Brazdele obrazului lui Jidchi se mişcară a zâmbet şi Gleb văzu în acest început de surâs o ironie indulgentă şi duioasă:

---

[1]) *Railes* — (prescurtare) secţia silvică (N. trad.)

— Serioja are o propunere concretă, tovarăşi ! Formulează-o !

— Eu voiam... în legătură cu propunerea tovarăşului Luhava, să vă indic pe tovarăşul Ciumalov. In discutarea acestei probleme, putem câştiga timp dacă tovarăşul Ciumalov îşi spune mai întâi părerea în legătură cu asta, ca muncitor al uzinei... Numai că eu, acum, trebue să...

Jidchi îl întrerupse la mijlocul cuvântului, printr'un gest al mâinii.

— Stop !... Stop !... Serioja, ca deobicei, declamă patetic şi se îmbujorează la chelie.

— Eu, acum, sunt silit să plec, am o consfătuire a secţiei de aghitprop, pe urmă o şedinţă la colegiul O.N.O., pe urmă la...

Cibis surâse şi spuse alene, cu privirea stăruitor pironită asupra lui Serghei :

— Intelectual !... Acest „pe urmă" sună în gura lui ca o rugăciune. Nu doarme nopţile din pricina blestematelor ăstora de probleme ! In partid, intelectualii sunt întotdeauna turma necuvântătoare : totdeauna se simt proşti şi vinovaţi.

Serghei se îmbujora din ce în ce mai tare la faţă şi se încurca.

— Păi, şi dumneata... tot intelectual eşti, tovarăşe Cibis...

— Da, şi eu sunt intelectual.

Jidchi îl pofti pe Gleb mai aproape de masă.

— Ia, ia vino aici, mai aproape, tovarăşe Ciumalov... O să trebuiască să stai în picioare — n'avem scaune...

Gleb făcu un pas spre masă şi luă soldăţeşte poziţia de drepţi.

— Am fost demobilizat ca muncitor calificat. Sunt la dispoziţia ocrujcom-ului.

Fără să-şi ia ochii de pe chipul lui Gleb, Jidchi îi întinse mâna.

— Tovarăşe Ciumalov, eşti numit secretar al celulei dela uzina voastră. Este desorganizată. Toţi sunt speculanţi şi fac negoţ cu sacul. Pe toţi i-a apucat furia caprelor şi a brichetelor. Jefuesc în uzină pe faţă, ca'n

codru. Probabil că eşti şi tu la curent cu situaţia. Intăreşte celula, pune-o pe picior de război.

— Mă voi strădui! Dar ori ce disciplină, tovarăşe Jidchi, are nevoe de o temelie.

— Asta aşa e! Iacă, temelia asta creeaz'o tu.

Luhava îşi sprijini din nou bărbia pe genunchi şi, morfolind în colţul gurii o ţigară, se uita la Gleb printre gene. In ochi îi scăpăra, arzătoare, provocatoare, o întrebare tăioasă.

Drept răspuns la cuvintele lui Gleb, el îi asvârli dispreţuitor lui Jidchi...

— Indreaptă-l pe acest tovarăş către secţia organizatorică şi de instructaj. Nu ne putem întrerupe şedinţa pentru tot soiul de fleacuri.

Gleb şi'ncrucişă privirea cu a lui Luhava, dar nu zise nimic.

Cibis se uita la el pieziş, micşorând desgustător pleoapele:

— Eşti muncitor calificat... voencom [1])... Dece ai părăsit armata, dacă uzina s'a oprit pentru ani şi ani?

Gleb surâse şi-l cercetă atent pe Cibis.

— Pe dracu'! De unde, s'a oprit! Mai rău! E o cocină — o hazna de gunoaie, un obor de vite! Să vorbim deschis, tovarăşi! Vreţi să-i apucaţi pe muncitori de gâtlej şi să le luaţi la goană caprele! Dar unde-i producţia? Aveţi nevoie de o organizaţie severă? Dar unde vi-s condiţiile pentru asta? Lansaţi lozinca punerii uzinei în funcţiune, şi totul va merge strună! Altminteri, fără ea, muncitorii continuă să fie nu muncitori, ci porcari!

Luhava fornăi dispreţuitor.

— In afară de curaj, eroilor ordinului Steagului Roşu le mai trebue ceva: să se deprindă a înţelege lucrurile aşa cum sunt ele în realitate!...

Rezemat de speteaza scaunului, Cibis şedea rece şi de nepătruns; prin stratul de praf ce-i acoperea obrazul, nu-ţi puteai da seama dacă urmăreşte discuţia, sau dacă se odihneşte cumva, plictisit.

Brazdele de pe obrajii lui Jidchi zvâcneau a zâmbet.

---

[1]) *Voencom* — (prescurtare) comisar militar (N. trad.)

— Aşadar, continuăm discuţia asupra problemei combustibilului.

Enervat de vorbele lui Luhava, la fel de provocatoare ca şi zâmbetul său, Gleb abia se mai putea stăpâni. Jidchi se năpusti direct asupra lui Gleb :

— Tovarăşe Ciumalov, n'avem nicio aşchie de lemn ! Ne prăpădim de foame. Copiii ne pier ca muştele prin cămine. Muncitorii sunt desorganizaţi. Cum mama dracului mai putem vorbi de uzină ? ! Ce tot îndrugi prostii ! Nu despre asta-i vorba. Poţi să ne dai vreo ideie asupra transportului lemnelor dela parchete ? Poate fi folosită în acest scop uzina ?

— Fără combustibil, fără maşini şi fără electricitate nu se poate face nimic — asta-i clar !

— Tu spune-ne cum s'o scoatem la capăt, în mod practic.

Gleb tăcu o clipă, uitându-se distrat pe fereastră :

— Cred că n'avem altă cale decât asta : trebue refăcut planul înclinat pe panta muntelui. Cu ajutorul muncii voluntare organizată în toate duminicile, prin profsoiuz [1]-uri. Asta ne va lua cam două săptămâni. Odată puse în mişcare vagoanele, putem căra lemne câte avem poftă.

Juc îl apucă de mână pe Gleb şi-şi arătă, încântat, dinţii.

— Voi staţi aici ca nişte momâi... şi tot bateţi apa'n piuă... Şi el, uite cum le vede... cu sufletul, ca un muncitor ce se află...

Nimeni nu-l asculta însă pe el, cel obişnuit, cel văzut zi de zi, pierdut în grijile cotidiane ca un amănunt neînsemnat. Era mereu aici, în ochii tuturor, dar nimeni nu-l vedea şi strigătele lui nu le ajungeau până la urechi.

Jidchi mâzgălea cu creionul linii drepte şi curbe pe hârtie, apoi le despărţea în părticele. Şi cum figura lui rămânea liniştită şi cuprinsă de plictiseală, păru deodată îmbătrânit, şi se trase la faţă.

— Parcă despre asta voiai să vorbeşti tu, Luhava ?

---

[1]) *Profsoiuz* — (prescurtare) sindicat (N. trad.)

Luhava sări jos din pervazul ferestrei, trecu pe lângă Gleb şi din nou se întoarse spre fereastră.

— Intr'adevăr, mă gândisem şi eu la ceva apropiat de ideia tovarăşului Ciumalov. El a formulat-o mai bine. Propun să fie primită fără discuţii şi să i se încredinţeze tot lui să facă raportul în ecoso [1]) !

Jidchi se sculă şi-şi aruncă pe masă creionul, care sări şi se rostogoli la picioarele lui Gleb.

— E o utopie, tovarăşe Ciumalov ! Să nu mai flecărim despre uzină : e un mormânt de piatră ! Nu uzină, lemne ne trebuesc nouă ! Uzina nu-i decât o carieră de piatră părăsită. Astăzi, pentru noi, e ori trecutul, ori viitorul. Hai să vorbim numai despre prezent — despre transportul lemnelor.

— Nu ştiu ce înseamnă la dumneata utopie, tovarăşe Jidchi ! Dacă nu veţi rosti dumneavoastră primii cuvântul „uzina", îl vor rosti muncitorii ! Ce tot îndrugaţi acolo că uzina e ori viitorul ori trecutul ? Dar ai dat vreodată pe la uzină ? Ştiţi din ce se hrănesc inimile muncitorilor ? Dece jefuesc ei uzina ? Dece rod ploile şi vânturile betonul şi ruginesc fierul? Dece ruina progresează şi grămada de gunoi creşte mereu ? Muncitorului nu-i arde să se îmbete cu apă rece. Puţin îi pasă lui de vechiturile care zac fără rost şi fără folos. Iar voi, de-aici, îi băgaţi în cap că uzina nu-i uzină, ci carieră părăginită. Cum vreţi să se poarte el după asta ? Foarte bine face că jupoaie maşinile : tot or să se ducă dracului de pomană... Voi singuri îl împingeţi la una ca asta ! Spuneţi-mi, de dragul cui ar păstra el uzina şi-ar păzi-o ? Care este ideia ce-ar putea să-i înflăcăreze inima şi mintea, ca să nu fie un nemernic, ci un proletar conştient ?

Jidchi asculta vorbele lui Gleb cu viu interes şi-şi umfla batjocoritor nările :

— Iţi faci un idol din uzină, tovarăşe Ciumalov ! La ce mama dracului ne trebue nouă uzina asta, când la noi e banditism şi foamete, şi când în instituţiile sovietice plouă cu trădători şi complotişti ? Cui îi mai e de folos acuma cimentul dumitale şi la ce

---

[1]) *Ecoso* — (prescurtare) consiliul economic (N. trad.)

toate secţiile uzinei? Pentru înălţat monumente deasupra gropilor comune? Dumneata te agiţi şi faci agitaţie ca să luăm în mâinile noastre producţia, şi'n vremea asta ţăranii pradă oraşul ca hoardele tătăreşti!

— Tovarăşe Jidchi, eu înţeleg asta, şi nu mai rău ca dumneata. Nu se poate porni la lucru, fără un înalt ţel concret. Nu se poate sprijini munca numai pe umerii oamenilor. Zvârliţi-le la mama dracului metodele astea ale voastre de-a bate apa în piuă. Acum trebue dată bătălia refacerii economice! Tunurile au amuţit. Oamenii se împrăştie pe la vetre, la rostul lor. Acuma-s la ordinea zilei discuţiile asupra noii politici economice şi a organizării profsoiuz-urilor. Problema asta trebue pusă cu seriozitate. Trebue să chibzuim de unde s'o apucăm, ca să organizăm muncile pregătitoare. Noi am văzut Cronstadtul. Dar rebeliunea lui Mahno?... Dar contrarevoluţia căzăcească? Gărzile albe şi când dorm visează cum au să ne găsească pe noi la strâmtoare, nepregătiţi.

Cibis se ridică şi porni spre uşă. Apoi se opri şi spuse cu un aer adânc semnificativ:

— Mai ales detaşamentul nostru pentru misiuni speciale, nu ştiţi cât este de slab. Dacă aduceţi în discuţie refacerea uzinei, dece nu s'ar pune şi problema trecerii la starea de încazarmare?

Apoi deschise uşa şi ieşi cu pas domol.

Jidchi se uita la uşă şi zâmbea cu o expresie de înţelegere în ochi.

— Să nu ne ciorovăim de pomană, tovarăşe Ciumalov! Toată chestiunea stă în ideie şi în organizarea masselor! Dumneata ai dreptate.

Şi strânse cu putere mâna lui Gleb.

— Dresează-l şi pe Juc, pentrucă veni vorba, tovarăşe Ciumalov; tot aduce el a şobolan flămând!

Gleb îl luă de braţ pe Juc şi porni cu el pe uşă.

— Tovarăşe drag!... Gleb!... Păi noi doi, eu şi cu tine, prietene, o să mutăm şi munţii din loc... pe toţi

îi punem la locul lor, pe roate îi punem!... Cum te văd şi mă vezi!

Jidchi le strigă prietenos din urmă:

— Tovarăşe Ciumalov, nu strică să-l dai niţel în tărbacă pe Badin, predispolcom [1])!

In uşă, Luhava îi strânse mâna lui Gleb.

— Eu de dumneata auzisem dela Daşa! Planul dumitale o să-l discutăm cu toţii şi-l vom socoti drept sarcina de bază a muncii noastre. Trebue să pornim la lucru, şi nu cu vorbe — cu fapte! Viitorul se află în creier. — Prin muşchi se preface în prezent!

Se priviră stăruitor unul pe altul în lumina ochilor, şi se despărţiră.

Daşa... Luhava... Dece n'ar fi Luhava al treilea personagiu din dramă? Să fie cu putinţă? Nu, prea ar fi de tot stupid...

3

FEMEIA CU BUCLE

Gleb se apropie de Mehova şi răsturnă fără să vrea un scaun ce-i stătea în cale. Stăpânindu-şi râsul, Mehova îi cercetă silueta cu vădită plăcere.

— Potoleşte-ţi avântul războinic, tovarăşe Ciumalov. Lucrăm în condiţii de pace.

— Iertaţi-mă. Pesemne, încă nu m'am obişnuit cu scara topografică la care lucraţi.

— Va trebui să te obişnueşti. Aici au să te ţintuiască în curând la o masă şi ai să începi să duci, ca toţi ceilalţi, o existenţă searbădă de funcţionar administrativ. Ai să uiţi repede mirosul prafului de puşcă şi romantismul faptelor de arme. Te vei muia şi vei păli, dragă tovarăşe. Pe câte ştiu, se pare că ai fost numit secretar al celulei dela uzină. Să te vedem cum ai să te descurci cu hoarda aia... Femeile de acolo duhnesc a porci, a capre şi a bălegar. Fiecare casă e o dugheană şi un depozit de lucruri furate. Să mai

---

1) *Predispolcom* — (prescurtare) preşedintele Comitetului executiv (N. trad.)

treacă jumătate de an, şi uzina va fi rasă din temelie. Şi ce uzină...

— Eu tocmai pledam ca un orator adineauri pentru planurile înclinate, pentru combustibil, pentru electricitate. Ce oameni ciudaţi! Ei vorbeau doar de transportul lemnelor prin forţa mecanică, şi nu-şi dădeau seama că ăsta este şi primul pas către pornirea uzinei! Construirea planului înclinat şi învierea maşinilor este unul şi acelaşi lucru.

— Voi, toţi, bolmojiţi mereu tot aceleaşi cuvinte. După vorbă, toţi sunteţi năzdrăvanii pământului, dar când e să treceţi la fapte, nu ştiţi cum să vă găsiţi un locuşor mai cald şi să vă transformaţi în birocraţi... Viaţa de toate zilele e tare plicticoasă aici, tovarăşe Ciumalov. In armată e cu totul altceva. I-am rugat să mă trimeată acolo, dar nu-mi dau drumul. Uite, numai soţia dumitale nu simte plictiseala vieţii, şi descoperă cauza cea mare în fiecare trebuşoară.

Daşa stătea lângă perete şi zâmbea uşor. Dar din mişcările ei se vedea că e nerăbdătoare.

— Eroul ăsta, tovarăşă Mehova, în clipa de faţă taie frunză la câini. E bucuros când are prilejul să mai stea la taifas. Fă-i vânt de-aici, în doi timpi şi trei mişcări. Nu-l răsfăţa.

— Iaca, văzuşi? Femeie de nădejde, severă.

— Ai dreptate. Ia întreab'o dumneata, cum se poartă cu bărbatul ei. Nu mai e de răbdat, nu alta... Nu ştiu cum să fac să mă mai apropii de ea.

Mehova izbucni în râs şi-şi scutură buclele.

— Nu-şi îndeplineşte îndatoririle conjugale? Vai de mine! Ţi-a stricat revoluţia nevestica...

Daşa râse şi ea, dar în râsul acesta Gleb nu mai desluşea seninătatea de odinioară, râsul drag al miresei.

Femeile îl scoaseră pe Juc afară, înghiontindu-l şi strigându-i rând pe rând, până-l scoaseră pe coridor:

— S'a zis cu puterea voastră, ţapi bărbieriţi. V'au ras bărbile şi aţi început să aduceţi a muieri! S'a dus norocul vostru. Nu se mai întoarce!

Mehova îl măsură din nou stăruitor, din creştet până în tălpi, pe Gleb, şi lui i se păru că femeia îl adulmecă lacom.

— Incă nu te-a pătruns climatul vieţii noastre, tovarăşe Ciumalov: tot mai eşti îmbibat de atmosfera războiului şi a armatei. Aşa şi laşi impresia: parcă mâine ai fi în stare s'o ştergi înapoi, la regimentul dumitale, pe front. Povesteşte-mi şi mie ceva din faptele dumitale de arme. Când te-au decorat cu ordinul Steagului Roşu? Dacă ai şti cât mi-e de dragă mie armata! Ştii că şi eu, o vreme, am luptat în tranşee... la Manâci...

Zâmbea, şi zâmbetul era numai pentru ea. In ochi îi jucau stropi de bucurie tainică.

— Minunat!... Ce zile de neuitat!... Ca şi zilele Revoluţiei din Octombrie, la Moscova... O viaţă întreagă n'am să le uit!... Acolo să fi văzut eroism!...

— Toate-s aşa cum spui, tovarăşă Mehova... Dar şi aici, pe poziţiile muncitoreşti, şi-aici trebue să existe eroism. Nu-i uşor, aici: ruină, haos, gunoi, foamete... Se cere o încordare fără preget! S'a prăvălit muntele? Trebue pus la loc! E cu neputinţă? Asta e eroismul. Eroismul este tocmai ceeace pare cu neputinţă.

— Da, da! Vreau să stăm de vorbă despre asta, tovarăşe Ciumalov. Intocmai: eroismul este un elan colectiv simultan... şi atunci imposibilul nu mai există...

Şi... din nou râse, iar ochii şi sprâncenele îi sticliră şi mai tare.

— Da, ai dreptate. Să lupţi, să învingi... In asta stă tot... Treci pe la mine, tovarăşe Ciumalov... Locuesc la Casa Sovietelor.

Daşa zâmbea uşor, uitându-se tăcută când la Gleb, când la Mehova. Pe urmă se apropie de el, îl apucă de umeri, îl răsuci şi-l împinse spre uşă.

— Hai, acum şterge-o, pleacă de-aici, militarule! Nu-i nicio treabă de făcut pentru tine pe-aici... Marş! Avem noi destule treburi grabnice şi fără tine.

Gleb se întoarse brusc și o ridică în brațe. Râdeau cu hohot femeile, râdea Mehova. Surprinsă de mângâierea lui Gleb, în văzul lumii, Dașa scoase un țipăt și-l îmbrățișă strâns, cu amândouă mâinile. Și, pentru o clipă, Gleb simți inima Dașei de odinioară și râsul ei atât de drag.

— Tovarășe Ciumalov, știi ce om e Dașa a dumitale? Nu ți-a povestit prin câte-a trecut? Am avut de toate și pe-aici, ba, poate, unele prin care dumneata nici n'ai apucat să treci...

Dașa tresări și se smulse din brațele lui Gleb.

— Te rog, tovarășă Mehova, nu vorbi despre mine. Ce-a trecut, e bun trecut. Să mă laud în fața lui n'am de gând, iar altora — nici ție măcar — nu le voi permite să aibă limbă lungă...

Mehova se simți stingherită și roși.

— Cum așa? Eu n'aveam de unde să știu că asta e numai pentru noi, că e o taină...

...Dece s'a speriat ea și i-a închis gura Mehovei? Dece toată lumea îi știe viața din acești ani de văduvie, iar lui, nevastă-sa nu-i spune nicio vorbă?

Pe coridor, îl ajunse Mehova din urmă.

— Stai puțin, tovarășe Ciumalov. Nu mi-ai spus: ce-ați pus la cale acolo, la Jidchi? Vreau să fiu și eu la curent, acum... In fundătura asta începem să prindem mușchi și munca zilnică ne preface în soboli. Revoluția nu rabdă una ca asta. Și dacă ai să încerci a scormoni în viața noastră sovietică și de partid, de fiecare zi, va trebui să te înarmezi cu colți zdraveni. Să știi că eu sunt alături de dumneata, tovarășe Ciumalov. Orice ai face, sunt alături de dumneata. Simt eu că dumneata n'ai să te poți dizolva în viața banală de toate zilele: dumneata ești ostaș. Și încă ceva: deocamdată n'o mai turbura pe Dașa... Eu am făcut o prostie adineauri... Ea singură are să revină la dumneata... Ai să vezi... Spune-mi ce-ați hotărît să faceți?

— Totul — până la punerea uzinei în funcțiune, dacă nu ne-om frânge gâtul.

— Ei bine, du-te. Nu mai am nevoie de nimic. Şi nu uita — sunt cu dumneata, tovarăşe Ciumalov.

Zâmbi cu părere de rău şi totodată cu bucurie şi porni înapoi spre birou.

Pe stradă, îl întâmpină Juc, cu un gest larg al mâinii.

— Ei ? Cum stăm ? Ce atu-uri avem ? Ai văzut ?... Lasă că-i scot eu pe toţi la lumină. Am să cotrobăesc prin toate cotloanele şi am să izgonesc duhurile necurate... Imi ştiu ei moartea mea ! In fiecare zi îmi fac rondul pe la toţi nărăviţii ăştia... nu-i slăbesc nici eu defel, ce-i drept... Acum, noi doi, eu şi cu tine, o să întoarcem toată birocraţia asta cu susu'n jos...

IV. CLUBUL MUNCITORESC „COMINTERN"

1

CELULA DE PARTID

Clubul muncitoresc „Comintern" [1]) ocupa fosta locuinţă a directorului, o casă solidă, de construcţie nemţească, clădită din piatră necioplită, de trei culori — galbenă, albastră şi verde. Cele două caturi ale ei, creşte din trupul muntelui, se înălţau printre tufele dese de ienupăr şi de tuie ce acopereau coasta. Era severă şi puritan de simplă ca arhitectură, de parcă ar fi fost o biserică luterană, însă bogată, neeconomisindu-şi defel terasele dantelate, balcoanele şi acareturile (de aceeaşi construcţie solidă şi îngrijită), cu brazde de flori în faţă şi cu terenuri de sport. Inăuntru, o mulţime de odăi, coridoare şi scări întortochiate şi întunecoase, cu obeliscuri de stejar şi felinare mozaicate, iar fiecare odaie era îmbrăcată în tapete de mătase, cu panouri murale de pictură decorativă, cu pânze de pictori celebri, cu oglinzi uriaşe şi mobilă greoaie.

Faţada, pe povârnişul muntelui, dădea într'o livadă, astăzi devastată de capre şi cu potecile năpădite de

1) *Comintern* — Internaţionala Comunistă (N. trad.)

iarbă, având ca împrejmuire un grilaj de fier cu temelia de piatră. In dreapta, dincolo de creasta muntelui — se vedeau coşurile albastre gigantice, iar în stânga, tot coşuri ; sus, în văgăunile muntelui, carierele de piatră şi planurile înclinate în ruină.

Cândva, aici locuise un bătrân misterios, pe care muncitorii îl vedeau numai de departe, iar glasul nu i-l auzeau niciodată. Era lucru de mirare cum directorul acesta, grav şi albit, putuse trăi fără teamă în pustietatea acestor treizeci de odăi ale palatului, fără să aibă coşmaruri, fără să fie îngrozit de mizeria, de murdăria, de duhoarea şi de existenţa animalică a barăcilor şi a cazărmilor muncitoreşti.

Şi iată, a venit războiul, revoluţia — marea catastrofă. Salvându-se de sub moloz, el, directorul, fugise, neputincios şi jalnic. Au fugit, odată cu el, şi inginerii şi tehnicienii şi chimiştii. N'a rămas decât unul, cel mai vechi constructor al uzinei, inginerul Kleist, care s'a înmormântat în cabinetul său de lucru din clădirea principală a administraţiei, de partea cealaltă a şoselei, jos, peste drum de palatul care era ultima sa creaţie.

...Intr'o zi de primăvară, când norii, marea şi munţii parcă luaseră foc, iar văzduhul îţi săgeta cu razele soarelui ochii, muncitorii uzinei se adunară la secţia de lăcătuşerie. In vălmăşag, printre strigăte şi fum de mahorcă, lăcătuşul Gromada aruncă o propunere :

— Să preschimbăm minunatul palat unde a stat vampirul de director într'un club muncitoresc, şi să-i dăm numele de... „Comintern"...

In catul de jos, orânduiră, pe lângă club, şi celula de partid şi cea de Comsomol, iar sus, biblioteca şi detaşamentul cu misiune specială.

Şi acolo unde domnise odinioară cea mai severă linişte, unde muncitorilor nu le era îngăduit nici să treacă pe cărările betonate din faţa casei (era strict interzis de direcţie), acuma, serile, când în geamurile de cristal pâlpâiau flăcările de incendiu ale soarelui în asfinţit, muzicanţii dela club mugeau ca taurii, din trompetele lor de alamă şi tunau din darabane.

Din casele inginerilor fugiţi, fură cărate în biblioteca clubului şi aşezate în rafturi, toate cărţile. Volumele îşi sticleau literele aurite, dar erau toate de neînţeles, străine; sclipeau numai inscripţii cu caractere gotice pe cotoarele scoarţelor lor multicolore.

Muncitorii rămâneau mai departe să-şi ducă traiul în cocioabele lor şi în barăci de cazărmi. Casele inginerilor gemeau a pustiu şi-ţi vârau spaima'n oase, cu întunericul şirului lor nesfârşit de încăperi.

Muncitorii îşi făceau brichete la secţia de lăcătuşerie, iar seara îşi adunau caprele de prin munţi. Femeile cutreierau staniţele şi satele — făcând negoţ cu sacul.

Mugeau, la catul de sus, ca buhaii, alămurile fanfarei, tunau ca nişte explozii tobele.

La clubul muncitoresc „Comintern" convocă Gleb adunarea extraordinară de deschidere a celulei. Odaia era spaţioasă, cu lambriuri înalte din lemn de mesteacăn de Carelia; tot din mesteacăn de Carelia era şi mobila încrustată. Şi pereţii, şi mobila, luminate de soarele asfinţitului, se poleiseră cu aur.

Fură aduse bănci grosolane din sala de spectacole.

Gleb şedea îndărătul mesei şi-i cuprindea pe toţi într'o privire: toate capetele erau asemenea unul cu celălalt. Parcă ar fi deosebite, şi totuşi au ceva comun, ce-i contopeşte pe toţi într'un singur chip.

Indelung, chinuitor de mult, îl frământă gândul: ce poate fi asta? Oare dece altădată nu-i sărea în ochi? Dece tocmai acum aceste chipuri asemănătoare îi tulbură spiritul?

Pe urmă înţelese: foamea le nivela!

Mulţi dădeau ochi pentru prima oară cu Gleb, dar îl salutau cu nepăsare, de parcă nici n'ar fi fost despărţiţi atâta vreme. Ultima dată îl văzuseră în amurgul serii aceleia, când ofiţerii puseseră mâna pe el în poarta uzinei îl scoseseră din rândurile muncitorilor aliniaţi şi-l bătuseră, cu ceilalţi laolaltă.

Alţii îi scuturau mâna cu putere, îşi încreţeau încordat fruntea zâmbind şi nu ştiau ce să spună: îşi dregeau glasul şi îngânau monosilabic:

— Ei? Ce-i frate? Cum vine asta, măi?

Şi treceau la locul lor, fără să se mai întoarcă. Iar când se aşezau jos, îl mângâiau iar din ochi, neputând să-şi stăpânească zâmbetul.

Deodată apăru Gromada (mic cum e, are în schimb un nume mare) râse şi strigă, chihăind de tuse:

— Asta-i cu totul altă căciulă, tovarăşe Ciumalov, zău aşa... Arde-i! Să ne desorganizăm noi, care suntem comunişti, din pricina unor brichete şi-a unor biete capre... Nici să nu le admiţi să discute... zi-le-o dela obraz, fără înconjur!

Se întoarse către muncitori şi se sufocă de încântare:

— Uitaţi-vă la el, puturoşii dracului! A înfruntat moartea, şi aşa mai departe... Şi vă spun dinainte: n'am de gând să iau cuvântul la rând, ci o spun răspicat dela început: el, tovarăşul Ciumalov, tot sufletul mi l-a răscolit, şi prin el am intrat eu în rândurile Recape-ului...

Ei îl ascultau pe Gromada şi râdeau — se putea să nu rostească Gromada asemenea vorbe? Nu degeaba Ciumalov însuşi îi zâmbea pe sub sprâncenele încruntate, ca unui flăcăiandru. Muncitorii se topeau în norii de fum de mahorcă, şi tuşeau.

Loşac şedea în colţul cel mai îndepărtat. Şedea şi tăcea mâlc. Era cel mai mic dintre toţi, dar nu-l puteai trece cu vederea, aşa cum sta, cu o întrebare mută, ursuză, în ochi.

Femeile-şi arătau dinţii, zâmbind, şi trăncăneau. Iar ca o căpetenie a muierilor, lângă perete, stătea Daşa. Din când în când se apropia de femei, şi ele se strângeau grămadă şi-şi ciocneau capetele, şuşotind toate deodată, şi toate deodată izbucneau în hohote de râs.

Oamenii aşteptau. Dintr'o clipă într'alta trebuia să sosească Luhava, să-şi ţină raportul despre lupta împotriva ruinei economice şi a crizei de combustibil. Dar intră nu Luhava, ci Savciuc, zbârlit, desculţ, cu faţa buhăită.

Greoi şi puhav, se aşeză pe podea lângă uşă, scoţându-şi la iveală prin rupturile pantalonilor genun-

chii zdreliţi şi învineţiţi. În privirile lui veninoase pâlpâia, tulbure, durerea.

Daşa păşi către fereastră şi-i deschise larg amândouă canaturile, grele ca nişte porţi.

...Răzleţiţi fiecare pe la vizuina lui, uitând de uzină, de sgomotul motoarelor, de praful şi mirosul maşinilor, tăbăciţi acum de alt praf — praful vânturilor de munte, — oamenii uzinei, oamenii muncii colective din secţii, se căţărau acum pe munţi cu saci în spinare. Pe cărările de munte şi pe drumurile stepei, umblau prin cătune şi staniţe, ca în epoca schimbului în natură, goniţi din urmă de foame şi de o primitivă lăcomie. Oamenii muncii din uzină, pe care îi trezea dimineaţa nu cântatul cocoşului, ci mugetul metalic al sirenei, cunoscuseră în anii aceştia dulceaţa coteţelor de porci şi de capre, şi căldura plăcută a cuibarelor de găini. Şi oamenii maşinilor învăţaseră să facă gălăgie odată cu porcii şi găinile, din pricina vreunei găini, din pricina vreunui porc sau vreunei capre, ori din pricina arpacaşului dela cantină, pe care l-a înfulecat din nebăgare de seamă vreun purcel străin. Lumina electrică se stinsese la uzină şi prin cazărmi, şi se'nnecaseră de-atâta praf gâtlejele sirenelor. Tihna şi lenevia începuseră să cotcodăcească şi să grohăie, întocmai ca într'o idilă simfonică pastorală. Şi se zăvorîseră ursuz între cei patru pereţi ai casei, şi vrednicia bărbatului şi zgârcenia nevestei.

Şi iată că aici, la clubul „Comintern", la celulă, comuniştii îşi deschideau din nou ochii. Din pricina mâinilor şi a hainelor nespălate plutea în aer o duhoare de găinaţ şi un iz iute de cocină de porci şi de pârci de capre. Oamenii stăteau strânşi, umăr la umăr, şi mugetele fanfarei, şi cuvintele noi, altele decât cele de acasă, le readucea din trecut viaţa uitată. Şi Gleb e tot din trecut (parcă deabia ieri ar fi plecat de aici). Iată că a şi început să răspândească în jurul său mirosul puternic de ulei de maşină, de fier încins la roşu şi de zgură arsă care se răceşte. Şi iarăşi.

...Uzina... Producţia... Planurile înclinate... Secţiile...

Intră Serghei Ivaghin şi se apleacă peste umărul lui Ciumalov. Gleb se scoală şi-şi roteşte sever privirea pe deasupra membrilor de partid.

— Tovarăşi, uite, în locul lui Luhava, a venit tovarăşul Ivaghin. Tovarăşul Luhava e la docheri: s'au răsculat, pe cât se pare din pricina raţiilor... Deschidem şedinţa!... Dar, mai înainte, am să vă spun un lucru: am auzit şi eu, şi despre asta s'a spus şi la radio — că străinătatea, Antanta, are chef să negocieze cu noi. Şi-a pus ochii pe concesii, pregăteşte vapoare. Cred că n'avem să fim prea necăjiţi din pricina asta. Să poftească! Foarte bucuroşi!... Am mai învăţat şi noi câte ceva, acum nu ne mai pot duce...

Gromada se sculă şi începu să se agite:

— Tovarăşi, întrucât noi suntem muncitorii unei uzine vestite, dar ne-am apucat să creştem capre şi aşa mai departe... E ruşinos, băieţi! E ruşinos!... Propun aşa dar deaceea să se lichideze toate surplusurile, trecându-le asupra căminului nostru de copii...

Frământare, strigăte, mâini ridicate...

— Ia'n te uită, că repede mai hotărăşti!... Păi, porcii ăştia... Ce? Tu i-ai agonisit? Nici nu se pot preţui în bani... drace! Sunt spălaţi în lacrimi şi sânge...

— Dar cine-i şterpelea din cătune şi staniţe?

— Prinde orbul, scoate-i ochii. Dar muierea lui Gromada, nu şi-a ros şi ea pingelele, cutreierând cătunele?...

— Să se lichideze!... La dracu'! Ia o hotărîre pe celulă, Ciumalov!

— Ei, şi voi măi fraţilor!... doar n'avem nimic de haleală, ei? Dece aţâţaţi dracii? Fraţilor!

Gleb sună din clopoţel şi ceru să se facă linişte.

— Ia tăceţi, măi tovarăşi! Până una-alta, nu se ia nicio măsură împotriva creşterii porcilor şi a caprelor. Dacă aşa vă e pofta, n'aveţi decât să vă ţineţi de coada lor. Va veni şi timpul când vi-i vom da peste cap, după metoda noastră proletară, aşa cum am făcut şi cu burghezia... Dar acuma... n'aveţi decât să faceţi şi dragoste cu ei!... Propun să se aleagă un prezidiu.

Nici nu apucă să termine bine ultimul cuvânt, că

femeile şi porniră să dea din mâini şi întrecându-se unele pe altele care să strige mai tare.

— Pe Daşa !... Daşa Ciumalova !...

Bărbaţii la fel de stăruitori şi ei, cereau :

— Gromada... Ciumalov... Savciuc...

Gromada se repezi spre masă şi ridică nerăbdător amândouă braţele.

— Tovarăşi ! — In ce priveşte, femeile... n'am nimic împotrivă... Ele, întrucât sunt fiinţe egale în drepturi, şi aşa mai departe... Numai să mai înveţe câte ceva pe ici pe colo... Aici se cere o barbă pentru locul de preşedinte.

— Da' barba lui Ciumalov, unde-i ?... Nu mai spun că şi tu... parcă te-a lins pisica.

Femeile o tot ţineau una :

— Daşa Ciumalova ! Daşa...

Gleb agită din nou clopoţelul.

— Votul, tovarăşi. Daşa Ciumalova e prima pe listă. Şi, cu toate că e nevastă-mea, n'am de gând să mă pun rău cu echipa femenină... Cine e pentru...?

Şi iarăşi, nici nu apucă să rostească bine numele Daşei, că femeile şi începură să zbiere din nou cât le ţinea gura :

— Daşa !... Dece nu vreţi să lăsaţi drum liber femeilor ? Răilor !

Gleb fu primul care ridică mâna, şi cu el împreună femeile şi Serghei. Muncitorii, pufnind, şi tuşind, unul câte unul, ridicară şi ei mâinile în silă, de parcă nu erau mâinile lor, ci ale altora

Savciuc răcni din ungherul său, fără să-şi ridice braţul.

— Alungaţi muierile de aici ! Goniţi-le acasă. Nu pot să văd...

Gleb scutură din nou clopotul, vrând parcă să potolească răcnetele.

— Votez pe Gromada... Este ! Pe Loşac, îl votez de-asemeni... E şi numele meu pe listă... Ocupaţi-vă locurile, tovarăşi !

In prezidiu fură aleşi Daşa, Gromada şi Gleb. Daşa luă conducerea şedinţei.

— Tovarăşi, cer să se facă linişte. Tovarăşe Ciu-

malov, citeşte ordinea de zi. Are cuvântul, spre a face raportul, tovarăşul Ivaghin. Să nu dureze mai mult de o jumătate de oră, tovarăşe.

Serghei, în culmea mirării, zâmbi şi-şi desfăcu larg mâinile, într'un gest de neputinţă.

— Prea sever regulament, tovarăşă Ciumalova!

— Nu te lăsa pradă beţiei de cuvinte. Ţine-te numai de subiect.

— Ia'n te uită la ea, cum se grozăveşte!... Am spus eu: nu trebuia să alegem femei!

— Taci, tovarăşe Savciuc. Respectă ordinea înscrierilor la cuvânt. Nu eşti pe stradă aici, ci la o adunare de partid...

Daşa avea dreptate. Nu trebuia vorbărie multă: ce-i poţi spune muncitorului într'o dare de seamă? El ştie mai bine ce-l doare în clipa asta. Iar frazele reci, ca din carte, îi sunt străine, de neînţeles, departe de sufletul său, şi fără vlagă, tot aşa cum şi el, Serghei, le rămâne străin şi de neînţeles şi cu vorba şi cu sufletul.

— Tovarăşi!... O ruină înfiorătoare... Marile încercări prin care trebue să treacă clasa muncitoare... O criză nemaivăzută... Lichidarea fronturilor războiului... Toate forţele noastre, pe frontul economic!... Congresul al X-lea al partidului trasează o nouă cotitură politico-economică... Proletariatul este singura forţă... Renaşterea producţiei Republicii... Concesiunile şi pieţele mondiale... Stau de strajă ţării proletariatului... Să ne înzecim sforţările şi, în rânduri de fier... Am străpuns blocada... Clasa muncitoare şi Partidul Comunist... Transportul combustibilului... Forţa mecanică a uzinei...

Serghei vorbi multă vreme, străduindu-se să aleagă tot cuvinte simple şi, parcă într'adins, cuvintele îi veneau greu în minte. Simţea el că vorbele lui n'ajung până în sufletele acestor oameni posomorîţi, că se plictisesc, îl ascultă în silă, şi abia aşteaptă să isprăvească odată. Daşa îl şi săgetase de vreo două ori cu privirea şi-şi încruntase nemulţumită sprâncenele. Iar când Serghei, năduşit şi sleit de puteri, isprăvi şi se aşeză pe scaun, toţi răsuflară uşuraţi.

— Tovarăşi, nu-i nicio întrebare de pus raportorului? Totul e clar?

Toţi se uitau nerăbdători la Gleb. El se sculă, îşi drese glasul şi cercetă cu stăruinţă timp de câteva secunde chipurile muncitorilor.

Multe din chipurile acestea vădeau o supunere obtuză şi indiferentă, dar erau şi multe frământate de aşteptare şi speranţă. S'ar fi părut că toţi oamenii aceştia, sdrenţăroşi şi murdari, şedeau acolo nepăsători, şedeau ca şi cum ar fi venit numai ca să-şi facă datoria de a petrece un ceas la o şedinţă de partid. Insă Gleb îi ştia el bine: n'aveau să creadă nicio iotă din toate vorbele astea înflorite, din toate făgăduielile retorice. Aşa au şi primit acum raportul, ticluit ca din carte, al lui Serghei Ivaghin: le-a intrat totul pe o ureche şi le-a ieşit pe cealaltă. Dar ar fi deajuns să rosteşti numai două cuvinte: „Prieteni, mâine, fiecare la secţia lui!“ şi toţi ca unul vor sări în picioare şi vor striga, sufocaţi de bucurie: „Demult aşteptam noi asta, tovarăşe Ciumalov... suntem gata să mergem chiar acum... Ne-a mâncat sufletul ruina asta...“

Şi când Gleb îşi mută privirile spre Daşa şi-i întâlni chipul simplu şi drag, ca odinioară, în ochi cu un zâmbet plin de îndemnuri, se simţi vinovat în faţa ei, simţi că nu e demn de ea. Şi, în acelaşi timp, nu-şi putu înnăbuşi lăuntric duşmănia ce simţea faţă de încrederea ei calmă în sine şi faţă de noul, nemaiauzit până acum, puternicul sunet al glasului ei. I se părea că e joc, prefăcătorie, glasul ei. Fără să-şi dea seama, parcă, Gleb îşi lăsă mâna pe umărul Daşei şi i-l mângâie. Impotrivirea ei slabă îl făcu să înţeleagă că ei îi este plăcută mângâietoarea povară a mâinii lui, că l-a iertat pentru purtarea lui prostească. Şi toate jignirile şi certurile dintre ei i se părură atât de pline de nimicnicie şi de înjositoare, încât, de ruşine, o clipă închise ochii. Dacă ar şti oamenii aceştia ce nătărău gelos fusese el, când rămăsese singur cu ea! Daşa crezuse în el, aşteptase dela el cuvinte hotărîtoare, însemnate, şi nu se îndoise nicio clipă că el, Gleb al ei, ar şti să înflăcăreze sufletele tovarăşilor săi, care tânjeau de dorul muncii.

— Tovarăşi, să nu ne pierdem vremea cu vorbe de prisos. Şi aşa am trăncănit deajuns în anii ăştia, din cauza lipsei de lucru. Trebue să terminăm cu asta, tovarăşi. Noi am uitat de îndatoririle noastre de revoluţionari. Uzina nu mai e uzină ci obor de vite. Jefuim avutul statului, pentru trebuinţele noastre personale. Treabă-i asta, tovarăşi? Omul, prieteni, e ca un băţ cu două capete: unul poţi să-l vâri diavolului între măsele, iar cu celălalt poţi să-i dai peste bot. Mâinile noastre nu-s pentru capre şi porci; mâinile noastre pentru altele sunt făcute. Noi, bolşevicii, suntem alt soi de oameni. Cum ne e sufletul, aşa ne sunt şi mâinile, aşa şi lucrul minţilor noastre... Cum a spus tovarăşul Ivaghin: noua politică economică... Ce este noua politică economică? Asta înseamnă — dă-i diavolului peste bot prin construcţii gospodăreşti. Noi suntem producători de ciment. Iar cimentul e o tencuială de nădejde. Cimentul suntem noi, tovarăşi, clasa muncitoare. Trebue s'o ştim şi s'o simţim temeinic. Destul am tot trândăvit şi ne-am tot ocupat numai de interesele caprelor. A venit şi timpul să ne întoarcem la munca noastră de totdeauna, la fabricarea cimentului pentru construirea socialismului.

Ultimele cuvinte ale lui Gleb îi tulburară pe muncitori. Mulţi săriră dela locurile lor şi simţiră nevoia să ceară cuvântul.

Gleb ridică o mână, cerând să fie ascultat. Daşa scutură clopoţelul.

— Aşa, prin urmare, tovarăşi! Trecem la subiect. Voi începe cu problema cea mai importantă: combustibilul. Combustibilul lipseşte şi uzinei şi muncitorilor. Pentru uzină, vom face rost de combustibil lichid, prin gosaparat[1]). Dar pentru oraş? Pentru muncitori? Pentru copii, pentru creşe şi cămine? Nu trebue să ne bizuim cu niciun chip pe predarea cotelor de lemne: ţăranul n'o să ne aducă lemne. Trebue să ieşim singuri din încurcătură. Numai noi putem rezolva această chestiune. Trebue construit un nou plan înclinat automotor pe panta muntelui. Ce înseamnă

---

[1]) *Gosaparat* — (prescurtare) aparatul de stat (N. trad.)

acest lucru? Inseamnă că noi pornim primul Diesel, pornim dinamul şi luminăm locuinţele muncitorilor... După registre, avem rezerve de petrol şi benzină... Planul înclinat este prima noastră bătălie. Vom organiza prin sovprof [1]) munca voluntară de duminică. Pentru conducerea tehnică, vom mobiliza ingineri. Până una-alta, n'au decât să vi se mai plimbe prin uzină purceii şi caprele... Pe urmă... pe urmă, peste un an, o să râdem singuri de noi înşine, băieţi.

Savciuc îşi făcu loc până în faţă şi, trăgându-şi cu greu răsuflarea, lovi cu pumnul în masă.

Daşa se sculă şi-l mustră cu asprime:

— Tovarăşe Savciuc, fără scandal! — Ai să te înveţi odată să te mai stăpâneşti şi tu?

— Vă cer să... Aici sunt numai porcari şi din ăi cu brichete...

— Tovarăşe Savciuc, pentru ultima oară...

— Gleb, tovarăşe, trage-i o mamă de bătaie nevestei tale... păcat că nu-i a mea!... Iar voi dracilor... sunteţi nişte păstori de capre! V'aţi vândut sufletul pe brichete!... Uite, Gleb, acuma, în cuvântarea lui, a accentuat asupra inginerilor... Ce fel de prieten ţi-o fi ţie inginerul Kleist, care te-a predat să fii dus la moarte?...

— Aşa e! Tehnicianul... Ca un şobolan, s'a vârît în vizuină... Rătăceşte furios, ca un hoţ... Ce face Ceka?...

...Inginerul Kleist. Acest om a avut în mâinile lui viaţa lui Gleb şi a asvârlit-o călăilor. Inginerul Kleist... Oare viaţa lui Gleb nu face cât viaţa inginerului Kleist?

In tăcere, Loşac ridică mâna.

— Dăm cuvântul tovarăşului Loşac.

Toţi întoarseră capetele spre lăcătuşul cocoşat.

— Vorba ceea: să punem chestia pe muche, tovarăşi! N'avem ouă, unt şi făină, că tavă de copt găsim noi în sat. Nu-i inginerul Kleist bafta noastră, cum nu-i caradaşca nicovală. Asta vreau să vă spun. Bine. Kleist l-a aranjat clasa-întâi pe Ciumalov. Dar cum s'a purtat cu Daşa? Trebue s'o recunoaştem —

---

1) *Sovprof* — (prescurtare) consiliul sindical (N. trad.)

cine a scăpat-o pe Daşa dela moarte?... El, Kleist... Să ne gândim la asta... Iar cât priveşte planul înclinat... aprob propunerea lui Ciumalov... Mie mi-este doar de un lucru... mi e teamă să nu stricăm cumva lemnele de pomană...

Daşa prinse a se nelinişti şi îl întrerupse pe Loşac:

— Tovarăşe Loşac... Aici nu-i vorba de mine... Tu să vorbeşti, menţinându-te la raport... Ce legătură am eu şi Kleist cu această chestiune?... Aici e vorba de planul înclinat şi de lemne... — şi zâmbi arătându-şi dinţii albi. — Singur spuneai doar că trebue să punem chestiunea pe muche...

Loşac dădu din mână şi se aşeză la locul lui.

Iarăşi Daşa... Iarăşi cine ştie ce taină care-i turbură sufletul.

Gleb se gândea şi lupta cu el însuşi.

— Tovarăşi, lăsaţi-mă pe mine să mă socotesc singur cu Kleist, între patru ochi. Iar acum să lăsăm problema asta... Ne-am îndepărtat dela chestiune...

Discuţiile merseră repede şi uşor, până la rezoluţie. Hotărîră: să se pornească neîntârziat construirea unui plan înclinat pe povârnişul muntelui, şi chiar începând de a doua zi, oamenii să dea pe la secţii — să mai strângă din gunoaie, să mai facă mici reparaţii, să pună toate lucrurile la punct.

Daşa apropie hârtia de ochi, apoi îşi roti privirile asupra muncitorilor.

— Tovarăşi, să privim chestiunea atent şi cu toată seriozitatea. Este neapărat necesar să delegăm câţiva membri de-ai celulei pentru munca la sate.

Cuvintele acestea se izbiră de o tăcere grea. Parcă i-ar fi trăznit pe toţi, aşa stăteau. Apoi începură să pufăe şi să strige furioşi, toţi deavalma:

— Asta-i moarte, nu delegaţie... Noi nu suntem vite, să ne duci la abator...

— Ce mai e şi asta? Profitaţi de înghesuială, ca să ne trimiteţi bandiţilor drept tocană?

— Tovarăşi, sunteţi doar comunişti, nu mişei! Sunt femeie şi totuşi vă spun deschis că niciun moment n'am tremurat pentru soarta mea. O ştiţi şi voi foarte bine.

— N'ai decât să te duci singură, dacă ai poftă...

Gleb ieşi dindărătul mesei, se opri în mijlocul odăii şi-i privi tăcut pe toţi, cu o ameninţare în ochi. Apoi rosti posomorît şi scârbit:

— Treceţi-mă pe mine, tovarăşi comunişti! Delegaţi-mă pe mine, împreună cu nevastă-mea. Ea v'a aruncat în faţă o vorbă — mişei... Vă spun şi eu la fel: sunteţi mişei, nu proletari. Eu am fost în vizuini mai primejdioase decât găurile astea de şoareci... Cum ştiţi, eu vreme de trei ani am luptat!

— Ai luptat, dar nu te-au ucis. Au fost mulţi dealde tine în război. Cine n'a văzut sânge în anii ăştia!

— Aşa! Dece nu m'au ucis? Pentrucă m'am înfrăţit cu moartea, ca unul egal cu ea. Iar dacă aţi văzut şi voi sânge, atunci trebue să ştiţi cam ce fel de măsele are moartea. Sunt mai ceva decât dinţii unui concasor. Pot să vă arăt: eu nu-s din ăia ruşinoşi.

Işi smulse bluza de pe el şi flanela de sport ce-o purta pe dedesubt, şi le aruncă pe jos. Trupul tot, dela gât şi până la cingătoare, i se îmbroboni ca pielea de gâscă. Pe piept avea peri deşi. Şi pentrucă trupul gol îi tresărea şi muşchii i se mişcau sub piele, le deveni tuturora cald şi apropiat.

— Cine are chef, se poate apropia să mă pipăe...

Pe piept, pe mâna stângă, mai jos de umăr, de-asupra şoldului, se vedeau, ca nişte noduri stacojii sau palide, cicatricele rănilor vindecate.

— Vreţi cumva să-mi dau jos şi pantalonii? Mă rog! Aha, nu e nevoie? Am şi pe-acolo decoraţii din astea! Vreţi să meargă alţii la muncă în locul vostru, iar voi să staţi şi să dormiţi în coteţe de capră?... Bine! Merg eu!

Nimeni nu se apropie de Gleb. El le văzu ochii umeziţi, şi băgă de seamă cum se muiaseră oamenii dintr'odată şi tăcuseră. Aruncau doar câte o privire spre trupul lui gol şi îndată îşi şi întorceau privirile într'o parte.

— Tovarăşi!... E o ruşine şi o ocară, tovarăşi!... Până unde merge ruina aceasta a sufletelor noastre? Tovarăşi!...

Gromada se frământa la masă și nu putea turna în cuvinte furtuna ce-l bântuia pe dinlăuntru.

Unul din muncitorii cei bărboși se sculă din bancă și își repezi cu toată puterea un pumn în piept. Capul îi tremura când spuse:

— Inscrie-mă!... Merg!... Eu nu-s un ticălos oarecare... Ei, am și eu acolo, trei capre, o scroafă cu purcei... mi-am frecat umerii cu sacii... Ce atâta vorbă: ne-am dus pe copcă, băieți...

După el își mai întinseră și alți câțiva, mâinile greoaie. Dașa (ea se uita la Gleb mișcată) încuviință din mână:

— Tovarăși, oare e mai prejos celula noastră decât altele? Nu, tovarăși! Oamenii noștri sunt buni muncitori... și buni comuniști.

Și ea, cea dintâi, bătu din palme.

2

AUGUST BEBEL ȘI MOTEA SAVCIUC

Depărtările de un liliachiu închis, aproape negru, ca fundal al uzinei — marea și suburbiile orașului, — erau cețoase și pustii, cu scânteieri spectrale și vagi umbre de nori. O dungă de aur vibra în golf, dela far și până la uzină. Stelele picurau hăt-departe, deasupra apelor mării, iar cerul de peste crestele crenelate era de culoarea penelor de păun.

In munți, dincolo de oraș, se aprindeau, se roteau, se stingeau și iar se aprindeau lumini mărunte.

Dașa atinse mâna lui Gleb.

— Vezi? Luminile! Sunt ale alb-verzilor... Mult o să mai avem noi cu ele de furcă, mult sânge dintr'al nostru are să se mai verse...

...Ce viață o fi dus Dașa fără el? Ce forță a făcut ca sufletul ei să se însingureze? Forța asta a strivit-o pe Dașa, și Dașa a crescut, întrecând-o pe Dașa; și, dacă Gleb înțelegea cu mintea forța aceasta, apoi inima lui nu se putea împăca defel cu ea.

— Ascultă, Dașoc, ce-ai avut tu cu inginerul Kleist? Ce tot trăncănea Loșac? Despre ce e vorba?

Kleist ăsta, ba trimite omul la moarte, ba-l scapă dela moarte... Hai, povesteşte-mi acum, că veni vorba...

Daşa tăcu o clipă, apoi răspunse în silă.

— Vorbea de arestarea mea.

— Cum?

Gleb se opri şi o apucă de mână.

Daşa surâse, însă Gleb nu-i văzu surâsul.

— Uite cum!... Am fost închisă iar Motea a tot stăruit pe lângă Kleist... Şi el m'a luat pe garanţie... M'au închis pentru chestiunea cu verzii...

— Stai, stai... Lasă-mi timp să pricep... Păi tu, pentru o treabă ca asta, puteai să mori ca o muscă... Ei, şi mai departe?

— E o... poveste mult prea lungă... O să vină şi ceasul când să-ţi povestesc... Acum îmi vine greu... Nu vreau să-mi răscolesc iar toate în mine...

Porni cu paşi grăbiţi pe cărare şi îl lăsă în urmă. Şi, în mişcările ei grăbite, Gleb îi simţi frământarea. Işi aduse aminte că tot aşa se purtase Daşa şi pe drum către căminul de copii.

— Of, Daşoc, parcă n'ar fi chiar aşa! Altceva tăinueşti tu în tine... Sau, poate, ne stă cineva în cale? Spune-mi-o deschis, sincer... Prea te zburleşti toată când se întâmplă să vorbească despre tine careva.

— Dacă tu, Gleb, nu mă crezi, atunci cum să mă port eu cu tine? Poţi tu, parcă, să mă înţelegi?

El mergea tăcut în urma ei, în liniştea plină de cântec a serii, cu inima răscolită de zbucium şi de durere.

Iar când sosiră acasă, Daşa se şi aşeză la masă şi scoase din pachetul de ziar nişte cărţi. Işi alese una, trase lampa mai aproape şi-şi sprijini capul în mâini.

— Ce-i aia ce citeşti tu, Daşa?

Voise s'o întrebe blând şi duios, dar singur simţi numaidecât că întrebarea ieşise fals şi nătâng.

Fără să-şi ridice nasul din carte, ea mormăi printre dinţi:

— August Bebel... „Femeia şi socialismul“.

— Şi ce fel de carte e astălaltă?

— Asta e a tovarăşului Lenin: „Statul şi revoluţia“. Dacă vrei, ia-o!

Prin fereastra deschisă dădeau năvală o mulţime de gâze, care se roteau în jurul luminii, se frigeau de sticlă şi cădeau pe masă, ca măzărichea. Undeva, în tufele de pe munte, fluiera o pasăre: „nu-i? nu-i?“ La geamul lui Savciuc, deschis ca şi al lor, se vedea o lumină slabă, îmbietoare.

Gleb se ridică şi ieşi din odaie.

Soţii Savciuc se pregăteau de culcare.

Pe masă se vedeau resturile cinei. Motea, fără bluză, numai într'un pieptar, trebăluia pe lângă plită. Savciuc, desculţ, păros stătea întins pe pat.

Motea îşi potrivi ruşinată pieptarul şi cămaşa pe piept.

— Tu eşti de-ai casei, Gleb... Eu, ca omul gata de culcare...

— Nu te ruşina, Motea; ştiu şi fără asta că eşti femeie de treabă. Spune-mi mai bine, cum faci de-l îmblânzeşti pe Savciuc?

— Păi ce are Savciuc? Mie, acum, mi se pare blând ca un miel.

— Nu mai minţi, mutra dracului. Da'cui i-am dres eu oasele ieri? Ai uitat?

Ochii Motiei scăpărară.

— Ia mai taci, păcătosule! Spune-mi mai bine pe cine am pocnit eu peste mutră?

Gleb râse: caraghioşi mai sunt şi copiii ăştia!

— Uite ce e, Savciuc tovarăşe. Ţi se interzice cu severitate să te mai războeşti cu Motea: pregăteşte-ţi mâinile pentru altă treabă...

Motea scoase un ţipăt de bucurie şi dete fuga spre Gleb.

— Da, da, Gleb, dragul meu!... Fără muncă, viaţa nu-i decât lacrimi şi nenorocire. Cât a fost muncă, am avut şi familie... Şi când aveam copii, creşteam ca un pom. Dar acum, parcă m'ar fi scos din rădăcină şi în jurul meu nu-i decât bălegar şi pietriş.

Şi cu lacrimi în ochi, se depărtă din nou, mergând spre masă.

Iar Savciuc se aşeză ameninţător pe marginea patului, lăsând să-i atârne spre duşumea picioarele cu talpa bătătorită şi degetele schilodite.

— Ascultă, Gleb, dacă cumva mâinile astea îmi rămân întinse în gol, n'ai să mai scapi cu viață! Mâine mă duc la secția de dogărie, să văd cum îmi cântă fierăstraiele. Nevastă-ta e muierea dracului. A 'nvârtit toată celula, ca pe-o funie!

Motea se întoarse spre Gleb şi-l privi iscoditor, drept în faţă. Vru să-i spună ceva, dar nu se putu hotărî şi se apucă să strângă masa.

— Ei, ce-i, haide... vorbeşte Motea... — zâmbi cu amărăciune Gleb. — La ce naiba te sfieşti aşa?

— N'ai grijă, Gleb, nu mă tem eu de tine... nu, te rog să nu-ţi treacă prin minte una ca asta. Dece-a dat-o oare Daşa pe Niurca pe mâini străine, ca pe un pisoi? Muierea fără copii e muiere sălbatică! M'a chemat şi pe mine în ceata ei, dar vezi că eu nu-s proastă!

Savciuc îşi trânti un pumn în genunchi.

— Ei, grozavă muiere mai e şi nevastă-ta! Dracu' s'o ia, zău aşa, a răsucit toată celula ca pe-o funie, o-ho!

Dar Gleb sorbea cu lăcomie vorbele Motiei.

— Ei haide, Motea, povesteşte-mi şi mie despre Daşa... cum a mai făcut-o ea pe eroina pe-aici, fără mine...

Fie că Motea îl înţelesese, fie că ştia cum o ducea Gleb cu nevastă-sa în zilele acelea, destul că ea îl privi cu şiretenie şăgalnică, de parcă l-ar fi necăjit:

— Da'ce-i, Gleb Ivanâci?... Te-ai ars?

— Cam aşa ceva. Daşa s'a făcut de nerecunoscut. Dar, înţelegi... nu vrea să-şi deschidă sufletul faţă de mine... E mândră!...

Motea îşi miji ochii într'un zâmbet ironic şi dete din cap a reproş.

— Tu nu încerca să mă duci, Gleb Ivanâci! Eu ţi-am prins şmecheriile... Ce hâtru: ia'n te uită la el! S'a găsit cu cine să facă pe şiretul!... Ai lăsat-o singură. Dar ea nu-i o femeie slabă de înger... toate le-a biruit! Alta, în locul ei, demult ar fi putrezit, în pământ. Ia mai încearcă, acum, s'o pui jos cu o mână! Recunoaşte: te-ai certat niţeluş cu ea. Da?... şi de bună seamă,

ea te-a şi respins. Zic eu bine sau nu?... Uite, n'am de gând să-ţi spun nimic, dinadins... Aşa să ştii!...

Stingherit, Gleb râse ca să-şi ascundă încurcătura.

— Măi, da' subţire nas mai ai şi tu, Motea! Pe tine nu te poate duce nimeni... Ai dreptate, Daşa are acum cu totul altă fire... Un lucru doar nu pot eu înţelege: dece tace?... Măcar să se fi lăudat... Sau poate o fi altceva la mijloc? Poate că a călcat şi ea pe alături, ca orice femeie? Să-mi fi spus, că doar nu-s un criminal.

Şi din nou băgă de seamă că Motea îi înţelesese şiretlicul lui tainic.

— O-of, Gleb Ivanâci! Nu ţi-e ruşine obrazului să te prefaci?... Du-te acasă şi te culcă! Nu-ţi mai toci limba degeaba... Eu o iubesc tare mult pe Daşa a dumitale, Gleb Ivanâci. Doar atâta nu pricep: dece-a lăsat-o ea pe Niurca să fiarbă în păsatul dela cămin? Doar fata a fost şi la mine. S'o fi lăsat să rămână la mine. Cum poate oare trăi o femeie, fără bărbat şi fără copii? Dar, se vede treaba, nu e vina ei... Iar tu, mai gândeşte-te puţin şi la tine... Ai şi tu păcate destule, Gleb Ivanâci...

Iar în tindă, conducându-l pe Gleb, Motea îi strânse mâna şi râse, ruşinoasă:

— Vai, Gleb... dragă! Tu eşti de-ai casei... Pot să-ţi spun. Nici nu ştii ce bucuroasă sunt... Nici nu ştii!... Da, aşa-i, Gleb... Aşa-i... Am să fiu iar mamă, ca pe vremuri, Gleb!... Iar!...

Şi pe urmă, deschizând uşa, oftă:

— Ce belea a dat peste voi, Gleb! Să nu trăiţi, voi, tu cu Daşa, ca înainte... Nu, acum n'ai s'o mai poţi lega!... Aşa vă trebue fiarelor — să nu vă mai lăsaţi muierea ca pe-un câine, în voia soartei.

Gleb o găsi pe Daşa în aceeaşi atitudine în care o lăsase: aplecată pe carte, cu capul între mâini şi faţa severă, concentrată.

Se întoarse repede spre el şi puse cotul pe carte.

— Ei, ce-ai aflat dela tovarăşii Savciuc?

Gleb o îmbrăţişă cu duioşie şi spuse cu alt glas, nu cum vorbea de obicei.

— Mă doare, Daşa... Cu mine, parcă ai fi o străină şi... parcă ai ţine la spate un pumnal gata pregătit.

Ea rămase tăcută, dar se lipi de el şi deveni iarăşi femeia neajutorată şi dragă. Şi lui Gleb i se păru că din ea emană, ca odinioară, un iz de lapte!

— Ei, chiar dacă a fost ceva, n'a fost nimic de seamă... Intr'un ceas rău i se poate întâmpla oricui...

Ea se deslipi de lângă el şi oftă. Apoi, privindu-l în lumina ochilor, îi spuse încet, cu glasul frânt de durere:

— Da... a fost, Gleb... a fost...

Pe Gleb parcă l-ar fi asvârlit o mână uriaşă de lângă Daşa, şi mâna asta îl strângea acum de gât. Inima i se opri şi păru că se prăbuşeşte. Palid, el amuţi o clipă. Apoi bâigui răguşit:

— Aşa!... Trebuia s'o începi demult cu asta! Va să zică te-ai tăvălit cu armăsarii?...

Daşa sări în picioare, prinse în mâini spătarul scaunului şi îşi săltă semeţ capul.

— Desmeticeşte-te, Gleb! Ce-i asta?

Şi rămase tăcută, cu sprâncenele încruntate.

Gleb răsufla gâfâit şi-o privea ca un om în prada turbării, pe care l-ar fi trăsnit o lovitură neaşteptată. Incă nu înțelegea bine ce s'a petrecut cu el, dar simţea că i s'a întâmplat ceva cumplit, ceva care nu se mai putea îndrepta, şi că răzvrătirea lui împotriva Daşei l-a strivit pe el însuşi. Se trase înapoi buimăcit şi buzele începură să-i tremure.

Daşa îl măsură din tălpi şi până'n creştet, apoi spuse cu o voce groasă şi puţin răguşită:

— Te-am pus la încercare, Gleb. Vezi? Tu încă nu mă poţi asculta aşa cum trebue... Iaca! Ai văzut! Te-am făcut să-ţi dai arama pe faţă. Ştiu eu bine ce zace în tine... Eşti un bun ostaş, dar în viaţă eşti un comunist slab...

V. EMIGRANTUL CLANDESTIN

I

ODAIA TAINICĂ

Fereastra cu pervaze masive de stejar nu se deschidea şi praful dela carieră, pătrunzând prin crăpăturile dintre cercevele şi prin vasistas, se aşternea catifelat pe pervaz, între geamuri, iar dimineaţa, când munţii ardeau în palide lumini violete şi stropii soarelui alunecau pieziş între ramele coşcovite, geamurile închideau între ele zbor de cristale de culorile curcubeului. Inginerul Kleist, conducătorul tehnic, rămânea ceasuri lungi în faţa ferestrei şi se uita la aceste lumi plutitoare, ca la reflexele epocilor geologice trecute, percepând totodată tăcerea densă din odaie.

Şi pentrucă odaia de lucru a lui Kleist se afla în fundul coridorului, în care ziua domnea o amorţeală somnolentă ca de amurg, iar noaptea coridorul era negru şi pustiu, populat de umbre mătăhăloase, această odaie i se părea din fericire inaccesibilă, depărtată, ca şi cariera aceea din trecătoare năpădită de măcieş şi paliur.

Acum, când uzina e distrusă, iar şantierele din munţi sunt pustii şi planurile înclinate zac sfărâmate şi ruginite, viaţa se destramă în elementele ei componente — în haos şi linişte. Dece n'ar fi el conducă-

tor tehnic la o uzină moartă, când asta nu-l obligă la nimic ?

Principalul e să nu deschidă cercevelele de stejar ale odăii şi să nu înţeleagă cumva uriaşul sens al marelui efort constructiv al păianjenilor dintre geamuri. Stând pe o piatră de hotar între trecut şi prezent, Kleist a văzut deodată, în spaţiile aeriene dintre geamuri, profunda frumuseţe a acumulărilor arhitectonice de pânze de păienjeni. Rămânea îndelung la fereastră, adus din spate, deşirat, cu peria de argint a părului strălucind, şi privea ţesătura subtilă a pânzelor de păianjen de culoarea perlei, mulţimea planurilor orizontale sau înclinate sub diferite unghiuri, ori încrucişate, nenumăratele scări radiare, împletirile şi legăturile lor, mărturisind, toate, forţa unei uriaşe încordări.

In odaia lui de lucru, nu mai intra nimeni : cui îi mai e trebuincios un conducător tehnic, când uzina e pustie ca un mormânt, şi cimentul din magaziile igrasioase s'a transformat demult în bolovani tari ca de tuci ? La ce mai poate fi el bun, când cablurile de oţel sunt rupte, iar vagonetele, aruncate de pe linie, zac îngropate în pietriş şi năpădite de buruieni ? Cui să-i trebuiască un conducător tehnic, când muncitorii calificaţi cutreieră toată ziua, fără căpătâi, şoseaua, cărările de pe teritoriul uzinei, clădirile şi curţile ei pustii — şterpelind doage şi cercuri de lemn pentru foc, curele de transmisie sau piese de aramă dela maşini pentru confecţionarea brichetelor ?

De-acolo, de jos, dela demisol, în semi-întunericul chichineţelor nelocuite, vin zi de zi tropote şi glasuri dela comitetul de uzină, şi lui Kleist locul acela îi apare ca o tavernă, popas de răzvrătiţi şi de tâlhari. Şi dela fereastră, prin pâcla geamurilor prăfuite, Kleist vedea muncitorii foind pe scările de beton, cu feţele posomorîte, stoarse de foame şi de suferinţe. Erau ocupaţi cu de-ale lor — înfiorător şi de neînţeles joc — şi nu le păsa de el nici cât negru sub unghie. Totul se întorcea în folosul lui, prin forţa prudenţei lui înţelepte şi a iscusinţei sale în rezolvarea problemelor puse de matematică. Retras în colţul său

izolat, el se uita la ei cu dispreţ batjocoritor, amestecat cu ură şi îngrijorare. Aceste fiinţe vlăguite de foame şi de şomaj îi aduseseră lui distrugerea, odată cu marea tragedie — revoluţia. Ei i-au strivit lui viitorul, dând foc lumii ca unui ghemoltoc de câlţi, şi uitând doar în această tainică încăpere retrasă, fărâme de-ale trecutului.

Terasa de beton şi scările ce-i coborau de sub fereastră, se volatilizau, topindu-se în sclipirile soarelui. I se nălucea că ard, încinse la alb, gata-gata să izbucnească în flăcări. Trosneau şi scârţâiau scoicile şi grunjii de ciment sfărâmat, pe terasă, sub ciubotele muncitorilor.

Dece-o fi fiind nevoie şi de-un comitet de uzină acuma, când altădată nici nu se pomenise de aşa ceva şi totuşi uzina avea faimă în lumea întreagă? Şi ce soi de treburi vor fi având muncitorii aceştia, osândiţi la şomaj, printre ruinile muncii din trecut atât de perfect organizate? La ce toată agitaţia asta îngrijorată, când ziua de mâine va fi aidoma celei din ajun, iar după ea se vor înşira tot alte zile, la fel de fără rost, ca un şir de imagini reflectate în oglinzi paralele.

Curierul Iacob intra în odaie la unu punct, aducând o tavă de aramă. Işi făcea apariţia tăcut şi sever, gheboşându-şi uşor spinarea. Mustaţa-i căruntă şi sârma roşietică de pe tigvă îi erau ciudat de străvezii, parc'ar fi fost de sticlă. Punea pe masă un pahar cu ceai şi câteva tablete mărunte de zaharină, învelite într'o hârtiuţă. Pe urmă se dădea cu doi paşi îndărăt, se apleca, aduna grijuliu, cu trei degete înmănunchiate, gunoaiele de pe jos, şi le dădea drumul, cu aceeaşi grijă, în coşul de sârmă de sub masă. Pereţii camerei erau de un alb plăcut şi schiţele şi proiectele de arhitectură atârnau tot atât de sever încadrate în rame de stejar, ca şi în vremurile de altădată.

— S'a şi făcut unu, Iacob?

— Unu fix, Herman Hermanovici.

— Foarte bine. Poţi pleca. Nu da drumul nimănui înlăuntru.

— Am înţeles!

— Şi ferestrele, doar să le ştergi de praf, Iacob, dar fără să le deschizi.

— Am înţeles!

Kleist stătea la geam, întors cu spatele la Iacob. Ariciul de argint al părului îi dădea un aer de o sobrietate cristalină, iar halatul învechit îi atârna din umeri până la pământ, ca o coadă.

Undeva, departe de tot, dincolo de coridor, odăile pustii ale birourilor administraţiei ţiuiau de-atâta singurătate şi se auzea doar ţăcănind un abac. Acolo erau acuma oamenii cei noi, trimişi aici de consiliul economiei naţionale. Cine-s ei şi ce ispravă fac — inginerul Kleist nu ştia şi nici nu voia să ştie. Lui îi rămăsese odaia de lucru uitată de toţi şi păzită bine de Iacob, unde nu-l întâmpina decât trecutul. Iar prezentul gonea pe şosea în chip de automobile, căruţe şi oameni ce se îngrămădeau în grupe de muncitori deslănţuiţi care s'au învăţat să zbiere şi să ocărască fără niciun rost. (Inainte, lucrul acesta, era strict interzis de direcţiune).

Kleist se uita la povârnişul râpos al muntelui, învrâstat de straturi de piatră suprapuse, şi împânzit cu buchete de ienupăr. Sus, pe creastă, asemenea unei grămezi masive de bulgări, se înălţa castelul, clădit din piatră necioplită, cu arcadele şi turnurile lui.

— Ce e acum acolo, Iacob?

— Clubul muncitoresc şi comiaceica [1]), Herman Hermanovici.

— Au adus cu ei şi-o limbă nouă, de neînţeles. Te rog să nu laşi pe nimeni să intre în odaia asta, şi să nu deschizi în niciun caz fereastra. Poţi să pleci.

Ca şi cum nu mai văzuse niciodată până atunci casa directorului (comiaceica!) el admira colosul acesta masiv şi măreţia lui semeaţă. Casa asta o construise el, Kleist.

Mai spre stânga, dincolo de creasta muntelui, printre stânci şi pete de verdeaţă, ţâşneau, ca nişte săgeţi, spre cer, coşurile de beton armat ale uzinei, şi se arcuiau cablurile funicularului, iar dedesubtul

---

[1]) *Comiaceica* — (prescurtare) celula comunistă. (N. trad.)

coşurilor, dincolo de funicular, se îngrămădeau cupolele şi arcadele halelor uzinii. Şi pe acestea le construise tot el, inginerul Kleist. Nu putuse emigra în străinătate, cât timp nu-şi distrusese încă operele. Creaţiile lui îi stăteau în drum, inaccesibile ca munţii, iminente ca vremea: era prizonierul lor.

Camera asta cu podeaua ca sticla exala aroma laboratorului activ de odinioară: şir de schiţe atârnate pe pereţi, morman de schiţe pe biroul masiv de stejar şi, intactă, atmosfera de nobilă gravitate a mobilei grele, sculptate. Aici, vremea îşi oprise mersul şi viaţa din trecut se concentrase până la un grad de densitate ce se putea pipăi cu mâna, parcă.

2

DUŞMANII

Fie că-şi făcuse loc vreo eroare în construcţiile logice ale lui Kleist, fie că dela un moment dat înainte viaţa refuzase să se mai supună legilor raţiunii omeneşti, destul că orbita perfect închisă a universului său izolat s'a frânt ireparabil şi s'a făcut praf, ca o sârmă ruginită.

Numai cu un ceas mai devreme, când Iacob, făcându-şi obişnuita apariţie, îi confirmase neschimbatul curs obişnuit al vremii, întreaga sa reprezentare despre viaţă se putea încă exprima printr'o schemă grafică precisă — un cerc şi o tangentă. In clipele de voluptoasă tihnă, ferită de orice pericole, aici unde-o ocrotea mulţimea asta de pereţi, el şedea la masa de scris, încovoiat asupra vechilor proiecte de construcţii ale uzinei şi, păstrând întrutotul tradiţionala atmosferă de demnitate a cabinetului său de lucru, desena fără să-şi dea seama în block-notes-ul englezesc, unul şi acelaşi desen: cercul şi tangenta — axioma adeverită în orice împrejurare.

Şi deodată, totul s'a risipit, iată, s'a destrămat. Axioma s'a dovedit, brusc, a fi o inepţie: tangenta s'a transformat într'o piatră care a zdrobit cochilia

circulară. Şi cum lucrul s'a petrecut simplu şi fără zgomot, sufletul inginerului Kleist s'a îngrozit dintr'odată de moarte.

Se dusese la toaletă şi întârziase puţin acolo: din pricina mâncării de calitate nesatisfăcătoare, se întâmpla să-l doară adeseori intestinele. Iar când se întorsese, de departe băgase de seamă că uşa odăii lui era deschisă. Aşa ceva nu permitea, nici el, nici Iacob.

Muncitorii stăteau pe platformă şi se uitau când la cariere, când la fereastra lui. Asta se petrecuse chiar îndată după ce plecase Iacob. Atunci simţise înlăuntrul său ceva ca o uşoară descărcare electrică. Avusese un moment de alarmă, dar cum nu durase decât o clipă, îl dăduse uitării numaidecât. Acum, uşa deschisă, dată de perete, îi produse aceeaşi descărcare electrică şi aceeaşi nelinişte cu spasmuri stomacale.

Păstrându-şi sângele rece şi echilibrul obişnuit, Kleist intră în odaie cu pas măsurat. Se opri în prag şi nu reuşi să înţeleagă numaidecât ce se întâmplase. Geamul era deschis şi praful se învolbura pe deasupra mesei şi pervazului ferestrei. In golul ferestrei deschise se vedea înălţându-se uriaşul povârniş al muntelui, presărat cu petele primăvăratice de verdeaţă ale mormanelor de brecie. Departe de tot, pe terasa cea mai de sus a carierelor, se contura clar o căsuţă cu două ferestre. Fum de tutun şi pânze de păianjen zdrenţuite se împleteau, străvezii, împreunându-şi zborul.

La fereastră sta, cu pipa în gură, un om în bluză şi moletiere albastre. Avea fălci pătrate, puternice, iar obrajii supţi i se preschimbaseră în scobituri întunecate.

— A — a, respectele mele! — îl salută el pe Kleist cu o veselă desinvoltură. — Nu ne-am văzut de un car de ani!... Te-ai baricadat aici de-a-binelea, încât aproape că nici nu se poate răzbate până la dumneata.

Şi cu cascheta mătură de pe cercevelele şi pervazul ferestrei pânzele, omorînd păianjenii ce mişunau înnebuniţi încoace şi încolo.

— Ce mai vizuină ai şi dumneata, tovarăşe tehno-

ruc[1]), o adevărată pacoste! Şi toate-s de culoare cachi... Da, nu ţi-ai făcut deloc o socoteală proastă...

Cu pas şovăitor, Kleist trecu în spre masă. Intr'o zi, cândva, omul acesta, schilodit în bătaie, fusese condamnat la moarte şi masca de carne sângerată a obrazului său i se schimonosise înaintea ochilor. Şi acum, pe neaşteptate, iată-l aici — şi e atât de calm, ciudat, înfricoşător de calm.

— Da... eu nu deschid deloc fereastra.

— Ai dreptate, tovarăşe tehnoruc; curentul nostru e înveninat... Bolşevicii, lua-i-ar mama dracului, au făcut harcea parcea totul, de parc'am fi în iad. Afurisiţi oameni! Ai dece intra în panică... Te înţeleg!

— Dece nu m'a anunţat Iacob de venirea dumitale?

— Pe Iacob al dumitale o să-l îndrumăm spre tăiatul lemnului, în secţia de dogărie. Slugile nu intră în felul nostru de trai. Poate că-ţi mai aduci aminte de mine, tovarăşe tehnoruc...

— Da, îmi amintesc de dumneata... să zicem că-i aşa; ei, ce urmează de-aici?

— Păi, cum să-ţi spun... uite, rătăcesc prin uzină, prin toate ungherele şi fundăturile. Ii cercetez trecuta măreţie. Şi găsesc doar un singur lucru: dărâmăturile şi mizeria paraginei. Planurile înclinate distruse, cablurile rupte, pretutindeni ruină... Iar tehnicienii stau ca şobolanii ascunşi în vizuină. Dece-s pretutindeni pânze de păianjen? Dece stai şi dumneata, ca şi uzina, între pânze de păianjen? Asta-i întrebarea.

— Să presupunem că eu mi-am şi pus şi c'am şi rezolvat această întrebare. Ce doreşti însă dumneata dela mine?

— Uite... m'am poticnit de baricada dumitale... Hai, îmi zic eu, hai să scormonesc gaura asta de şarpe... Al dracului obicei, tovarăşe tehnoruc...

— Eu nu-mi pierd niciodată vremea în discuţii fără rost. Şi ceea ce rosteşti dumneata, eu nu înţeleg şi nici nu vreau să înţeleg. Fii amabil şi lasă-mă în pace.

---

[1]) *Tehnoruc* — (prescurtare) conducător tehnic (N. trad.)

Gleb păşi către masă şi zâmbi. Apoi îşi scoase pipa din gură şi-l privi stăruitor pe Kleist. Ori că în această privire se reflectau pânzele de păianjeni, ori că pe Gleb îl înconjurau năluci înspăimântătoare — cine ar putea spune. Destul că o paloare pământie acoperi fața lui Kleist.

— Cetățene Kleist, n'ai uitat desigur seara aceea minunată, când mi-a fost acordată o atenție de neuitat? Zdravăn mi-au mai şlefuit atunci oasele, ba până şi mațele mi le-au spălat grijuliu cu sânge. A fost straşnică baia dumitale. Dar vezi, o baie ca aceea, îți prinde bine, dacă nu te ia dracu... Aşa că iată... am mai venit un pic pe la dumneata, ca musafir, să mai pălăvrăgim despre vremurile bune de altă dată... Imi place să-mi întâlnesc prietenii vechi, tovarăşe tehnoruc.

Işi vârî pipa în colțul gurii şi zise:

— Dă-mi voie să te mai înveselesc cu o cimilitură, tovarăşe tehnoruc. Nu-ți fie teamă — e simplă de tot şi nu-i cine ştie ce lungă. Trăiau odată, într'o binecuvântată primăvară, patru prieteni, şi blestemații de albi au pus mâna pe nătărăii ăştia şi i-au târît aici, chiar în odaia asta. Mutrele lor nu mai semănau a mutre, ci a galoşi făcuți ferfeniță. Aşadar, ghici: deceau fost târîți chiar aici galoşii ăştia rupți şi cum de s'au prefăcut cei patru nătărăi morți într'unul viu? Ei? Nu-i aşa că e nostimă povestea? Dece stai aşa de posomorît?

Şi râse din nou, ca unul care vrea cu tot dinadinsul să te înveselească.

— Demult tare nu ne-am mai văzut, noi doi, tovarăşe tehnoruc. Hai, zic, hai să-l vizitez pe vechiul meu prieten. Când colo, dumneata mă întâmpini fără nicio bucurie. Ei, cum se mai schimbă oamenii! Ce țanțoş mai umblai înainte; acum însă văd că ți-ai cam pierdut firea! Nu-i bine asta, tovarăşe tehnoruc! Trebue să te desmeticeşti!

Dincolo de fereastră se rostogoleau neobişnuit de zgomotos şi de aproape glasurile artelelor de muncitori. Gleb îl privi stăruitor pe Kleist, cu un zâmbet

ironic, de parcă ar fi aşteptat să-l audă glasul. Insă Kleist era mut şi nemişcat, ca un cadavru.

— Nu-mi lua în nume de rău gluma, tovarăşe tehnoruc. Nu te speria, se întâmplă uneori şi mai rău! Aşa-s eu, ce să fac, vesel din fire. N'am încotro!... La revedere, tovarăşe tehnoruc!

Şi, răsucindu-se pe călcâie, ieşi din odaie cu paşi repezi. Stors de puteri de această întâlnire, Kleist rămase îndelung cu privirea aţintită în gol a omului cutremurat de spaimă. Şi din nou intră Iacob, cu un aer demn şi respectuos şi se opri în mijlocul odăii. Era însă buimăcit şi capul îi tremura. Kleist îşi mută asupra lui privirile, cu ochii sticloşi ca de febră, şi-l întrebă sever, foarte încet:

— Ei, Iacob? Nu-mi spui cum s'a putut întâmpla una ca asta?

— Eu n'am nicio vină, Herman Hermanovici. Pentru ei nu există oprelişti şi nici încuietori... nicăieri şi la nimic... A lor e puterea, Herman Hermanovici, şi-a lor e şi legea...

Prezenţa lui Iacob îi era acum plăcută lui Kleist. In devotamentul lui rezervat, găsea ceva liniştitor.

— Asta e comiaceica, Iacob?

— E Ciumalov... lăcătuşul... A sosit de pe front, şi-acum le e căpetenie. Parcă le mai poate ţine piept cineva acum? Te calcă'n picioare, Herman Hermanovici...

— N'ai rezistat nici tu, Iacob?

— N'am rezistat, Herman Hermanovici... E dureros că omul ăsta v'a răsturnat şi dumneavoastră viaţa tihnită.

Kleist tăcea, ca şi cum n'ar fi auzit ultimele vorbe ale lui Iacob. Calm şi preocupat, îşi aprindea o ţigară.

— Iţi aduci aminte, Iacob?... Erau patru... In noaptea aceea au fost, mi se pare, împuşcaţi?... Ştiu precis că au crăpat.

— I-au omorît în bătaie atunci, Herman Hermanovici, i-au stâlcit până i-au omorît...

— Da, Iacob, a fost o întâmplare îngrozitoare, pe care e greu s'o poţi uita vreodată. Trebue însă să subliniez aci un lucru: eu am procedat atuncea pe deplin

conştient şi fără să mă supun vreunei influenţe din afară! Teamă? Groază? Răzbunare? Nu, astea n'au avut niciun amestec aici! Nu există decât o singură forţă — vremea; iar vremea, înseamnă evenimentele... Tot atât de conştient am fost când am făcut tot ce mi-a stat în putinţă, ca s'o salvez pe nevasta acestui muncitor.

Ţigara dintre degetul mijlociu şi cel arătător sălta şi nu-şi putea găsi locul.

— Rămâi cu mine, Iacob... Simt că nu prea mi-e bine.

— Să fi plecat acasă, Herman Hermanovici. Aveţi nevoie de linişte...

— Unde acasă, Iacob? Peste graniţă? Nu-ţi dai seama, moşule, că poate acuma noi amândoi, eu şi cu tine, ne petrecem ultimele ceasuri din viaţă?

— Cum se poate una ca asta, Herman Hermanovici?! Să admitem că muncitorii noştri ar fi scandalagii, dar sunt totuşi oameni potoliţi şi nu-s în stare să ucidă. Din spre partea asta, fiţi liniştit, Herman Hermanovici...

Lui Iacob îi tremura capul.

Nici nu rosti bine bătrânul vorbele acestea, că inginerul se şi rezemă de spătarul jilţului şi din nou o paloare de moarte îi acoperi faţa.

— Iţi aminteşti Iacob? Pe omul acesta l-am trimis eu la moarte; însă moartea a ricoşat şi m'a lovit pe mine... Condu-mă, Iacob.

Se ridică şi, cu groaza în ochi, trecu pe lângă Iacob. Cu o grabă târşâită, bătrânească, Iacob apucă pălăria şi bastonul lui Kleist, şi cu paşi mărunţi, porni după el în bezna coridorului, ca într'o noapte.

3

RĂSPLATA

Pe cărarea tăiată în ascuţişul straturilor pietrei şi presărată mărunt cu pietriş, printre tufe de corn, fuie şi ienupăr, Kleist urcă din greu către creasta munte-

lui. Jos, în văgăună, prelinsă ca din trecătoare, plutea bezna nopții. Boschetele străvezii de carpeni și de frasini păreau un fum ridicat de prin grădini și de pe panta repede a muntelui, iar printre arbori se înălțau spre cer, ca niște uriașe facle negre, plopii.

Chiar sub poalele escavate ale muntelui, zăceau, masive, clădirile uzinei. Iar dincolo de ele, pe deasupra coperișurilor și-a turnurilor, sclipea frământându-se, marea.

Totul îi era depărtat și străin. Apropiați și pe înțeles erau numai giganții de beton armat, construiți de el, inginerul Kleist. Și în vremurile acestea cumplite, când uzina stinsă tăcea, amenințătoare și încremenită, adevărat cimitir de mașini, Kleist, sprijinindu-se în baston, rătăcea singuratic dealungul șinelor de vagonete și al scărilor, pe platformele inferioare și superioare ale teritoriului uzinei, cu estacade înalte și turnuri mohorîte.

In toate aceste arme scoase din uz, el nu vedea decât un singur mare lucru : grandioasa moarte a trecutului. Formula lui grafică îi apărea îndreptățită : roata evenimentelor se rostogolea nestăvilită pe calea trasată.

Ciudata lui întâlnire cu Gleb Ciumalov îi arăta lui Kleist că drumul său fusese străbătut și sfârșit, iar viața lui — ajunsă la hotarul legiuit.

...Trebuia să fi aruncat din timp uzina în aer și să fi pierit odată cu ea. Ar fi fost o strașnic de bună contralovitură, conformă legilor acțiunii și reacțiunii.

Iar dacă s'ar întâmpla să-l întâlnească acum pe drum, el e cu desăvârșire pregătit. De fapt, nu le-a mai rămas de făcut decât cel mai neînsemnat lucru : să pună mâna pe el și să-i tragă un glonte în cap.

Cultura cărei lumi o aduce cu el muncitorul Ciumalov ? Inviat din sânge, el e de neînvins și nu cunoaște teama, iar în ochii lui e o forță necruțătoare.

Incăpățânat și fioros chip. Incăpățânată și fioroasă caschetă.

Această caschetă îi confirmă prezența amenințării. In afară de chipul și de cascheta lui Gleb Ciumalov, nimic nu mai are ființă.

E mai bine — dacă-i vorba ca el, Kleist, să fie omorît — e mai bine aici, printre construcţii, decât acasă. Să-l ucidă pe el, înseamnă să nimicească odată cu el şi toate templele acestea ale vieţii sale.

Deasupra munţilor din zare, dincolo de oraş, cerul pălea, luând culoarea metalului ce se răceşte, iar crestele dinţate păreau acoperişele cernite ale unei fabrici uriaşe.' Undeva şuiera o macara, mânuită de braţe obosite. Ţipau, speriate parcă, în gară, locomotivele, şi undeva, tot în aceeaşi direcţie, zăngănea, cu un clinchet tremurător metalul.

...Gleb sta pe platforma foişorului împletit din fâşii de oţel. Cândva, de aici se dădea drumul cărbunelui încărcat în vagonete spre secţia de maşini: vagonetele erau coborîte pe un ascensor în prăpastia neagră a puţului şi, urmându-şi calea pe şine, se îndreptau prin tuneluri spre halele secţiei de maşini. Acum foişorul era pustiu, şi dincolo de balustradă, în centru, se deschidea gura nesăţioasă a golului învăluit în bezna de nepătruns a nopţii.

Gleb strângea până la durere în pumni verigile de fier ale balustradei şi privea halele uriaşe de beton, coşurile ce zburau spre stele, coardele cablurilor cu vagonetele oprite în zbor.

...Uzina îşi trăise cândva marea ei viaţă. Fusese un adevărat oraş, cu zeci de mii de muncitori drept populaţie. Noaptea, ferestrele secţiilor se'nvăpăiau de o lumină orbitoare şi pretutindeni străluceau sorii şi constelaţiile felinarelor electrice. Acolo, în golf, lângă cheiuri, stăteau ancorate vapoare de mare tonaj, şi înghiţeau milioane de tone de ciment proaspăt. Iar dela uzină până la cheiuri şi din spre cheiuri în spre uzină, zburau prin văzduh vagonetele.

Aşa fusese altădată. Dar acum e doar tăcere şi pustiu. Planurile înclinate şi drumurile uzinei le-a năpădit iarba. Rugina acoperă ca o pecingine metalul şi zidurile clădirilor sunt brăzdate de rănile crăpăturilor şi spărturilor făcute de torentele de munte.

Kleist păşea domol, oprindu-se adesea să privească la cuburile cu multe caturi ale construcţiilor, ca la nişte morminte dintr'o epocă trecută. Se uita şi cădea

pe gânduri, iar mai mergea, iar se oprea şi iar se gândea.

Aplecându-se peste balustradă, Gleb privea stăruitor la umbra şovăelnică a lui Kleist. Iată omul pe care l-ar fi putut sugruma cu plăcere la orice oră din zi şi ceasul acesta ar fi fost un ceas de fericire în viaţa lui! El, Kleist acesta, odinioară stăpânit de furia răzbunării, l-a predat haitei de ofiţeri pentru a fi dus la chinuri şi la moarte. Şi ziua aceasta Gleb nu va putea-o uita niciodată, până în vecii vecilor!

...Muncitorii dela uzină fuseseră aliniaţi pe şosea în faţa clădirii administraţiei (rămăseseră puţini: unii fugiseră, alţii plecaseră cu Armata Roşie). El şi încă trei tovarăşi nu reuşiseră să fugă; se împotmoliseră în luptele de stradă. Unul dintre ofiţeri, cu o cravaşă în mână, îi striga, citindu-le numele de pe o fiţuică. Ii biciuia cu cravaşa unul câte unul, pe fiecare în parte, apoi îi preda altor ofiţeri, iar aceştia îi băteau şi ei cu cravaşele şi cu patul revolverelor. Ca prin vis auzea Gleb strigătele crâncene ale muncitorilor care stăteau aliniaţi în rânduri. Printre lacrimi de sânge, el putu vedea, un moment, cum o luau toţi la goană, care încotro, şi cum ofiţerii alergau după ei. Iar când i-au târît pe ei patru, cu feţele însângerate, în cabinetul de lucru al lui Kleist, acesta îi privi îndelung, palid, cu falca tremurândă. Ofiţerii îl tot întrebau ceva, dar Kleist, zguduit şi prefăcându-se nepăsător, tăcea. Se uita stăruitor la Gleb şi tăcea. Şi în ochii lui, Gleb văzuse milă şi desgust laolaltă. Pe urmă, Kleist spusese încet, cu glas răguşit:

— Da, el e. Şi aceştia... Da, ei sunt! Chiar ei...

— Altceva mai aveţi de spus, domnule Kleist?

— Desfăşurarea viitoare a acţiunii nu mai depinde de mine, domnilor, ea rămâne la aprecierea dumneavoastră.

I-au aruncat într'o magazie goală şi i-au bătut până noaptea târziu. In clipele când îşi venea în fire, Gleb simţea loviturile, ca şi cum ar fi fost uşoare, depărtate, fără să ajungă până la pragul durerii sale uriaşe, sfâşiindu-l în bucăţi. Dar şi aceste lovituri erau tot fără durere şi lui i se păreau ciudat de inutile; era în-

tocmai ca şi cum ar fi fost vârît într'un butoi şi cineva, jucându-se, ar fi lovit fără rost cu picioarele în doagele lui.

Trezindu-se din leşin, se văzu în întuneric şi multă vreme nu putu să priceapă unde se află. Se târî prin magazie, căutând o ieşire, şi dădea tot peste moliciunea unor trupuri reci. Sfârşit de puteri, se lungi lângă ele. Bâjbâind dealungul pereţilor, găsi o spărtură în zid, astupată cu pietre. Ocrotit de noapte, reuşi să se strecoare pe după tufe, până acasă şi de atunci nu l-a mai văzut prin partea locului nimeni... Nu, asta nu se poate uita niciodată, până în vecii vecilor!

Toate acestea şi le amintise bine Gleb şi în ziua când fusese în odaia lui Kleist, şi tot aşa de bine şi le aminti şi acum, privindu-l cum rătăceşte pe platforma largă.

— Bună seara, tovarăşe tehnoruc!...

Kleist se opri şi rămase încremenit, dar îşi reveni repede şi prinse a căuta nu la Gleb, ci la golurile negre al ferestrelor dela secţia maşinilor.

Omul acesta e omniprezent. Nu se poate spune că-l urmăreşte ci-i stă mereu în cale şi-l zgudue ca un coşmar. Nu-i chip să fugi de el... Odinioară, acest muncitor se pierdea în massa de bluze albastre, n'avea nici chip şi nici glas, şi-şi îndeplinea pe nesimţite munca ce-i fusese dată — un element neglijabil în procesul puternic şi complicat al producţiei. De ce oare acum el, Kleist, care fusese cândva puternic şi autoritar, n'are cum să se împotrivească prin nimic forţei brutale a acestui om? Unde-i punctul de sprijin al pârghiei care a produs această răsturnare? Să fie oare clipa când l-a predat pe Ciumalov spre a fi nimicit, sau e poate ceasul zilei de azi, când l-a văzut pe acest muncitor în cabinetul său, înviat din trecut.

— Urcă-te aici, tovarăşe tehnoruc: de sus, mormântul e mai adânc... Rătăceşti dumneata, rătăcesc şi eu... zi cu zi... Dar ce folos?

...Logica evenimentelor nu cunoaşte decât una şi bună: sfârşitul necruţător şi începutul implacabil. Nu există hazard. Lucrurile întâmplătoare sunt o iluzie. Dând ascultare glasului acestui om surprinzător,

Kleist urcă încet scara, cu calmul lui, cu demnitatea lui obişnuită.

— Fii cu băgare de seamă, tovarăşe tehnoruc: aici din greşală poţi să te rostogoleşti de-a-berbeleacul drept până la hotarul iadului. Ai construit şi dumneata... gropile dracului!

Kleist răspunse cu răceală, autoritar:

— Am construit pentru veacuri, solid şi chibzuit.

— Da, tovarăşe tehnoruc, aţi ridicat, aţi tot ridicat o fortăreaţă invincibilă... dar ea n'a rezistat şi... s'a prăbuşit... Chibzuiala voastră nu face nici cât o ceapă degerată... Unde vă sunt azi veacurile indestructibile?

Pufăind din pipă, Gleb glumea cu bunăvoinţă, însă dur. Paralizat, Kleist stătea sprijinindu-se de parapet. Capul începuse a-i tremura şi nu-l putea opri, şi — ceeace-l îngrozea mai mult — într'un moment cu totul nepotrivit. Tot atât de absurd îi era şi zâmbetul chinuitor de pe buze.

— Mormânt... groapă comună... fii de trei ori blestemată!

...Dece stă aici acest inginer ciolănos? Dece tace, zăvorît în el, ca osândit? Tare i-ar mai veni la îndemână să-l măture, cu capul în jos, în prăpastia fără fund! Două cabluri întinse ca o coardă se avântă spre acoperişul turnului şi dispar după obezile roţilor.

Şi, ciudat: privindu-l pe Kleist, Gleb nu simţea cine ştie ce durere chinuitoare. Poate că ea s'a consumat, s'a făcut scrum la prima întâlnire cu bătrânul acesta, poate că s'a stins acum, când Gleb îl vede atât de singur şi de neputincios. I s'a făcut parcă şi niţeluş milă de el.

— Aşa, tovarăşe tehnoruc! Bine că te-ai specializat în construcţia monumentelor! Când o fi să mori, ai mormântul pregătit. Vezi groapa asta? Te punem într'un vagonet şi te îngropăm chiar sub coşul cel mai înalt...

Kleist îşi îndreptă spinarea şi se deslipi de parapet. Intinse mâna spre Gleb şi, încurcându-se în vorbe, îngână cu mânie:

— Dumneata... dumneata... Ciumalov: pentru dumnezeu... fă-o repede, ceeace trebue făcut... şi te rog, ...te rog: nu mă chinui...

Gleb se apropie de Kleist şi râse.

— Tovarăşe tehnoruc... despre ce vorbeşti dumneata?... Scoate-ţi din cap fleacurile astea! Doar nu-s fiară! Toate astea-s rămase în trecut, şi noi am învăţat să ne dăm socoteală de fiecare faptă a noastră... Ei, s'a întâmplat... şi? Ducă-se dracului! Acum trăim alte vremuri! Ce, dumneata nu-ţi dai seama că aş fi putut să te dobor şi să-mi închei răfuielile cu dumneata, numai să fi vrut eu? Dar mie îmi trebueşti viu, nu mort!...

Kleist se uita la el fără să-l înţeleagă, zgâlţâit ca de friguri.

— La ce bun... să-ţi baţi joc de mine, Ciumalov? Nu înţeleg şi nu vreau... ca dumneata... în această clipă... într'o clipă atât de îngrozitoare...

— Frumoasă clipă, tovarăşe tehnoruc! Te frământi degeaba. Desigur, te înţeleg. Iţi ziceai: uite, mortul ăsta viu are să se răzbune neapărat pentru cele întâmplate în trecut. Are şi de ce să-şi aducă aminte!... Da, am de ce să-mi aduc aminte!... De pildă, de luptele pe care le-am dus, timp de trei ani! Revoluţia e cea mai bună şcoală. Iar în luptă se mai întâmplă şi crime, şi greşeli. Dar câteodată simţi că nătărăul tot mai stă încă temeinic în tine, că se agaţă de tine cu încăpăţânare. Şi e bine că o simţi: aşa poţi mai uşor să-l înfrânezi pe acest nătărău din tine. Dar până una-alta, eu ştiu un singur lucru, tovarăşe tehnoruc: începe o muncă uriaşă. Asta are să fie un lucru mai greu decât bătăliile sângeroase. Nu-i lucru de glumă frontul economic. Priveşte toţi aceşti uriaşi: sunt opera talentului şi mâinilor dumitale! Trebue să-i redăm viaţă acestui cimitir, tovarăşe tehnoruc, trebue să reaprindem focurile stinse. In faţa noastră se deschide o lume întreagă, care a şi fost cucerită. Vor trece anii şi această lume va începe să strălucească prin palate şi maşini nemaivăzute. Omul n'o să mai fie rob, ci stăpân atot-puternic, căci temelia vieţii va fi munca liberă şi îndrăgită.

Emoţionat, Gleb râse şi-l luă la braţ pe Kleist.

— Am chef de-un pic de vis, tovarăşe tehnoruc. Dar asta nu-i un lucru rău: visul înflăcărează gândurile. Aşa, deci; apucă-te de lucru, Herman Hermanovici. Primul pas este construirea planului înclinat pe povârnişul muntelui, pentru transportul lemnelor. Apoi refacerea secţiei electromecanice... Motoarele Diesel sunt gata de pornire: acolo Brânza s'a priceput să păstreze mecanismele în stare perfectă. Pe urmă ne vom ocupa de refacerea clădirilor uzinei. Se va reîncepe lucrul la şantierele carierei, vor prinde să scârţâe vagonetele, să se învârtească cuptoarele...

Cu glas surd, spart, Kleist îngână:

— Tot ceeace s'a distrus... ceeace e mort, nu mai poate învia... Nu!...

— Herman Hermanovici, crezi că vrem cumva să repunem pe picioare ceeace e vechi şi distrus? Dimpotrivă! Desigur, dumneata ai dreptate. Lumea capitalistă e zdrobită, nimicită! Ea nu va mai reînvia! Aşa e. Dar dumneata trăeşti acum într'o lume nouă. Dumneata ai venit la noi cu multe cunoştinţe şi cu o mare experienţă; cu ele se înarmează societatea cea nouă. Dumneata nu-ţi mai aparţii, tovarăşe tehnoruc. Capul dumitale, forţa dumitale, se află azi în mâini puternice, de nădejde. Şi în acest proces al muncii şi construcţiei ai să trăeşti de o mie de ori mai multe bucurii decât pe vremea când ai slujit capitalul: atunci erai slugă tocmită, pe când acum eşti creator liber. La treabă, Herman Hermanovici! Totul va fi minunat!...

Şi, cu o familiaritate naivă, îl scutură pe Kleist de umeri.

Pălăria zbură de pe capul inginerului, prin beznă, în jos, ca o pasăre de noapte.

In ultima şi cea mai istovitoare svâcnire a luptei pentru viaţă, Kleist înţelese că aceste mâini zdravene, îmbibate de moarte, l-au pironit de viaţă strâns şi trainic. Buimăcit, el nu putea pătrunde sensul acestei cutremurătoare întâmplări, şi rămase pierdut, ciudat de gol în suflet, cu chipul inundat de lacrimi de fericire.

VI. PREŞEDINŢII

1

BUTURUGA MICĂ

La intrarea în cabinetul preşedintelui comitetului executiv, şedea pe un scaun un curier bărbos, îmbrăcat într'o bluză militară, şi având pe cap o şapcă cenuşie de pe vremea războiului imperialist. El îl întâmpină pe Gleb, privindu-l posac pe sub sprâncenele încărunţite. Degetele-i păroase ţineau strâns, din obişnuinţă, mânerul de alamă al uşii. Aşa păzea el intrarea în cabinetul preşedintelui, zi cu zi, dela orele 10 şi până la 5 după amiază, fără să se scoale de pe scaun, nici măcar atunci când preşedintele ieşea pentru cine ştie ce treburi. Fie că era vorba de oameni cu dosarele doldora de lucrări, păşind apăsat şi cu importanţă, fie că erau simpli petiţionari fără nume, ce-şi întindeau sfios gâtul, străjerul mut era la fel de neînduplecat, şi fiecare îşi aştepta supus rândul, sau şi-l cerea, intervenind la secretarul comitetului executiv.

Stăteau la rând tot felul de oameni : cu mantale de ploaie, cu genţi, fără genţi, cu hârtii sau fără hârtii în mână. Atât cei supuşi cât şi cei furioşi ştiau la fel de bine că nu se poate intra în cabinet trecând peste unchiaşul acesta crâncen.

Iar de dincolo de uşă, maşinile de scris Remington păreau nişte darabane metalice şi tot dintr'acolo striga un glas răguşit:

— Mai mare ruşinea, tovarăşi!... Birocratismul şi tărăgăneala ne-au dat gata! Aţi merita să vă trimeată pe toţi la dracu', să vă împuşte ca pe nişte şacali...

— Ia ascultă, bărbosule, fereşte-ţi mâna de aici!...

Oamenii care aşteptau în rând şi începură să se agite şi să murmure împotriva lui Gleb: dar ce, e mai bun decât alţii, de se vâră primul la uşă? Dacă ei îşi aşteaptă supuşi rândul, dece nu le-ar împărtăşi şi el soarta, după toate regulile cuviinţei?

Acolo, în cabinet, e linişte. Uşa e bine, temeinic închisă şi pe hârtiuţa de pe ea, lipită cu pâine, scrie: „Nimeni nu intră neanunţat". Mai jos: „Predispolcomul primeşte numai în chestiuni foarte importante". Iar şi mai jos: „In chestiuni urgente, se intră peste rând, numai cu aprobarea secretarului ispolcomului".

A dracului maşină! Ca s'o faci să lucreze, trebue s'o sfărâmi!

Gleb trecu la secretariat. Acolo, — altă coadă. Funcţionarele stau ca nişte cocoane, la o masă rablagită, cu nasul în hârtii, şi rod la pâine neagră, luată pe cartelă. S'au învăţat cu vălmăşagul de oameni — nu le mai pasă. Nu cumva tot din aceeaşi cauză secretarul Peplo, un om cu părul sur, bucălat, şi cu figură de adolescent, se uită la feţele pământii şi zâmbeşte? Nepăsător, fermecător. Zâmbeşte cu sclipiri în ochi, iar dinţii îi are drepţi — ca de zahăr cubic — presăraţi cu beşicuţe jucăuşe de salivă.

Toate le ştie Peplo; ascultă la sodoma asta omenească şi fumează; — nu e grăbit: toate treburile sunt pe acelaşi calapod. Niciuna nu te întraripează.

Doar glasul acela răguşit, răsunând ba dintr'un colţ, ba dintr'altul, acoperea toată zarva aceasta:

— V'ar trebui la toţi câte un perdaf, lua-v'ar dracii, trântorilor!... V'aţi pus să-l înhămaţi fără ham pe omul muncitor, să care douăzeci şi doi de munţi în spate! Coarne zdravene îţi trebue ca să poţi străpunge

birocraţia voastră. Las' că vă pun eu la punct pe toţi! N'o să mai răstigniţi voi clasa muncitoare...

Secretarul Peplo zâmbea fermecător. De bună seamă, era obişnuit cu asemenea scandaluri: maşina mergea doar din plin, iar revolta cetăţenilor era o unsoare de nădejde pentru mecanismul ei.

Furios la culme, cu scăpărări turbate în ochi, Juc alerga prin birou şi dădea, ca orb, peste oameni.

Gleb îi trase şapca pe ceafă.

— Ce te'ncrunţi aşa, Juc? Fii şi tu mai vesel!

— Ehei, Gleb, sufleţelule, tovarăşe dragă! Nici nu ştii tu cât mă doare când văd în ce hal au înhămat clasa muncitoare!... Nu, ăştia n'au să aibă trai cu mine, cât m'oi mai târî pe lume. Te duci la sovnarhoz — haos;... te duci la prodcom[1]) — haos. Peste tot haos!... — Şi aici, fir'ar al dracului să fie — tot haos!... Şi, iaca, aşa alerg ca un câine şi urlu.

— Ehei, vorba-i armă fără spor, nu faci mare lucru cu ea, Juc! Loveşte-i cu munca şi cu fapta.

— Eu? Eu să nu...? La's că-i scot eu la lumină pe toţi... Pe toţi îi pun la zid...

— Iţi trebue o muncă, oricare, Juc; altfel te iroseşti în zadar.

— Nu, frate Gleb, nu tovarăşe dragă, ăştia nu mă cunosc încă! Las'că o să vadă ei, că anul 918...

El ameninţă tavanul cu pumnul şi se îndreptă spre ieşire.

Ocolind „coada", Gleb se strecură până la secretarul Peplo.

— Te rog să mă anunţi la predispolcom.

Peplo îl privi zâmbind fermecător.

— Aşează-te la rând, fii bun!

— Eu îţi vorbesc limpede: anunţă-mă la predispolcom. Am o chestiune urgentă. Nu suportă amânare. Inţelegi?

Peplo îl privi pe Gleb cu o mirare ironică în ochi.

— Urgentă? Cu privire la ce, mă rog?...

Glasuri furioase strigau din mulţime:

---

[1]) *Prodcom* — (prescurtare) comitetul pentru alimentaţie. (N. trad.)

— Şi eu am tot o chestiune urgentă, extra-urgentă. Ia te uită, ce neruşinare!...

Secretarul îi şi întorsese spatele şi acum asculta pe alţii. Gleb se îndreptă de mijloc şi ochii îi deveniră la fel cu ai lui Juc. Intorcându-se în coridor, el dădu laoparte pe unchiaşul cel mătăhălos şi intră în cabinetul preşedintelui. Prin snopii razelor de soare, se vedea cum atârnau placarde roşii pe pereţi şi cum lucea vopseaua proaspătă a zugrăvelii.

— Despre ce e vorba, tovarăşe? Sunt ocupat, nu primesc în audienţă.

Din cauza luminii orbitoare a soarelui ce bătea'n ferestre, Gleb nu-l zări la început pe omul care vorbea cu glas răsunător. Dar hotărî de îndată că e un om autoritar şi puternic. Gleb păşi înainte şi văzu şezând la masa de scris un om lat în spete, cu obrazul smead, sprâncenele încruntate şi capul ras, îmbrăcat într'o scurtă neagră de piele. Un altul, într'o cerchescă, cu pumnal şi revolver la brâu, stătea în picioare lângă masă, sprijinindu-se cu o mână de spătarul scaunului; nasul lui coroiat, de asiatic, îi dădea un aer de pasăre de pradă. Era aidoma cu acei voinici din „sotnia drăcească“, care la război făceau isprăvi după isprăvi şi pe ale căror săbii sângele nu se usca niciodată. Gleb duse milităreşte mâna la caschetă şi se aşeză pe scaunul de lângă masă, drept în faţa preşedintelui. Amândoi — el şi preşedintele — se priviră duşmănos.

Sprâncenele late ale preşedintelui, încruntate, îi mascau ochii. Vorbea cu glas surd, fără să-şi ridice ochii de pe masă, de pe mâinile lui mari, cu peri negri şi deşi pe degete.

— Aşa, prin urmare... — ţine bine minte Borşci: dacă tu nu duci la bun sfârşit în decurs de o lună campania predărilor agricole suplimentare obligatorii şi dai peste cap campania de restituire a creditului în seminţe, n'o să-ţi meargă bine cu mine; te vâr la gros. Eu, ştii bine, nu zvârl vorbe'n vânt, deasurda. Ca volpredispolcom [1]) tu răspunzi faţă de mine pentru toate. Ţine minte!

---

1) *Volpredispolcom* — (prescurtare) preşedintele comitetului executiv de plasă (N. trad.)

Arătându-şi albul ochilor, fioros, Borşci, svelt şi bine legat, zâmbea impertinent.

— Tovarăşe Badin, sunt şi eu comunist ca şi dumneata... Pe mine nu mă sperii...

Preşedintele îl întrerupse, cu o ameninţare rece în glas:

— Tocmai de aia, pentrucă eşti comunist, am să ţi-o şi fac; te vâr la gros, dacă sarcina nu se îndeplineşte. Voi vă ţineţi de prostii acolo, în raionul Curcul, şi vă lăsaţi înrâuriţi de chiaburime.

— Tovarăşe Badin!... — glasul răsunător al lui Borşci se frânse. — Ai vrea tu să mă vâri la gros, dar eu nu mă tem nici de dracu'! Mă cunoşti doar şi tu tot aşa de bine. Inţelege odată că restituirea seminţelor trebue amânată pentru anul viitor. De astă toamnă, e a patra oară când colectăm cerealele!... Plugarii or să crape de foame!... Cu astfel de măsuri, noi singuri înmulţim bandele de albi şi de verzi. Au să ne sfârtece până la unul!... Au să ne taie în bucăţi, ca pe nişte vite...

— Bine! N'au decât să vă taie ca pe nişte vite, dar sarcina tot trebue s'o îndeplineşti, întocmai, şi la termen!

— Tovarăşe Badin, te rog să treci pe ordinea de zi raportul meu... Raportez plenarei ispolcom...

Badin îşi îndreaptă şira spinării, făcând să-i sclipească cutele scurtei de piele.

— Borşci!...

Şi, sculându-se, îşi întoarse încet capul spre cazac:

— Volpredispolcom Borşci!

Şi zâmbi. In zâmbetul acesta era mai multă ameninţare decât în exclamaţia lui.

Borşci se dete îndărăt cu un pas şi stete smirnă. Ochii îi scăpărară tăios.

— Tovarăşe Badin!... Campaniile vor fi duse la bun sfârşit... Am să fac tot ce-mi porunciţi; dar va fi un măcel, tovarăşe Badin...

— Nu te mai văicări! Vei primi ca ajutor pe Saltanov, comandantul miliţiei districtului.

Şi se aşeză la loc, întorcându-se cu spatele la Borşci. Iar acesta, războinicul din „sotnia drăcească", acum

îmblânzit, dădu să-i mai strige ceva, dar nu făcu decât să dea desnădăjduit din mână și ieși cu pași repezi din cameră. Badin își pironi din nou privirea asupra mâinilor sale păroase.

— Despre ce este vorba, tovarăşe? Vorbeşte clar şi scurt.

— Pentru un om muncitor, tovarăşe predispolcom, e tot atât de greu să ajungă până la dumneata, pe cât de greu e să cucereşti Perecopul!

— Vorbeşte pe concret!

Imobilitatea plină de răceală îl apăsa pe Gleb. Totuşi, vorbind parcă înadins foarte rar, continuă cu încăpăţânare.

— Iar altă dată, pe cerberul ăsta al dumitale, am să-l arunc pe geam. Aerele astea de general nu-s de noi!

Privindu-l pe Gleb drept în lumina ochilor, Badin rosti pe acelaşi ton calm:

— Iar eu am să te arestez imediat pe dumneata. Cine eşti, că te'ncumeţi?...

Sprijinindu-se cu mâinile de masă, el se sculă privind spre uşă. Gleb, dând cu zgomot laoparte scaunul, zbieră:

— Tovarăşe predispolcom prin mine îţi vorbesc muncitorii uzinei! Fii bun şi stai jos! N'ai dreptul să goneşti muncitorii din cabinetul dumitale.

Obrazul lui Badin tresări şi dinţii albi îi sclipiră într'un zâmbet, de sub buzele groase. Se aşeză, scoase din buzunar un pachet de ţigări, îşi aprinse una, şi împinse pachetul spre Gleb.

— Te ascult. Spune-mi pe înţeles şi direct, ce doreşti? Cum te cheamă?

Gleb se aşeză şi el. Işi scoase pipa lui de ostaş roşu şi începu s'o îndoape cu tutun.

— Din însărcinarea celulei şi a adunării generale a muncitorilor, noi am decis să transportăm lemnele de dincolo de culmea muntelui, cu ajutorul planului înclinat automotor. Chestiunea a şi fost aprobată de ocrujcom şi de sovprof. Două-trei zile de muncă voluntară, organizată de profsoiuze, ne-ar fi deajuns ca să dăm drumul la vagonetele cu lemne. Nu ne pu-

tem baza pe predarea cotei de lemne. Țăranii au s'o ia la goană, au să îngroaşe rândurile banditilor. Nici în transportul cu şlepurile nu ne putem încrede: şlepurile-s putrede şi distruse de valuri. Asta-i! Numele meu e Ciumalov. Sunt lăcătuş la uzină, voencom.

Badin îi întinse mâna, şi din nou obrazul îi tresări, iar dinţii îi sticliră a zâmbet.

— Iată, asta se cheamă treabă serioasă, de prima importanţă. Daşa Ciumalova e soţia dumitale?

Gleb, ocupat să-şi îndoape pipa, nu dădu atenţie ultimelor cuvinte ale lui Badin.

— Această problemă nu-i decât o părticică a unei probleme mai mari, tovarăşe predispolcom. Eu mai am în vedere şi altceva: Ce-ai zice, de pildă, de punerea uzinei în funcţiune, dacă s'ar ivi cumva necesitatea să atingem această chestiune în scurtă vreme?

Badin îl privea ţintă pe Gleb, fără să clipească. Rezemat de spătarul jilţului, studia cu atenţie faţa şi gesturile acestui om picat din senin.

...Gleb Ciumalov, soţul dispărut fără urme. Daşa, femeia care nu seamănă cu celelalte femei; Daşa, spre care a întins el cândva mâna. Nu exista femeie să nu i se supună, dornică şi ascultătoare; aici, însă, se izbise de un arc de oţel. Şi pentrucă această femeie, căpetenia proletarelor din oraş, îşi croia singură, cu îndărătnicie, drumul spre un loc printre bărbaţi, predispolcomul Badin nu era în stare să se apropie de ea cum se apropia de alte femei. Şi zi cu zi se gândea din ce parte să dea atacul spre a o cuceri pe Daşa şi cum să-i înfrângă îndărătnicia.

— In privinţa uzinei, deocamdată n'avem ce vorbi, tovarăşe Ciumalov! Nu stă în puterea noastră s'o pornim. Iar chestiunea construirii planului înclinat automotor, am s'o pun eu, la prima şedinţă a ecosoului.

Uluit, Gleb uită de pipă şi întâlni privirea predispolcom-ului. Simţea tot mai acut ura aceea nemotivată pe care o simţise faţă de Badin de cum îl zărise.

— Cum vine asta, adică: nu e în puterea noastră?

Dar asta-i o ruşine! Uzina nu-şi luminează nici măcar propriile ei unghere, fără să mai vorbim de locuinţele muncitorilor. Peste tot — ruină: nici tu uşi, nici tu ferestre, sau, dacă există cumva vreo uşe, atunci are drept încuietoare o simplă frânghie sau sârmă. Cum vrei dumneata ca uzina să nu fie jefuită? Cine e mai vinovat de această ruină: dumneavoastră sau muncitorii? Uzinei îi sunt alocate raţii de combustibil lichid. Dar unde sunt aceste raţii? Să zicem că o parte se cheltueşte cu măcinarea clincherului.[1]) Nemăsurat belşug de materie primă, produsă în trecut... Magaziile sunt goale, în schimb niturile zac, mormane întregi. Tot zbieraţi mereu despre trădători şi despre leneşi, dar tot voi înmulţiţi gloata de pierde-vară şi de fluieră-vânt. Slab mai e revtribunalul[2]), dacă nu se decide să pronunţe condamnarea pentru gospodărire proastă şi sabotaj. Eu aşa pun chestiunea, tovarăşe predispolcom.

— Tovarăşe Ciumalov, ştim şi noi să punem chestiunile tot aşa de bine ca şi dumneata. Trebue să pornim dela situaţia concretă. Nu putem hotărî asupra chestiunilor care au importanţă de stat, trecând peste planul de stat.

— Despre asta şi vorbesc, tovarăşe predispolcom. Despre însemnătatea de stat a chestiunii.

— Va veni şi vremea când vom putea pune această problemă, tovarăşe Ciumalov: totul depinde de perspectiva noii politici economice. Clipa aceasta nu e departe.

— Eu aşa gândesc, tovarăşe predispolcom, că noi, comuniştii, nu suntem datori numai să îndeplinim întocmai directivele şi dispoziţiunile, ci şi... ceeace e mai important... să dăm dovadă de iniţiativă, să creăm.

Badin învârti mânerul telefonului.

— Uite ce-i, Şramm, treci imediat pentru o clipă pe la mine.

Şi, închizând un ochi, începu să-l urmărească pe Gleb cu o privire rece şi ironică. La rândul său, Gleb

---

[1]) *Clincher* — cărămidă deosebit de rezistentă. (N. trad.)
[2]) *Revtribunal* — (prescurtare) tribunal revoluţionar (N. trad.)

își miji și el pleoapele și amândoi înțeleseră că din clipa aceea ei nu vor putea fi niciodată prieteni.

— Orice om care lucrează în domeniul economic, tovarășe Ciumalov, e cu atât mai prețios, cu cât știe să-și închine munca mai bine și mai direct problemelor celor mai arzătoare. Just e să te ocupi nu de un ansamblu, ci de o parte. Nu de povești, ci de codrul de pâine. Dumneata știi că ne amenință bandiții? Ne-au înconjurat ca lupii. Lupta cu ei ne cere să ne irosim puterile necesare pentru refacerea economică. Trebuesc metode noi de luptă cu ei, o nouă strategie. Proiectul dumitale cu privire la pornirea uzinei este o absurditate: dumneata nu ții seama de conjunctura economică. Dar dacă te încumeți să organizezi acum cu succes aprovizionarea orașului cu combustibil, faci cu adevărat o faptă eroică.

Gleb îl privi pe Badin drept în față. Fără îndoială că smolitul ăsta e inteligent și știe tot atât de bine ca și Gleb cum ar trebui să se desfășoare viața în prezent, numai că și-o fi având linia lui de înaltă diplomație, ori, ca un oportunist și un utilitarist strâmt, nu vrea să se ridice deasupra faptelor mărunte, de fiecare zi.

— Dumneata, tovarășe predispolcom, umbli cu ciocanul după purici. Armata Roșie s'a războit cu o întreagă antantă în numele unei idei — ideia socialismului. Numai asta-i ținea în viață pe oameni, asta îi creștea și-i făcea să se călească din nou. Iar fragmentarismul ăsta al dumneavoastră face să se înmulțească trântorii și consumatorii. Ce-ați făcut dumneavoastră în mod concret pentru refacerea uzinei? Nimica! Prin ce-ați înflăcărat voi poporul? Prin nimic. Și totuși, astea sunt problemele care ne stau în față.

— Și astea le știu tot așa de bine ca și dumneata, tovarășe Ciumalov. Noi am vorbit despre toate astea la fiecare conferință de partid, la congresele sovietelor și ale profsoiuzelor: forțele de producție, avântul economic al Republicii, electrificarea, cooperația și celelalte. Dar unde ne sunt posibilitățile reale?

— Asta, tovarășe Badin, e o întrebare pe care o poate pune numai un apolitic, un specialist fără ni-

vel, dar nu dumneata... In anii războiului, noi am bătătorit toate ogoarele ţăranilor, iar acum ele trebuesc desţelenite, arate. Atâta vreme cât nu vor începe să fumege coşurile, ţăranul va fi bandit, iar muncitorul — golan.

Preşedintele zâmbi ironic; ochii lui căpătară o expresie de plictiseală.

— Să vedem, tovarăşe Ciumalov, ce o să hotărască Congresul al zecelea al partidului!

Muncitorul acesta e pe atât de încăpăţânat, pe cât de naiv şi de miop! E la fel cu acei demagogi care împiedică mersul normal al muncii de conducere a ţinutului pe făgaşul practic. Visători posedaţi, ei plămădesc din imaginile viitorului un romantism răsunător al unui prezent mâncat de ruină.

In birou intră un om înalt cu o servietă la subsuoară, îmbrăcat din cap până'n picioare în piele galbenă, începând cu şapca şi terminând cu cizmele. Avea o figură de eunuc, şi purta un pince-nez de aur pe născiorul fin ca de femeie. Fără să dea bună ziua, el se aşeză la masă, faţă în faţă cu Gleb, şi încremeni într'o poză de un calm încordat. Semăna cu o figurină de ceară din panopticum: totul e lucrat după modelul vieţii şi totuşi nu e decât o păpuşă.

— Ascultă, Şramm: ce poate întreprinde sovnarhozul dacă zilele acestea s'ar pune problema unei parţiale porniri a uzinei?

Rar, monoton, fără cea mai mică urmă de interes, Şramm comunică mecanic:

— Sovnarhozul a inventariat şi a păstrat toate bunurile statului — dela maşinile cele mai complicate şi până la ultima potcoavă ruginită. Noi nu putem întreprinde nimic şi nicăieri, dacă nu există dispoziţiuni corespunzătoare. Dar aparatul nostru administrativ trebue să-şi cheltuiască timpul preţios luptând cu tot felul de proiecte şi propuneri, făcute de fel de fel de întreprinderi şi persoane particulare. Oamenii nu înţeleg un lucru: Sovnarhozul nu e întreprindere de pompe funebre.

— Sunt de acord, Şramm, dar sovnarhozul va trebui să înceapă a lucra într'un fel nou, udarnic.

Dintr'o întreprindere de pompe funebre va trebui să se transforme într'un stăpân întreprinzător.

Asupra lui Şramm, cuvintele lui Badin nu avură niciun efect.

— Sovnarhozul îşi primeşte toate sarcinile şi planurile sale numai dela prombirou [1]).

Badin se rezemă de spătarul scaunului şi cercetându-l pe Şramm cu un zâmbet dispreţuitor, ridică vocea:

— Te ascunzi îndărătul prombiroului, pentru a putea submina sovnarhozul. Din rapoartele tale scrise se vede clar că ţi-ai desfăşurat munca pe linia inventarierii şi a răsinventarierii. Ai o serie nesfârşită de secţii la dispoziţia ta, şi ca la vreo două sute de oameni pe state, dar munca creatoare — ioc! Ce propuneri are sovnarhozul pentru viitorul apropiat, în ceeace priveşte atelierele, fabricile şi întreprinderile?

Şramm răspunse mecanic, ca şi mai înainte:

— Punctul de vedere al sovnarhozului este ca, în primul rând, să fie păstrate bunurile poporului şi să nu se admită crearea niciunui fel de întreprinderi nesigure.

— Cum lucrează railesul tău?

— Asta nu mă priveşte sau, mai bine zis, nu mă priveşte decât indirect. Acolo avem un aparat administrativ, care e numai sub controlul meu.

— Ce date ai despre lucrările dela secţia silvică?

— Conform planului, se taie lemnul pe parchete.

— Dar transportul lemnelor?

— Sovnarhozul nu se amestecă în această chestiune. Asta priveşte craitopul [2]).

— Uite ce e, Şramm: oraşul, suburbanele şi transporturile trebuesc aprovizionate cu combustibil înainte de începutul iernii. Este necesar să fie pornită imediat uzina electrică a fabricii şi să se construiască un plan înclinat peste culmea muntelui.

---

1) *Prombirou* — (prescurtare) birou industrial (N. trad.)

2) *Craitop* — (prescurtare) direcţia regională a combustibilului (N. trad.)

— Asta nu-i treaba mea, ci a prombiroului. Dacă prombiroul ne dă ordin — îl vom executa.

— Ba asta e treaba noastră şi nu a prombiroului. Şi o vom îndeplini, fără ca prombiroul să-şi dea avizul.

Pentru prima oară, pe faţa lui Şramm trecu un spasm uşor; ochii însă îi rămâneau, ca şi înainte, inexpresivi, ca de sticlă.

— Care este cota de combustibil alocată uzinei?

— Cota nu ne vine întreagă. După datele evidenţei noastre, avem până la 30% pierderi. Din rezervele de combustibil pe care le are fabrica, aflate în rezervoarele rafinăriei, suntem nevoiţi să dăm o parte morilor cu aburi, ca să-şi poată împlini normele lor. Cât priveşte electrificarea uzinei şi construirea planului înclinat, e o problemă ce nu intră în planul anului în curs, aprobat de prombirou. Problema trebue pusă întâi şi întâi la gosstroi [1]) şi la secţia industrială, pentru elaborarea şi întocmirea devizului respectiv.

Badin îşi puse pumnii strânşi pe masă.

— La prima şedinţă a esoco-ului ai să-ţi faci raportul, Şramm. Ai să prezinţi un plan de măsurile ce urmează să se ia în ciclul muncilor de pregătire şi transportare a lemnelor, pentru a fi pusă în funcţiune uzina.

Şramm tresări, dar rămase de nepătruns, ca şi mai înainte.

— Trebue să mă pun în legătură cu prombiroul şi să aştept directivele ce-mi vor veni de-acolo.

Badin îi zâmbi în acelaşi fel în care îi zâmbise lui Borşci, preşedinte al comitetului executiv de plasă.

— Iar noi, tovarăşe Şramm, o să ştim să te înviem şi fără intervenţia magică a prombiroului. S'o ai în vedere!

Ochii lui Şramm scăpărară de furie. Fără a rosti vre-o vorbă, el îşi pipăi pince-nez-ul. Gleb scutură pipa în scrumieră, se sculă şi schimbă o privire fugară cu Badin. In clipa aceasta, ei se simţiră dintr'odată apropiaţi sufleteşte unul de altul, şi îşi zâmbiră. Pălind

1) *Gosstroi* — (prescurtare) direcţia construcţiilor de stat (N. trad.)

de o duşmănie nestăpânită pentru Şramm, Gleb făcu un pas-doi în jurul lui şi-i strigă cu vehemenţă :

— Prombiroul ăsta al vostru, eu l-aş trimite dracului de pomană ! Ce de mucegai şi de tărăgăneală aţi prăsit voi aici ! Ia'n te uită, în ce hal aţi adus uzina ! Şi ce mai uzină ! I-aţi prefăcut pe muncitori în hoţi... I-aţi descompus în mod sistematic...

Şramm se uita la Gleb cu o mirare amestecată cu teamă. Militarul ăsta îl atacă cu prea mult zel şi atentează fără niciun drept la autoritatea sa. Ce-o fi vrând ? Ce pretenţie poate avea el faţă de sovnarhoz ? El, Şramm, întâlneşte în fiecare zi visători doldora de proiecte şi demagogi ca ăsta, şi se pricepe să-i readucă la limitele bunei cuviinţe. Să aibă acest om, probabil nou venit de undeva de departe, cine ştie ce însărcinare anumită de a lovi în sovnarhoz ?

Străduindu-se să-şi păstreze aerul de nepătruns, Şramm îl întrerupse pe Gleb cu răceală :

— Nu am plăcerea să vă cunosc şi vă rog să nu vă amestecaţi în treburile instituţiei pe care am cinstea s'o conduc.

Gleb râse.

— Eşti comunist, tovarăşe Şramm, dar nu duci o politică muncitorească ! N'ai mirosit nici praf de puşcă vreodată, nici sudoare de om muncitor ! Puţin îmi pasă mie de maşina asta a dumitale... Ai acolo regimente întregi de şobolani, care şi-au tocit zdravăn dinţii rozând pâine sovietică. Dar noi, te asigur eu, îi vom prinde pe toţi în capcană şi-i vom sugruma. Şi nici dumitale n'o să-ţi fie prea moale !

Şramm se ridică şi îşi îndreptă majestuos statura.

— Tovarăşe Badin, îţi cer să-l chemi pe tovarăşul la ordine.

Gleb însă, salutându-l pe Badin, ieşi grăbit pe uşă.

...La Cibis. Nimic nu-i putea fi mai folositor acum, decât prezenţa tovarăşului Cibis.

2

OCHII CARE VĂD NOAPTEA

In micul cabinet cu fereastra deschisă, Gleb îşi trase un scaun, lângă masă, în faţa lui Cibis. Chipul acestuia era palid, şi totuşi tânăr şi proaspăt. Era bine ras.

— Poţi vorbi direct, dacă e vorba de ceva urgent, tovarăşe Ciumalov. Dar poţi să mai şi amâi un pic. Tocmai se întâmplă că am câteva minute libere. Ei, cum merge uzina ?

— Deocamdată, stăm şi chibzuim, dar până la treabă mai e mult !

De soare, Cibis îşi tot închidea pe jumătate pleoapele.

— Eu, uite, mă uit la mare. De aici, pare eterică... şi are nişte culori... Vezi ? Aş vrea să fac baie, ori să stau pe ţărm. Pur şi simplu : să te desprinzi de orice altceva, să te joci, aruncând pietricele. E frumos şi în pădure. Dar marea !... O vezi cum i se rostogolesc talazurile şi cum o înfloreşte spuma ?... Asta miroase niţeluş, a psihologie. Tu cum stai cu psihologia ?

— Sunt atâtea zile, tovarăşe Cibis, de când tot trăesc psihologia asta, naiba s'o ia. Nu-i poţi zdrobi pe duşmani numai cu psihologia — ai nevoie de muşchi zdraveni şi de o sforţare serioasă. Dacă ai chef să faci baie, hai să mergem împreună. La urma urmei, de ce nu ?

Cibis îşi tot închidea ochii pe jumătate, zâmbind. Iar când perdeaua genelor se ridica, îl privea pe Gleb cu nişte ochi senini, de copil. Dar în adâncul pupilelor îi scânteiau stropi de foc.

Ochi ca ăştia nu dorm noaptea şi văd şi prin pereţi.

— Vin cu tine la uzina ta şi facem baie chiar lângă dig. Imi place la adânc... Imi plac valurile. Dar ţie ? Nu ţi se pare că vezi ceva în valuri ?

— Eu, cu mare plăcere i-aş vârî la gros pe câţiva din cei care lucrează în ramura economică... de pildă cei dela sovnarhoz... Ce tip e şi Şramm ăsta ! Chiar acum i-am tras un perdaf la predispolcom... Şi nici

că-i pasă... Stană de piatră! Eu îl ocărăsc și el tot bombăne: prombirou, prombirou... până și lui Badin i se făcuse lehamite...

— Până și lui Badin... Ai ochi buni, Ciumalov... Cuibarul ăsta — sovnarhozul — nu-l dai gata cu una cu două. Birocratismul, ca sistem, e un blindaj solid, o armă rafinată și adesea de neînfrânt în mâna dușmanului. E deasupra masselor, deasupra vieții vii, ucide gândul creator. Vânăm sabotorii și complotiștii, câte unul răzleț și în grupuri, dar asta, nu-i deajuns. Trebue să cucerim fortăreața asta și să-i distrugem zidurile.

Cibis privea marea, munții, norii care pluteau deasupra mării ca niște troiene, și fața îi îmbătrâni dintr'odată de oboseală.

— Pe cine-l propui tu, ca să vâneze sovnarhozul? Trebue să ai în vedere că executanții cei mai buni și mai conștiincioși sunt proștii. Ei știu să vadă, știu de unde să apuce.

Cibis zâmbi din nou și își feri ochii de lumină, strângând pleoapele.

— Șramm e un comunist robot care ține la aparatul lui funcționăresc și pentru mecanismul acesta poate și muri; e nesimțit ca un lemn. Insă proștii se pricep să tulbure apele limpezi. Ciumalov, tu știi ce-i aia necesitatea? S'o simți e una, și s'o cunoști e alta. Dar necesitatea cunoscută, contopită cu simțământul ei — e libertate. Atâta să știi: să transformi necesitatea în gândul tău propriu, și nopțile n'au să te mai sperie cu fel de fel de năluci!

Gleb îl privea pe Cibis cu o nedeslușită tulburare în suflet. I se părea că lui Cibis îi crește capul și că i se dilată oasele, trosnind sub apăsarea creierului.

— Tovarășe Cibis, ce-ai avea de obiectat în privința lui Juc? Trândăvește. S'ar cuveni să-l înhămăm la o muncă. După mine, el e prostul pe care-l căutăm. Să-l delege partcomul la railes.

— Bun. Trimite-mi-l mâine aici. Ia-ți când pleci, un permis permanent de intrare.

Din ușă, Gleb întoarse capul și-i întâlni chipul, cu totul străin.

— Tovarăşe Cibis, tu l-ai văzut pe Lenin?

— Ei, l-am văzut... Să zicem că l-am văzut... Ce decurge de-aici?... Şi dacă nu l-aş fi văzut?

Cibis se întoarse supărat cu spatele.

— Eu, tovarăşe Cibis, nu l-am văzut şi mi se pare că n'am trăit lucrul cel mai de seamă. Dacă l-aş fi văzut şi l-aş fi auzit, m'aş fi desvăluit mie însumi. Nu pot exprima ceeace simt, n'am o bogăţie de cuvinte... Atunci, însă, şi cuvintele mi-ar fi sunat altfel.

— Cum aşa, altfel? — întrebă sever şi ironic Cibis.

— Mari şi adânci, tovarăşe Cibis.

— Decât să pierzi vremea vorbind, mai bine pune-te pe lucru. Luptă, nu-ţi cruţa puterile... organizează munca... rezolvă problemele bătăliilor, aşa cum ne porunceşte partidul... Auzi?... Atunci şi Lenin îţi va apărea în faţă în toată măreţia lui... Hai, du-te! Nu uita să-ţi iei permisul. Am să sun imediat.

VII. CASA PĂRINTEASCĂ

1

ŞOARECELE DE BIBLIOTECĂ

Pe cornişa cenuşie, deasupra celor trei coloane canelate, era scris cu litere în relief: „Casa Poporului". Iar îndărătul coloanelor, pe o uriaşă uşă de stejar, numai crăpături toată, se contura clar un pătrat de hârtie albă. Serghei urcă treptele roase de vechime şi-şi aţinti privirile mioape pe hârtie. Scrisul era al tatălui său... Ceva bătrânesc şi foarte zorit îi zâmbea din împletitura complicată a literelor. I se strânse inima, străbătută de valul tristeţii amintirilor din copilărie... Migdalul nins de floare sub fereastra din spre grădină... mama, palidă şi tăcută, care-l săruta şi-i încerca o cămăşuţă nouă... Aceste amintiri rămâneau asemenea imaginilor nedesluşite ale visului. Demult nu-şi văzuse tatăl, din clipa când se încumetase să plece din casă pentru totdeauna.

Bibliotecara Verocica, fosta lui elevă, care găsea veşnic prilej de uimire şi era mereu în încurcătură, l-a găsit prin oraş (numai ea poate să-l găsească). Niciodată n'a fost în stare să-i vorbească şi veşnic e în prada unui tremur nervos. Intâlnindu-l, ea îngânase:

— Eu, Serghei Ivanâci... te-am căutat... viu din partea lui Ivan Arsenici. Imi pare aşa de bine că te-am zărit!

In mâini îi tremura un petec de hârtie.

— Ei, el cum o mai duce, Verocica?

— Ivan Arsenici?... Ah, dacă ai şti!... Te văd şi sunt fericită...

Şi zâmbea, fără să-şi desprindă de pe figura lui ochii ei rotunzi.

— Tot la bibliotecă lucrezi, Verocica? Nu te-a dat gata încă tatăl meu cu pălăvrăgeala lui despre tot felul de fleacuri pline de profunzime?

Desfăcu biletul şi nici nu prinse de veste cum dispăru Verocica.

Cu un scris bătrânesc şi totodată cu ceva de copil în el, tatăl său îi scria:

„Fiul meu, când te gândeşti că existenţa este determinată de conştiinţă, îţi dai seama că asta e o mare victorie a cugetului meu nemuritor asupra capriciilor evoluţiei. Dar când simţi primatul existenţei faţă de conştiinţă — nemernic ţi se mai pare, în mândria lui, omul. Dece e aşa — ai s'o afli când vei găsi înlăuntrul tău curajul de a trece pe la mine, în templul cărţii; vreau să te văd din pricina unor împrejurări cu totul neînsemnate şi tocmai deaceea înfiorătoare (tot ce-i neînsemnat e şi înfiorător). Stau în acest templu păgân, înconjurat de cărţi (care foşnesc ca nişte gândaci), surâd, şi-l citesc pe Marc Aureliu. Şoarecele de bibliotecă şi, prin voia întâmplării, al tău tată“.

Citind biletul, Serghei zâmbise singur.

Acum mergea spre bibliotecă, cu nelinişte în suflet şi cu o nedesluşită presimţire. Vedea capul tatălui său, tot atât de neted ca şi al său, cu pletele-i sure unduind în vânt şi barba asvârlită înainte, în unghi drept cu bărbia. Era ceva copilăresc, şi în acelaşi timp decăzut şi neliniştitor în aspectul acestui cap.

Trecând prin vestibulul întunecos, care duhnea cumplit a şoarece, Serghei intră într'o sală uriaşă, în care de departe se vedeau rafturile de cărţi şi se auzea un adevărat vârtej de foşnete.

In sala aceasta fusese cândva un cinematograf. Podeaua era puţin înclinată în amfiteatru. Cele două ferestre înguste dădeau o foarte slabă lumină şi încăperea aducea şi a templu şi a hambar. Şi liniştea deacolo tot de biserică era ; străveche, îmbibată de iz de mucegai. Nici urmă de perete : numai cărţi, din podea şi până în tavan, în şiruri paralele, suprapuse. La ce atâtea cărţi ? Oare le poate străbate pe toate un om în scurta lui perioadă de viaţă conştientă ? N'or fi oare cumva aşa de înghesuite pe poliţe, tocmai pentrucă omul s'a înspăimântat de mulţimea lor, care ameninţă să-i înghită viaţa, lacomă de soare ?

Verocica se uita de după un vraf de cărţi aşezate pe o tejghea şi-i zâmbea cu o uimire plină de încântare.

— Dumneata, Serghei Ivanâci ! Viu îndată. Ivan Arsenici ! Ah, ce minune !...

In mijlocul încăperii, trona ca un iconostas o etajeră cu multe rafturi, tixită cu cărţi, iar dindărătul ei, îl privea de departe tatăl său, cărunt, îmbrăcat într'o cămaşă lungă de pânză groasă. Şi cum înainta spre el pe podeaua în pantă, reţinându-şi pasul care-l ducea fără voie înainte, Serghei observă că tatăl său e desculţ şi că picioarele îi sunt prăfuite şi pline de răni.

— Văd că tot mă mai iubeşti, da... Intră la mine în altar şi stai jos. Ochii ăştia i-ai avut tu încă din copilărie — ochi de copilandru gânditor...

Vorbea repede şi râdea stingherit.

— Ştii, tu, Serioja, ce este stoicismul ? E un dor nesecat de a cunoaşte viaţa. Oamenii aceştia suferă din pricină că pe lume mai există şi trista necesitate a somnului.

Serghei zâmbea, înveselit de cuvintele prietenoase ale tatălui său şi, ca întotdeauna când era alături de el, se simţea cuprins de o mulţumire ce-l înaripa, iar tatăl său i se părea un uriaş ciudat de apropiat.

Tatăl zâmbea şi se uita la Serghei cu ochii întrebători şi neliniştiţi ai omului care verifică o problemă rezolvată. Işi frământa barba cu degetele tremurătoare şi

ironiza blând. Serghei vedea bine că voia să-i comunice ceva important şi chinuitor.

— Tată, ţie nu ţi-e urît în mormântul ăsta?

— Rostul tuturor cărţilor, Serioja, este să slujească drept închisoare gândului. Fiece carte e o gâtuire a libertăţii omului. Nu-i aşa că toate aceste rafturi aduc a gratii? Năzuind spre nemurire, mintea omenească creează cartea — lespede pe mormântul său. Condamnare fatală, Serioja: *om* înseamnă răzvrătire permanentă, iar răzvrătirea este un salt dintr'o închisoare într'alta; din pântecul mamei sare în pântecul societăţii, în lanţurile unor reguli obligatorii, iar de acolo în mormânt. Marc Aureliu a fost un bărbat înţelept; el era în stare să se simtă liber, chiar şi atunci când îi zăngăneau lanţurile şi avea măiestria de a vedea prin zidurile temniţei.

— După mine, tată, deplina libertate stă numai în contopirea creatoare a voinţei proprii cu dialectica necesităţii. Omul este nemuritor numai în mişcarea ideii creatoare.

Tatăl îl privi lung, cu zâmbetul sever al unui bătrân sceptic.

— Dar dece nu mă întrebi de mama ta? Ce-ai simţi dacă ea ar muri astăzi?

Tăcut, cu obrazul contractat de un spasm, Serghei îşi privi tatăl.

— Ii e aşa de rău? Aş vrea s'o văd măcar o clipă...

— Mama ta moare de durerea unei prea mari iubiri pentru puii ei... Moare, Serioja...

Sprâncenele îi tresăreau a zâmbet, şi în zâmbetul acesta era o nemărginită tristeţe.

— Eu însă n'am de gând să mor, nu, fii liniştit. Adevărata viaţă, fiul meu, stă numai în libertate, deoarece lumea e o pură abstracţie, iar adevărata fericire o găseşti disolvându-te în clipă. Nu numai Marc Aureliu, dar şi Lucreţiu Karr m'ar fi putut face prietenul său...

Serghei se simţea bine, împăcat, şi cu inima uşoară. In clipele de răgaz ale zilelor încordate care îi otrăveau nopţile fără somn, aici ar fi trebuit să vină, în a-

ceastă tăcere a cărților, să se disolve, fericit și fără gând, sau stăpânit de gândurile sale, să rămână singur, inaccesibil măcar un ceas. Nopțile din odăița lui dela Casa Sovietelor sunt pentru el nopți de coșmar, cu dureri de cap, fiindcă la Casa Sovietelor nu doarme niciodată și toate cele douăzeci și patru de ore îi sunt pline de alarmă combativă, de agitație și de sonerii de telefon. Nu există noapte și zi la Casa Sovietelor. Nu există decât o odăiță unde simte o chinuitoare și nemăsurată oboseală, și sobra bucurie a măreței datorii.

— Dragul meu Serioja, mama ta e foarte bolnavă. Du-te la ea, da, da!... Chiar dacă n'ai să-i spui nimic, privește-o cum o priveai când erai copil. Ii vei prilejui o nețărmurită fericire.

Totdeauna fusese așa: în anii copilăriei și ai tinereței sale, Serghei nu se lipea de sufletul tatălui său. Bătrânul semăna cu un prunc. Zilele și le ducea în penumbra plină de vedenii a bibliotecii, banii căpătați pentru munca lui îi privea cu uimire, pierdut; acasă era ca un străin, nu-și putea găsi locul, râdea stingherit când îi vorbea mama și întotdeauna se grăbea. Toată casa, din bucătărie și până în dormitor, era îmbibată de prezența mamei, și până și noaptea în valurile sumbre ale viselor, chipul ei obosit de griji își făcea loc.

— Să mergem, tată. Vreau să mai fiu lângă ea... cât mai aproape... Ah, mama!... pentru ea ar fi într'adevăr mai bine să moară...

— Da, da, Serioja... M'ai bucurat mult cu venirea ta, mult de tot... Dar ia spune... Dacă te vei întâlni cu fratele tău Dmitri? Uită că ți-ar fi dușman... uit-o la căpătâiul mamei tale... Fratele tău e fratele tău... Nu mă întreba de el; mă tem de el mai mult decât de tine. De fapt, nu mi-e frică de nimeni și de nimic, pentrucă, dragul meu, eu sunt bolnav de curiozitate, și asta, după cum știi, nu e altceva decât înțelepciune. Groaza, Serioja, nu sălășluește în adâncuri, ci doar în unele elemente ale mișcării — într'o privire de o clipă, într'un gest, într'un strigăt... In asta stă, dragul meu, răstignirea omului, blestemul său.

2

LA CĂPĂTÂIUL MAMEI

Livada se vedea dincolo de zăplaz, primăvăratic stropită cu verdeață și totuși crengile încă i se împleteau în buchete străvezii. Numai migdalul era ca de văpaie și se învolbura de roiurile florilor. Livada asta au sădit-o amândoi, el și tatăl său, încă de pe când Serghei nu era decât un băiețaș. Acum umbla dealungul gardului, își strecura privirea printre ostreţe și vedea copacii știuți, cărările năpădite de iarbă și chioșcul acela făcut de el din șindrilă, pe când era licean, și care acum se îmbrăcase în pletele roșcate ale viței sălbatice. Casa de piatră cu mezanin era și ea tristă și depărtată, ca o amintire din copilărie.

— E așa de mult de când ai trăit și ai crescut tu aici, Serioja ?... Nu te mai gândești la podul tău ?...

Bătrânul râdea, călca mărunt cu picioarele desculțe, pline de răni, și Serghei vedea că se bucură de venirea lui, că e mișcat și se rușinează de această bucurie. Și dintr'odată, fără să priceapă dece atât de brusc, observă pentru prima oară Serghei cât de neglijent, cât de murdar devenise tatăl său, cât de profund și de limpede e golul care zace în ochii săi.

— Revoluția voastră este una din cele mai vesele revoluții din istorie, Serioja, și una din cele mai tragice... și tocmai deaceea viguroase...

Livada sclipea de funigei în plin soare, te îmbăta cu mireasma de putregai dospit a pământului primăvăratic, cu aroma mugurilor plesniți și a florii volatile de migdal. Uite și mezaninul cu ușa dată de perete, unde Serghei și-a petrecut copilăria și anii de școală... La capătul cărării presărate cu frunze căzute de anul trecut și sub spuma de zăpadă a migdalului (de departe pare că are culorile curcubeului), sta un om ciung, înalt, cu craniul ras, îmbrăcat cu cămașă albă și cu șalvari căzăcești. Nasul lui coroiat, ca un cioc, se contura ascuțit deasupra buzei de sus, mai scurtă decât cea de jos.

— Simt, tată, că întâlnirea mea cu Dmitri nu ne poate aduce nimic bun niciunuia. Cândva ne-am despărţit prieteni, eu şi el, iar acum s'ar putea să ne întâlnim ca duşmani.

Bărbatul fără o mână îl cercetă de departe cu o privire ascuţită şi-şi ridică surprins singurul lui braţ, strigând prelung, cu glas de cavalerist.

— Aha, depun sufletul şi inima mea la picioarele cavalerului de roşu, sub paşnicul acoperiş părintesc! He-hei, Serioja! He-hei, dragul meu prieten!

Serghei îi făcu şi el un semn de prietenie cu mâna, şi, cu fiori în spate, începu să urce treptele cerdacului.

In odăiţa mamei, întunecoasă ca şi altădată din pricina storurilor lăsate, tixită cu fel de fel de haine, scrinuri şi cufere, mirosea, ca şi odinioară, înnăbuşitor, a locuinţă veche. Incă şi acum Serghei, de câte ori se gândea la mama sa, simţea mirosul acesta care îl urmărea, plictisitor până la halucinaţie.

De n'ar fi fost mirosul acesta al casei părinteşti, n'ar fi existat nici liniştea asta care dormita între pereţii bătrâni, ce se îmbibaseră de toată povestea vieţii lui. Doar mobila şi boarfele îngrămădite într'un colţ, mutate din odăile luate de oficiul spaţiului locativ, aduceau o notă deosebită.

Din albul pufos al pernei îl privea pe Serghei un craniu pergamentos cu plete negre, lipite de găvanele obrajilor scofâlciţi. El se apropie în vârful degetelor de pat şi privi îndelung chipul mamei — străin, parcă nemaivăzut niciodată până atunci; îi luă mâna şi simţi un tremur abia perceptibil în degetele ei.

Şi această mână, acest craniu cu viţe negre de păr, îi erau străine şi totodată dureros de cunoscute. Respirând mirosul căminului său de altădată, Serghei nu ştia ce să facă cu sine însuşi şi nici cu mâna asta în care viaţa abia mai pâlpâia.

Mută, mama îl privea lung, cu adâncurile turburi ale ochilor săi aproape muribunzi.

Iar el, Serghei, tăcea şi aştepta o şoaptă a mamei. Nu glasul, nici strigătul, ci şoapta... Dar şoapta nu venea; doar ochii cu genele umezite îl priveau.

Serghei simţi că în preajma lui s'a oprit Dmitri: întoarse capul şi întâlni o privire provocatoare, ironică. Acest brav colonel cu mâneca goală era plin de viaţă, lat în spate şi părea chiar frumos, de o frumuseţe crudă, cu sprâncenele sale arcuite şi cu nasul coroiat, de pasăre de pradă.

Mâna mamei recăzu pe pat.

Tatăl zâmbea, cu privirea la fel de senină.

— Cât de ciudat mi se pare că voi sunteţi copiii mei! Şi cât de ciudat e că voi amândoi sunteţi străini... Străini şi mie, şi unul altuia!

Dmitri râse şi spuse:

— După cum vezi, Serioja, tata tot mai face pe bufonul, ca bătrânul Diogene în butoi. Nu se hrăneşte decât cu muşte şi cu propriile sale cuvinte. E lipsit de orice urmă de păcat, ca o vrabie, şi mi-e tare drag...

Serghei înfruntă privirea fratelui său şi-l întrebă aspru:

— Unde ai fost până acum? N'am avut nicio veste despre tine în anii din urmă.

— Nu-ţi spun. Tot nu ţi-aş spune nici adevărul, nici ceeace s'ar cuveni. Asta sunt. Colonel de pe frontul german, invalid, iar acum — cetăţean fără ocupaţie determinată.

Cu o mişcare repede, Dmitri apucă mâna mamei şi i-o sărută. Sărutarea lui o zgudui pe bolnavă ca o lovitură. Ea îl privea cu atâta groază mută, de parcă ar fi voit să strige după ajutor.

Dmitri râse din nou şi-l luă de braţ pe Serghei.

— De când nu te-am văzut, Serioja... din tinereţe. Hai să ne sărutăm, ce zici?

In prada unei nedesluşite nelinişti, Serghei îi întoarse spatele şi se apropie de tatăl său.

Dmitri făcu stânga'mprejur şi ieşi, iar ceafa lui rasă sticlea.

Pe fruntea lată a tatălui se desemnară două brazde adânci. Cu mâna tremurândă, el începu să-şi frământe barba, tot străduindu-se să şi-o bage în gură, dar ea îi tot scăpa.

Palid, cu un zâmbet jalnic, el se rezemă de perete.

— Ce-i cu tine, tată?

— Fii ferm ca un stoic, Serioja ! Cât mai mult calm şi înţelepciune !... Dar câteodată şi un stoic devine robul simţămintelor sale. Invaţă să priveşti oamenii de după scut... de după scut, Serioja !...

Mama se ridică într'un cot, cu groaza agoniei în ochi, dar căzu la loc şi se topi în pernă. In privirea ei se citea supunere și groază.

Zguduit, Serghei îşi sărută în tăcere mama. Ochii aceştia ai ei — Serghei o simţea — i-au rănit sufletul pentru totdeauna. El trecu cu paşi rari din odaie în cerdac şi apoi o luă, grăbind pasul, pe aleie, spre portiţă.

Pe stradă, lângă gard, se ciocni cu Dmitri. Ţinea mâna în buzunar şi se uita la Serghei printre gene.

— Respectele mele, Serioja ! Ne mai vedem noi... Nu-i aşa ? O să ne vedem curând, dar în alte împrejurări, Serioja !... Şi atunci vom mai sta de vorbă, cu voia dumitale... Respectele mele !...

Se înclină ceremonios şi-şi arătă dinţii într'un rânjet. Ochii însă nu-i râdeau : îl străpungeau pe Serghei printre gene.

VIII. ZILE FIERBINŢI

1

SÂNGE MUNCITORESC

Veniră zile fierbinţi, cu soare mult şi zăpuşală, zile clocotitoare de griji şi de freamăt, de muncă arzătoare; iar nopţile erau parcă nici n'ar fi fost. Scăldat în năduşeală, Gleb alerga dela Consiliul sindical la Comitetul regional de partid (să se convoace de îndată o şedinţă de partid pe oraş) ori la Consiliul muncitorilor dela calea ferată (tovarăşi, grăbiţi aducerea cisternelor la rafinărie), de aici la administraţia uzinei, în sfârşit la secţia de maşini ; acolo era Brânza şi motoarele Diesel, care aşteptau gata de pornire...

De obicei, Luhava nu putea fi găsit la Consiliul Sindical : Luhava nu era în stare să rămână între zidurile odăii în care era sediul consiliului. In fiecare zi, de dimineaţă şi până seară, el alerga pe la sindicate şi întreprinderi, şi aici, pe loc, intra în toate amănuntele producţiei şi ale vieţii muncitorilor : convoca şedinţe urgente, aplana conflicte, înjura pe cei trândavi şi înscria pe tabla roşie numele eroilor muncii. Nărădăios, intra val-vârtej în instituţii, la organizaţiile economice, sau cele de producţie, răscolea hârtiile, poruncea, cerea cu insistenţă, înflăcăra, stârnea furtuni de entuziasm

Şi niciodată nu era obosit, nu ştia ce înseamnă surmenajul; doar ochii îi sclipeau de o febră nestinsă.

Iată dece îl aveau toţi muncitorii la inimă.

Jidchi îl întâmpina întotdeauna pe Gleb cu bucurie; nările lui de asiatic fremătau de emoţie. Iar Gleb, cu şapca dată pe ceafă, zbiera indignat:

— Tovarăşe Jidchi, când naiba o să punem oare noi mâna pe şobolanii ăia dela sovnarhoz? Nu vezi? La fiecare pas, numai sabotaje. Pentru orice fleac trebue să-ţi pierzi... nu ceasuri, ci zile, săptămâni... Ar trebui să pună mâna preşedintele Cekăi pe câte-un pehlivan, măcar ca să bage frica în ceilalţi... Cheamă-l încoace pe Şramm şi jupoae-i pielea cea galbenă, tovarăşe Jidchi.

Jidchi ieşea de după birou, şi-l lua prieteneşte de braţ.

— Potoleşte-ţi tunetele şi trăznetele, Jupiter! La ce atâta foc? Ai să te faci scrum, ai să-ţi istoveşti puterile... Repede ai mai uitat cum se lucrează la armată... Trebue să ştii să conduci, să organizezi şi să repartizezi oamenii... Ia pildă dela Badin.

— N'ai decât să iei tu pildă dela Badin, dacă-l invidiezi.

— N'am niciun chef!

— Eu, în schimb, am chef să-i alung pe toţi aceşti Şrammi şi Badini din cabinete şi să-i înham la muncă adevărată. Ia gândeşte-te şi tu, tovarăşe Jidchi, ce maşinărie: zavodoupravlenia este legată de sovnarhoz, sovnarhozul dă vina pe zavodoupravlenie, iar zavodoupravlenia — pe sovnarhoz. Sovnarhozul dă atunci vina pe prombirou şi pe glavţement. Şi nu te alegi cu nimic din toată învălmăşeala asta... Cum naiba să nu turbezi, să nu tuni şi să nu fulgeri? Cu câtă plăcere i-aş călca în picioare pe toţi gândacii ăştia!

— Nu-i nimic, prietene... le vine şi lor rândul!...

— Bine, dar vezi că ne irosim puterile de-a-surda; şi puterile şi timpul. Şi ce materiale preţioase sunt astea!

Jidchi râdea şi-l apucă pe Gleb de umeri.

— Dragul meu, şi eu turbez, şi pe mine mă doare în suflet!... Poate deaceea ţin atât de mult la tine, pui de drac ce-mi eşti!... Dar nu despre asta e vorba, domnul meu! Nu trebue să-ţi pierzi vremea cu fleacuri. Nu uita că noi suntem comunişti: noi înfăptuim revoluţia, construim socialismul. Iar asta înseamnă o luptă uriaşă, crâncenă. In calea noastră stau milioane de piedici: şi duşmani făţişi, şi duşmani ascunşi, şi o grămadă de rămăşiţe de-ale trecutului... Mai e şi ruina, foamea... Toate lucrurile trebuesc luate dela capăt; făcute din nou, şi într'un fel nou. Asta nu-i o simplă refacere, sau o reparaţie. Nu. Este statornicirea unui sistem nou de viaţă, un sistem la care veacuri de-a-rândul a visat omenirea...

— Tocmai din cauza asta tun şi fulger, şi voi tuna şi de-aici înainte, tovarăşe Jidchi... Nu se poate să nu tuni când vezi...

Jidchi râdea:

— Tu, Ciumalâci, eşti în stare să zgudui din temelii lumea întreagă...

— Nu-s împotrivă. O zguduim şi-o vom mai zgudui.

— Dracu' să te ia, Ciumalâci! Ce fericire, să trăeşti şi să lupţi în zilele noastre! Noi suntem cei care întruchipăm viitorul în prezent. Viitorul acesta, noi îl purtăm în noi. Şi câtă bucurie îţi dă conştiinţa că Lenin e pretutindeni alături de noi, că noi suntem contemporanii lui, că îi simţim necontenit răsuflarea...

— Şi încă ceva, tovarăşe Jidchi... că noi deaceea şi purtăm pe umeri răspunderea pentru fiecare pas al nostru şi pentru fiecare clipă... Căci fericire fără răspundere nu există.

Gleb pleca dela Jidchi înflăcărat, şi se simţea împrospătat şi mai puternic decât până atunci.

La uzină, electricienii se apucaseră de lucru, pentru punerea în funcţiune a reţelei electrice. In locuinţele muncitorilor se înşurubaseră la loc becuri (luate din depozitele uzinei) şi globurile lor lucii reflectau iar zâmbetul rubicond al ferestrelor. Copiii şi femeile surâdeau mişcaţi becurilor, şi pulberea sură a foametei se topea de pe chipurile muncitorilor, iluminate de o presimţire înveselitoare.

La secţia de lăcătuşerie încetase fabricarea de brichete. Acolo pornise acum să se desfăşoare altă muncă: în vârtejul de scrâşnete metalice, de fluierături, de ţiuituri şi de zăngăneli asurzitoare, piesele maşinilor reveneau la viaţă. Dela secţie la halele maşinilor, şi din nou prin curte la secţie, umblau, tăindu-şi unul altuia calea, muncitorii în bluze albastre cu reflexe de aramă.

Nu lipseau decât Loşac şi Gromada: ei aveau altă grijă — comitetul de uzină. Şi la comitetul de uzină în subsolul de sub birourile administraţiei, în odăile îmbâcsite de praf de ciment şi de miros de mahorcă („tutunul, tămâia dracului"), se înghesuia acum mult norod. Oamenii tot ieşeau şi intrau în birouri, trecând din uşă în uşă. Se făceau demersuri pentru mărirea raţiilor, se repartizau forţele. Pe buzele tuturora era planul înclinat. In fiecare zi, aşteptau să le vină cota de combustibil lichid.

Gleb trecea pe la secţii, punea mâna pe unelte, tăia, pilea, perfora, de parcă ar fi vrut să se ia la întrecere cu sine însuşi.

Adeseori dădea o raită pe la Brânza, şi acesta îl întâmpina veşnic cu acelaşi strigăt:

— Ho-ho, comandarmule! [1]) Merge treaba, merge!... Dă-mi numai combustibil — combustibil, comandarmule! Atâta-ţi cer: combustibil şi nimic altceva... Dacă nu-mi faci rost de el într'o zi-două, să ştii că facem explozie şi eu şi motoarele!...

Iar printre motoare, ajutoarele lui, oameni croiţi toţi parcă după chipul şi asemănarea maestrului, zdrăngăneau piesele de metal. Brânza făcea semn cu capul în spre partea unde lucrau ei şi rânjea descoperindu-şi dinţii, bucuros:

— Vezi? Băieţii s'au apucat cu foc de treabă! Ehei, prietene, s'a terminat cu pustiul şi aiureala din anii ăştia... Iată ce înseamnă puterea maşinilor. Câtă vreme trăiesc maşinile — nu poţi fugi de lângă ele, nicăieri. Dorul de maşină e mai aprig decât dorul de iubită...

Şi din nou striga, de răsuna toată sala:

---

[1]) *Comandarm* — (prescurtare) comandant de armată (N. trad.)

— Combustibil, dă-mi combustibil, dragul meu prieten... Zece cisterne. Pentru început, mi-e de-ajuns... Zece cisterne !

Insoţit de tehnicieni şi de muncitorii dela cariere, Gleb păşea alături de Kleist prin defileu, pe platformele carierelor năpădite de iarbă. Grav, tăcut, cu privirile ca nişte hăuri, Kleist cerceta vechile planuri înclinate. Doi tehnicieni dintre vechii funcţionari ai uzinei păşeau, din obişnuinţă, la doi paşi în urma lui şi se repezeau spre el cu o grabă de robi la primul lui semn mut din cap. Kleist nu se uita la Gleb, ca şi cum nici n'ar fi băgat de seamă că-i este prin preajmă. Insă Gleb vedea bine că inginerul nu-l recunoaşte drept şef decât pe el. Şi atunci când Kleist vorbea cu tehnicienii, Gleb ştia că numai lui îi vorbeşte conducătorul tehnic.

Luară hotărîrea să repare calea ferată principală şi să ridice terasamentul planului înclinat până la creasta muntelui, la o înălţime de opt sute metri.

Intr'o zi, cum sta în cabinetul său aplecat asupra planurilor şi devizelor (fereastra era acum deschisă), Kleist spuse, rezemându-se obosit de speteaza scaunului :

— Dacă dumneata, Ciumalov, garantezi că devizele vor fi îndeplinite întocmai şi mâna de lucru asigurată, atunci vom putea executa cu succes lucrările în răstimp de o lună.

Gleb râse :

— Ei, aici nu mai sunt de acord cu dumneata, Herman Hermanovici. Care lună ? Cel mult zece zile lucrătoare ! Ai la dispoziţie cinci mii de muncitori. Materialele îţi vin la prima cerere, prin administraţia uzinei. Nu, nici vorbă de o lună ! Zece zile-s deajuns, tovarăşe inginer !

Kleist se uită lung la el şi zâmbi uşor pentru prima oară.

Secţia de dogărie rămăsese ca un hambar nefolositor ; acoperişul de sticlă îi fusese spart cu pietre. Pe cercevelele coşcovite, pe geamurile rămase întregi, puse pe jos, zăceau beţe, nituri, bucăţi de doage şi tot felul de gunoaie. Iar mesele de lucru, curelele de transmisie şi discurile cu dinţii rânjiţi ale fierăstraielor zăceau nă-

pădite de pecinginea ruginei, acoperite de o crustă de praf adus din munţi sau de pe şosea. Şi pretutindeni se revărsa o lumină turbure; poate deaceea mesele, fierăstraiele, butoaiele neterminate păreau albastre şi străvezii ca ghiaţa.

Intr'o doară în trecere pe-acolo, Gleb intră în secţie. Inainte vreme, talajul sclipea auriu în soare, şi dogarii, acoperiţi şi ei de talaj şi stropiţi cu scânteieri de rumeguş, munceau pe întrecute lângă mesele lor.

Gleb nu se adânci de-a-binelea în sală: nu-i plăcea paragina, locul părăsit de oameni; vine ea şi ziua când să înceapă şi lucrul acestei secţii: va străluci din nou ca aurul talajul, va ţâşni din nou rumeguşul şi fierăstraiele îşi vor aminti din nou de cântecele tinereşti...

Era gata să iasă, când deodată îl zări pe Savciuc. Dogarul şedea cu spatele spre el, la masa lui veche de lucru, o cerceta, îi încerca soliditatea, o bătea cu pumnul, iar masa scârţâia şi tuşea, ca un moşneag încărcat de ani.

— Aşa, aşa, bătrâne! Nu m'ai uitat încă? Mă auzi?

Se apropia de fierăstraie şi mângâia cu palma lui lată discurile reci ca de ghiaţă, iar ele îi răspundeau ca un suspin uşor, ca prin vis.

— Ei, ei, fetelor! Să vedem cum mai staţi cu cântecele... Aveţi puţină răbdare — curând o să vină mirii — şi o să înceapă a lucra dogarii butoaie, dar nu pentru muieri, de pus la murat varză... nu... butoaie care să cutreiere toate mările şi ţările. Nu varză au să aibă în ele, ci doar ciment... Ciment pentru construcţie! Ei haide, nu mai plângeţi, văduvioarelor!...

Gleb ieşi uşurel din secţie şi izbucni în râs afară, întârziindu-şi privirile, duios, asupra uşii secţiei de dogărie.

...Şi într'o bună zi, când pietrele şi şinele se încingeau de soare, iar uzina pustie tăcea, sub stratul de colb rece, — o locomotivă, scuipând spre cer nouri de aburi, târî o garnitură lungă de cisterne murdare, pline cu benzină. Din poartă, muncitorii îmbrăcaţi cu salopete albastre, hăulind şi făcând semne din mâini, ieşiră în întâmpinarea ei.

2

SALT PRIN MOARTE

La comitetul executiv venise o telefonogramă urgentă, care anunţa că preşedintele comitetului executiv de plasă, Borşci, îl bătuse cu cravaşa pe Saltanov, trimis să-i fie de ajutor la ridicarea cotei obligatorii, iar Saltanov trăsese cu revolverul în Borşci. Se mai spunea că Saltanov făcuse razii printre cazaci şi târgoveţi, încărcând toate grânele din hambare şi luându-le şi ultimele vite din staul. Apoi, în timp ce carele încărcate, escortate de ostaşi roşii, se îndreptau spre comitetul executiv, fanfara cânta un marş. In urma carelor păşeau femeile plugarilor, care-şi izbeau capetele de loitrele căruţelor, şi boceau la unison cu vacile şi oile. Şi aşa, în sunetele acestor muzici împletite, avusese loc, la comitetul executiv al plasei, încăierarea dintre Borşci şi Saltanov.

Badin ceti telefonograma cu calmul lui obişnuit, iar secretarul Peplo, care-i aştepta ordinele, lipit de masă, zâmbea fermecător.

— Ia te uită, nătărăii!... S'au adunat tusea şi cu junghiul! Dă dispoziţie, tovarăşe Peplo, să mi se pregătească de îndată trăsura.Plec chiar eu să descurc lucrurile.

— Am înţeles.

— Şi încă ceva. Telefonează la Comitetul regional de partid, tovarăşei Ciumalova, să se prezinte imediat aici. Ne-a cerut o căruţă pentru aceeaşi staniţă. O duc eu.

— Am înţeles!... Să o înştiinţez că plecaţi şi dumneavoastră cu tovarăşa Ciumalova, în doi?

Clipind des, Peplo se uita la Badin şi zâmbea.

Preşedintele îşi pironi ochii asupra lui Peplo şi secretarul se deslipi iute de masă.

— Am... înţeles!

Cum plecă secretarul, Badin se ridică de pe scaun, se întinse, şi începu să se plimbe prin odaie. Acum nu mai părea atât de greoi, atât de autoritar şi de rece ca

de obicei : era svelt, lat în spete, cu muşchi elastici şi capul ridicat semeţ.

...Iar la jenotdel, Mehova o ajunse din urmă pe Daşa pe coridor şi o conduse până la ieşire.

— Uite ce e Daşa : n'ar fi mai bine să trimit în locul tău pe altcineva dintre delegate ? Tu pleci în misiune la ţară în fiecare săptămână, iar celelalte nu fac decât să se 'nvârte prin casă. Acum în urmă, atacurile tâlhăreşti la drumul mare sunt din ce în ce mai dese. Trebue să te mai ferim. De câte ori pleci, eu tremur toată vremea şi-ţi duc grija.

— Termină cu fleacurile astea, tovarăşă Mehova. Ce dracu', activiste suntem noi, dacă ne intră spaima'n sân la cea mai mică primejdie ?

Polea se uită cu nelinişte la ea şi se opri în loc. Iar Daşa îi strânse prietenos mâna şi ieşi cu paşi repezi în stradă, purtând la subţioară o geantă făcută în casă. (In ea găseai de toate : şi hârtii şi pâine.)

In dreptul comitetului executiv aştepta o trăsură lăcuită în negru. Pe capră vizitiul bărbos, fuma de plictiseală şi-şi ştergea nasul cu poala lungă a hainei.

In grădina publică, plină de murdării şi gunoaie, se tăvăleau în praf doi băieţaşi în cămăşuţe zdrenţuite şi cu obrajii zgâriaţi. Nori de praf se ridicau deasupra lor, topindu-se printre crengile brune ale salcâmilor.

Daşa se opri lângă trăsură, se uită în spre grădina publică, apoi, pe fereastra largă, în cabinetul preşedintelui comitetului executiv, şi iar se uită în grădină.

Ai cui or fi copilaşii ? Ce-or fi făcând aici copiii ăştia, fără niciun căpătâi ? Ce păzeşte miliţia şi dece o fi atât de oarbă şi de neajutorată comisia pentru protecţia copiilor ? Ori poate că o fi şi ea tot aşa de fără căpătâi ca şi copiii aceştia nefericiţi ?

Se apropie de grilajul grădinii publice şi privi multă vreme cum se hârjoneau cei doi drăcuşori murdari.

— Copii, ia veniţi încoace ! Luaţi de-aici... o bucată de pâine. Oţi fi flămânzi, mititeilor !

Băieţii, plini de îngrijorare, săriră iute în picioare. Tuşica însă le zâmbea prietenoasă, ca o mamă, şi nu era deloc înfricoşătoare. Dar, mai cu seamă, avea în mână o bucată de pâine. Basmaua îi speria grozav —

(ştiau ei demult ce putere zace în această basma), însă pâinea era proaspătă şi te îmbăta de departe cu mirosul ei dulce.

— Da, da, las' că ştim noi... Vino încoa şi, pe urmă, ştim noi... la cămin... Las' că ştim noi bine ce-i aia cămin...

Unul dintre băieţaşi îşi scutură de praf hainele zdrenţuite şi o luă la picior.

Daşa începu să râdă şi rupse bucata de pâine în două.

— Ei haide, veniţi încoace, purceilor!... Ce nevoie am eu să vă duc la cămin? Haide, luaţi pâinea şi ştergeţi-o.

Tuşica asta e aşa de veselă şi de prietenoasă (de n'ar fi avut basmaua roşie!) şi pâinea e aurie, curată miere. Băieţii o credeau şi n'o prea credeau.

Tot schimbând priviri, băieţaşii se apropiară de ea şi întinseră de departe mânuţele. Daşa le dete, şi unuia şi altuia, câte o bucată de pâine, şi vru să-i mângâie pe creştetele zbârlite. Ei însă o sbughiră ca din puşcă prin grădina publică.

...Niurca e la detdom, dar cu ce e mai fericită ea decât aceşti băieţaşi desbrăcaţi? Odată, Daşa văzuse cum Niurocica scotocea cu alţi copii laolaltă în grămada de gunoi, în curtea din dos a cantinei Direcţiei alimentaţiei publice. I se păruse atunci că Niurca e moartă, că ea, Daşa, nu mai e mama ei, că Niurca e lăsată pradă foamei şi chinurilor, din vina ei, a Daşei. Şi mângâierile ei, când are prilejul să treacă pe la detdom — nu-s mângâieri de mamă, ci de femeie stearpă. Şi luând-o dela grămada de gunoi, o dusese pe Niurca în braţe până la detdom, cu inima sfâşiată de durere. Atunci o orbiseră şi pe Daşa, pentru prima oară, lacrimile...

Badin stătea pe trotoar.

— Sue, tovarăşe Ciumalova. Mergem!

Fără s'o aştepte, el se urcă dintr'un salt în trăsură, care porni să se legene pe arcuri. Daşa se aşeză alături de el, şi-i simţi apăsarea grea a şoldului muşchiulos.

Badin parcă n'o mai vedea: era rece, închis în el, aspru, ca de obicei.

— Cu automobilul nu-i chip să străbaţi în munţi, şi cu amărîta asta de trăsură va trebui să mergem la pas, ca melcul. Nu ţi-e frică de bandiţi? Nu iau cu mine nicio armă, afară de un nagan. Poate că ai vrea o escortă de ostaşi călări?

Daşa se uită la Badin — nu cumva îi e chiar frică? Dar chipul îi era calm şi neplăcut de sigur de sine.

— Nu ştiu cum îţi place ţie, tovarăşe Badin, eu însă m'am obişnuit să călătoresc fără escortă.

— Mână, tovarăşe Egorov!

Dar tovarăşul Egorov se holbă speriat la preşedinte, dete să spună ceva, însă nu se putu hotărî. Tuşi şi zmunci hăţurile.

Cât timp merseră pe străzile oraşului, tăcură amândoi şi Daşa se lăsă legănată cu plăcere în acest leagăn moale şi comod.

De pe trotoar, le făcu semn cu mâna Serghei, zâmbindu-le prietenos. Iar Juc, văzându-i pe amândoi în trăsură, încremeni pe loc de mirare.

Badin îşi schimonosi buzele într'un zâmbet dispreţuitor.

— Nu-l înghit pe tipul ăsta.

— Asta-i înfumurare, tovarăşe Badin. Tovarăşul Juc e un bun strungar şi un comunist de nădejde.

— Tovarăşul Juc e pur şi simplu un trântor şi un scandalagiu. Oameni ca el trebuesc daţi afară din partid.

— Nu, tovarăşe Badin: Juc e un bun tovarăş... El spune adevărul în faţă. Dar când vă scoate la iveală greşelile, voi, toţi, vă supăraţi. Treabă-i asta? Adică nu-i adevărat că voi toţi, activişti cu sarcini de răspundere, vedeţi clasa muncitoare numai din cabinetele voastre?

— Te înşeli. Cabinetul unui activist cu o sarcină de răspundere e mult mai aproape de clasa muncitoare decât pot fi unele secături, ca de pildă bunul tău tovarăş Juc. Pentrucă prin acest cabinet trec toate, începând cu cele mai complicate probleme de stat şi terminând cu lucrurile mărunte ale vieţii de fiecare zi. Tot într'un cabinet de activist cu sarcini de răspundere m'am cunoscut şi cu bărbatul tău!

Orașul rămăsese mult în urmă. Treceau printr'o vale. Pe dreapta se vedeau coline cu podgorii, coborînd în pantă dulce, iar pe stânga era pădurea, încă golașă, umbrită totuși de o boare fumurie, din cauza mugurilor plesniți. Imprejurul lor mărșăluiau pâlcuri de copaci: cei mai din față fugeau înapoi, iar cei din ultimul plan, luându-se la întrecere unul cu altul, alunecau înainte, deopotrivă cu trăsura, și părea că pădurea se învârtește, tălăzuită de valuri, trăindu-și viața ei sălbatecă.

— Ei, cum mai stai cu fericirea conjugală? Pe deoparte obligațiile conjugale: patul comun și rufele murdare. Pe de altăparte — munca de partid. Și, pe deasupra, mi se pare că aveți și urmași? Va trebui să alegi: ori jenotdelul, ori grijile casnice. Probabil că bărbatul a și început să-și ceară drepturi aparte. Bărbatul ăsta al tău e un om cu o personalitate pronunțată.

Dașa se trase în colțul trăsurii.

— Bărbatul meu își are viața lui și eu pe a mea, tovarășe Badin. Noi, înainte de orice altceva, suntem comuniști.

Badin izbucni în râs și-și puse mâna pe genunchii ei.

— Vorbești la fel ca toate comunistele, numai că la tine toate astea sună oarecum mai verosimil: la tine vin din lăuntru! Știu și eu ce greu e să găsești un limbaj comun cu tine!

Dașa îi dete laoparte mâna și se înghesui în colțișorul cel mai depărtat al trăsurii.

— Comuniștii, tovarășe Badin, trebue să aibă întotdeauna un limbaj comun.

Badin se închise iarăși în el și-și luă un aer grav. Se îndepărtă de Dașa. Și, până când intrară în trecătoare, care era scăldată parcă deabia într'o lumină de zori de zi din pricina stâncilor înalte și a desișului pădurii și străbătută de pârâiașe clocotitoare ce-și făceau loc printre grămezile pestrițe de pietriș, tăcură amândoi, uitându-se fiecare în altă parte. Dașa însă simțea cum se frământă Badin. Știa că el se luptă cu sine însuși și nu se hotărăște să se repeadă asupra ei, cu Egorov de față. Ea însăși tremura de așteptare și de neliniște. Dacă i s'ar fi întâmplat acum una ca

asta, ea nu s'ar fi putut lupta cu muşchii lui vânjoşi, turbat cum era. Legănarea hurducată a trăsurii pe drumeagul dintre chei, plin de hârtoape, o lipsea de un punct de reazim, pe care trupul ei să se poată bizui.

Trecătoarea ţinea cale de trei verste, iar dincolo de ea, dealungul văii dela poalele muntelui, şerpuia o şosea bine bătătorită până la staniţa înnecată în verdeaţă bogată.

Munţii cu povârnişuri abrupte şi stânci colţuroase se înălţau până la cer. Pretutindeni în cutele coastei neregulate se vedeau grohotişuri, grămezi de pietriş şi bolovani, iar povârnişurile munţilor se prelingeau oblic de sus, sclipind în soare, ca o revărsare de lavă. Jos, deasupra pădurii şi a desişului de arbuşti, vibra tălăzuindu-se pâcla fumurie, iar cerul, deasupra munţilor şi codrului, părea un fluviu albastru cu gheţari albi de nouri plutitori.

Drumul şerpuia printre stânci şi bolovani, cotind când la dreapta, când la stânga, când în jos, când în sus. In faţă li se înălţa pădurea, ca un zid, cu copacii prinşi în păinjenişul lianelor, năpădită de muşchi şi de tufani. Dar de îndată ce trăsura intra în desiş, pădurea şi pietrele acoperite cu muşchi, ca şi stâncile stropite de lacrimile izvoarelor subterane, se trăgeau laoparte, ca şi cum s'ar fi căţărat pe pereţii abrupţi. Uf, ce înfricoşătoare înălţime! Daşa închidea ochii pe jumătate şi inima i se strângea, văzând cum se avântă stânca peste prăpastie.

Tovarăşul Egorov se răsuci pe capră şi clănţăni din barbă.

— Tovarăşe predispolcom, rău aţi făcut că n'aţi luat o escortă de călăreţi... Aici se întâmplă în fiecare zi omoruri; bandiţii ucid şi pe cei ce fac negoţ cu sacul, dar mi-te dealde noi... Aţi cam greşit-o, tovarăşe predispolcom...

Badin, calm, zăvorît în el, şedea tăcut pe pernele trăsurii. Daşa se înnăbuşea şi se simţea înghesuită de trupul lui greoi, dar în acelaşi timp era mulţumită că un om ca el putea fi un sprijin de nădejde la vreme de nevoie.

Badin surâse şi-l aţinti cu ochii dispreţuitori pe Egorov drept în barbă.

— Laşitatea e mai primejdioasă decât bandiţii, tovarăşe Egorov. Vezi-ţi de treabă şi ţine mai bine hăţurile în mâini. Drumul nu-i chiar atât de rău.

Egorov, ruşinat, se gârbovi pe capră. Acum nu mai ţocăia îndemnând caii, ci trăgea doar vârtos de hăţuri şi îşi tot învârtea capul, înghiţindu-şi scuipatul care-l înneca.

Mai străbătură o verstă. Daşa simţea că lui Badin îi zvâcnesc muşchii în tot corpul, şi se vedea limpede că el luptă din toate puterile cu turburarea şi cu pornirile lui ascunse. Oftă deodată adânc, şi-o apucă pe Daşa de umeri.

Daşa se zbătu, ca să-i scape din mâini, însă Badin o strânse cu putere, o trase spre el şi ea îi văzu capul mărit de apropierea prea mare, şi faţa schimonosită.

Fură asvârliţi brusc înainte şi apoi prăvăliţi înapoi, pe pernele trăsurii. Se auzi o bubuitură, de parcă pădurea cuprinsă de flăcări ar fi fost aruncată în aer.

Daşa văzu cum se clatină Egorov pe capră şi cum se rostogoleşte într'o parte, pe roata din faţă. In aceeaşi clipă, Badin se rupse de lângă ea, făcu un salt înainte şi zmuci cu putere hăţurile. Caii se frământară între şleauri, speriaţi.

— Stai... Sus mâinile! Am pus mâna pe voi, spurcaţilor.

De după stânci şi de după tufele negre şi dese se căţărau, cu carabinele în mâini, cu mantale şi căciuli căzăceşti, mulţi — puzderie.

Daşa nu le vedea decât căciulile şi ochii ca de lup. Foarte aproape, chiar lângă ea, alerga împiedicându-se un cazac bălai, cu capul gol, care o stropea cu salivă, râzând, şi urla.

Doar atâta apucă Daşa să strige într'un suflet:

— Mână, Badin!

Şi sări din trăsură, deadreptul peste cazac, rostogolindu-se împreună cu el pe pietrişul şanţului de lângă drum.

Nu simţi, deocamdată, decât că o striveşte o greutate imensă, de parcă s'ar fi prăvălit peste ea o ceată uria-

şă care-i juca pe spinare, călcând-o în picioare şi vârînd-o la o strâmtoare fără ieşiri. Vor fi bătut-o, vor fi tras focuri şi vor fi urmărit trăsura, nu-şi mai amintea. Când în sfârşit şi-a venit în fire, era pusă la stâlp, lângă o stâncă, şi toată banda îi duhnea în faţă, duhoare de cojoc ud. Cazacii îi suceau mâinile, o trăgeau de păr şi o loveau.

— Muiere ! Poftim, atâta ne-a picat nouă, o muiere... Ţi-e şi ruşine să-ţi mânjeşti mâinile, fire-ar blestemată să fie...

Trăsura nu se vedea nicăieri ; departe doar, în trecătoare, se rostogoleau parcă pietre pe mormanele de brecie de lângă cariere. Şi cum auzi Daşa acest tropot îndepărtat, îşi şi veni pe loc în fire... Tovarăşul Badin e acolo... departe... pe drum... Tovarăşul Badin e teafăr !...

In faţa Daşei, peste drum, înfăşurat de-avalma în caftanul său de vizitiu, cu un picior ridicat pe peretele de stâncă, (piciorul îi era desculţ, doar învelit cu o obială) zăcea Egorov, iar în mijlocul drumului se vedea căciula lui turtită, călcată în picioare. Părul, urechea şi o şuviţă din barbă îi erau numai sânge.

De după muchea stâncii se auzea sforăit şi tropăit de cai, şi zăngănit de zăbale zmuncite din dârlogi... Acolo şi dintr'acolo, alergau, când unul când altul, cazacii, cu chipuri de oameni în mare cumpănă.

— Ad'o încoa' ! Dece mama dracului mă mai bateţi la cap ?

Un cazac cu căciulă miţoasă şi mustaţă bogată se opri lângă stâncă şi, luând poziţia de drepţi, duse mâna la tâmplă.

— Muiere, domnule colonel... s'o spânzure de-un frasin şi basta ! A dracului muiere, l-a pus la pământ pe Lâmavenco... Ordonaţi, domn'colonel...

— Ad'o încoa' şi nu mai trăncăni, dobitocule ! In locul ei, am să vă spânzur pe toţi, mişeilor ! Numai când e vorba de o muiere vă iuţiţi, ticăloşilor !

Cazacii, împiedicându-se în carabine, o târîră toţi grămadă peste pietre, peste gropi, pe iarbă, şi o aşezară drept în faţa colonelului ; calul lui sforăia ca tur-

bat şi-şi rotea avan ochii. Daşa simţi mirosul jilav şi aprins al sudoarei de cal.

Stătea dreaptă şi se uita la colonel. Iar colonelul cu obraz de calmuc o privea şi el. Era îmbrăcat într'o manta căzăcească, încinsă cu cingătoare bătută în argint şi cu franjuri. Pe umeri avea epoleţi de argint, iar pe cap o cubancă de astrahan. Faţa îi era murdară şi nerasă demult. O mustaţă lungă, neagră, îi ascundea şi gura şi bărbia.

— Lăsaţi-o!... Doi paşi înapoi!...

Daşa se simţi deodată mai uşoară şi mai în voie. Aerul încetă pe loc să mai aibă iz de cojoc ud, şi ea înţelese că, între colonelul călare şi bandă, ea e însfârşit singură. Basmaua îi fusese demult smulsă şi călcată în picioare, în învălmăşeală. Palidă, cu inima strânsă, Daşa nu-şi putea stăpâni tremurul.

— Tunsă!... Eşti comunistă?

Daşa îl privea şi tăcea.

— Cine era cu tine în trăsură?

— Tovarăşul Badin... predispolcomul.

— Predispolcom? Asta-i pe păsăreşte?

— Ba-i pe omeneşte... Pe ruseşte.

— Minţi! Nu-i limba rusă asta... Asta-i jargonul vostru, jumătate jidănesc, jumătate tâlhăresc!

— La noi, în Rusia Sovietică, tâlharii nu se prea prăsesc.

— Aud o noutate... Şi dece?

— Fiindcă noi îi împuşcăm fără nicio milă.

Dindărătul ei, şleahta hohoti de râs:

— Bată-te să te bată, diavoliţă! Îi umblă gura afurisitei ăsteia, de parc'ar fi o meliţă...

Fără să-şi ia ochii dela Daşa, colonelul surâdea.

— La voi, toţi comuniştii sunt ca podoaba asta de guvernator? Se cuvine oare să-ţi părăseşti prietenul în ceasuri de primejdie?

— Nu-i adevărat. Nu m'a părăsit el... Eu singură am...

Pometţii ofiţerului tresăriră, mustăţile prinseră a i se mişca. Zâmbea.

— Aşa! Asta cum vine? Te-ai bizuit pe prostia noastră?

— Vă priveşte cum o luaţi. Am făcut-o şi gata!

Colonelul se juca cu cravaşa şi se uita la Daşa cu un zâmbet de idol calmuc.

Iar Daşa se simţea neobişnuit de uşoară; pieptul îi respira măsurat, liniştit; capul şi-l simţea gol de tot — nu avea nici gânduri, nici păreri de rău pentru ceavea să vină, şi nici teamă. Parcă niciodată nu se simţise aşa de liberă şi de tânără ca acum, şi se mira: oare dece-o atrage spre el cu atâta putere pinul acela singuratic de pe stâncă, care creşte acolo sus, chiar lângă vârful muntelui (vai, ce sus?); oare dece vede acum pentru prima oară că cerul e atât de înalt deasupra crestelor şi că-i tot, numai tonuri liliachii? Şi nici pinul, nici văzduhul, nu-s lucrurile cele mai de seamă, ci altceva, nu ştiu ce, ceva drag, care o într'aripează, şi căruia nu-i poate găsi un nume...

— Vorbeşti cu semeţie, tunso! Şi te ţii bine, pari destul de veselă. Mie mi se'ntâmplă pentru prima dată să văd aşa ceva. Când îmi pică în mână, comuniştii voştri se svârcolesc ca nişte viermi. Poate că-ţi închipui cumva că am să-ţi dau drumul, pentrucă eşti femeie? Mută-ţi gândul. Am să te spânzur pe loc. Nu, n'am să te împuşc, ci am să te spânzur, să ştii!

— Mi-e tot una! Nu mă aşteptam la altceva!

Pometii colonelului se tot umflau şi zvâcneau, iar ochii lui înguşti scânteiau a râs.

— Eu sunt duşmanul vostru neîmpăcat şi nimicesc pe orice comunist, fără nicio cruţare! Dar tu, până acum, te ţii bine. Sunt curios să văd cum ai să te porţi în ştreang.

Fără să-şi ia ochii dela Daşa, colonelul îşi ridică deasupra capului cravaşa.

— Baistriuc!...

Din bandă se deslipi cu pas legănat un cazac bărbos cu o căciulă neagră, miţoasă, pe cap. Era tot numai supunere umilă, grabă de a servi şi duritate greoaie.

El o apucă pe Daşa de mână şi mâna îi era şi ea dură, grea, moartă. Şi parcă nu mâna o ducea pe ea,

ci Daşa ducea această mână, care i se părea monstruoasă.

Daşa nu-şi putea lua defel ochii dela pinişorul care plutea în văzduhul de văpaie (ah, ce înălţime ameţitoare!) Miroase atât de plăcut, atât de îmbătător, a primăvară, şi frunzele arborilor se desfac din muguri, lucind ca nişte licurici, sclipind în toate culorile curcubeului. Şi pârâiaşul îşi face de joacă cu pietricelele, sunându-le ca pe nişte zurgălăi. Iar mâna grea, nespus de grea, o trage în jos. Capul îi e atât de limpede şi de pustiu de gânduri... în loc de gânduri îi joacă în cap undele liliachii ale văzduhului. Dar pentrucă mâna străină o apăsa, Daşa se chinuia să-şi amintească nu ştiu ce şi nu izbutea defel. Trebuia să-şi aducă aminte neîntârziat de ceva foarte însemnat, plin de adânc înţeles. Ce aer minunat e primăvara!... Iar pinişorul parcă e tot numai zbor; — s'a avântat deasupra prăpastiei şi şi-a desfăcut aripile (vai ce înălţime!...) Da, da... asta a fost tot... Tovarăşul Badin a scăpat... Tovarăşul Badin e un activist minunat, de neînlocuit... Ea, Daşa, nu e decât un fir de iarbă; a fost odată şi nu mai este...

Lângă ea răsufla greu şi smorcăia din nas cazacul cel mătăhălos, dar Daşa nu vedea făptura greoaie, ci numai văzduhul şi adâncurile lui dense, violete.

Frânghia foşni parcă undeva departe, îndărătul ei, însă Daşa parcă nici n'o auzi, şi nu simţi nici cum o înghionteşte cazacul.

Da, da... Gleb... Dar asta s'a întâmplat de demult, tare de demult! Dragul de el! Prostuţul! Cât de mare şi cât de drag îi e, dar ce prostuţ e! Iată, a trecut fulgerător prin viaţa ei... şi nu-i pare rău!... Vai, cât de departe-s toate! Adâncurile liliachii, şi pinul, şi ploaia de foc în arborii primăvăratici...

Şi din nou hârşâi undeva, în preajma ei frânghia, şi din nou mâna grea i se prăvăli pe-un umăr.

Acum o mâna înapoi... In faţă i se înălţa o stâncă abruptă, învrâstată de straturile paralele ale rocii, dincolo de care se vedea, ca o pâclă, desişul codrului, iar sus, deasupra pădurii, în adâncurile văzduhului, se

ridica până în înaltul cerului muntele împădurit, sticlind în verde.

Colonelul se uita lung la Daşa, pe sub sprâncene, şi îi zâmbea în mustaţă.

In afară de ea şi de omul călare, în jurul ei nu mai era nimeni.

— Bravo, tunso! Reprezentaţia asta a avut un număr reuşit. Foarte reuşit, mai cu seamă că eşti femeie... Poţi pleca... Nimeni nu se va lega de tine.

Şi-i trase cu năduf o cravaşă zdravănă calului, care icni, şi din două salturi dispăru în desiş.

3

UN COCOŞ PINTENAT

Daşa nu-şi mai putea aminti cum ieşise din trecătoare. Atâta doar mai păstrase în minte: seninătatea şi bucuria pe care i-o dăduse vederea unor păsărele cenuşii şi moţate ce se zburătăceau pe drum, fugind când se apropia ea, pentruca mai departe ceva, să se lase iar la pământ şi să se scalde în colbul drumului. Dădeau din căpşoarele lor moţate, ciripeau, şi iarăşi se zburătăceau.

Dar cum i se deschise înaintea ochilor priveliştea largă a colinelor premontane cu măguri, povârnişuri dulci şi văi, o apucă groaza. Singură, lipsită de apărare în mijlocul acestor pustietăţi, abia acum începu ea să simtă acea spaimă oarbă, care te face să-ţi ieşi din minţi şi s'o iei la goană, cu speranţa nestăvilită că vei scăpa de pieire. Ce-ar fi să se ascundă undeva, prin tufişuri, sau să se prăvălească în vreo groapă neştiută, năpădită de iarbă, şi să aştepte să treacă pe drum niscaiva oameni paşnici... Dar de jur împrejur se întindeau doar pustietăţi lipsite de viaţă. Daşei i se năzărea că îi ţăcănesc pe urme copite de cai — o mulţime de copite — şi alerga din toate puterile, simţind cum o înnăbuşe groaza. Se uita înapoi, dar pe drum nu era nici picior de om. Iar când se oprea locului, pi-

ronită de istovire, tropotul copitelor amuţea dintr'odată şi o tăcere de nespus o învăluia.

In urma ei se îngrămădeau unul după altul munţii cu văgăuni, cu stânci şi cu povârnişuri înverzite; trecătorile se căscau dinaintea ei, negre, miţoase de crânguri sălbatice.

In depărtare, dincolo de valurile line ale dealurilor, pe o culme înaltă, pâlpâia prin pâclă o staniţă şi se înălţa, albă ca un stâlp ciclopean, clopotniţa cu un singur ochi în frunte. Iar dincolo de staniţă, dincolo de culmile dealurilor înalte, un lanţ de munţi semeţi fierăstruiau cerul cu crestele lor dinţate.

Cu chiu cu vai, Daşa izbuti să urce dealul. De departe, staniţa părea ursuză şi pustie. Era oarbă, dar vedea cu ochi de noapte, ca o lupoaică. Ea, această staniţă bărboasă şi gătită cu căciuli late, miţoase, îi prăvălise pe umăr mâna cumplită a lui Baistriuc.

Daşa se împiedică de o piatră şi căzu în colbul drumului. Işi veni în fire de durerea genunchiului. Şchiopătând, se trase la marginea drumului şi se aşeză pe iarbă, lângă o ţarină.

Sus, deasupra capului, era înălţimea albastră a cerului cu nouri albi, iar împrejur, umbrele fumurii ale colinelor şi liniştea depărtărilor necuprinse.

De-a dreapta şi de-a stânga ei înverzea iarba proaspătă, străvezie, presărată cu pulbere de aur, şi ardeau flăcările galbene ale florilor de păpădie — micuţe, abia ivite, ca nişte pui ieşiţi din găoace.

Se clătinau uşurel şi râdeau, atât de frumuşele şi de dragi...

Şi de-abia când zări florile, Daşa scoase un ţipăt şi izbucni în lacrimi. Pe urmă se linişti pe loc, tăcu, dar nu se putu scula; n'avea putere. Se mai odihni puţin, apoi se sculă iar şi o porni încet, şchiopătând, dar nu pe drum, ci prin iarbă.

Atunci auzi Daşa pentru prima oară ciocârlia. Se uită la fulgii străvezii ai norilor, oftă şi zâmbi.

Galopând de după deal, într'un tropot asurzitor de copite, se iviră deodată nişte ostaşi roşii călări, cu arma la umăr. In fruntea tuturor venea, în goana mare, un bărbat smolit, cu scurtă de piele.

Călăreţii roşii porniră pe întrecute să strige de departe, ceva, arătându-şi dinţii, făcându-i semne cu mâna.

Daşa începu şi ea să strige şi o porni fuga spre Badin.

Predispolcomul zmunci dârlogii calului şi sări jos din goană.

— Daşa !

Daşa cuprinse cu amândouă mâinile mâna lui Badin, râzând şi plângând în acelaşi timp.

Ostaşii roşii îi înconjurară, strigând care mai de care, dar ce anume, nu puteai înţelege.

Unul din şefii călăreţilor o măsură îndelung (era un om cu pomeţii laţi, cu gura mare şi ochii adânciţi în orbite), apoi tot în tăcere descălecă şi-i puse o mână pe umăr.

— Tovarăşă! Na-ţi calul... Incalecă... Stai să te ajut...

Daşa râse din nou, apucă mâna ostaşului şi i-o strânse cu putere, cum o strânsese şi pe a lui Badin.

— Vă mulţumesc, tovarăşi ! Nici nu vă pot spune cât de buni sunteţi... Pentru mine aţi pus pe drumuri tot regimentul !

Cavaleriştii, strunindu-şi caii, o priveau cu ochi veseli şi râdeau, descoperindu-şi dinţii albi. Ostaşul cel cu gura mare o aşeză în şea, apoi trase scara din piciorul altui călăreţ şi-i sări pe crupa calului.

Badin călărea alături de Daşa. Tot lungul drumului o sprijini grijuliu la povârnişurile repezi, tot încercându-i chingile şeii şi potrivindu-i dârlogii. Daşa băgă de seamă cât de grijuliu se poartă cu ea şi îi zâmbi cu duioşie.

— Ia spune, ce-a fost cu tine ? Ai pătimit ceva ? Hai, povesteşte-mi...

— Mai nimic, tovarăşe Badin, nimica toată. S'au grozăvit ei niţel şi pe urmă m'au lăsat în pace. Doar nu erau să-şi pună mintea cu o femeie. Mi-au dat drumul, şi gata...

Iar Badin privea întrebător la ea, cu nişte ochi care ştiau parcă totul şi zâmbeau blând (nimeni nu-i mai văzuse preşedintelui un zâmbet de felul acesta). Şi tot drumul, până la staniţă, el călări lângă Daşa,

scară la scară, şi-i tot controla mereu şeaua, să vadă dacă stă bine.

In faţa casei unde îşi avea sediul Comitetul executiv de plasă, în piaţa din faţa bisericii, se îngrămădeau o mulţime de care. Caii fluturau din coadă, şi vacile mugeau, răsucindu-şi capetele încornorate. Ca la iarmaroc se înghesuiau şi făceau zarvă cazacii, iar femeile se jeleau şi boceau a îngropăciune. Băieţandrii, în cuşme late ori cu capul gol, băteau „ţurca" ori jucau arşici. Undeva, foarte aproape, parcă din curtea Comitetului executiv, parcă din mulţime — un glas de beţiv cânta răguşit, de istov:

Un cocoş pintenat
Dar desculţ şi desbrăcat...

Glasul hârâia, se înneca, şi nu se lăsa deloc, tot repetând aceleaşi cuvinte.

La Comitetul executiv, Borşci, îmbrăcat cu manta căzăcească şi cu pumnal la brâu, şedea la masă şi-şi scârţâia sârguincios peniţa pe hârtie. O întâmpină pe Daşa cu o privire îndrăzneaţă şi râse:

— Aha, norocul tău că de data asta moartea a fost în toane bune!

Badin descălecă, păşi tinereşte spre masă şi se aşeză pe scaun.

— Tovarăşe Borşci, cheamă-mi-l aici pe Saltanov.

Svelt şi graţios ca o fată, Borşci dădu fuga la uşă.

— Tovarăşe Saltanov, te cheamă predispolcomul.

Şi cu aceeaşi graţie se întoarse la locul său.

Saltanov intră şi se opri lângă masă. Badin rosti rece printre dinţi, privindu-l stăruitor pe sub sprâncenele încruntate:

— Tovarăşe Saltanov, te-am îndepărtat dela executarea sarcinii primite. Eşti arestat. Mâine, împreună cu Borşci, vei pleca la oraş. Inaintez cazul revtribunalului.

Saltanov duse mâna la cozoroc şi luă poziţia de drepţi, privind cu ochii holbaţi la Badin.

— Eu am îndeplinit cu stricteţe şi exactitate toate directivele...

Badin îşi întoarse capul şi privi tăcut căciula lui Borşci.

— Tovarăşe Borşci, te rog să lichidezi cu muzica asta pe de-a'ntregul. Fă în aşa fel încât să putem întoarce faptul acesta în folosul nostru. Starea de spirit duşmănoasă trebue frântă în chip radical. Să mergem în piaţă.

Şi cât timp au mers toţi trei — Badin, Borşci şi Daşa — spre căruţe, cazacii cu cuşme, ţăranii şi femeile îi ţinteau din ochii lor căzuţi în fundul capului. Carele încărcate stăteau aici de două zile şi împrejurul lor se îngrămădiseră ţăranii. Noaptea dormeau pe loc, în jurul focurilor, ca ţiganii.

Badin sări într'una din căruţe şi roti o privire pe deasupra mulţimii.

— Cetăţeni cazaci şi ţărani!

Femeile din jurul carelor porniră să ţipe şi să se bocească, acoperindu-i vocea.

Borşci sări şi el în căruţă, făcu semn cu mâna şi strigă poruncitor, ca la militărie:

— Da mai tăceţi odată, muierile dracului! Ascultaţi ce vrea să vă spună predispolcomul ăl mare... Haide, nu mai răguşiţi aşa, cetăţeni, că tot nu vă dă nimenea holircă... Iar dacă v'o da, apăi atuncea sigur face şi plopu mere...

Şi-şi desgoli dinţii albi. Aceste vorbe ale lui Borşci (doar Borşci e de-al lor, e cazac din staniţă!) domoliră mulţimea.

— Cetăţeni cazaci! Pentru acţiuni ilegale comise aici, am arestat pe comandantul miliţiei din district. Inhămaţi-vă caii şi duceţi-vă cu bunurile voastre îndărăt, pe la casele voastre. Suplimentul cotei obligatorii pe care trebuia să-l daţi din ordinul guvernului pentru Armata Roşie, pentru fiii voştri care se bat cu panii şi cu generalii polonezi, va fi pentru voi anulat. Vă spun deschis: Acum, grija noastră de căpetenie nu mai e războiul... Noi nu vrem ca ogoarele să fie stropite cu sânge. Grija noastră cea mai mare este economia ţării... Dar nu e vina noastră, ci năcazul nostru, dacă panii şi generalii nu ne lasă să mai răsuflăm şi noi liniştiţi măcar o clipă... Nu ne e gândul la sânge,

ci la pământ. Nu la oameni pentru război, ci la muncitori, pentru ogoare, la belşug, la muncă paşnică. Nu la prodrazberstca [1]) — ea se desfiinţează, n'o să mai fie, n'o să mai auziţi de ea! — ci la hambarele pline de bucate, la belşugul tuturor gospodăriilor voastre... O să dăm mărfuri staniţelor şi satelor... comerţul o să fie liber... Vă va fi asigurat dreptul la muncă şi la odihnă...

Badin le vorbi despre prodnalog [2]), despre cooperaţie, despre demobilizarea Armatei Roşii, despre metalurgie, despre manufactură, despre mărfurile coloniale. Apoi strigă ceva despre tovarăşul Lenin, care şi-a închinat întreaga viaţă muncitorului şi ţăranului.

Badin dădu din mână şi vru să mai spună încă ceva, dar mulţimea şi pornise să tălăzuiască furtunos, să strige şi să aclame... Oamenii, cu ochii beţi de bucurie, se suiau pe căruţe.

Iar când totul se potoli şi fluxul se trase înapoi, când căruţele prinseră să scârţâe pe drum, Borşci rosti către Badin, plin de bune intenţii:

— Aşa că, vă rog, tovarăşe Badin, să-l eliberaţi de sub starea de arest pe tovarăşul Saltanov. Am scrântit-o şi noi, şi basta! Suntem amândoi vinovaţi, şi unul şi celălalt.

Badin răspunse rece:

— Tovarăşe Borşci, orice neînţelegere şi orice greşeală a vârfurilor, care au sarcini de răspundere, trebue să slujească drept lecţie nu numai pentru ei înşişi, ci şi pentru alţi tovarăşi. Se va face aşa cum am spus. Predă lucrările unui tovarăş de nădejde. Mâine vii cu mine la oraş.

Pe aproape de ei, un cazac cherchelit, legănându-se pe picioarele lui strâmbe de călăreţ, gesticula cu căciula şi urla de istov, ca un zmintit:

---

1) *Prodrazberstca* — (prescurtare) predarea obligatorie a cerealelor (N. trad.)

2) *Prodnalog* — (prescurtare) impozitul în natură (N. trad.)

Un cocoş pintenat
Dar desculţ şi desbrăcat
A luat-o razna prin sat.
Şi a fost prins,
Şi arestat...

Borşci se opri în faţa cazacului şi îl privi în tăcere, fără să clipească, drept în faţă, cu ochii lui de războinic din „sotnia drăcească".

Cazacul bolborosi în felul ţăranilor ceva neînţeles, tropăi împleticindu-se pe loc, se împiedecă şi căzu jos:

— Haide, haide, atamane... Uspolcomule [1]... Voi sunteţi tătucii noştri; noi nu suntem decât nişte mortăciuni... Haide, haide...

Şi se întinse jos, supus, gata să rabde orice.

Seara, Daşa se duse la adunarea femeilor. Veni cu ea şi Badin. Bucuroase de întorsătura fericită a zilei, femeile veniseră în număr mare. Daşa îşi îndeplini cu succes însărcinarea. O-of! afurisită muncă-i asta cu femeile din staniţă!...

Niciodată nu-l văzuse Daşa pe Badin aşa ca în seara aceea. Când îi întâlnea privirile, în minte îi fulgerau florile aurii de păpădie dela marginea drumului. In ochii lui, Daşa citea o admiraţie mută şi văpaia nestinsă a dragostei ce-i purta. Până târziu, când se duse la culcare, Badin n'o părăsi nicio clipă, urmărind-o cu priviri stăruitoare pline de duioşie — supus, îmblânzit, duios. Şi Daşei i se părea şi puţin caraghios: simţea că Badin e sleit de puteri, că forţa lui trecuse în ea, în Daşa. Doar să-i fi poruncit ea ceva şi Badin i-ar fi îndeplinit, supus ca un câine, orice dorinţă.

---

[1]) *Uspolcom* — pronunţare scâlciată a cuvântului „Ispolcom" (N. Trad.)

IX. PLANUL INCLINAT AUTOMOTOR

1

MASSELE

Gleb îi simţea pe toţi laolaltă, nu individual pe fiecare, ci tot puhoiul omenesc din urma şi dinaintea lui. Scăldat de năduşală, el spărgea cu târnăcopul şistul de ciment şi spatul. Furnicarul acesta omenesc mânuind câteva mii de cazmale acoperea tot muntele — dela coşurile şi halele uzinei, dela mormanele de brecie şi până la pilonii cabinei de transmisiune electrică.

Nori învălătuciţi pluteau deasupra mării, iar pe munţii înverziţi crescuseră în roiuri primele flori de primăvară. Tufele dintre pietre şi de prin văgăuni ardeau parcă într'o boare opalină. Aici, şi de-a dreapta şi de-a stânga, se înălţau munţii, prelingându-se lin în jos, iar dincolo se întindea marea azurie, de necuprins. La mijloc, între munţi şi mare, văzduhul îşi prăvălea adâncurile.

Kleist, sprijinindu-se într'un baston gros, conducea el însuşi munca masselor de muncitori, iar tehnicienii gravi şi sprintenii şefi de echipă, făceau cerc servil în jurul lui. Iar Kleist, gârbov şi important, dădea, rece şi calm, ordine ce deabia puteau fi auzite.

...Inginerul Kleist e un tehnician devotat Republicii Sovietice... Muncitorul Gleb Ciumalov e în stare să fie prietenul inginerului Kleist... Nu e asta o victorie?

Kleist se opri nu departe de Gleb, concentrat, rotindu-şi privirile asupra lucrărilor uriaşe ce se desfăşurau aici, pe munte, şi Gleb văzu în ochii lui mândrie şi sclipiri de adâncă emoţie.

Gleb îşi dete cascheta pe ceafă, îşi şterse cu palma picăturile de năduşeală de pe obraz şi râse vesel, arătându-şi dinţii.

— Ei, ce zici, Herman Hermanovici? Iţi aduci aminte cum spuneai că asta-i treabă de o lună de muncă? Priveşte! Uite ce pot face oamenii când îi însufleţeşte entuziasmul... Astăzi e deabia a treia zi de muncă şi lucrările sunt pe terminate...

Kleist zâmbi şi, păstrându-şi obişnuitul aer important, spuse sec:

— Da, da. Dispunând de un asemenea avânt în muncă, se pot face minuni. Dar asta înseamnă totodată o cheltuială neeconomică a forţelor; lucrul se desfăşoară fără niciun plan prestabilit şi nu există o diviziune organizată a muncii. Entuziasmul e ca o ploaie torenţială: nu e de durată şi în acelaşi timp e dăunătoare.

— Când toate sunt în ruină, acesta este singurul chip în care se poate începe munca, Herman Hermanovici. Iar când vom pune o temelie solidă şi le vom rândui toate cum se cuvine, atunci vom învăţa şi să desfăşurăm metodic, după plan, procesul producţiei. Dealtfel, entuziasmul nu-i ploaie torenţială, ci foc, Herman Hermanovici... focul inimii — şi în noi focul acesta nu se va stinge...

Sprijinindu-se în baston, Kleist porni în sus pe munte, spre pilonii cablului electric ce luceau în soare. Apoi se opri şi-şi zise: „Cine ştie... poate-or fi astea zorile unor zile noi... Poate că începe altă viaţă, nemaivăzută până azi şi fericită“.

Mirosea puternic a piatră încinsă şi a iarbă arsă. Praful de piatră îţi ardea şi gura şi ochii.

Muntele suna ca din clopote.

...E frumos! Totul e uriaş, de necuprins. Soarele e şi el viu, parcă ar fi un om. El îndestulează cu sânge fiecare celulă a trupului, sădind în ea dorinţa şi încrederea în viitor.

Dungile incisiv desenate ale şinelor se scurgeau până în prăpastie, pe traversele ca nişte coaste ce le conduceau spre fundul carierelor, iar în sus şerpuiau cablurile reţelei electrice. Va veni un ceas când strunele de fier ale cablurilor se vor încorda, se vor întinde ca nişte sârme încinse la roşu, şi vagonetèle vor prinde a cânta, asemenea unor fanfare, gonind în sus şi în jos, în sus şi în jos...

Cârlionţata Polea Mehova se căţăra pe munte, sprijinindu-se în cazma. Se împiedica, scotea câte un ţipăt şi râdea.

Luhava stătea în picioare pe o stâncă, între pilonii înalţi ca nişte obeliscuri. Era îmbrăcat într'o bluză neagră, descheiată la piept, şi dădea nu ştiu ce ordine, tot semnalizând cu mâinile.

— Vai, ce obosită sunt, Ciumalov!... Susţine-mă, sunt o biată femeie slabă...

Polea puse o mână pe umărul lui Gleb. El o apucă de subţiori şi o aşeză sus, pe ieşitura stâncii.

Pe lângă ei trecu Daşa, cu un târnăcop pe umăr. O urmau o mulţime de femei, toate cu cazmale. Urcau spre cabina transmisiei electrice, pentru a verifica linia.

— Iat-o şi pe Daşa mea!... Ea-i căpetenia femeilor! Bună nevastă, tare bună a mai fost la vremea ei!

Gleb îi tăie drumul şi o strânse la piept.

Daşa râse şi-i luă în joacă cascheta de pe cap, aruncându-i-o într'o parte. Apoi se smulse din braţele lui şi fugi pe munte în sus. Gleb vru întâi să alerge după ea, dar se răsgândi şi o petrecu doar cu privirea. Rămase deocamdată pe loc, apoi coborî fără grabă pe lespezile de piatră şi-şi luă cascheta.

Polea zâmbea şăgalnic şi, oftând rosti cu invidie:

— Daşa e bolşevică adevărată, din cap până'n picioare. Eu o stimez foarte mult. Dar e îndrăgostită de tine ca o mireasă, Ciumalov.

— De unde ţi s'a năzărit una ca asta, tovarăşă Mehova?

— Cum? Vrei să spui că n'ai băgat de seamă?

— Eu, până una-alta, am avut cu totul alte semne, — se oţărî Gleb. — Cu mine s'a purtat cum nu te porţi vreodată cu bărbatul tău...

— Cum se poate!... râse Polea. — Nu te pot crede, Ciumalov! Nu ţi-ai dat tu cumva pe faţă năravul de soţ despotic şi gelos?

Gleb se simţi stingherit şi, neputându-i susţine privirea ironică, îşi întoarse ochii.

— Of, bărbaţii ăştia, bărbaţii!... Ce adânc sunt înrădăcinate în voi moravurile de pe vremea Domostroiului![1]... Nu aveţi încă atâta bărbăţie ca să vă respectaţi femeia...

— Să am iertare, dar asta nu mi se poate imputa mie...

— Ba tocmai ţie ţi se poate imputa, dragă tovarăşe...

...In seara aceea, Daşa îi vorbi altfel decât îi vorbise cu o săptămână înainte. Ii povesti în cuvinte puţine şi stângace peripeţiile ei din trecătoare... La lumina becului electric, ea părea o codană, o adolescentă: strălucea toată de prospeţime minunată. Ochii, larg deschişi, îl priveau încrezător, cu un zâmbet duios. Iar când îi povesti cum sărise din trăsură şi cum o dusese namila de unchiaş bărbos la spânzurat, Gleb sări ca ars de pe scaun şi începu să se plimbe cu paşi repezi prin cameră. Nu teama pentru soarta Daşei şi nici furia împotriva lui Badin, ci uimirea în faţa conştiinţei ei, care crescuse până la un aşa de înalt nivel moral. Simţea cu adâncă şi definitivă convingere că din această clipă nu-i va mai adresa niciodată o vorbă grosolană, că nu se va mai apropia de ea nici cu întrebări jignitoare şi nici cu mângâieri care ar putea s'o plictisească. O asculta, se cutremura, şi nu-şi putea lua ochii de pe chipul ei.

---

[1]) *Domostroi:* Lucrare cu caracter feudalo-religios, asupra temeliilor vieţii de familie în orânduirea feudală, care consfinţea înjosirea şi inegalitatea în drepturi a femeii. (N. Trad.)

— Draga mea Daşa, dar asta era moarte sigură! Nu ştiu prin ce minune ai scăpat!... Ai dreptate, dragostea mea, nu numai că nu ne cunoaştem unul pe celălalt, dar poate că nu ne ştim nici pe noi înşine...

Şi în întuneric, aşa cum stăteau întinşi fiecare în aşternutul lui (el pe pat, ea pe jos), Daşa îi vorbi cu glas duios:

— Dormi, Gleb?

— Dragostea mea, Daşenca! Crezi că mai pot să dorm acum?

Şi ea, râzând drăgăstos, tăcu câteva clipe; apoi, deodată, îl întrebă şăgalnic:

— Dar dacă, să presupunem, Gleb, eu aş fi dormit în noaptea aceea cu Badin? Ce-ai spune tu de asta?

Gleb rămase uimit: Daşa nu-l rănise cu gluma asta crudă. Il încerca numai, îl încerca, alegând pentru asta o clipă în care nu e chip să minţi, în care trebue neapărat să te arăţi sau om, sau fiară. Şi el simţea în acea clipă doar un singur lucru: că Daşa îi era mai dragă şi-i era mai mult decât o soţie; inima lui fremăta toată de gingăşie pentru ea, ca pentru un prieten nou, pe care nu-l descoperise până acum niciodată. Ii venea să plângă de atâta dragoste câtă simţea pentru ea şi ar fi vrut să-i dovedească, oricât l-ar fi costat, că fericirea ei îi este lui mai scumpă decât orice altceva pe lume.

— Dece-mi spui asta, dragostea mea? Orice se va fi întâmplat, tu îmi eşti mai scumpă acum decât tot...

Daşa îl întrerupse printr'un oftat.

— Nu ştiu... — continuă el, — dar s'a petrecut ceva nou în viaţa mea... Şi mă înţeleg şi pe mine şi te înţeleg şi pe tine foarte bine... altfel... într'un chip nou...

Ea tăcu un timp, oftă iar, apoi se ridică din aşternut, sări în picioare şi se apropie încet de patul lui. El o cuprinse cu nesfârşită duioşie, o sărută şi o culcă alături de dânsul.

...In fruntea muncitorilor constructori, Savciuc fixa cu piroane şinele de traverse. Mânuia ciocanul cu furia unui om înfierbântat de bucuria muncii.

Gleb puse târnăcopul pe umăr şi porni să urce în susul muntelui, spre locul unde muncitorii dela calea ferată tăiau tufele, ca să croiască drum şinelor printre pietre: pregăteau calea celei de a doua echipe.

— Nu te lăsa, Savciuc! Dă cu nădejde, ca să-ţi cânte cât mai repede fierăstraiele la dogărie.

— Las' pe mine, diavolilor! Imi croesc eu drum spre fetele mele dragi, spre fierăstraiele mele...

Fixau pe traverse ultimele porţiuni de linie. Cablurile atârnau ca nişte şerpi pe scripeţi, şerpuind vertical şi dispărând în mulţimile de oameni.

Sprijiniţi în arme, ostaşii roşii făceau de caraulă în trecătoarea de pe culmea muntelui.

Mai sus de ei şi prin preajma lor înverzeau tufanii şi arbuştii de tuie.

Sleit de puteri, cu un tremur în încheieturile mâinilor şi picioarelor, Serghei ieşi din rând. Se trase mai la-oparte, apropiindu-se de Mehova, şi se aşeză, mai mult căzu, pe nişte pietre, lângă ea.

— Ce s'a întâmplat, dragul meu intelectual? Munca bolşevică nu e întotdeauna dulce, nu-i aşa?

Şi Mehova îl mângâie duios pe păr, iar el îi zâmbi stingherit şi vinovat. Picături de sudoare i se scurgeau dealungul nasului şi pe bărbie.

— Trăesc o mare emoţie, Polea. Zile ca acestea sunt rare într'o viaţă de om! Cât de uriaş e totul! Ce avânt şi ce forţă! Asta îl face pe om să crească şi să devină de nebiruit. Să stăm să mai visăm niţel, Polea...

2

CU PREŢUL SÂNGELUI

Din pricina zgomotului pe care-l făceau muncitorii la lucru, la început nu se auziră împuşcăturile. Ostaşii roşii se agitau pe culme: se ascundeau după movilele de piatră, alergau unul după altul prin trecătoare şi trăgeau grăbiţi, pe rând. Luhava dădea din mâini şi striga cât îl ţinea gura:

— Tovarăşi! Liniştiţi-vă. Fiecare la locul lui! Nu se întrerupe lucrul! Nu vă lăsaţi cuprinşi de panică!

Insă mii de oameni, începând cu cei de pe culme şi sfârşind cu cei ce lucrau mai spre poalele muntelui, porniseră să alerge şi'n jos, şi la dreapta, şi la stânga. Cădeau, se sculau şi iar alergau. Din loc în loc, câte unul încerca să oprească din fugă mulţimea, ridicând mâinile, ameninţând cu lopata, strigând.

Gleb se căţără pe o stâncă şi comandă:

— Tovarăşii comunişti, toţi la mine!

Echipa fruntaşă de muncitori dela sindicatul construcţiilor dădu fuga la Gleb, iar după ea veneau, unul câte unul sau în grupuri, alţi muncitori.

— Sta-ai!... Sta-ai!...

Oamenii se rostogoleau nestăvilit în jos şi se risipeau care încotro, ascunzându-se printre tufe şi stânci.

— Ticăloşii... n'au rezistat...

— S'au tot du-us, şi duşi au fost... ca nişte şobolani ... Ce oameni!...

— Sunt tot felul de oameni: unul o ia înainte, altul dimpotrivă...

Gleb dădea, voios şi însufleţit, ordine.

— Fuga, tovarăşi, jos! Savciuc! Daşa!... Liniştiţi-i pe oameni... aduceţi-i înapoi, la locurile lor.

Savciuc, Daşa şi alţi câţiva muncitori, apucându-se de mâini, pentru a-şi domoli unul altuia fuga, porniră în lanţ pe pantă în jos.

Iar Gleb, chemându-i pe muncitori, dădea din mâini, strigând:

— Tovarăşi, la mine! Puneţi mâna pe arme!... Inainte, spre reţeaua electrică.

Şi porni repede pe traverse în sus, spre piloni. După el se revărsă un detaşament întreg de muncitori.

Metaliştii şi electricienii lucrau liniştiţi, în tăcere; doar în ochi le tremura o umbră de nelinişte.

Luhava şi Serghei le distribuiau armele şi cartuşele, şi fiecare din ei, luând în mână arma, nu-şi putea reţine un zâmbet de bucurie. Toţi trăiau deopotrivă solemnitatea şi gravitatea momentului şi, cu feţe severe, vârau scurt încărcătoarele în magazia armei şi se îndepărtau. Doar Mitca minerul, cântăreţul din armoni-

că, cu craniul albastru de proaspăt ce era ras, tot dădea din coate ca să ajungă la Gleb şi striga cât îl ţinea gura :

— Loc, faceţi-mi loc, băieţi ! — Nu mă împingeţi înapoi, vă rog ! Imi cunosc eu foarte bine locul... Poate că încăierarea asta am aşteptat-o mai cu foc decât chiar ceasul naşterii mele...

Intinzând de departe mâinile, el apucă lacom arma şi se înfurie când se întâmplă să fie dat mai laoparte.

Peste câteva clipe, detaşamentul resfirat porni cu pas zorit în sus, spre culme.

Polea se căţăra pe pietre, alături de Gleb. El îi simţea umărul apăsându-l molatic, şi-i auzea răsuflarea grăbită.

— Nu te-ai lăsat, tovarăşă Mehova... ai venit cu noi... Dece ?

— Şi dece n'aş veni ? Dece să mergi tu şi eu nu ?

— Cu mine e altceva ; tu însă eşti femeie cu poale lungi.

Polea se înfurie şi pufni dispreţuitor.

In faţa lor, din loc în loc, muncitorii şi ostaşii roşii, răspândiţi în trăgători, se opreau şi trăgeau, ochind din genunchi. Foarte departe — poate pe mare, sau poate dincolo de munţi, cine ştie ? — cântau sirenele.

— Dar ăsta-i şuieratul gloanţelor, Gleb ! Demult nu l-am mai auzit...

Gleb păşea cu arma gata de atac ; alături de el mergea Polea. Avea şi ea arma în mână. Pletele ei buclate, în soare, păreau o vâlvătaie.

Ordinul dat de Gleb era scurt şi clar. Detaşamentul va lua banditii din spate, prin flancul stâng, şi-i va scoate din pădurice, împingându-i pe povârnişul pleşuv, sub loviturile ostaşilor roşii, care-i vor nimici. Gleb însuşi va conduce lupta, de pe vârful muntelui.

— Auzi, Gleb ? Impuşcăturile vin de-aproape, de după culme. Au mers la sigur — mai întâi să stârnească panică, apoi să distrugă planul înclinat.

Gleb nu răspunse. Se căţără pe panta abruptă, tot oprindu-se şi cercetând cu privirea planul înclinat. Mehova nu se lăsa defel şi venea în urma lui.

Jos, în adâncime, se vedea frământându-se massa de oameni, şi din acest furnicar se desprindeau grupuri întregi sau siluete singuratice, care se târau pe traverse în sus.

Culmea muntelui era ca o cupolă verde. Trepiedul de metal — semnul geodezic — acoperit de rugină roşie, ardea ca jăratecul.

Ajunseră la muchea tăioasă a muntelui. De aici se deschidea priveliştea unei văi largi, cu crânguri şi păduri, văgăuni şi dealuri. In depărtări, se zăreau, albastre, alte creste şi mai înalte, iar pe deasupra lor sclipeau în zări culmi singuratice, acoperite de o zăpadă trandafirie.

Ciumalov şi Polea se întinseră lângă trepied, pe o grămadă de piatră mărunţită. Mirosea a iarbă arsă şi a piatră de ciment încinsă.

— Nu văd nimic, Gleb... Unde sunt ?

Polea se ridică în genunchi şi se întinse spre trepied.

Se auzi un zbârnâit ca de strună prea întinsă.

Gleb o smunci pe Polea de fustă. Cusătura acesteia pârâi uşor şi se rupse. Polea râse şi se aşeză alături de el.

— Mi-ai rupt copca, nătângule! Ce mă fac eu acuma ?

Găsi nu ştiu pe unde un ac cu gămălie şi-şi prinse cu el fusta.

Aproape de culmea muntelui, pe povârniş, în spre dreapta, se înălţa un perete stâncos, asemănător unor ruine de cetate străveche. Era năpădit de tufe de tuie, şi de arbuşti, de corni şi de ienuperi. Printre stânci, pitulat îndărătul tufelor, se strecura hoţeşte un cazac, fără cuşmă, cu o armă în mâinile-i pârlite de soare. Se chincea, se lipea de pietre, dispărea şi apărea iar :

— Il împuşc pe loc, Gleb... Nu mă pot stăpâni !...

Polei îi tremurau mâinile, îi tremura şi arma, şi ochii îi ardeau.

— Culcă-te la pământ, îţi spun!... ori te arunc jos, în prăpastie...

Gleb îşi aţinti ameninţător privirile asupra ei şi porni în goană jos, în spre partea unde se afla cazacul, dispărând din ochii Polei. Peste o clipă, ea îl văzu strecurându-se printre ruine, aplecat la pământ.

Cazacul se opri, îşi întoarse speriat capul şi ridică arma.

Inima Polei bătea sălbatic, i se tăia răsuflarea, şi i se părea că bătăile acestea sonore sunt tot atâtea împuşcături care răsună în pădure, undeva, departe, la poalele muntelui.

A izbutit oare Gleb să se strecoare, sau l-a luat la ochi cazacul ?

Să sară în picioare, să alerge într'acolo, spre el... Nu, n'o să aibă vreme. Cu o mişcare bruscă, Polea duse arma la ochi şi apăsă pe trăgaci, dar nu auzi nicio împuşcătură ; simţi doar o smucitură în umăr şi un val de aer care-i izbi urechile. Cazacul, de astă dată fără armă, fugea înapoi.

Polea sări în picioare şi o sbughi spre stânci, în spre locul unde se afla Gleb. Straturile stâncii exploadau, asvârlindu-i în ochi fărâme de piatră şi de praf, ce-i şfichiuiau obrajii şi fruntea.

La picioarele stâncii rostogolindu-se încoace şi încolo şi frângând tufele se zvârcoleau încăieraţi cazacul şi cu Gleb. Sub picioarele Polei zăngăni arma aruncată de Gleb. Cu ochi holbaţi, de nebun, cazacul se înnăbuşea, horcăia, se zbătea în mâinile lui Gleb şi-l târa după dânsul către marginea stâncii — de unde se căsca prăpastia de piatră.

In clipa când Polea vru să-l lovească pe cazac cu patul armei în cap, Gleb îl cuprinse cu o mână pe după gât, iar cu cealaltă, apucându-i ca într'un cleşte braţul, i-l frânse în două. Cazacul scrâşni din dinţi şi ţipă ascuţit. Tremurând din tot trupul de încordare, Gleb îşi strânse şi mai puternic latul braţului de după gâtul cazacului. Polea vedea bine că nu va mai trece nici măcar o clipă şi amândoi se vor prăvăli în beznă. Izbi cu sete cazacul într'o rână cu patul armei. El se muie pe loc, gemu şi genunchii i se îndoiră :

— Nu mai pot!... Crăp!...

Mâna lui Gleb alunecă de pe gâtul cazacului şi-i încătuşă şi celălalt braţ. Cazacul se uita la Gleb cu ochi de fiară prinsă în cursă şi răsufla greu, cu şuier. Din gură şi din nas îi curgeau balele, vâscos amestecate cu sânge. Dând din tigva-i rasă, cazacul se înnecă în salivă şi sânge, şi gemea:

— Dă-mi drumul!... Nu mai pot!... Mă predau!...

Polea puse mâna pe umărul lui Gleb şi-l trase îndărăt:

— Şterge-o cât mai repede de aici, Gleb! Nu vezi ce ţintă minunată eşti?

Gleb o privi cu nişte ochi care păreau a nu înţelege nimic, şi dădu drumul braţelor cazacului. Acesta tot se mai înnăbuşea, horcăia mereu şi-şi smulgea de pe trup zdrenţele cămăşii. Apoi, cu o mişcare iute, duse mâna la tocul revolverului. Dar revolverul lipsea.

Zdrobit de încăierare, cazacul întoarse capul, tresări, rânji cu dinţii plini de sânge şi se repezi spre marginea prăpastiei.

— Ih, diavolilor, ticăloşilor!... Cazac credeţi voi că puteţi prinde? Na, prindeţi-l din zbor!...

Scoase un strigăt ascuţit şi, dintr'un salt, se prăvăli cu capul în jos în prăpastie.

Gleb alergă la marginea stâncii şi văzu cum se rostogolea trupul cazacului pe pietre, jos, departe, în adâncul prăpastiei, cum se lovea de ieşiturile lespezilor, cum se învârtea în aer, cum se izbea iar şi sărea într'o parte şi în alta.

Mâna Poliei îl trase dela marginea prăpastiei.

Din pădurice ieşi în fugă un grup de oameni; risipiţi în trăgători, ei înaintau, se împiedicau, trăgeau, cădeau, se rostogoleau de-a-berbeleacul. Dincolo de culme bubuiau detunături şi se ridicau nori de praf; acolo se adăpostise lanţul ostaşilor roşii.

Polea, întinsă pe burtă, trăgea şi ea. Arma o izbea dureros în umăr, dar ea, stăpânită de o încântare furtunoasă, ţăcănea închizătorul, ochea şi trăgea mereu în siluetele săltăreţe din depărtare.

3

COMUTATORUL A FOST DESCHIS

Melodios cântau roţile dela cabina de transmisie electrică, iar spiţele lor de tuci îşi fluturau aripile negre în fel şi chip de împletituri şi întretăieri. Cablurile de oţel se înfăşurau şi se desfăşurau ca nişte fire de păianjen pe jghiaburile obezilor. Electricienii, muncitorii şi comsomoliştii, în frunte cu Luhava şi Kleist, urmăreau zborul fulgerător al roţilor şi ascultau iarăşi muzica înviată din morţi a maşinilor.

Avalanşa masselor omeneşti, care se revărsa cu o verstă mai jos, fierbea şi vălurea agitată. Dela cabina de transmisie electrică şi până la fund, unde se îngrămădeau piramidele masivelor de brecie, mulţimea se scurgea la vale, bifurcată în două torente, iar între ele se încordau pe stâlpii uriaşi patru strune.

Agăţându-se de cablul de oţel, o broască ţestoasă pătrată se căznea să se ridice din fundul trecătorii.

Din spre culme, un şirag de muncitori, grămadă de oameni în neorânduială, cu armele în mâini, coborau pe ieşiturile muntelui ca pe nişte trepte. Ostaşii roşii îşi luau în primire iarăşi posturile de observaţie de mai înainte. In fruntea coloanei mergeau Gleb şi Mehova. Indărătul lor, oamenii purtau, întins pe arme, cadavrul unui tovarăş.

Detaşamentul se apropia de maşini. Muncitorii lăsară armele din mâini. Chipurile le erau pline de noroi. Cadavrul, cu o massă de carne însângerată în loc de cap, fu aşezat pe platforma de beton. Inghiontindu-se unul pe altul să-l vadă, oamenii se năpustiră în spre detaşamentul de muncitori.

Tăcuţi, severi, cu chipurile îndurerate, chinuite, muncitorii stau umăr la umăr şi se uitau la flăcăul ucis, întins la picioarele lor. In chipul acesta de carne vie sfârtecată nu mai aveai cum recunoaşte pe Mitca — veselul cântăreţ din armonică. Prin preajmă, în mijlocul mulţimii, comsomolistele legau rănile tovarăşilor lor.

Un glas tânăr, înnăbuşit de emoţie, rosti:

— Ehei, ai făcut-o fiartă, frate... Mitca!... Ai rămas fără glas... Şi ce flăcău voios erai!...

Se apropiau tot alte grupuri, noi, care încremeneau lângă cadavru şi mugeau de durere.

Kleist se apropie de Gleb şi-i strânse tăcut mâna.

Iar Daşa trecu pe lângă el şi-l privi cu ochi umezi; în ochii ei nu se stinsese încă mirarea bucuriei proaspăt descoperite. Massele... munca... sborul înaripat al roţilor... iată, ăsta e lucrul principal... Noaptea uzina a deschis ochii, împânzind orizontul cu lune electrice, iar becurile stinse, ca de ghiaţă, din locuinţele muncitoreşti, şi-au aprins iarăşi filamentele încâlcite de atâta aşteptare.

Uite, colo, gurile negre ale coşurilor vor porni mâine să învălătucească norii întunecaţi de fum, şi broaştele ţestoase aeriene vor sbura încolo şi încoace spre cheiuri şi spre culmi, ca să înghită şistul extras din cariere.

Luhava stătea lângă maşini şi tot striga ceva spre cei de jos, dând din mâini.

Roţile se cutremurară şi stătură.

Gleb coborî în fugă treptele şi alergă până sub maşini. Un mare vagonet-platformă, acoperit cu un praf argintiu ca de mucegai, staţiona drept deasupra capului său.

Gleb alergă pe scări în sus şi, cu glasul militarului obişnuit să comande, strigă către mulţime:

— Tovarăşi, aduceţi sus corpul... aşezaţi-l pe vagonet! Să-l coborîm cu cinstea cuvenită. Să treacă printre oameni... Să-l vadă toată lumea şi să-i dea ultimul onor.

Intr'o tăcere plină de reculegere, muncitorii îl ridicară cu grijă pe cel ucis şi-l aşezară pe vagonet.

Un glas duios şi îndurerat se ruga:

— Tovarăşi!... Fraţilor!... Târnăcopul lui... Arma lui... Ar trebui să le puneţi lângă el, tovarăşi!

Gleb se arătă în uşa coliviei, se aşeză între stâlpii hulubarului şi făcu o mişcare largă cu mâinile.

— Coborîţi-l!... Mai repede!...

Şi în rumoarea glasurilor mulţimii, vagonetul porni să plutească pe şine în jos ca o pasăre: aerian şi lin.

Gleb, cu mâinile făcute pâlnie, strigă ca într'un megafon.

— Tovarăşi — aceasta e o jertfă a muncii şi a luptei... Nu prilej de durere şi plânset, ci bucuria biruinţelor vii... Curând, uzina va începe să vuiască de focurile cuptoarelor şi de uruitul maşinilor... Tovarăşi, noi începem măreaţa construire a socialismului... Da.... a curs sânge, au fost multe suferinţe... Am întâmpinat şi o să mai întâmpinăm multe greutăţi în calea noastră... Dar această cale a luptei duce spre fericire, spre victoria definitivă asupra lumii silniciei. Noi ne creăm lumea noastră, cu propriile noastre mâini. Cu numele lui Lenin pe buze şi cu credinţa într'o neţărmurită fericire, să ne înzecim forţele pentru cucerirea viitorului.

Iar vagonetul cu trupul flăcăului ucis, al veselului cântăreţ din armonică, se lăsa mereu în jos, între mulţimile de oameni, şi toţi, cu capetele descoperite, cu chipuri triste şi aspre, întâmpinau şi petreceau acest catafalc în tăcere.

X. STRATURILE INTERIOARE

1

CLIPE DE TIHNĂ

Ieşind dela cantina uzinei, prin mulţimea sfârşită de oboseală, Gleb şi Daşa, obosiţi şi ei, o luară pe şosea în jos, cotind apoi pe-alături, în împărăţia tufişurilor prin care-şi împletesc coamele bogate viţa sălbatică şi ghirlandele de iederă veşnic verde. Şi numai cât se afundară ei în desişul de stejari şi de carpeni tineri, primăvăratic străvezii şi suri, ca de fum, că din urmă îi şi ajunse Polea Mehova.

— Tovarăşi, vă însoţesc şi eu niţel. Vreau să mă odihnesc alături de voi... în liniştea asta...

Daşa o luă la braţ.

— Tu n'ai fost la noi niciodată, tovarăşă Mehova. Hai, fă-ne o vizită. E drept că ne întâlnim în fiecare zi, la muncă, şi am putea spune că ştim cum arătăm la chip, tot văzându-ne unul pe altul, dar cum suntem acasă la noi şi ce-avem în suflet... nu ştie nimeni...

Polea îşi scutura pletele, încurcate într'o creangă aspră ca o labă de urs. Izbucni în râs, rupse ciotul zgrunţuros, îl cercetă şi-l mirosi.

— Ce frumos e aici, la voi! De când n'am mai văzut eu pădurea... Miroase a pământ... a coajă de co-

paci... Ce mult e de-atunci!... Parcă mă întorc la copilărie... Aici, în desişurile astea, te simţi mai adânc... mai străveziu... Când eram în munţi nu era niciodată trist, dar acum, nu ştiu dece stejarul ăsta tânăr, mireasma asta, m'au mişcat... Eu îl iau la braţ pe bărbatul tău, Daşa... Doar nu suntem decât nişte biete femei slabe...

Polea flecărea verzi şi uscate, se juca cu ramurile, râdea şi se încurca în vorbă din pricina turburării. Dete fuga în partea unde era Gleb, îl luă la braţ şi se uită pe după el la Daşa.

— Nu eşti geloasă, Daşa?

Daşa zâmbi uşor şi se uită şi ea tot pe după Gleb, la Polea.

— Nu-s chiar atât de slabă, ca să fiu geloasă...

Gleb simţi că mâna Poliei îi lipeşte braţul de sânul ei cald.

Soarele scăpăta spre asfinţit, se stingea după crestele lanţului muntos, iar cerul era dens, albastru şi numai porţiunea de deasupra soarelui ardea în vâlvătăi. Munţii păreau foarte aproape şi culmile lor arătau ca acoperite de şuvoaie îngheţate de fier şi de aramă. Iar în dreapta, din vale, pe coasta abruptă, planul înclinat tăia o brazdă galbenă drept spre culme.

Din adâncurile trecătorilor, din văioagele iuţi ca nişte pâlnii de vulcani, îşi luau zborul umbrele violete ale serii. Dârele şi bălţile de flăcări de pe culmi şi povârnişuri ardeau învăpăiat, în rostogoliri bubuitoare de bolovani. Iar aici, în păienjenişul albăstrui al tufelor, cu poteca năpădită de ierburi, liniştea prevestitoare a nopţii exala beţia pământului primăvăratic şi a mugurilor gata să plesnească.

Daşa mergea cu câţiva paşi înainte şi rupea crengile negre.

— Ce aer minunat, tovarăşi... parcă ar fi miere! Curând, totul are să fie numai iarbă şi flori.

— Bine ai zis, Daşa: noi suntem apropiate numai în muncă, dar în intimitatea noastră ne suntem străine una alteia. Aceasta e una din cele mai grele contradicţii ale noastre. Parcă de nimic nu ne temem noi mai mult ca de simţămintele noastre. E deajuns să-i pri-

veşti fiecăruia în ochi, ca să te treacă fiorii: sunt, nu ştiu cum, metalici. Suntem întotdeauna ferecaţi cu şapte lăcate: ziua ne zăvorim în noi înşine, iar noaptea, încuiem odaia cu cheia.

Daşa se opri şi rosti cu o asprime plină de duioşie:

— Oamenii mai rabdă, dragă Polea, însă treaba cere o atenţie neîntreruptă. Nu uita că munca noastră este legată de primejdii şi de jertfe. Astăzi, tu ai ţinut doar în mâini şi arma, nu numai lopata...

— Asta nu dovedeşte nimic, Daşa... — se aprinse Polea. — Tu simplifici problema. Mulţi oameni suferă din pricina lipsei de legături sufleteşti, dar nu o recunosc, fiindcă se tem de ironii, de lipsă de sinceritate, ori de învinuirea că ar fi insuficient de ridicaţi ideologic. Dar ce are deaface aici lipsa de nivel ideologic?

Daşa înainta mereu, tot depărtându-se de ei, şi rupând vârfurile crengilor. Gleb mângâie prieteneşte pletele cârlionţate, în desordine, ale Poliei.

— Degeaba îi tot cânţi serenade, tovarăşă Mehova N'ai s'o răzbeşti! Ehei, dacă nu i-aş fi cântat eu, şi ce cântece! şi cum îi mai răscoleam inima!... şi totuşi, până la urmă, se cheamă că sunt înfrânt...

Daşa, de departe, râdea sclipindu-şi toţi dinţii ei albi:

— Gleb seamănă cu tine, Polea: îi plac convorbirile sentimentale... şi-i place să răscolească sufletele altora...

Soarele — tulbure şi roşu — apunea îndărătul munţilor din zare, şi crestele lor dinţate îl rodeau ca pe o gogoaşă de pară. Oraşul, la poalele munţilor, se desena tăios, despicat de străzi drepte ce plecau dela ţărm în sus, ca până la urmă să alunece cu şirurile curbe de case, în trecătoarea de deasupra.

Intre debarcadere şi diguri, marea unduia sidefie. Halele şi turnurile uzinei străpungeau, înălţându-se, tăcerea adâncă, asemeni gheţarilor din ţinuturile gheţurilor veşnice.

— Eu mă frământ acum cu probleme chinuitoare, tovarăşi... Noua politică economică... Intrăm într'o perioadă de mari contradicţii, dar toţi se prefac că nu

le-ar băga de seamă. Sunt tot timpul neliniştită şi mă aştept la nu ştiu ce, la ceva îngrozitor.

— Ce-i cu tine, tovarăşă Mehova? — se miră Daşa. — Dece să te frămânţi tu? Bine, or fi ele contradicţii... or fi greutăţi mari... ei şi? Foarte bine: înseamnă că o să ne batem şi mai crâncen... Intră puţin la noi, am să te ospătez cu apă fiartă cu zaharină.

Polea se uită la Daşa cu ochi sperioşi şi porni repede spre spărtura zidului.

Daşa se uită lung în urma ei şi faţa i se înduioşă într'un surâs.

— Bună fată!... deşteaptă... dar tare ciudată!

— Ştii ce, Daşoc...? Hai să ne urcăm pe munte, să mai stăm niţel... N'am chef să mă întorc acasă...

— Bine... să mergem... Deşi sunt obosită, nici eu n'am chef să intru în casă... Prea e frumoasă seara asta...

Gleb se simţi mişcat. Daşa îl apucă de-o mână, împletindu-şi-o deget cu deget de a lui, şi porni alături de el, ca o prietenă dragă. Umbla şi tăcea. şi Gleb o simţea îngrijorată. Ghicea că se luptă cu sine: avea ceva să-i spună — şi nu se putea hotărî. Nu degeaba a consimţit ea cu atâta plăcere să meargă pe munte cu el şi nu întâmplător s'a descotorosit şi de Polea... Ce-o mai însemna şi asta?

Trecură fără să rostească vreo vorbă, pe lângă grădiniţele şi căsuţele muncitorilor. La fel de duşi pe gânduri se urcară pe muchiile straturilor de rocă, până la platforma bazinului. El o ţinea de umeri, sprijinind-o, o lipea de el, şi Daşei îi era dragă mângâierea asta. Bazinul era sus, deasupra Coloniei Uiutnaia. De aici, apa se scurgea pe ţevile principale până la aşezarea muncitorească, iar, mai departe, ţevi secundare o împărţeau pe la dependinţele, laboratoarele, secţiile şi halele uzinei.

Ocoliră mormanele de brecie şi o galerie cu uşe metalică ruginită şi încuiată cu lacăt. Urcară scara spre platforma largă de beton, netedă şi sonoră ca un clopot.

Jos, la poalele muntelui, coborau spre coşuri, ca nişte trepte, acoperişurile roşii ale cazărmilor, iar ceva

mai încolo halele şi turnurile uzinei ; şi mai jos încă, sticlea violet golful, cu spiralele valurilor sparte de ţărm.

Dincolo de diguri, mai sus de coşurile uzinei şi de crestele din zare, se întindea marea, liniştită şi de necuprins.

Dela uzină spre Uiutnaia Colonia mergeau, în grupuri sau răzleţi, muncitorii. Iar jos, la poalele brune în lumina înserării, ale muntelui, departe, dincolo de zid, alerga, pe o cărare îngustă, cenuşie, o fetiţă, care tot dădea din mâini.

— O vezi ?... E Polea !... Ciudată mai e şi Polea asta : ba n'o poţi face să se îndoaie, ba tremură toată, ca o mlădiţă. Tare mi-e teamă să nu se întâmple ceva cu ea. I-ai intrat cu totul în suflet tu... Nu cumva s'o fi îndrăgostit de tine ?

Gleb, tulburat, se întinse lângă Daşa şi nu putu citi nimic pe chipul ei, afară de un zâmbet reţinut. Ce e cu ea ? Să fie cumva geloasă ? Nu ştia ce să-i răspundă ; nu ştia dacă trebue să se supere sau să râdă.

— Ei, vezi, Daşoc... oi fi tu împotriva celor care caută să iscodească sufletele altora, dar tu singură eşti cea dintâi gata să te afunzi în sufletul vecinului...

Cu o mişcare repede, Daşa îşi întoarse faţa spre el. Zâmbea.

— Caraghios mai eşti !... Ce e rău în asta ? Eu şi cu Mehova nu suntem oare femei egale în drepturi ? Are şi ea poftă să se mai reazime oleacă de un braţ de voinic.

— Şi eu aş vrea să mă sprijin, dar numai pe tine singură...

— Ei, trebue să ştii cum să te sprijini... Nu-i chiar aşa de simplu... Şi eu vreau, tare aş mai vrea şi eu să mă sprijin... Dar în aceşti trei ani toate s'au schimbat... Şi noi amândoi, Glebuşca, am devenit alţii. Prin multe am mai trecut şi eu, am suferit destul şi am învăţat să mă ţin pe propriile mele picioare, să gândesc cu propria mea minte. De un om drag, Glebuşca, trebue să te apropii cu mai multă grijă şi mai mult respect.

Cuvintele Daşei îl loveau dureros, în inimă. Era atât de fermecătoare, atât de nouă şi de puternică în dreptatea ei, încât simţea că n'ar mai putea vorbi cu ea ca înainte. In noaptea aceea de neuitat (blestemata asta de trecătoare !), simţise pentru prima oară că şi el devenise altul, că nu mai era cel din ajun, ca şi cum tot ce era vechi înlăuntrul lui s'ar fi făcut scrum. Şi atunci simţi pentru ea o dragoste nouă, nemaicunoscută — nu numai ca pentru o femeie, ci şi ca pentru un om, omul cel mai drag din lume. Ce s'ar fi ales de el, dacă Daşa ar fi pierit în ziua aceea, când numai la ea nu-i era lui gândul, când sufletul îi era numai la uzină, la maşini, la secţii ?

Dedesubtul platformei de beton, în adâncimi, se auzea susurul apei, şi parcă ceva mare şi viu ar fi suspinat undeva în gol, sub ciment. Părea că suspinele răsună în pădure, ori deasupra pădurii, ori că vin din valea întunecoasă.

Totul era diafan, adânc şi de necuprins : munţii nu mai erau nişte creste sterpe cu pietre şi stânci neînsufleţite, ci un nor prevestitor de furtună, iar marea, în tălăzuirea ei nemărginită, nu mai era mare, ci un întuneric albastru de azur, iar ei doi, aici pe culme, deasupra uzinei şi deopotrivă cu uzina, erau pe un ciob de planetă, avântaţi într'un zbor cu neputinţă de descris, în neant.

Gleb îşi puse capul pe genunchii Daşei şi-i văzu, de jos în sus, obrajii cu puiuşor roşcat şi ochii stăruitori, mari, neliniştiţi, şi fremătători de iubire, aplecaţi deasupra lui.

— Aici, sub cer, te simţi nu ştiu cum, altul, Daşoc. Uite, stau cu capul în poala ta... Când s'a mai întâmplat una ca asta ? Parcă niciodată n'am trăit ceva asemănător. Ştiu doar un lucru : că dragostea ta a fost mai mare şi mai adâncă decât a mea şi că eu nu sunt vrednic de tine... Eu n'am trăit nici a suta parte din tot ce-ai avut de suferit tu... Povesteşte-mi şi mie, tu singură, calvarul tău... Poate că atunci am să mă cunosc mai bine şi pe mine însumi...

Văzduhul se aprinse deodată ca de-o fulgerare : pretutindeni începură a roi, mari şi mici, steluţele lumi-

nilor. Un val de încântare puse stăpânire pe Gleb; emoţionat, se ridică într'un cot.

— Daşa, porumbiţa mea priveşte... cât e de frumos să lupţi şi să-ţi clădeşti propria ta soartă... Toate astea sunt ale noastre... suntem noi! Forţa şi munca noastră!... Parcă le simţi răsuflarea, răsuflarea dinaintea primei lovituri... când vrei să-ţi faci vânt cu braţul.

Daşa îşi puse din nou mâinile pe pieptul lui. Era şi ea emoţionată şi Gleb auzea cum îi bătea inima de tare, să-i spargă pieptul.

— Da, dragul meu, e frumos să lupţi pentru propria ta soartă... în ciuda torturii, în ciuda primejdiei de moarte. E cumplit... Şi nu oricine poate îndura... Pe urmă am înţeles şi altele şi le-am îndrăgit... poate mai mult decât pe tine... Iar când s'a întâmplat asta, când inima mi s'a înflăcărat, mi s'a desvăluit ceva care m'a făcut să nu-mi mai fie frică de nimica.

— Spune-mi, Daşoc... orice ar fi să fie, vorbeşte... Am învăţat nu numai să te ascult, dar... să şi lupt cu mine însumi...

2

RENĂSCUŢI PRIN CALIRE

In seara aceea liliachie, Daşa i-a spus povestea ei:

...Gleb zăcuse un timp în pod, cu şoarecii şi cu păianjenii, iar când se întremase de pe urma bătăii, plecase într'o noapte în munţi: acolo, în defileuri şi păduri, se ascundeau verzii şi roşii.

Daşa ştia că Gleb o părăseşte poate pentru totdeauna, şi nu se putea zmulge de lângă el, cum nu te poţi deslipi de lângă un mort. Plângea în hohote la pieptul lui, pe tăcute, fără ţipete şi bocete zgomotoase, şi multă vreme nu-l lăsă din braţe. Iar când el se înfundase în noaptea ca de smoală, ea nu aprinsese lumina şi se frământase cu Niurca în braţe, până ce zorile topiră întunericul de dincolo de fereastră. Din clipa aceea, zilele şi nopţile deveniră înfiorătoare ca un coşmar.

Se desmeticise din toropeala aceasta tot atât de pe neaşteptate cum şi amorţise.

Cu zarvă şi cu chiote soldăţeşti îi năvăliră în casă ofiţerii şi soldaţii, cu armele şi revolverele pregătite, o înconjurară şi-i strigară pe glasuri diferite, toţi în acelaşi timp :

— Unde ţi-e bărbatul ?...

La început, ea se cutremură, căci era pentru prima oară când făcea cunoştinţă cu groaza. Niurca se zbătea şi-i urla în braţe, dar ea parcă asurzise şi nu-i mai auzea strigătele.

— Vorbeşte ! Unde ţi-e bărbatul ? Noi ştim că a fost aici. Te rog, nu te mai uita cu ochii ăştia nevinovaţi, şi nu mai face pe proasta...

— De un'să ştiu eu unde mi-e bărbatul ? Voi ştiţi mai bine... Voi mi l-aţi luat doar...

Şi Daşa nu plângea. Atâta doar că se învineţise, iar ochii îi străluceau ca două cristale aprinse.

Unul din ofiţeri, un tânăr, copil aproape, dar băţos şi rău, se tot ridica şi iar se aşeza la loc, fuma neîntrerupt şi nu-şi lua ochii dela Daşa, tot zbierând cât îl ţinea gura :

— Ia nu-mi mai îndruga mie moşi pe groşi ! Ce obrăznicie !... Tu ştii ! Ştii foarte bine ! Până nu vorbeşti, n'ai să scapi de mine.

Şi îşi încheie vorba, trântind cu pumnul în masă.

— Ai să fii arestată pe loc şi o să te împuşcăm pe tine în locul bărbatului. Vorbeşte, dar vezi, nu mai încerca să tai iar piroane !

Dar Daşa stătea încremenită, prostită parcă, şi deabia îşi mişca buzele...

— Da' de unde să ştiu eu ? Ucideţi-mă, că doar aveţi puterea. Vedeţi doar că sunt numai eu singură. Dece mă chinuiţi ?

Ofiţerul tăcu o clipă, apoi din nou privi stăruitor la Daşa. Să fi văzut chinul din ochii ei ? Sau să fi desluşit în strigătele Niurcăi vreo mustrare, e greu de spus. Destul că se ridică de pe scaun.

— Procedaţi la percheziţionarea meticuloasă a casei şi fiţi atenţi la fiecare lucruşor în parte.

Ii puse doi soldaţi bărboşi de o parte şi de alta, şi până dimineaţa, ceilalţi soldaţi cotrobăiră prin toate ungherele, prin toate crăpăturile, prin toate boarfele.

— A şters-o la vreme, ticălosul!...

Dimineaţa, năduşiţi şi obosiţi de-atâta muncă fără folos, soldaţii o târîră cu Niurca cu tot, la uzină, la vile. Şi acolo, în beci, într'un morman de oameni străini, murdari şi înrăiţi de febra presimţirii morţii, stătu ea până la amiază. Unii dintre oamenii aceştia — şi mulţi, nu unul — i-au vorbit, dar ce anume nu mai ţinea minte niciun cuvinţel. Pe la amiazi au scos-o din beci, şi acelaşi ofiţer o privi tăios, printre gene.

— Ei, ce-i cu bărbatu-tău, nevestico? Ce tot tăgădueşti? Tot n'o să-ţi dăm drumul de aici până n'ai să ne spui. Dacă el se află la loc sigur, dece să suferi tu? Nu mai tăgădui! Iţi spun că e zadarnic, fire-ai a dracului!

Iar ea, gata să cadă jos de oboseală şi de durere, îngână:

— De unde să ştiu eu unde-o fi el? Voi să-mi spuneţi mie unde mi l-aţi băgat...

Cineva, din spatele ei, mormăi cu silă:

— Da' mai dă-o dracului odată, colonele! Nu vezi că s'a scrântit la cap de frică?

Iar colonelul, scoţându-şi mucul ţigării din ţigaret, prinse deodată a zâmbi:

— Am să pun să te împuşte pentru încăpăţânare!... Asta, la noi, e treabă uşoară... N'ai să izbuteşti să ne convingi că eşti o proastă...

— Hai, împuşcaţi-mă... Şi ce-i dacă mă împuşcaţi... Şi ce-i dacă...

Şi pentru prima oară izbucni într'un plâns nestăpânit, cu hohote.

— Voi mi l-aţi sfâşiat!... Voi!... Sfâşiaţi-mă acuma şi pe mine... Şi pe mine şi pe Niurca... pe mine şi pe Niurca... să terminaţi odată cu noi toţi...

S'a desmeticit deabia în stradă, pentrucă o ardea soarele. Mergea tot de-a-lungul şoselei care-o orbea cu sclipirea ei. Inaintea ei se înălţa uzina, iar ceva mai încolo, pe un deal, colonia muncitorească, iar departe

de tot se zărea acoperişul roşu al căsuţei unde se afla odaia ei, rămasă pustie.

Pe urmă îşi reluă traiul ei, de una singură. Se împrieteni cu Motea Savciuc şi-şi petrecea cu ea zile întregi.

Adeseori şedea în cerdacul casei şi asculta cum susură pârâiaşele în defileu, cu gândul tot la Gleb: unde o fi el? O mai fi viu? Oare se va mai întoarce la ea vreodată din această beznă a necunoscutului?

Intr'o zi, când se topeau în pâcla zării crestele munţilor, Daşa sta pe prispă şi cârpea nişte zdrenţe, iar alături de ea, Niurca se juca cu un pisoi pe pavajul de ciment al curţii. Ţârâiau prin preajmă greierii, iar în depărtare, deasupra mării, dincolo de arcadele uzinei, zborul pescăruşilor fulgera văzduhul.

Pe lângă ea trecu un soldat cu moletiere şi cu mustaţă stufoasă. (Dar câţi soldaţi nu trec pe lângă gardul ei!) El se dădu aproape de zaplazul scund şi se sprijini de unul din stâlpi.

— Daşa, stai liniştită, nu te speria!... Ţi-aduc veşti... dela Gleb... Ridică repede hârtia... Uite! Aşteaptă-mă astă seară, cum se'nnoptează.

Şi plecă. Atât avu Daşa vreme să vadă: mustaţa lui deasă ca un şomoiog de câlţi, şi sprâncenele, alte două şomoioage.

Dete să zboare spre gard de pe cerdac, dar soldatul se uită îndărăt şi şomoioagele îi căzură încruntate pe ochi. Şi atunci Daşa înţelese că trebuia să aştepte până ce el avea să dispară. Cum mergea cu paşi mari, pe cărare, Daşa îi porunci blând Niurcăi:

— Vin'aici, la mama, Niusenca! Repegior, repegior... Ia ridică tu hârtiuţa aia de colo şi ad'o la mama... Aşa... Vino în braţe la măicuţa cu hârtiuţa... Repede... Repede!...

Şi Niurca porni împleticit spre hârtiuţă, o strânse în pumnişor, şi, mulţumită, veni de-a fuga la maică-sa:

— Na, mamă... na!

Daşa, aruncând priviri temătoare în jur, desfăcu hârtia şi o citi. (Mai poate, oare, scrie în felul ăsta şi altcineva afară de Gleb?):

„Porumbiţa mea, sunt teafăr şi sănătos. Ai grijă de tine şi de fată... Biletul arde-l imediat. Efim îţi va spune tot ce trebue!..."

...Gleb, dragule, iubitule! Dacă eşti sănătos şi în siguranţă, de ea să nu duci grijă. Daşa e şi ea curajoasă şi veselă.

Odată cu noaptea veni şi Efim, mirosind a munţi şi păduri, şi Daşei i se părea că miroase nu a crâng înverzit, ci a Gleb. In întunericul odăii, la fereastră (doar cât picurau din cer stelele) Daşa stătu alături de Efim, tremurând de bucurie şi de iubire pentru Gleb. Iar Efim, cu glas răguşit de fumător, cu pistolul în mână, începu a-i vorbi pe faţă, de-a-dreptul, fără ocoluri:

— Tu, Daşa, acum, întâi şi'ntâi trebue să ne ajuţi. Iţi spun deschis: Gleb a plecat. Acum se strecoară printre trupele albilor, până la Armata Roşie. Nu-ţi fie teamă: o să ajungă neapărat. Dar nu despre el e vorba...

Daşa tremura şi bâlbâia încurcată:

— Dar dacă se'ntâmplă... spune-mi, tovarăşe Efim! ..dacă cumva... dacă nimereşte într'o capcană? E singur-singurel... iar jur împrejur — numai fiare...

— Iţi repet că nu despre el e vorba. Gleb ţi-a poruncit să te ţii tare şi să ne ajuţi. Vremurile-s nesigure... Eu am să-ţi fiu tot mereu prin preajmă... Ai să fii de-a noastră, femeia verzilor, agentul nostru... Inţelege-mă. Sarcinile pe care le vei avea vor fi în folosul întregii frăţii a verzilor. Deci şi în folosul lui Gleb. O bucată de vreme, banda noastră o să-ţi ţie loc, ca să zic aşa, de bărbat. Ţine minte, organizează toate muierile verzilor şi încheagă un pumn de forţe. Tu însăţi să te angajezi la cooperativa uzinei, la secţia alimentară. Aranjăm noi asta.

— Dar ce fac eu... Ce fac cu fata mea? Cu Niurocica ce fac?

— Dă-o pe mâna unei muieri cumsecade. Las'că n'o să-ţi zboare odorul. Niurca tot a ta o să fie... Acum, spune, dacă mai ai ceva de spus...

Daşa tremura toată şi cu multă trudă izbuti să îngâne cuvântul de trebuinţă:

— Tovarăşe Efimov, poate că în clipa asta Gleb rătăceşte singur... singur printre fiare... şi în fiecare clipă îi dă târcoale moartea... Şi dacă Gleb a ales drumul ăsta, am să apuc şi eu pe acelaşi drum...

Efim zâmbi în întuneric şi mâna lui o bătu blând pe genunchi:

— Eşti o femeie de treabă... ştiam eu... Iţi spun din vreme: e periculos. Dar nu eşti singură: eşti cu noi! Şi noi avem mâini zdravene...

Şi plecă tot aşa, neauzit de nimeni şi pe furiş, cum venise.

Daşa dădu pe Niurca în grija Motiei, cedându-i în loc de plată raţia alimentară, iar Motea luă fetiţa la ea cu drag. De treabă femeie Motea, adevărată prietenă! Niurca s'a simţit la ea ca la o mamă adevărată.

Şi uite aşa, Daşa începu să lucreze la brutăria cooperativei. Adesea veneau la ea lucrători dela cariere şi, pe baza unei fiţuici, luau pâine pentru „muncitorii dela şantierele din munţi".

Ea trecea zilnic pe la „văduvele verzi". Mai mult de jumătate din ele făceau negoţ cu sacul. Unele îşi blestemau bărbaţii fugiţi, se încurcau cu alţii şi în scurtă vreme îşi uitau de cei dintâi. Altele îşi câştigau bucata de pâine spălând rufele ofiţerilor.

Daşa le aduna în jurul ei şi le dădea sarcini: să se urce în munţi şi să ducă verzilor, ba haine, ba încălţăminte, ba fel de fel de hârtii trebuitoare, dela diferiţi oameni.

Daşa s'a împrietenit mai cu osebire cu trei femei. Cea mai tânără dintre ele era Fimca (fată de măritat; fratele ei Petro era la verzi), cu o înfăţişare gingaşă, ca de domnişoară. Cea mai în vârstă era Domaha — o femeie voinică, roşcovană, cu trei copii care urlau toată vremea. Lizaveta era o nevastă tânără, fără copii, cu sâni obraznici şi obrajii învăpăiaţi. Fimca era supusă şi duioasă: nu refuza nimic nici bărbaţilor care-i cereau ce se poate cere unei femei şi nici chiar femeilor, când era vorba de alimente. Domaha era cicălitoare şi ura parcă pe toţi oamenii pentru lipsurile ce avea ea de îndurat. Iar Lizaveta era mândră cu ceilalţi, tăcută şi rece. Iată pe cine a adunat Daşa

într'un mănunchi: cu ele își petrecea toate ceasurile de odihnă. Mai venea, în nopțile întunecoase, Efim, care o bătea cu patul revolverului pe genunchi:

— Să știți, tovarășe femei, singura lege adevărată: Taci, sugrumă-ți toată ținerea de minte înlăuntrul tău. Mușcă-ți limba cu dinții... Limba e carnea cea mai blestemată — e coada omului! Să zicem că pun, de pildă, mâna pe tine și te arestează: mușcă-ți limba și scuip-o. Băgați-vă bine în cap! Limba nu ridică munți, dar de dărâmat poate să-i dărâme!

Iată cine le-a fost primul dascăl și prieten.

Așa a dus-o Dașa ca la vreun an. Și în anul acesta, ea parcă s'a și născut din nou. Vechea ei viață casnică i se părea jignitor de neînsemnată și de înjositoare. Niciodată n'ar mai fi putut să se întoarcă la ea. Iar munca cu femeile și legătura cu verzii o înarmară și cu oarecare experiență și cu orizonturi noi, deschise cugetului.

Dar într'o bună dimineață, cum stătea Dașa după tejghea — ce dimineață senină, însorită! — o droaie de ofițeri înarmați năvăliră în brutărie, deschizându-și cu patul armei drum prin mulțime. Cuprinși de groază, oamenii o luară la fugă care încotro. Iar pe ea o puseră într'un camion, între ofițeri. Au dus-o iar la vilă, acolo unde mai fusese cândva împreună cu Niurca, și au aruncat-o în același beci. Și tot ca atunci, zăceau acolo o grămadă întreagă de oameni, tot atât de străini și de istoviți, pe jumătate înnebuniți de așteptarea morții.

Dașa își bătu mult capul cum să se poarte, ca să nu se lase pradă slăbiciunii. Prin orice putea trece, prin chinuri și poate chiar prin amenințarea morții, însă nu putea călca peste Niurca, pe ea nu și-o putea zmulge din inimă.

In întunericul beciului mucegăit, Dașa putu zări sprâncenele și mustățile ca niște șomoioage de câlți. Efim n'o recunoștea și Dașa înțelese: nu se poate să arate că-l cunoaște. Mai încolo, într'un grup de oameni, boncăluia Fimca, iar alături de ea ședea frățiorul ei Petro, cu obrajii lui de adolescent, pe care mijea puful tuleielor. O mângâia pe cap, pe spate, și-i

tot şoptea ceva. Faţa lui era ca a unui om care a băut otravă.

Şi aici cunoscu Daşa pentru prima oară grozăvia chinurilor omeneşti.

Il târîră afară mai întâi pe Efim, şi îndată după el, pe Daşa. Acelaşi tânăr colonel se uită la ea şi pe loc o recunoscu.

— Aha, iar ai venit în vizită la noi? Ei, de data asta n'ai să mai scapi de aici. Ia spune, cum i-ai hrănit pe verzi? Dece ne-ai minţit că nu ştii unde ţi-e bărbatul?

Daşa făcu iarăşi pe proasta:

— De un' să ştiu eu unde mi-e bărbatul? Voi mi l-aţi omorît, şi-acum îmi spuneţi că e la verzi...

— O s'o verificăm noi îndată! Duceţi-o la bucătărie şi daţi-i de mâncare pe săturate.

O târîră în alt beci, mai mic. Pe jos era o mâzgă murdară, şi duhnea a cadavru în putrefacţie. Un om gol, tot numai sânge, zăcea pe jos. Doi cazaci zdraveni, horcăind şi mugind, îl băteau cu vergele.

Cineva o arse cu fierul roşu pe spinare.

— Na-ţi, na-ţi, satură-te, scârnăvie! Ia, arată-i-l căţelei ăsteia pe năzdrăvan...

Daşa simţi că-i vine rău, şi numai cât nu se prăbuşi din picioare. Abia izbuti să-şi adune puterile şi să geamă:

— Dece mă chinuiţi?... Ce-am făcut?...

— Hai, frigeţi-l mai bine pe gâscanul ăsta.

Şi din nou începură găliganii să-l bată pe Efim, iar el zăcea nemişcat; îşi învârtea doar capul, şi tăcea. Şi în această tăcere a lui, Daşa simţi multă forţă şi mult chin. Abia acum înţelese ea ce înseamnă stăpânirea de sine: tăcerea ei era aşa dar o datorie. Iată, pe Efim l-au schilodit tot în torturi, dar chinurile pentru el nu înseamnă nimic, faţă de marea taină care apără cauza scumpă a revoluţiei; şi chinul acesta îl înalţă pe Efim, făcând din el un vajnic luptător.

— Hai odată, vorbeşte, păpuşa dracului, ce sfori ai tras tu împreună cu hoţul ăsta? Dacă spui, nu ne mai atingem de el, iar pe tine te eliberăm.

— Nu ştiu nimic... Nu-mi pasă decât de mine... De ce vă bateţi joc de mine... Dece vă bateţi joc de mine, fiarelor?

Şi din nou fierul roşu o arse nemilos, răspunzându-i până în inima străfulgerată de durere; şi Daşa ţipă ascuţit:

— Da' ce v'am făcut? La ce mă omorîţi?

— Vorbeşte... Altfel ai să-i urmezi soarta!... Alege!...

Şi deodată Daşei îi apăru limpede că aceşti oameni nu ştiu nimic despre ea, că n'au nicio probă precisă împotriva ei. Au arestat-o aşa, la întâmplare, pe baza unor simple bănuieli sau a vreunui denunţ. Nici Domaha şi nici Lizaveta nu-i aici. Şi Fimca? Cu Fimca e altceva: au luat-o din pricina fratelui. Pesemne că l-au prins în odaie la ea, căci venea adeseori noaptea la soră-sa.

— N'am ce spune... Ce să vă spun? Eu trăesc singură şi nu stau nimănui în cale...

— Ia mai trage-i vreo două lui nenea, aşa şi pe dincolo lui acolo... Dă-i!... Mai tare!... Hai, ca să înceapă a guiţa şi să-l buşească borşul pe nas...

Trupul lui Efim zăcea acum în nesimţire în noroiul de pe jos, tresărind în ultimele spasmuri. Şi cazacii tot se mai istoveau lovind carnea însângerată, iar de pe vergi săreau picături vâscoase.

Fratele Fimcăi, Petro, se rostogoli de-a-berbeleacul pe lângă Daşa. Cu o frică animalică în ochi, el sări în picioare şi o luă la fugă, plescăind cu tălpile desculţe prin noroiul însângerat. Doi cazaci se repeziră cu vergile după el. Petro scoase un urlet înfiorător şi se izbi cu toată puterea de zid.

Cu ochi înnebuniţi privea Daşa tortura tovarăşilor săi, şi, mută, nu-şi putea lua ochii dela ei. Se uita şi nu vedea nimic, în afară de sângele care fierbea şi clocotea, ca o mare bântuită de furtună.

Când îşi veni în fire, se afla în odaia luminoasă în care şedea şi fuma colonelul, cu ochii pe jumătate închişi din pricina fumului.

— Ei, ia spune, nevestico, ţi-a priit bucătăria noastră? Acum putem să stăm şi noi un pic de vorbă...

— Nu ştiu nimic... Nu mă mai torturaţi zadarnic..

— Nici pe flăcăul acela nu-l cunoşti? Nici pe fată?

— O ştiu pe Fimca, îl ştiu şi pe Petro... Ii ştiu de când erau copii mici...

Doi ofiţeri îi șoptiră ceva colonelului la ureche... El se încruntă la început, apoi strâmbă din nas.

— A noastră e, colonele!

Şi cu feţele schimonosite, se îndreptară spre Daşa. Ghemuită într'un colţ al camerei, Daşa începu să dea din mâini.

— Nu trebue... nu trebue! Mai bine mor... mai bine omorîţi-mă chiar acum, în clipa asta...

Colonelul ridică mâna şi zâmbi:

— Bine!... N'o să ţi se întâmple, dacă ne spui tot adevărul. Vino încoace şi povesteşte...

— Nu ştiu nimic... nimic!... Cum de nu vă e ruşine?...

Colonelul se lăsă pe speteaza scaunului şi îşi miji pleoapele cu răutate.

Cei doi ofiţeri o apucară de subţiori şi o târîră în altă încăpere.

...Până la miezul nopţii zăcu în subsol, pe jumătate moartă, cu pieptul şi cu picioarele desgolite. Aşa o lăsaseră, aşa a şi rămas. Fimca se târî gemând până la ea, se izbi de câteva ori cu fruntea de pieptul ei, apoi se târî înapoi. De două ori i se năzări că o vede pe Niurca: tropăia din picioruşe, ciripea, se bucura. Daşa se întindea s'o prindă şi striga cu groază şi desgust:

— Nu trebue! Nu. Nu trebue, Niurocica! Nu trebue! Dar de atunci şi până în ultimul ceas nu-şi mai aminti defel de Niurca, de parcă n'ar fi fost decât un chip destrămat, de vis.

După miezul nopţii — şi asta şi-o aminteşte tot ca prin vis — se trezi în uruitul camionului. Era aşezată pe podeaua camionului, şi, alături de ea, zăcând ori şezând, numai oameni muţi. Recunoscu pe Fimca, pe Petro şi pe Efim. Erau înconjuraţi de cazaci cu armele pregătite.

Un lucru i-a rămas bine întipărit în minte: sclipirile multicolore ale stelelor; stelele însele erau aproape de tot, doar cât să întinzi mâna.

Ştia că asta înseamnă moartea: uite, maşina o să se oprească, ei vor fi svârliţi jos, duşi pe ţărmul mării, pe plajă, şi piepturile le vor fi sfâşiate de gloanţe. O ştia, şi inima i se topea, cum se topeşte o bucată de ghiaţă. Nu era groază ce simţea. I se părea că nu e real ceeace trăia, că e doar un vis sărac în mişcări, în care nu crezi nici măcar visându-l, şi ştii în vis că toate aceste imagini se vor destrăma imediat. Şi din nou i se năzări Niurca: alerga spre ea cu mânuţele resfirate şi fără altă vorbă decât un strigăt scurt: „Vai“!...

Tovarăşii ei, întinşi pe fundul camionului, se legănau la hârtoape ca nişte leşuri. Erau Efim, Fimca şi Petro. Dar ei nu-i era milă de nimeni, căci în loc de inimă avea în piept o bucată de ghiaţă.

Când maşina se opri, o înghiontiră să se dea jos. Lângă ea se aşeză Fimca. Tremura toată, parcă scuturată de friguri, şi o tot apuca pe Daşa de rochie, strângându-se lângă ea ca un copil. Efim zăcea ca un cadavru la picioarele lor. Petro însă tropăia prosteşte pe loc, schilodit de bătaie; îşi tot bălăbănea capul (faţa îi era neagră de sânge), mugind şi scuipând.

Daşa îi şopti Fimcăi la ureche răstit, cu grabă, de parcă n'ar fi fost ea, ci altă Daşă:

— Taci, să nu spui nimic... să taci şi iar să taci... oarbă să fii, mută să fii... niciun cuvânt...

Apoi i se păru că o mulţime imensă se năpusteşte asupra ei şi o asvârle laoparte.

Patru cazaci împinseră cu armele pe Fimca şi pe Petro. Dar după ce făcură câţiva paşi, Fimca începu să strige şi să se zbată ca o pasăre prinsă în laţ. Se smunci înapoi, dând disperată din mâini.

— Daşa, scumpa mea Daşa!... Ce fac ei cu mine, Daşa?

Cazacii o înghiontiră şi o înjurară de mamă, dar Fimca dădu un ţipăt ascuţit şi se prăvăli pe nisip. Cazacii o traseră de mâini şi o ridicară iarăşi. Fimca

mai făcu doi-trei paşi în tăcere, apoi se opri din nou şi strigă îngrijorată.

— Vai ce-am făcut! Mi-am uitat şalul în motomobil...

Dar ei o apucară de subţiori şi o târîră în noapte.

Acolo, pe limba de nisip ce înainta în spre marea neagră ca o păşune ce se pierde în beznă, Daşa nu desluşi decât nişte umbre turburi. Şi aceste umbre jucau pe loc, ca şi cum s'ar fi îmbătat. Şi din nou se auzi strigătul ascuţit al Fimcăi :

— Nu mă legaţi, nu vreau să mă legaţi... Vreau să-mi văd cu ochii moartea în faţă, moartea mea atât de timpurie...

Şi până ce nu se auzi salva, nu conteni să strige :

— Vreau... Vreau să văd cu ochii mei!...

Iar după ce bubuiră împuşcăturile, Daşei i se păru că strigătele Fimcăi mai plutesc încă mult timp deasupra apelor mării.

O umbră elastică se apropie de Daşa.

— Pentru cea din urmă oară: arată-ne cine lucrează împreună cu verzii. Iţi dau cuvântul meu că te vei putea întoarce imediat acasă — sau, dacă nu... vezi? Acelaşi lucru ţi se va întâmpla şi ţie!

Şi, întocmai ca şi înainte, Daşa răspunse cu un aer prostit :

— Nu ştiu nimic... nimic... nimic...

— Bine... Luaţi-l pe gâscanul ăsta!

Cazacii îl târîră pe Efim şi de data asta Daşa nu mai auzi o salvă, ci o singură împuşcătură.

Şi din nou se apropie de ea ofiţerul acela mlădios.

— Iţi dau o jumătate de minut...

— Haide, împuşcaţi-mă, împuşcaţi-mă... nu mă mai chinuiţi atâta...

Simţea că dacă va mai trece o clipă, va începe şi ea să se zbată, ca şi Fimca.

Deodată se simţi ridicată în aer şi aruncată undeva, în sus. Se lovi dureros cu capul de un fier.

Din nou porni să urue maşina şi din nou, deasupra ei, foarte aproape — doar cât să întinzi mâna — stelele, picurau stropi de aur, iar deasupra munţilor o zare de văpaie înroşea cerul.

Pe urmă o duseră în aceeaşi cameră în care o interogaseră mai devreme şi acelaşi colonel, fără a o privi, rosti alene, sacadat:

— Pentru tine a garantat inginerul Kleist. Să nu crezi că te-am crezut pe tine: pe inginerul Kleist l-am crezut. Poţi pleca. Dar ţine minte: dacă te mai prind vreodată, să ştii că nu te mai întorci acasă. Şi mai ţine minte şi asta: aici nu ţi s'a întâmplat nimic. Ochii tăi n'au văzut nimic. Iar dacă nu-ţi ţii gura şi-ţi dai drumul limbii să pălăvrăgească cine ştie ce, ceeace nu se cade, ai să păţeşti ce-au pătit şi câinii ăia. Ei şi acum, cară-te de aici! Marş!

Daşa nu crâcni nimic faţă de nimeni, ci învăţă să rostească doar vorbe potrivite şi cu rost. Acasă nu stătea decât nopţile. Camera deveni murdară şi o umplură prin toate colţurile pânzele de păianjen şi praful. Florile dela ferestre se veştejiră şi se uscară. Faţa Daşei păli, privirile îi deveniră reci şi opace. Toată ziua şi-o pierdea la Motea, la buna ei prietenă, gospodina asta prietenoasă şi bună. Se împrieteni cu Savciuc, se împrieteni cu Gromada şi petrecea ore întregi vorbind cu Loşac cel cocoşat. Se pregăteau, nesimţiţi de nimeni, să întâmpine Armata Roşie. Şi pe Loşac, şi pe Gromada, şi pe Savciuc îi strânsese ea în grupul ei secret. Altădată, ei dormeau în timpul nopţii, iar ziua căscau gura la munţi. Acum însă, noaptea se luptau cu insomnia, iar ziua se prefăceau orbi.

Cu câte-o întrebare mută în ochi veneau rând pe rând soldaţii... Privindu-i dela distanţă, ai fi zis că vin să-şi mai facă niţel de cap, că-s dornici să se mai joace cu câte-o văduvioară tânără... Veneau odată, de două ori, apoi dispăreau, iar în locul lor veneau alţii, noi... Dar unde li se mistuia făptura, — ochii limpezi ai Daşei nu puteau spune lumii nimic.

In port stăteau vapoare englezeşti şi îmbarcau o mulţime de bogătaşi şi de nobili refugiaţi din Nord.

Undeva, departe, dincolo de munţi, se cutremura uneori pământul de vreun tunet surd, subpământean, şi noaptea, din pricina acestui vuiet nestăvilit, stelele picau din cer.

...Şi într'o dimineaţă caldă de primăvară, când nu puteai deosebi marea de cer, iar văzduhul cu pomii toţi în floare ducea mireasma lor pe deasupra duhoarei gunoaielor şi printre cadavrele de cai şi de oameni, semnul groazei nestăvilite a morţii — Daşa, cu o basma roşie pe cap, plecă în oraş să caute comuniştii. Mergea de una singură, la ceasul când micii burghezi şi chiar muncitorii buimăciţi dece se petrecuse, nu îndrăzneau să iasă din cocioabe. Mergea, şi ochii şi basmaua îi străluceau de fericire şi mândrie.

Ici-colo întâlnea ostaşi roşii călări, cu benzi roşii pe haină, şi de departe benzile acestea păreau nişte maci înfloriţi pe piepturile lor.

Daşa se uita la ostaşi şi râdea, iar aceştia îi făceau semne de salut cu mâinile; râdeau şi ei şi strigau:

— Uraa! Basmaua roşie!... Uraa, femeia roşie!...

...Răscolit în suflet, Gleb zăcea, nemişcat, cu capul pe genunchii Daşei şi multă vreme nu putu spune o vorbă. Iată, asta e Daşa lui... Stă alături de el, ca o soţie dragă: are acelaşi glas şi acelaşi chip şi tot aşa îi bate inima, ca în trecut. Dar nu e tot Daşa aceea care a fost acum trei ani! Daşa aceea s'a dus de lângă el pentru vecie.

Şi un val de neţărmurită dragoste îl cutremură până la durere. Gleb o cuprinse cu mâinile-i tremurătoare şi, sufocându-se, luptându-se cu lacrimile, gemu de furie neputincioasă şi de duioşie pentru ea.

— Daşa, porumbiţa mea!... Dacă aş fi fost eu aici pe-atunci! Dacă aş fi ştiut măcar! Imi plesneşte inima, Daşa... Dece mi-ai spus tu mie toate astea? Ce să mă fac acum cu mine! Acuma, eu parcă aş fi un rănit, Daşa... Cum am să le pot eu îndura, toate astea? Eu şi cu tine... şi ofiţerii... Daşa! Intre noi a poposit moartea... Dar tu eşti vie!... Tu te-ai ajutat singură, şi îţi ai drumul tău de viaţă, lupţi... Şi asta în vreme ce eu... simt că înnebunesc... Ajută-mă să înţeleg, Daşa...

— Gleb, ce bun eşti tu!... Cât de drag îmi eşti!

Şi până noaptea târziu au stat ei aşa cum nu mai stătuseră din primele zile ale căsniciei lor.

XI. ÎNGRĂDIREA

1

MÂINI DE GOSPODINĂ

Până a nu se face ziuă, Gleb o porni prin oraş; conducea munca detaşamentului. Pe străzi se vedeau siluetele mute, dar priveghind ale muncitorilor cu armele pe umăr. Pe caldarâm treceau tropăind patrulele în rânduri ordonate. Cerul cu puzderia lui de stele tremura, cum tremură primăvara primele picături de ploaie.

Juc era şi el de caraulă. De data asta nu mai era un spectator inactiv, un acuzator zgomotos, ci un ostaş disciplinat. Când Gleb se apropie de el, Juc îşi ţinea arma cu o mână hotărâtă. Prin uşile deschise ale unei vile, năvăleau din fundul ei, în stradă, strigătele isterice ale unei femei.

— Cine-i repartizat să lucreze aici, Juc?

— Nevastă-ta, cu Savciuc, tovarăşul Ivaghin şi doi cechişti. Intră şi admiră cum răstoarnă cu susu'n jos burghezia... Adevărată muncă de udarnici!...

— Ia spune, tu cum o mai duci cu munca la sovnarhoz?

— Ho-ho, prietene! Fă-i o vizită lui Cibis... Eu şi astăzi i-aş pune la zid pe toţi... Ce mai pehlivani, ce

mai pui de lele îmi sunt toţi! Dar oricum, să nu-mi zici mie Juc, dacă n'o să-l demasc pe Şramm...

In coridorul cu geamlâc, în penumbra dinainte de ivirea zorilor, stătea un ostaş roşu cu arma la umăr; prin uşa deschisă se vedea o femeie cu părul vâlvoi, zbuciumându-se pe un divan şi plângând în hohote.

Gleb intră cu pas sigur, după obiceiul milităresc, şi cercetă atent cu privirea pereţii, lucrurile, oamenii: nu cumva să fi făcut cineva vreo grosolănie, sau să fi fost jigniţi stăpânii, ori nu cumva să fi scăpat băieţii din vedere să ia ceva de preţ, ori ceva mai important din această casă bogată şi suspectă.

— Ei, cum merge, tovarăşi? N'aţi făcut, sper, niciun fel de excese? Lucraţi în aşa fel ca stăpânii să nu poată ridica nicio pretenţie în ceeace priveşte purtarea voastră!

Femeia îmbrăcată cu halat se uita îngrozită la oamenii cu armele şi la cei care-i goleau servantele, scrinurile şi şifonierele. O fetiţă cu picioarele peste măsură de lungi se lipea de genunchii ei şi căsca ochii mari la oamenii străini, zgomotoşi, care picaseră atât de neaşteptat, ca fulgerul, din noapte!

Omul în bretele şi cu papuci, care purta pince-nez de aur pe nas şi barbă lungă, stătea descumpănit, dar totuşi demn, la masa lui uriaşă de scris şi, cu un zâmbet convulsiv pe buze, strângea din umeri.

Daşa, cu mână pricepută, de gospodină, alegea tot ce găsea mai simplu şi mai trebuincios din lenjerie, hainele si lucrurile de menaj ale casei, şi le făcea teanc pe cearceafurile întinse pe jos şi în coşurile mari de nuiele.

— Asta, pentru cămine... pentru grădiniţele de copii... pentru maternităţi... Ia te uită, Gleb, câtă pânză!... Poţi îmbrăca o sută de copii...

Savciuc golea dulapurile şi scrinurile, bombănind.

— Mamă, ce de mai bogăţii şi-au grămădit aici diavolii ăştia! Porcarii noştri, săracii, ciocăneau la brichete ori îşi luau pielea de pe cocoaşe făcând negoţ cu sacii, iar ăştia din palate se îngrăşau ca nişte curcani îndopaţi. Ho-ho, „muzica“ asta parcă n'ar fi balalaică;

ci şlep din port. (Nu se ştie ce-i veni să mute pianul din loc) : ce dihanie poate ţine aşa balalaică în labe?

Serghei stătea cu arma în mână şi nu ştia ce să facă. Cândva, pe când era adolescent, venea şi el în această casă. Cirschi era un avocat cunoscut. In alte vremuri fusese prieten cu tatăl său. Era socialist. Membru al Dumei de Stat în toate sesiunile.

Serghei nu se uita la el ; îi era teamă să nu se apropie deodată de el, Cirschi, să nu-i întindă mâna şi să nu i se adreseze ca unui prieten. Serghei se făcea că nu-l cunoaşte şi, strângându-şi dinţii până la durere, se străduia să fie tare, aşa cum erau tovarăşii lui, dar simţea că picioarele îi tremură de presimţirea scandalului de neocolit.

Şi lucrul pe care îl socotea îngrozitor şi ireparabil se petrecu simplu şi aproape nebăgat în seamă. Cirschi îl privi drept în faţă, strâmbându-şi gura într'un zâmbet scârbit :

— Serghei Ivanâci, în limbajul nostru al amândorora, asta se chema cândva tâlhărie. Probabil că de aici ai de gând să mergi la tatăl dumitale, la Ivan Arsenevici, şi să procedaţi la aceeaşi operaţie şi acolo. Numai că de acolo, pe cât îmi închipui, aveţi să luaţi mai puţine lucruri decât de-aici. Nouă ne zmulgeţi tot, până la ultimele izmene. Poate că şi mie aţi vrea să-mi arătaţi ceva mai multă indulgenţă, în amintirea vechii noastre prietenii !?

Iar femeia îşi întindea spre el mâinile, şi pe obrajii ei ofiliţi scânteiau şiroaie de lacrimi.

— Serghei Ivanâci, porumbelule! Ne-ai fost cândva prieten... Ce te-ai apucat să faci ? Eşti într'adevăr dumneata, Serghei Ivanâci ?

Străduindu-se să rămână aspru şi să nu se tulbure, Serghei strânse arma cu atâta putere, încât articulaţiile îi trosniră, şi spuse răspicat — propriul lui glas îi răsuna în creier ca un clopot — privind pe deasupra capului lui Cirschi : — Da, şi tatăl meu va avea aceiaşi soartă ca şi dumneavoastră. Intocmai ca şi dumneavoastră, va fi şi el scos din casă şi nu se va mai întoarce niciodată în ea.

Şi în clipa când izbuti să rostească aceste cuvinte, îşi simţi inima uşoară, iar omul dindărătul biroului i se păru ridicol în gravitatea şi înfumurarea sa, cu rădăcinile în trecut.

— Aşa... aşa...! Ai învăţat să fii destul de feroce... Te felicit!...

Daşa, găsind o păpuşă mare şi dolofană, cu ochi de buhnă şi cu păr roşcat ca o blană, pe cap, zâmbi şi făcu un pas spre fetiţă.

— Vai, ce păpuşă minunată! Ia uite-o cum vine fuga spre tine, micuţo! I s'a făcut dor... Ce frumoase sunteţi amândouă!...

Puse păpuşa pe picioare şi o duse de braţe, de parcă ar fi fost vie. Fetiţa se bucură şi-şi luă păpuşa în braţe.

Femeia strigă furioasă:

— Nina!... Nu-ţi dau voie!... Tu nu vezi că lor nu le e ruşine să-ţi ia până şi cea din urmă cămăşuţă... Aruncă-le înapoi porcăria asta!...

Insă fetiţa, strângând cu putere păpuşa la piept, se aruncă pe divan, acoperind-o cu trupuşorul ei.

— E a mea păpuşa... a mea... N'o dau!

Daşa îşi încruntă sprâncenele.

— Cum de nu vă e ruşine, madam'!

Savciuc tot pufnea şi bombănea. Aducea din dormitor aşternuturi, grămezi de haine, şi le arunca jos. Işi ştergea mereu năduşeala şi se uita încruntat la oameni şi la lucruri.

— Ia uitaţi-vă câte au strâns, diavolii! Munca asta de-aici e mai grea decât cea dela secţia de dogărie... Fir'ar ea blestemată!... ţi-e mai la îndemână parcă să munceşti la planul înclinat...

Daşa se apropie de Gleb şi raportă cu seriozitate:

— Tot inventarul luat se trece pe listă, Gleb... S'au luat tot lucruri de care avem nevoie... Din rufe şi din haine le-am lăsat câte două schimburi... Am hotărît să le ridic tablourile, ceasornicele, vasele, jucăriile, cărţile (ce de cărţi sunt: câte ţigle pe acoperiş!). Narobrazul va face inventarul cărţilor mâine dimineaţă.

— Bine. Tot restul, în afară de rufărie, rămâne aici, pe loc. Vei pune o gardă compusă din doi oameni. Terminaţi!

— Am şi terminat! Aşteptăm căruţele.

Şi Daşa se îndepărtă cu figura preocupată şi severă.

Gleb îl chemă pe Serghei mai laoparte.

— Unde locueşte bătrânul tău? Am de gând să-i fac o vizită.

Serghei nu putea pricepe bine: glumeşte oare Gleb, sau îşi bate joc de el? Stingherit, îşi potrivi pe umăr cureaua armei.

— Pot să merg eu cu tine, tovarăşe Ciumalov. Nu e departe de aici.

— Nu, tu nu se cade să mergi, tovarăşe Ivaghin. I-ar veni prea greu bătrânului...

Serghei strânse cu putere mâna lui Gleb şi-şi întoarse ochii.

In lumina palidă a zorilor, cum stelele încă mai luceau, casele păreau albastre. Din spre munţi se prăvăleau ca nişte troiene avalanşe uriaşe de ceaţă, iar deasupra golfului plutea o boare liliachie. Păsărelele se porniseră pe ciripitul lor obişnuit de dimineaţă.

Iar pe fundul umbrit, ca de oţel, al munţilor, când foarte aproape, când departe de tot, se tot stingeau şi iar se aprindeau făclii misterioase.

Pe strada ce urca în pantă păşeau, în rânduri dese, cu ariciul baionetelor la arme, bătând măsurat pasul, ostaşii roşii.

Mergeau pesemne în coloane lungi: foşnetul nestăvilit al paşilor lor se rostogolea învăluitor, pretutindeni, deasupra oraşului, printre case, iar pe pietrele caldarâmului duruiau cu clinchet căruţele. Armata Roşie, viaţa de campanie, munca pe front... E aşa de puţină vreme de atunci! Şiragurile dragi! Casca lui Gleb încă nu s'a răcit de pe urma focului şi a campaniilor. Zăngănesc ritmic baionetele, împletindu-şi zăngănitul în cadenţa pasului de marş. Dece e el comisarul militar, aici, când locul lui, rămas neocupat, îl aşteaptă în aceste rânduri?

Cu paşi mari, sufocat de emoţie, Gleb grăbi spre rândurile cu ariciul baionetelor la arme, ca să le simtă şuvoiul elastic, cadenţat, şi să le dea salutul lui de ostaş roşu. Rândurile însă se frânseră brusc şi dispărură după un colţ de stradă. Numai doi ostaşi roşii, unul după altul, legănându-şi armele, alergau să-şi ajungă din urmă tovarăşii.

2

OMUL TRIMIS LA PĂSCUT

Când Gleb intră pe portiţa rămasă deschisă a grădinii, văzu ce nu-i mai fusese dat să vadă în alte case. Mehova stătea zâmbind lângă un morman de haine şi de fel de fel de boarfe, iar Gromada şi Loşac cărau, unul după altul, braţe pline de lucruri şi cărţi. Stând lângă ferestrele deschise, un bătrânel vesel spunea cu vioiciune :

— Tot, tot !... Vă rog foarte mult, prieteni ! Toate fleacurile astea sunt adunate de om pentru a-i reduce viaţa la un singur punct. Această acumulare de o viaţă nu poate avea însă curs decât până în clipa când vine moartea, adică acea stare în care toate cele trei dimensiuni sunt desfiinţate. Acesta este şi idealul, care se exprimă printr'o cifră absolută — zero. Nu-i aşa, prieteni, că asta e ciudat, uimitor şi ridicol ?

Mehova se uită de departe la Gleb cu nişte ochi ciudat de mari.

— Ia uită-te, Gleb, la acest om surprinzător ! E tatăl lui Serghei al nostru. E un om dela care poţi afla mult mai mult decât dela oamenii obişnuiţi. Să-l fi văzut cu ce entuziasm ne-a întâmpinat şi cu câtă voie bună îşi devastează căminul !

Vorbind, Mehova se înfiora de aerul răcoros al dimineţii şi ochii ei îl mângâiau, provocatori, pe Gleb.

Pe lângă Gleb trecu în pas milităresc un om fără o mână, cu un nas acvilin şi buza de sus neobişnuit de scurtă. Il cercetă din mers pe Gleb cu privirea, păşind întins spre portiţă.

— Cetăţene, te rog întoarce-te!

Ciungul făcu repede „stânga'mprejur".

— Dumneata cine eşti?

Ciungul stătea în faţa lui Gleb într'o supunere încordată.

— Sunt Dmitrii Ivaghin, fost colonel, iar actualmente cetăţean al Republicii sovietice. Sunt fiul cel mai mare al acestui bătrân şi singurul frate al lui Serghei Ivaghin, membru al Partidului Comunist Rus. E nevoie să arăt actele?

— Păstrează-ţi actele! Camera dumitale va fi imediat percheziţionată. Te rog să rămâi aici, pe loc.

— Am şi eu un colţ al meu în locuinţa tatei. Aţi curăţat tot, până la ultimul fir. Doar buzunarele mi-au mai rămas necotrobăite. Doriţi să le percheziţionaţi?

Şi în ochii reci îi juca, abia perceptibilă, ironia.

— Poţi pleca.

Gleb se uită după el cu îngrijorare până la portiţă şi chiar fu gata de vreo două ori să-l întoarcă înapoi, dar, fără să ştie dece, nu se hotărî.

Prin odaie umbla de colo-colo, cu paşi mărunţi, bătrânelul cu barba în unghi drept cu bărbia, agitându-se şi arzând tot de încântare.

— Adevărata libertate, prieteni, constă în deplina negare a construcţiilor geometrice şi a încarnărilor lor materiale. Comuniştii sunt puternici şi înţelepţi, tocmai prin aceea că au răsturnat toată geometria lui Euclid. Eu îi aprob şi-i iubesc pentru vesela lor revoluţie împotriva caracterului neclintit al tuturor formelor transformate în fetişe. Prietenii mei dragi, nu lăsaţi nimic: ar fi o inconsecvenţă din partea dumneavoastră, iar pentru mine ar fi înfiorător. E tot atât de îngrozitor să fii legat măcar şi cu un fir putred de aţă, de pereţii unui cub, ai unui paralelipiped sau ai unei prisme triunghiulare, pe cât de înfiorător e să fii înmormântat sub munţi de boarfe.

Loşac rotea nişte ochi (cum numai cocoşaţii pot roti de înfiorător) şi nu obosea defel muncind. Arunca din când în când câte o privire la bătrânel şi se afunda posomorît în gânduri. Pe urmă se apropie de el şi-i spuse cu blândeţe:

— Pune chestiunea pe muche, măi tată!... O să te trimitem la păscut, la islaz... în libertate... — Apoi surâse posomorît şi-l împinse neîndemânatic cu degetul în piept.

Bătrânul râdea şi în încântarea lui făcea gesturi largi din mâini:

— Ei vezi, ei vezi!... Ferocitatea voastră nu este decât omenie inconştientă, prieteni. — Să trimeţi omul la islaz, la păşune... Ce poate fi mai perfect decât această stare! Pământul, cerul, infinitul!... Ei vezi, ei vezi! Dar dece n'a venit cu dumneavoastră şi fiul meu, Serghei? Aş fi ţinut foarte mult să-l văd pe el în rolul lictorului meu solemn...

Gromada scotocea mereu prin dulapuri, scrinuri şi unghere, scoţând la haine, cărţi şi covoare, şi tot dând plictisit din cap: se săturase de flecăreala bătrânului!

— Măi, tătucule, nu mai discuta atâta, şi aşa mai departe... Propun să fii folosit pe frontul muncii şi întrucât la voi avem foarte mult material de luat, iar de manevrat suntem siliţi să-l manevrăm doar Loşac şi cu mine...

Ce să-i faci, — aşa-i el făcut, Gromada ăsta! Micmic, dar are nume mare şi vorbele ce-i ies din gură tot mari sunt şi ele.

Gleb se apropie de bătrân şi-i întinse mâna.

— Ia spune, Ivan Arsenici, straşnic te-au curăţat, nu-i aşa? Şi fiul dumitale, Serghei, comandă acum munci tot pe aceeaşi linie.

— Bine!... Foarte bine!... Păcat că n'a venit Serghei, păcat... Tare aş mai fi vrut să văd cum arată, tare aş fi vrut...

— Nu fi îngrijorat, Ivan Arsenici, dumitale n'o să-ţi luăm nimic! Dumneata eşti doar muncitorul nostru pe tărâm cultural...

Bătrânul se uită cu spaimă la Gleb. Incepu să-şi frământe nervos barba între degete.

— Nu, nu! Totul, luaţi-mi totul!... Asta e foarte bine, e minunat!...

Gromada clătină încet din cap şi se uită cu scârbită părere de rău la acest înţelept agitat şi entuziast.

— Poţi să-ţi pierzi şi minţile, tovarăşe Ciumalov, dintr'o asemenea ideologie... Discută tătucul ăsta de pomană... şi aşa mai departe...

Gleb se uită la bătrân cu mirare şi curiozitate.

— Bine, Ivan Arsenici. Vei putea trăi cum ţi-e voia. N'am ştiut că tatăl lui Serghei e un bătrânel atât de interesant... Băieţi, lăsaţi totul aici şi plecaţi...

Strânse din nou mâna lui Ivan Arsenici şi se îndreptă cu paşi repezi spre ieşire.

3

LA ISLAZ

De cealaltă parte a golfului, dincolo de uzină, munţii erau cafenii, ştirbiţi de golurile negre ale trecătorilor. Cerul era albastru şi adânc în zenit, iar deasupra culmilor părea ca de foc, şi crestele îl dinţau, conturându-l limpede, strălucitor. Doar pe deasupra şeilor de pe creste se învălătuceau în cascade, rostogolindu-se, avalanşele ca de zăpadă ale negurei.

Iar jos, deasupra golfului, uzina părea un castel de basm. Coşurile, subţiri şi svelte, săgetau cerul, înălţându-se parcă în întâmpinarea troienelor târîtoare. La picioarele munţilor, marea, albastră ca şi cerul, rostogolea umbre şi lumini.

Pe strada principală, pe tot largul caldarâmului bolovănos, pe o lungime de câteva sute de metri, furnica, densă, mulţimea omenească. Se auzeau ţipete şi plânsete isterice de femei. Bărbaţii, adunaţi într'o grămadă pestriţă, tăceau mohorîţi sau zâmbeau palid, buimăciţi. Femeile, cu cutii şi cu boccele, cu copii în braţe şi cu copii de mână, şedeau pe baloturi ori stăteau în picioare, când nu zăceau la pământ, cu priviri de osândit. Ici-colo, cele cu nervii slabi se zbăteau în convulsiuni, iar în jurul lor se înghesuiau grupuri de oameni.

Cirschi stătea în primele rânduri, îmbrăcat numai într'o flanelă de corp şi cu bretele, fără pălărie, dar

de astădată cu pantofi, şi se uita cu ochi rătăciţi la casele din faţă, de parcă nu le-ar mai fi văzut până acum. Nevastă-sa, numai pe jumătate îmbrăcată, cu părul răvăşit, şedea pe o boccea şi se uita fix într'un punct. Iar fetiţa ţopăia între tată şi mamă, îngânând nu ştiu ce în ritmul paşilor de dans, şi-şi strângea, la piept, cu amândouă braţele, păpuşa cea mare.

Convoaiele de căruţe — maldăre înfoiate de boccele — dispăreau rând pe rând după cotitură. Le vedeai apoi cum apăreau iar, unduind, în vale, ca o caravană.

Pe una din căruţe, un comsomolist cu cămaşa desfăcută la piept şi capul tuns chilug, îi trăgea o polcă la ghitară. Iar undeva, mult înainte, gemea departe o armonică.

Oamenii de partid stăteau de-a-lungul trotuarului, cu arma la picior, la o distanţă de un stânjen unul de altul. Trudiţi, posomorîţi din pricina nopţii nedormite şi a muncii obositoare, se uitau la mulţime fără s'o vadă. In ulicioare, foiau şi făceau larmă alte grupuri — precupeţele mahalalei, care dăduseră buzna să caşte ochii la această privelişte neobişnuită.

Precupeţele nu sunt atrase de veselia altuia; inima precupeţelor e simţitoare, — ele nu mai pot de dorul înmormântărilor şi lacrimilor, iar la câte-o nuntă le atrage nu jocul, ci tristeţea şi lacrimile miresei. Ce să-i faci, aşa-i viaţa negustoreselor mărunte — lacrimile altuia le sunt mai pe înţeles şi mai vrednice de dorit decât râsul vesel.

Cum şi aici le mirosea a belşug de lacrimi, ele şi alergaseră din mahalale, de prin cocioabe şi din locuinţele lor în case naţionalizate, pentru a putea trăi mult dorita suferinţă pe care le-o ofereau gemetele şi bocetele familiilor respectabile şi bine cunoscute. Ochii lor încercănaţi căutau cu lăcomie la femeile care plângeau în hohote şi lacrimi îmbelşugate le scăldau şi lor obrajii.

Undeva, foarte departe, o voce tărăgănată rosti o comandă. Tot şirul de oameni înarmaţi duse arma la umăr. Mulţimea începu să se frământe, speriată.

Undeva, în faţă, duruiră şirurile de căruţe şi mulţimea prinse a se revărsa în valuri pe stradă.

Serghei mergea în urma Daşei, iar în spatele lui, Juc. De cealaltă parte a străzii păşeau (îi zăreai când şi când prin mulţime) micul Gromada, Loşac şi Mehova.

O durere turbure îi strângea lui Serghei inima. Ceeace se întâmplase acuma, era un lucru urît şi absurd. Partidul nu putea accepta aşa ceva. Pentru ce această mulţime? Pentru ce aceste ţipete nesuferite? Pentru ce copiii aceştia care se zbat în braţele mamelor lor? Nu, partidul nu poate consimţi la aşa ceva, iar pentru el, Serghei, e o încercare prea grea.

Uite o fetiţă cu o păpuşă : s'a agăţat de mâna mamei sale şi în acelaşi timp ţine de o mână păpuşa.

Cirschi, cu fruntea sus, păşeşte calm, cu o gravitate de sacrificiu. O băbuţă smochinită, tare bătrână, cu bonetă şi pelerină, se sprijină greu într'un baston, păşind ca într'un convoi de procesiune. O susţine de braţ o fată îmbrăcată de sus până jos în alb. Nu plâng şi chipurile lor seamănă cu chipuri de călugăriţe.

La câţiva paşi înaintea lor, îşi zări tatăl. Mergea singur, se uita la mulţime şi zâmbea. Avea un mers ciudat : când păşea mărunt şi repede, luând-o înaintea altora, când se oprea pe loc, când abia de-şi târa picioarele, adânc îngândurat. Observându-l pe Serghei, ridică mâna bucuros şi se îndreptă spre el.

— Tu mă escortezi, Serioja, şi eu sunt înţeleptul dus în exil. Nu-i aşa că e ciudat? Nu se cuvine să vorbeşti cu mine atâta timp cât sunt escortat de tine. Am vrut numai să-ţi spun că arma asta a ta, care apără fortăreaţa dictaturii voastre revoluţionare, este absurdă şi ridiculă : parcă ar fi un fluier de păstor, pe umărul unui atât de feroce bolşevic ca tine. Mă poţi invidia ; lumea-i întreagă a mea acum, cu nemărginirea ei, aşa cum nu i-a apărut niciodată lui Spinoza, deşi lui Marc Aureliu i se năzărea uneori noaptea.

De când Serghei îl văzuse ultima oară, bătrânul arăta şi mai neîngrijit. Moartea mamei fusese pentru el o ultimă lovitură. Zdrenţuit cum era, amintea un cerşetor. Era murdar şi nepieptănat, iar picioarele însângerate îi supurau.

Inima lui Serghei se strânse de milă şi durere.

— Tu n'ai încotro să apuci, tată. Vino şi instalează-te în odaia mea, te rog: avem să locuim împreună! nu trebue să te laşi aşa, tată. Unde-ai să te duci? Ai să mori, înţelegi tu asta?... ai să mori!

Bătrânul ridică din sprâncene, mirat la culme, şi se porni pe râs, senin, copilăreşte.

— O, nu, Serioja! Ştiu eu prea bine care-i preţul libertăţii mele! Eu sunt om, şi pentru un om nu se poate găsi niciun loc, deoarece nicio vizuină nu poate închide în ea mintea omenească. Fiecare eveniment e un bun dascăl; ştii ce povară e libertatea pentru sclavi şi ce blestem sunt pentru găină aripile!

Pe nesimţite se apropie de Serghei Verocica. De bună seamă că mergea pe trotuar, printre şirurile de curioşi. Cu obişnuita ei mirare în ochi, tremurând din tot trupul, ea murmură cuvinte neînţelese în urechea lui Serghei şi el nu putu desluşi decât un singur lucru: rugămintea şi lacrimile din glasul fetei.

Tatăl său râse, dând din mâini cu ochii sclipitori de bucurie.

— A-a... Verocica!... Izvor nesecat de iubire! Al câtelea simţ ţi-a dat de ştire de calvarul meu, fetiţa mea? Hai vino, vino!...

— Ivan Arsenici!... Ivan Arsenici!... Sunt aşa de bucuroasă... Serghei Ivanâci!... Sunt aşa de bucuroasă!...

Şi zbură spre bătrân. Luându-l de braţ, porni alături de el, ca o fiică, cu strălucirea lacrimilor pe chip.

— Tată!...

Serghei vru să-i mai spună măcar o vorbă tatălui său (ce anume, nu mai ştia) şi îi întinse mâna. Insă mâna nu întâlni sprijin şi căzu în gol; tatăl său şi Verocica se îndepărtau din ce în ce, cufundându-se tot mai adânc în mulţime.

Bătrânul se mai întoarse odată şi se uită la Serghei ca un străin, cu fruntea brăzdată de o cută verticală.

— Serioja, uite cum se repetă istoria: eu sunt un orb oarecare, pe nume Oedip, şi uite, ea e Antigona mea...

Şi râse, înstrăinat, depărtat, plecat în altă lume, o lume de neînţeles pentru Serghei.

Potrivindu-şi cureaua armei pe umăr, Serghei îşi încleştă dureros dinţii. Inlăuntru, ultima coardă i se rupse într'un spasm.

Pe un maidan, nu departe de cheiul năpădit de buruieni, mulţimea se aşeză din nou pe boccele şi pe iarbă. Convoaiele de căruţe nu se mai vedeau — fuseseră duse la depozitele ispolcomului.

Şi pe chei lumea tot aşa se înghesuia; precupeţele din mahala veniseră şi aici pe urmele lor.

Acum nu se mai auzeau însă nici strigăte isterice, nici hohote de plâns, şi nici zarvă. Oare nu e tot una ce are să li se întâmple mâine? Copiii strigau, zburdau, se prindeau nestăviliţi de nimeni în fel de fel de jocuri; e atât de frumos să alergi pe iarbă verde, când soarele abia se iveşte de după munţii învăluiţi în pâcla dimineţii, iar marea, cât vezi cu ochii, îşi tiveşte albastrul cu aur. Numai că le e foame... Foame!

Cheiurile sunt la doi paşi, doar că le lipsesc vapoarele. Cheiurile-s tot năpădite de iarbă şi-acum. Chinuitoarea aşteptare a mulţimii istovite e aşa de asemănătoare cu speranţa: iată, acuşi vor începe să fumege vapoare pe oglinda apei abia încreţită de valuri mărunte, acuşi vor porni macaralele să zornăe şi oamenii să se agite, să alerge pe chei, îmbătaţi de mireasma depărtărilor.

Gleb se uita mohorît în spre mare şi în spre partea de unde trebuia să apară Luhava cu detaşamentul său, odată cu căruţele pline de boarfele familiilor de muncitori.

...Noaptea, munţii ardeau în ghirlănzi de foc şi luminile fâlfâiau ca nişte aripi de păsări aprinse. Un regiment de ostaşi roşii gata de luptă păşea cadenţat, în marş forţat, pe străzi. Ostaşii înaintau spre munţii învăluiţi în noapte, spre sinistrele chemări ale faclelor duşmane...

Pe când de gloata asta de-aici n'are nimeni nevoie. O noapte de nesomn şi mormanul ăsta stupid de gu-

noaie... Făcea oare să-şi cheltuiască ei energia, ca să mai îngrozească încă odată hoarda asta şi s'o arunce ca pe un gunoi în curtea de din dos? La ce toate aceste strigăte inutile şi copilăreşti şi toată panica nebunească a cadavrelor ăstora vii? Mulţimea asta doar atâta face: duhneşte a sudoare casnică, iar groaza ei ovină, de turmă, este respingătoare până la desgust. Cuibarele astea trebuiau scormonite în alt chip, nu ştiu cum. Copiii ăştia vor păstra în ei în viitor, groaza, fiindcă frica de copil nu se uită niciodată.

Regimentul de ostaşi roşii, dispărând în formaţie de luptă, luase cu el şi tulburarea lui Gleb. Iar noaptea asta, plină de învălmăşala izmenelor şi a fustelor, duhnind a rufărie asudată, îi stârnea în suflet obidă şi furie.

Nu, nu asta-i treaba importantă. Alta-i treaba lor. Orice-ar fi să se'ntâmple, trebue să învieze uzina. Important este ca vapoarele să dea viaţă cheiurilor, cabotajelor, şi miile de muncitori să muncească în secţii, în port, la planurile înclinate. Colo, în munţi şi dincolo de munţi, sunt tunuri, iar în tranşee — ostaşii roşii zăngănesc închizătoarele armelor. Iar lanurile sunt pustii, bandele de tâlhari s'au cuibărit pretutindeni; pretutindeni domneşte foamea, şi oamenii rătăcesc goi şi sălbăticiţi prin cernoziomurile fără rod.

De Serghei se apropie Mehova, cu arma pe umăr. Petrecuse şi ea noaptea fără să dea ochii în gene, şi totuşi privirile Poliei sclipeau de prospeţimea dimineţii.

— De când n'am mai trăit aşa clipe emoţionante, Serghei!... Parcă am fi în război sau în zilele Revoluţiei din Octombrie... Minunat, cu adevărat minunat!... Ei, dar tu...? Dece eşti aşa de mohorât?

Şi vorbele ei, răsunătoare de bucurie, parcă s'ar fi auzit de undeva, departe de tot, parcă le auzea şi parcă nu le auzea!... Ii răspunse abia ca prin vis:

— Mă doare capul...

— Ce-i cu tine?... Cum poate să te doară capul, când sângele clocoteşte înspumat în vine? Mâine chiar

vom şi mâna toată scârnăvia asta la muncă obligatorie... Mă asculţi, Serghei?

— Nu ştiu...

— Cum aşa, nu ştii? Ce fel de vorbă-i asta?

Serghei stătea cu arma în mână şi se uita la toată gloata asta, străin şi închis în el.

Mehova se şi îndepărtase de el pornind prin buruieni şi împiedicându-se de prea multă grabă. S'a întâmplat cu adevărat; sau ba? Polea s'a apropiat într'adevăr de Serghei, sau poate un alt om? Poate că nici nu i-a vorbit nimeni şi lui i s'a năzărit doar?

Căruţe hodorogeau pe şosea. Grămezi de boarfe, cu copii deasupra, şi pe lângă căruţe, muncitorii cu nevestele lor. Luhava păşea larg prin iarbă, cosind-o parcă cu picioarele, iar şuviţele părului îi săltau pe creştet din pricina pasului grăbit.

Cu obrazul în flăcări, Polea alergă către Gleb.

Acesta făcu semn din mână.

— Tovarăşi! Adunarea!...

Comuniştii rupseră cercul şi se repeziră în fugă, întrecându-se unul pe altul, spre Gleb.

— Iar voi, cetăţeni, luaţi-vă boarfele în mâini... Porniţi spre noile voastre locuinţe... v'aţi lăfăit destul în palate, mai locuiţi acum şi în cocioabe... Acolo, în suburbie o să vi se arate unde vă sunt deschise uşile...

Oamenii, istoviţi, chinuiţi, şedeau pe iarbă şi pe boccele; şi erau moleşiţi, orbi şi surzi.

Ivan Arsenici se rupse din mulţime şi, împreună cu Verocica, porniră cei dintâi prin iarbă. Mergeau liniştiţi, legaţi printr'o caldă duioşie, ca şi cum n'ar fi plecat decât la obişnuita lor plimbare de dimineaţă. Bătrânul zâmbea, dădea din mâini, şi-i tot spunea ceva cu însufleţire fetei, foarte vesel. După el se ridicară şi porniră alţi câţiva oameni cu boccele şi cu coşuri, pe urmă alţii şi încă alţii... Şi dintr'odată, toţi se învălmăşiră, luând-o la fugă şi răzleţindu-se care încotro şi pe şosea, şi prin buruieni, şi de-a-dreptul prin oraş.

Gâfâind de oboseală, Luhava se apropie în fugă de Gleb şi-i spuse repezit şi mânios:

— Du-te numaidecât cu tot detaşamentul la partcom!... In noaptea asta, declarăm stare de asediu... Se dau lupte dincolo de munte... Ne atacă forţele unite ale albilor şi verzilor... Oraşul e sub ameninţarea ocupaţiei. Noul plan înclinat a fost distrus... Cei din urmă muncitori au fugit de pe parchete... Ostaşii roşii au suferit pierderi la planul înclinat...

— Ce îmi tot îndrugi mie verzi şi uscate?... Planul înclinat? Care? Acela, al nostru?...

— Da, tocmai acela, al vostru!... Grăbeşte! Adunarea e în faţa Hoerujcomului...

Gleb se uită la el sălbatic, dădu din mână parcă şi-ar fi alungat un gând care l-a fulgerat, înmărmurindu-l, şi porni apoi în fugă spre detaşament.

XII. FOCURI DE SEMNALIZARE

1

DE STRAJĂ

Ziua, în timpul instrucţiei, de dincolo de munţi se auzea, ca un tunet îndepărtat, răsuflarea grea a tunurilor: acolo, îndărătul crestelor fumurii, se dădeau lupte. Detaşamentul cu misiune specială se pregătea să pornească într'acolo ca întăritură. Nopţile, toţi oamenii din detaşament făceau de serviciu — pentru straja oraşului.

Ziua, oraşul cu străzile pustii se cufunda în tăcere, iar noaptea — murea în beznă. Iarăşi nu mai ardeau luminile electrice la fabrică şi ferestrele locuinţelor erau camuflate cu obloane şi perdele groase. Doar pe la instituţii, sau când se întâlneau pe străzi, micii burghezi şi cei întâmplător deveniţi membri ai organizaţiilor sindicale îşi arcuiau tainic şi cu înţeles sprâncenele. Zvonurile şi bârfelile circulau prin oraş, laolaltă cu vârtejele de praf, şi vântul mâna vorbele imprudente pe sub poalele munţilor, până prin trecători, unde, îndărătul fiecărei tufe sau pietre, se pitula duşmanul nevăzut.

O parte din organizaţia femeilor, în frunte cu Daşa, plecă cu detaşamentul sanitar în prima linie, iar o altă

parte, sub comanda Poliei, făcea de serviciu la cazarmă, pe lângă detaşamentul comunist, şi punea la punct cu mare grabă rânduiala familiilor de muncitori, pentru cazul că ar fi trebuit evacuate.

Ziua, Gleb o întâlnea de repetate ori pe Polea. Alerga neobosită pe la sindicate şi întreprinderi, şi trimetea femei în toate direcţiile, pentru menţinerea neîntreruptă a legăturii, ca să poată fi gata oricând, în caz că s'ar da ordinul de evacuare din oraş a celor câteva mii de femei şi copii.

Trenurile ţinute sub presiune, stăteau în faţa uzinei, pe cheiuri şi în suburbii, gata în orice clipă de îmbarcare, şi pufăitul locomotivei se împletea cu exploziile îndepărtate ale tunurilor.

Polea nu mai dormea de două nopţi. Ochii îi sclipeau, arşi de nesomn, iar obrazul îi era învăpăiat şi rumen ca de tifos.

In ziua aceea, făcându-şi o clipă liberă, venise în fugă la Gleb, în cazarmă, şi-i zâmbise cu buzele crăpate. Nu simţea cum îi sângerează buzele şi cum, amestecându-se cu salivă, sângele îi împurpura dinţii.

— Asta se cheamă cu adevărat a face o treabă, Gleb! Noi trăiam aşa, făcând teorii goale despre profsoiuze şi despre noua politică economică... Ne învârteam ca într'un carusel, în roata muncii de fiecare zi. Vorbeam până ameţeam, asurzeam şi orbeam în şedinţe. Prăseam birocratismul. Ne iroseam, transformându-ne în funcţionari de profesie. Noua politică economică... Odată am auzit un marinar, un scafandru, cum spunea: „Da'ştii că politica asta nouă e o invenţie deşteaptă: vin şi bere, restaurant, bei şi-acolo şi-ţi dă şi acasă... Eu susţin politica asta, şi o votez cu amândouă mâinile!" Nu, Gleb, nu trebue să se întâmple una ca asta... Nu!

Gleb râse, uitându-se cu admiraţie la ea.

— Nu te aprinde aşa, tovarăşă Mehova. Nu va trece nici jumătate de an şi noi vom şi pune pe roate această faimoasă nouă politică economică. Iar pe scafandrul tău îl vom pune la comunhoz [1]; n'are decât să

---

[1] *Comunhoz* — (prescurtare) gospodărie comunală. (N. trad.)

întemeieze pe acolo orice soi de restaurante are chef, dacă din restaurant ies bani.

Polea, înspăimântată, se înțepeni brusc. Sprâncenele îi tresăriră de mânie.

— Asta n'are să se întâmple niciodată!... Partidul nu poate trata chestia asta așa, cu ușurința cu care o tratați voi. Noi nu putem trăda revoluția, ăsta ar fi un lucru mai grozav decât moartea. Doar intervenția străină a fost înfrântă, iar blocada nu e decât o născocire fără nicio noimă. Revoluția noastră a aprins întreaga lume. Proletariatul din toate țările e cu noi. Reacțiunea e neputincioasă. Atâta doar că noua politică economică ea însăși nu pare altceva decât tot reacțiune. Nu e asta o restaurare a capitalismului? Nu, astea sunt vorbe de clacă, Gleb.

— Halal să-ți fie! Cum poate nepul însemna restaurarea capitalismului, dacă el e alianța muncitorului cu țăranul?

— Cum? Va să zică să fie din nou piețe? Din nou burghezie? Oi fi voind, poate, să vezi și uzina noastră concesionată capitaliștilor? Despre asta vorbeau azi la ispolcom. Se spune că Șramm a trimis un raport în sensul acesta la glavțement. Ai de ce să fii mulțumit cu asta, nu-i așa? O astfel de reacțiune ție ți-este pe plac?

Fața ei palidă se învăpăiase în jurul pomeților, iar deasupra buzei de sus broboane mici de sudoare prinseseră să-i sticlească.

Gleb se făcu pământiu la față și, ca pus pe jăratec, se aplecă iute spre Polea.

— Cum, ce-ai spus, tovarășă Mehova? S'o concesioneze? Despre ce concesionare e vorba? Asta înseamnă ca muncitorii să-și dea uzina pe mâna burjuilor? Ei, ai dracului! Am să le arăt eu concesionare, ticăloșii...

— Aha, nu-ți convine!... Păi, după tine, am și început să învârtim noua politică economică! Mai învârtește-o dacă-ți dă mâna. Concesiuni, restaurante, piețe... Chiaburi, ticluitori de proiecte și speculanți... Poate că ai ceva să-mi spui care să mă poată consola

în privința rabcoopelor [1])... Prodnalogul, cooperația... Or fi ele necesare toate astea, se poate... Numai să nu fie retragere, Gleb, numai să nu dăm înapoi... Să adâncim, să aprindem incendiul mondial, dar nu să părăsim pozițiile cucerite; să ocupăm prin luptă altele noi. Asta e!

Și fata fugi cu ochii scăpărându-i ca doi cărbuni, iar Gleb rămase pe loc, turburat, gândindu-se la cele spuse de ea.

...In noaptea aceea, Gleb se afla cu detașamentul într'o vale, în afara orașului. Toți oamenii fuseseră orânduiți în lanț, pe o linie curbă, dela șosea și până la povârnișurile dealurilor premontane, iar patrulele rătăceau prin mahalalele orașului, stârnind câinii sperioși: după lătratul lor, puteai să-ți dai seama unde au ajuns cu patrularea.

Gleb și Serghei stăteau la liziera pădurii și urmăreau faclele din munți.

O flacără țâșni din întunerec ca o pasăre de foc și zbură drept în sus. Se văzură o clipă, luminați, umerii omului care o aprinsese și mâna lui întinsă.

Departe de tot, în trecătoare, se înălță în aer altă faclă, zburătoare și ea, care spinteca bezna întocmai ca o stea căzătoare.

Mai sus ceva tremură și se prăvăli o a treia, apoi alta, și încă una, și iarăși...

Indărăt era pădurea, una cu noaptea.

Doar copacii din apropiere, de lângă șosea, se întrezăreau șovăelnic, ca niște umbre ciufulite.

...Ca și în ajun, în noaptea asta omul e mut de groaza presimțirii morții ce vine din spre munți. Și pe deasupra orașului ține tăcerea încătușată de spaime. Orașul se teme noaptea de propria lui șoaptă; s'a pitit în beciuri. Și în pădure tot tăcere e. Ea se revarsă în valuri din desișul codrului și aduce iz de mlaștină și de slatină. Frunzele nou-născute se zburătăcesc ca niște fluturi, mugurii plesnesc ca un strănut și crengile se freacă una de alta. Și de peste tot se zvonește zum-

---

[1]) *Rabcoop* — (prescurtare) cooperative muncitorești. (N. trad.)

zetul cântat, ca de tăune, din depărtări de poveste, al picăturilor ce cad.

Lui Serghei totul îi apărea schimbător şi nemărginit ca o vedenie. Ca orice om civilizat, el cunoştea noaptea de sub lumina becurilor electrice, iar munţii şi cerul înstelat i se păreau atunci mai apropiate şi mai pe înţeles, întocmai ca şi casele de piatră, ca şi grădinile publice, ca şi pieţele de departe. Ziua, arma nu i se părea deloc grea, acum, însă, parcă prinsese rădăcini în pământ.

Pasărea de foc căzu şi se mai zbătu puţin între tufe, aruncând o jerbă de scântei, apoi se stinse. Iar în munţi şi în defileuri, faclele se zburătăceau şi mai aproape şi mai departe, necontenit.

Gleb se aşeză pe iarbă şi se uită într'o doară încotro se stinsese făclia.

— Trebue prins, ticălosul. Uite-l cum te îmbie să-i trimiţi un glonţ... Şezi, Serioja !...

— Aşa e, doar e la doi paşi de aici... Arde praf de puşcă englezesc. Fără nicio îndoială, ştie că suntem aici, ştie şi face pe nebunul. Dar să ştii că am cam întârziat, Gleb Ivanovici ; ăsta şi-a terminat treaba. Nu vezi ? S'a stins. N'o să mai rişte...

Calm, Gleb îşi aprindea pipa, în timp ce se uita la constelaţiile rătăcitoare din munţi.

— Dacă n'ar crede că suntem amândoi nişte gogomani, şi nişte mişei, nu ne-ar tot da târcoale. Telegrafistul ăsta are de gând să mai opereze, spre marea noastră mulţumire...

Serghei se uită în lungul şoselei, ce părea de cenuşă şi de fum în beznă. Acolo unde nu se mai vedea drumul, se desemna pata neagră a unui pom uriaş, ce seamănă cu un nor, deasupra munţilor. Şi lui Serghei i se părea că printre crengile lui se tot aprindeau chibrituri care nu puteau să ardă, din pricina vântului.

— Peste tot, numai duşmani, Gleb Ivanovici. Ce-i de mirare, atunci, că sunt şi aici, lângă noi ?

Colo, îndărătul pădurii, era gara. Dar şi la gară domnea pacea şi liniştea. Doar răsufletul greu al nopţii, ca al unei vite ce rumegă, somnoroasă.

Undeva, pe şosea, scârţâia şi hodorogea din roţi o căruţă.

...Toate acestea nu-s decât inevitabilele episoade ale luptei. Viitorul se desemnează şi el bogat în evenimente: duşmanul îşi va mai face încă multă vreme mendrele în ţară, sub diversele lui măşti de prieten al partidului şi al clasei muncitoare. Lupta împotriva duşmanilor va fi îndelungată şi crâncenă. Dar, vezi, acum... e foarte dureros că munca începută cu atâta încordare şi entuziasm, se nărue. A fost distrus planul înclinat şi vagonetele zac din nou aruncate printre pietre şi tufe, întocmai ca în zilele acelea când el, Gleb, păşea cu amărăciune în suflet printre grămezile de fiare ruginite. Motoarele Diesel au îngheţat din nou, şi halele secţiilor sunt reci şi pustii. Din nou, cu mâna pe armă. Din nou, poate, tranşee, maşini, fumul şi zgura prafului de puşcă, şi nu acelea ale focurilor muncii.

Are el oare destule puteri să lupte pentru organizarea frontului muncii, acum când totul — începând cu maşinile şi până la cel din urmă cui — e distrus, jefuit, ruginit, acum când nu există combustibil, nu există pâine, nici mijloace de transport, şi vagoanele se înşiră pe linii ca mormintele într'un cimitir, iar la cheiuri va mai trece mult până să înceapă a fumega vapoarele?... N'a avut oare dreptate Badin, preşedintele comitetului executiv, când l-a privit ca pe un prostănac, ca pe unul care habar n'are singur la ce se înhamă? Sunt un îngâmfat. Un încurcă lume. Un capsec. Oamenii încă nu-s în stare să ţie ferm în mâini un lucru cât de mic, duşmanul încă mai ameninţă însăşi existenţa puterii muncitorilor. Şi atunci, cum se pot oare face proiecte de înviere a uzinei? La asta trebue să se gândească ei acum, când clasa muncitoare trăeşte cu o raţie de înfometare, şi când, sleită de puteri, nu poate suporta greul unei zile de muncă? La ce e nevoie de producţie, dacă viaţa economică a Republicii este paralizată pentru ani şi ani, iar ţara piere de foame, sălbătăcindu-se?

Din nou se aprinse o făclie, de data asta însă era mai departe şi mai sus. In lumina ei şovăielnică, tu-

fele parcă înviaseră. Lilieci de foc se zburătăciră prin munţi. Dincolo de oraş, în pâcla turbure a cerului, scânteiară electric, ca nişte fulgere dese, exploziile.

— Ce ţi-am spus eu, Serioja ?... Priveşte !...

— Ei, asta e straşnic. Iluminaţie ca asta n'am pomenit de când sunt. Reiese că suntem încercuiţi de-a-binelea.

— Ca într'un sac, prietene. Nu-ţi rămâne decât să sai în cer !

— In ceasuri ca acestea de noapte, mă gândesc, uneori, Gleb Ivanovici, la viitor. Copiii noştri ne vor vedea ca pe nişte mari eroi şi vor crea în jurul fiinţelor noastre, legende. Până şi viaţa noastră de toate zilele, până şi înfometata noastră trândăvie silită în producţie, sau iacă, această noapte de gardă a noastră, vor apărea mărite la scară, cum se zice în limbaj ştiinţific. Toate acestea se vor reflecta în imaginaţia lor ca o epocă de fapte eroice şi de înfăptuiri titanice. Şi noi doi, neînsemnate firişoare de praf în marea massă, le vom apărea ca nişte titani. Trecutul întotdeauna este generalizat şi ridicat la pătrat. Urmaşii nu-şi vor mai aminti de greşelile noastre, de cruzimile, de lipsurile, de slăbiciunile noastre ; vor uita de suferinţele noastre simple, omeneşti, şi vor ignora blestematele probleme care ne rod. Ei vor spune : „Iată-i, oamenii aceştia au fost plini de putere şi n'au cunoscut obstacole în calea lor. Iată oamenii cărora le-a fost hărăzit să cucerească lumea întreagă.“ Şi se vor duce în procesiuni la mormintele noastre, ca la nişte faruri care nu se pot stinge niciodată. Şi când mă gândesc la asta, mă prinde deodată ruşinea şi mă bucur în acelaşi timp de răspunderea pe care ne-o luăm noi în faţa omenirii... Mă apasă viitorul, Ciumalov : nemurirea noastră e o povară covârşitor de grea.

— Istoria lucrează cum se cuvine, Serghei Ivanovici. După mine, lucrul cel mai de seamă, astăzi, e să organizăm munca. Uite, mă gândeam : dăm drumul uzinei. Şi acum, poftim ; atacul ăsta banditesc... Ne pun piedici, ticăloşii : iată ce mă face să-mi ies din fire...

— Tu gândeşti prea simplu, Ciumalov. Creierii tăi

sunt rânduiţi gospodăreşte, ca nişte cărămizi. Pe când la mine, gândurile stau ca nişte păsări în colivie!

Noaptea îşi căsca adâncurile, iar bezna era sfâşiată mereu de focuri cobitoare a rău... Şi focurile acestea, zborul lor alarmant de buhne — şi descărcările electrice în norii depărtărilor, erau misterioase ca nişte prevestiri. Ceasul cel mare se apropia. Acolo, îndărătul munţilor, unde zburau tăişurile de foc ale faclelor, în defileurile înguste, s'a cuibărit fiara rănită, dar nedoborîtă încă. Ea se târăşte, nevăzută, din spre staniţele căzăceşti, şi bărboşii de acolo, tătucii stăniceri, de-abia aşteaptă să se năpustească încoace, ca o hoardă, cu dinţi rânjiţi de canibali, cu chiot sălbatic, cu săbiile înroşite de sânge. Şi atunci staniţele se vor ridica, stoluri de lăcuste, şi răscoale ca acelea dela Curcul vor trece prin foc şi sânge câmpiile, stufărişul, colinele şi stepa năpădită de bălării.

Munţii şi pădurile mişună de fiare omeneşti. Ziua, duşmanii se ascund în desişul lor de netrecut şi în peşteri — când nu se plimbă nestingheriţi prin oraş, sub masca de prieteni ai revoluţiei. Ei sunt prezenţi pretutindeni; şi în rândurile ostaşilor, şi în cabinetele instituţiilor sovietice şi în casele cetăţenilor paşnici, inofensivi. Cine i-ar putea indica, cine să le spună pe nume şi să-i strivească sub călcâi, ca pe nişte năpârci? Dar de cum se înnoptează, ei şi ies la pândă, una cu întunericul, ca să-şi ducă activitatea lor de trădători. Iată-i cum îşi aprind focurile de semnalizare, şi focurile acestea zboară către câmpiile de lăcuste, clipind a chemare şi hohotind ca buhnele.

Pe şosea, venind din spre munţi, zornăia metalic o căruţă. Se desluşea limpede ţăcănitul copitelor unui cal ostenit.

Gleb şi Serghei o luară pe şosea, în întâmpinarea ei. Totul — şi pădurea şi pământul însuşi — se prăbuşise în beznă, aşa că ochii, negăsind pe ce să se oprească, lui Serghei totul i se părea lipsit de consistenţă, ca o vedenie, iar cerul şi pământul îi apăreau la fel de apropiate şi de fără de sfârşit ca şi neantul... La fiecare pas, inima lui înceta să mai bată; acuşi,

acuşi, piciorul lui, în loc de şosea bătătorită, va da de un smârc sau de o prăpastie neagră...

Calul se vedea limpede. Botul îi era luminat turbure de sclipirile fulgerelor şi de focurile din munţi. In căruţă se vedeau nişte umbre. Erau multe, şi căruţa li se părea celor de jos mare şi umflată.

— Stai !... Cine sunteţi ?

Gleb se postă în mijlocul şoselei, în faţa calului, ţinându-şi arma pregătită.

— Răniţi...

— Parola ?

— Ce parolă îţi mai trebue, dracului ? Nu ne vezi capetele bandajate ?

— Ei, cum stăm, cum stau ai noştri, tovarăşi ?

— Păi, du-te şi tu acolo, frăţioare, şi-ai să afli... S'au băgat ca nişte şobolani în vizuină, iar noi îi tot pisăm şi ei ne împroaşcă, drept răspuns, cu şrapnele... Nu-i nimic... Am făcut-o şi noi lată... Pe vreo cincizeci de ofiţeri i-am achitat.

— Dar cu întăririle, ce se aude ?... Le aşteptaţi ?...

— La ce dracu' ?... Terminăm noi şi singuri, în doi timpi şi trei mişcări ! Câţi au ucis dintre noi — nu-i mare lucru. Iar răniţii, noi suntem primul lot... Restul, sunt toţi în tranşee... Noi — sus, şi ei — în vale, ca într'o oală... Nici tu încolo, nici tu încoace, n'au cum da nici din coadă, nici din bot... Adevărată piuliţă, lua-i-ar moartea.

— Păi, halal să vă fie, băiete ! Ei, daţi-i drumul !...

2

PRIZONIERUL CU O MÂNECĂ GOALĂ

Munţii înfloriseră grădini de foc. Fulgere jucau deasupra mării, asemenea aurorei boreale.

Cu armele în mâini, Serghei şi Gleb urcau pe povârnişul muntelui, ca nişte umbre mute, strecurându-se printre tufe. Focurile se sfărâmau în cioburi din care ţâşneau scântei, apoi se stingeau şi iarăşi se înălţau ca nişte păsări de văpaie.

Trecură pe lângă abator. Gard nu mai era ; fusese

distrus. Poate or fi şi acolo duşmani gata, cu degetul pe trăgaciul puştii.

— Măreşte pasul, Serghei! Nu atinge tufele şi ţine strâns arma. Punem noi mâna pe el, viu...

Gleb se încorda şi se întindea ca o strună şi se furişa cu agerimea unui câine. O bucurie nedesluşită îl îmbăta pe Serghei. Fără să-şi ia ochii dela vâlvătaia faclei, el zâmbea şi nu-şi dădea seama că zâmbeşte. Ii tremurau mâinile şi picioarele, ca şi cum ar fi zburat înaripat din înălţimi. Pânze de păianjeni i se lipeau cleios de faţă şi se rupeau, pârâindu-i pe lângă urechi. Pe gene i se aprindeau sclipiri de sidef. Miresme acrişoare, îmbătătoare, unduiau printre tufe; le exalau pietrele ce se răceau, aburind frunzele primăvăratice de coarnă şi mesteacăn.

Noaptea e înşelătoare, când e vorba de distanţe: cele apropiate par depărtate, iar ceeace e departe — apropiat. Insă omul era cu desăvârşire vizibil, aşa luminat de faclă. Fugea pe munte în sus, pe un drum şerpuit, se învârtea, întindea mâna dreaptă deasupra capului şi silueta lui părea strâmbă. Tunica şi şapca îi erau tivite cu foc, răspândind parcă lumină din ele. Mâneca stângă îi atârna moale, ca o cârpă.

— Trebue neapărat să-l prindem viu, Ciumalov... orice ar fi să fie!

...Sunt pe lume atâţia ciungi... acum, după război, sunt mulţi ciungi... Intotdeauna l-au tulburat pe Serghei; în mâneca lor goală el simţea ca o ameninţare şi ca o lovitură furişă. Fratele lui e şi el cu o mânecă goală. Şi el rătăceşte de ici, colo, ca o nălucă misterioasă.

Omul fără o mână se opri şi trase iscoditor cu urechea. Stătea cu spatele şi figura nu i se vedea decât din profil. Şi în profilul acesta, lui Serghei i se părea că vede un clonţ de pasăre de pradă, prea bine cunoscut de el...

Flacăra ţâşni în chip de şarpe de foc şi zbură într'un tufiş. Intunericul deveni dens şi cleios ca nămolul. Răsunară pe pietre paşii lor rari, iar tufele porniră a foşni, ca înfiorate de o pală de vânt.

— Ei, lua-te-ar dracul, tot n'ai să ne scapi din

mână!... Inainte, Serioja! Nu te cruţa! Nu, pe viaţa mea, n'am să-l las să scape!

Gleb sări într'un tufiş şi se pomeni ca asvârlit în beznă. Lespezile de ciment şi pietrişul îi scârţâiau şi i se spărgeau cu clinchet sub tălpi, ca şi cum ar fi fost de sticlă. Serghei sări după el şi iarăşi i se păru că a devenit uşor ca aerul, lipsit de consistenţă, şi că zboară cu repeziciune de pasăre în întâmpinarea fulgerelor tremurătoare şi a focurilor de pe munte.

— Stai!... Te împuşc, ticălosule... Stai!

Serghei nu auzi nici tropăit de picioare, nici strigăte, nici împuşcături. Alerga uşor, de parcă trupul lui n'ar mai fi avut greutate, şi nici vântul parcă nu-i şuiera pe la urechi, nici durere din pricina ţepilor de paliur care-i însângerau faţa nu simţea.

Undeva, în faţa lui Serghei, galopa un cal năbădăios. Galopul lui frământa văzduhul, apoi îl auzi nechezând şi bezna îl înghiţi.

Serghei se opri şi trase cu urechea. Copitele lui, depărtându-se, sfărâmau pietrele. Nici strigătele lui Gleb nu se mai auzeau.

Fulgere vibrau electric pe cerul negru, prăfuit, fosforescent de negură. Şi era cu neputinţă să-ţi dai seama unde era marea şi unde cerul. Indărătul lui — Serghei întoarse capul — rătăceau facle prin munţi. De partea cealaltă, munţii erau şi mai înalţi, zimţuiţi, despicaţi, ascuţiţi, şi pe creasta lor roiau deasemeni constelaţii de focuri. Se aprindeau, se stingeau, se înteţeau iar, până ajungeau ruginii, şi se revărsau în şuvoaie de flăcări de pe culme pe coaste şi prin defileuri.

Jos, în văgăună, gâfâiau şi bolboroseau oameni, sau poate se încăiera o haită de câini pentru vreo mortăciune, şi pietrele răsunau ca nişte cioburi de oale.

Din cei doi duşmani, unul trebue să iasă înfrânt.

...Sunt atâţia ciungi pe lume... De ce dar acesta pe care l-a înghiţit noaptea trebue să-l nelinişească atâta pe Serghei?

O luă în salturi repezi, în jos, pe povârnişul abrupt.

Undeva pe aproape, Gleb, se aude luptându-se şi mugind. Serghei zbură ca gândul spre el şi-l văzu

cum își apasă cu toată puterea genunchiul în pieptul unui om trântit la pământ și cum îi înfige amândouă mâinile în beregată.

— N'ai grijă, ticălosule, n'ai să-mi scapi! Ți s'a înfundat, mișelule! Ajută-mă, Serioja! Percheziționează-l pe nemernicul ăsta! Golește-i buzunarele!... Repede!...

Cu mâinile tremurând, Serghei îi scotoci cu o grabă înfrigurată buzunarele dela pantaloni și dela tunică. Nu găsi decât o tabacheră cu tutun, o cutie de chibrituri și o coajă de pâine. Iar când îi atinse ciotul mâinii stângi amputate, înmărmuri îndurerat.

— Știam eu, Ciumalov... E fratele meu... Ăsta e fratele meu! Il ucid pe loc... Il împușc, Ciumalov.

— Ce tot îndrugi prostii! Ridică-i mai bine arma, e aici sub piciorul meu... Ei haide, ridică-te, amice! Sus, Serioja, și ține mâna pregătită pe trăgaci... Ori, poate, mai bine să-i dăm drumul, așa, de hatârul tău, dacă ți-e frate? Ei... Ce ai de spus în apărarea lui?...

In batjocura aceasta, Serghei simți, îndurerat, dușmănie.

— Lasă gluma, Ciumalov!... Ori îl duci tu, ori îl ucid eu pe loc... N'ai dreptul să vorbești așa cu mine.

— Ei, hai, potolește-te!

Lui Serghei îi tremurau mâinile și picioarele.

Dmitri se ridică și vru să-și scuture hainele, dar mâna îi era încătușată de degetele lui Gleb.

— Iarăși o întâlnire neobișnuită, Serioja. Oricum însă, tu nu prețuești nici cât degetul cel mic al acestui tânăr, voencomul Gleb Ciumalov! Am mai avut onoarea să mă întâlnesc cu dumneata în casa nostimului meu părinte, chiar în momentul când îl jefuiați. Imi pare rău că n'a fost atunci în locul dumitale fratele meu, Serghei, i-aș fi găurit țeasta cu un glonte. Mâna mea tot mai e în stare să facă minuni.

Gleb îl privi pe ciung drept în față.

— Da, e o întâlnire neobișnuită, colonele erou!... Da, atunci la bătrân în grădină, prost trebue să-ți mai fi părut! Ar fi trebuit să pun mâna de atunci pe dumneata, mai ales că tare mai aveam poftă! Acum hai-

dem, băieţi !... O să-i aducem tovarăşului Cibis un musafir după gust...

Dmitri vru să spună ceva, dar se sufocă din pricina tulburării. Se lupta cu sine să şi-o înfrângă, şi se străduia să glumească.

— Sunt foarte măgulit că am prilejul să merg alături de voi, prieteni... Mai ales alături de dumneata, viteze voencom !... Totuşi dă-mi drumul mâinii : nu-s nici copil, nici o domnişoară, ca să te porţi cu mine cu atâta emoţionantă atenţie. Duşmanul învins va merge în pas cu voi, la fel de mândru şi de ferm ca şi voi... învingătorilor... Doar să-l îndepărtezi puţin de mine pe fratele meu de sânge, Serioja, fiindcă nu sunt sigur că nu suferă acum de o criză de isterie feminină din cele mai grave... Linişteşte-te, Serioja, prea te treci cu firea, dragul meu...

Serghei făcea sforţări de neînchipuit ca să nu înceapă a striga şi să nu se repeadă la fratele său, într'un acces de furie nestăpânită.

Iar Dmitri râdea, ca un băiat bun, ca un băiat de viaţă.

— Nu-i aşa, Serioja, că noi amândoi, eu şi cu tine, nu ne-am plimbat niciodată cu atâta plăcere ca de data asta ? Asemenea momente trebuesc preţuite... cu atât mai mult cu cât ele sunt ultimele clipe ale vieţii noastre... Ai să mă faci să mor de râs cu aerele tale de războinic !... Ia-o mai uşor... Prea nu eşti decât un biet sclav al partidului tău, ca să mai poţi dispune de tine în acest ceas al stupidului vostru succes...

Urcară malul râpei şi o luară pe şosea, coborînd dealul.

Pe munţi şi pe cerul turbure, descărcările electrice scăpărau ca nişte fulgere depărtate.

— Şi cu toate astea, nu staţi defel pe roze, primitivilor. Mâine, creierele au să vă fie spulberate pe caldarâm. Păcat că n'am s'o mai pot vedea şi eu cu ochii mei. Iar pe tine, Serioja, te-aş fi spânzurat în văzul lumii, de poarta casei noastre...

Serghei râse, minunându-se în acelaşi timp cum de mai poate râde în clipa asta.

— Da, te-ai fi putut aştepta tu, Dmitri, să fiu eu

acela care să te ducă la moarte?... Şi acum, vezi? Cum au să te împuşte, eu n'am să pot vedea. Dar singur faptul că eşti prins... prins cu participarea mea... îmi dă o mare satisfacţie... Te duc, sub ameninţarea propriului meu glonţ...

Dmitri râdea, prietenos şi naiv.

— Să ştii că m'ai făcut să mă prăpădesc de râs, Serioja... Eşti un clovn incomparabil, pe cuvântul meu...

Gleb dete drumul mâinii lui Dmitri şi luă arma la subţioară...

— Ei, ce zici, colonele? Plimbarea noastră îi stă bine acestei nopţi drăceşti... Dacă ne-ar vedea cumva vreun mic burghez, sigur că ar spune: „Ia uite la băieţii ăştia! Cât de bine se înţeleg, ca fraţii!...

Dmitri râdea, dar în glasul lui se simţea acum turburarea. Iar lui Serghei i se păru că el nu râde deloc, ci vibrează tot de tristeţe ascunsă şi vrea să spună nu ştiu ce, ceva de nespus cu vorbe de-ale oamenilor...

— Da, da, e foarte nostim! Imi pare rău, Serioja, că n'ai să poţi lua parte la acest joc amuzant, care se cheamă împuşcarea. Tare mult aş fi ţinut, Serioja... Ne-am fi amintit de copilăria noastră... Tu ţi-aduci bine aminte de anii copilăriei? Aş vrea ca în ceasul acela să fii chiar tu cel care mă va lua la ochi cu carabina... Poate că ai s'o şi faci, acum, pe loc. Celulele voastre de tortură sunt mult mai îngrozitoare decât nopţile acelea de cimitir, care mă înspăimântau atât de grozav în copilărie... Nu vreau să-mi fie pustiit şi sufletul, acolo... Mergi până la capăt cu mine, Serioja; ar fi tare frumos! Ce zici? Iţi surâde? Nu e romantic?

O patrulă de noapte cu armele în cumpănire le venea într'u întâmpinare din spre oraş.

XIII. PAS DE VOIE

1

LA COTITURĂ

Şi iarăşi veniră zilele calme, îndărătnic mărginite la grijile lor gospodăreşti, şi iarăşi munca obişnuită, de zi cu zi în secţii, în organizaţii şi la uzină. Zilele erau acum cu totul şi cu totul asemenea cu acelea dinaintea răzvrătirii cazacilor, uniţi cu albii şi cu verzii : foşneau din nou hârtiile prin birouri, din nou se ţineau şedinţe la comitetul executiv, la consiliul sindical, la consiliul economic — cu nori de fum de tutun, cu mucuri aruncate pe jos, cu discuţii nesfârşite, cu rezoluţii şi planuri de tot felul.

Noaptea, acum nu se mai vedeau, îngrijorătoare, facle rătăcind prin munţi. In fiecare sâmbătă, când era piaţă liberă, ţăranii aduceau la târg tot felul de mărfuri : cartofi, făină, legume, ouă, păsări, şi porci, îngrămădindu-le pe platforma de beton a pieţelor de mahala ; în aer plutea, iute, mirosul de sudoare de cal, de bălegar şi de putregai. In trecătorile de munte, prin care înainte nu puteai trece nici călare, nici pe jos, acum se deschideau drumuri sigure, prin pădure, cu scârţâit de care şi cântări adormitoare ţărăneşti.

Şi din nou micii burghezi şi oamenii de afaceri din oraş în vestoane, cu tunici şi scurte de piele, cu serviete şi fără serviete sub braţ, se târau afară din locuinţele cu geamurile zăvorîte, şi nimeni nu-şi mai amintea de evacuare, de bubuitul tunurilor dincolo de munţi, de nopţile de groază ce trecuseră.

Marea se albăstrea ca azurul cerului între ţărmurile muntoase. In radă, dincolo de diguri, până la depărtatul orizont, îşi fluturau aripile ascuţite vasele cu pânze albe ale pescarilor. Dimineţile, nu se ştie de unde, apăreau lângă cabotaje caiace turceşti, săgetând văzduhul cu fusele subţiri ale catargelor lor. Membrii întâmplători ai sindicatelor, întâlnindu-se, nu-şi mai făceau semne din sprâncene, şi nu mai şuşoteau pe la răscruci, pe lângă garduri şi pe trotoare, ci discutau preocupaţi şi cu glas tare despre noua politică economică, despre valută şi despre contrabandă.

Pe strada principală, în dreptul magazinelor, foste până acum depozite şi sedii ale organelor economice, duruiau căruţele, nechezau şi se muşcau caii, şi, cât era ziua de lungă, răcneau şi icneau hamalii sub greutatea baloturilor, lăzilor şi sacilor. Strada principală, dichisindu-se ca găina, se încingea de soare şi începea să miroasă a cer primăvăratic, cu presimţirea îmbucurătoare a unor noi nădejdi de reînviere.

Odinioară, ea cunoscuse răsfăţul înfloritor al vitrinelor bogate, aroma molcomă a parfumurilor scumpe, foşnetul de mătase al toaletelor elegante, iar noaptea — sclipătul tremurat al reclamelor luminoase. In visurile ei de viitor concepea doar zile cu zâmbet rumen de cozonaci, zile rămase în trecut, zile fără Ceka, fără raţii, fără limitarea spaţiului locativ, fără înregistrări şi paraînregistrări la miliţie, fără îngrădiri şi cartele, şi fără obligativitatea prestaţiilor de muncă.

Femei şi fete, cu poalele rochiilor suflecate până mai sus de genunchi, stăteau căţărate pe scări şi pervazurile dela ferestre, spălând şi frecând geamurile de cristal, şi murdăria învechită se scurgea în şuvoaie ruginii pe trotoar. Din cuprinsul întunecat al magazinelor te izbea duhoarea de mucegai şi răcoarea stătută, de beci. In faţa uşilor deschise şi pe la vitrine

se îngrămădeau oamenii şi priveau îndelung, cu o curiozitate alarmată, înăuntrul magazinelor, la ferestrele ude, la pulpele goale ale femeilor. Şi acolo unde ferestrele erau cernite de pustietatea străvezie a interioarelor, se auzea bătaia de ciocane şi scârţâitul rândelei dinlăuntru, iar pe uşi şi pe faţade sclipeau alb anunţurile :

„IN CÂTEVA ZILE, AICI SE VA DESCHIDE UN RABCOOP" ;
«MAGAZINUL UNIVERSAL „EPO"».
„AICI SE VA DESCHIDE O CAFENEA".
«COOPERATIVA DE CONSUM „MANUFACTURA"».

Iar pe zidurile netede ale Casei gospodăriei comunale, scria cu litere de un metru :

„CINE NU MUNCEŞTE, NU MĂNÂNCĂ".
„PE RUINELE LUMII CAPITALISTE, VOM CONSTRUI MINUNATA CLĂDIRE A COMUNISMULUI"
„NU AM PIERDUT DECÂT LANŢURILE,
IN SCHIMB AM CÂŞTIGAT O LUME INTREAGĂ"

Pe platforma de ciment a pieţii se construiau noi gherete şi corturi. Se auzeau dintr'acolo lovituri de topoare, şi rotogoalele de talaj sclipeau aurii sub gealău. In tot oraşul, pe străzi, mirosea a răşină de brad şi a vopsea de ulei.

Lângă secţia învăţământului public, de dimineaţă şi până pe la ceasurile patru după amiază, se adunau grămadă învăţători cu feţele învineţite. Strângându-se în grupuri, ei stăteau în picioare sau şedeau pe bordura trotoarului, cu desnădăjduită resemnare, ca a orbilor. Aşa se adunaseră ei în dreptul secţiei învăţământului public în fiecare zi, toată iarna şi toată primăvara. Şcolile fuseseră ocupate de instituţii, bibliotecile şi birourile şcolilor jefuite de albi, băncile sparte pentru foc, iar la secţia învăţământului public nu erau bani ! Ce aveau ei de făcut alta decât să stea

şi să-şi aştepte salariul, care nu li se mai plătise de atâta vreme?

Iar când Serghei ieşea dela şedinţa colegiului pe stradă, îl apuca dintr'odată ameţeala, la vederea mulţimii acesteia de cerşetori, la vederea feţelor lor livide şi a ochilor lor inteligenţi, în care se citea doar supunere şi înlăcrămată rugăminte.

— Serghei Ivanâci!... Serghei Ivanâci!... Dragul nostru Serghei Ivanâci!... Eşti şi dumneata învăţător... Dumneata singur trebue s'o ştii... Cum se poate una ca asta, Serghei Ivanâci?...

Serghei se strecura prin învălmăşala înnăbuşitoare şi nu vedea pe nimeni: trecea pe lângă ei, uitându-se în jos şi zâmbea stingherit. Zâmbea şi chinuit de o vinovăţie nedesluşită, în faţa acestor oameni istoviţi, pe jumătate morţi de foame.

— Ce putere am eu, tovarăşi?... Cer, insist, dar ce pot eu face?... Ştiu tot, tovarăşi... Dar nu pot face nimic...

Şi se grăbea, fără să reuşească, să iasă din mulţime, cum nu reuşea cu niciun chip să scape de privirea ochilor lor supuşi, de câine bătut...

...Şi iarăşi fură organizate duminici de muncă voluntară. Din nou, mii de muncitori mişunară ca un furnicar de-a-lungul planului înclinat, cu ciocane, târnăcoape şi lopeţi. Sprijinindu-se grav în baston, Kleist conducea şi acum personal lucrările. Spre seară, planul înclinat huruia de rotiţele vagonetelor, şi roţile transmisiei electrice prinseră a-şi flutura spiţele metalice în diferite direcţii, întretăindu-şi unele altora rotirea. Noaptea, uzina fu presărată din nou de stelele luminilor electrice.

...Mulţimea muncitorilor dela secţia silvică baricadase strada din faţa Consiliului economiei naţionale. In zdrenţe, cu părul vâlvoi şi chipurile năclăite de praf, de parcă tocmai ar fi ieşit dela lucru, cu securile înfipte în cingătoare, ei se îngrămădeau în faţa intrării principale, îşi holbau ochii şi strigau ca la meeting.

Uşile consiliului economiei naţionale erau încuiate şi mulţimea se împingea de pereţi şi de canaturi.

— Daţi-ni-i în mână pe ăi din sovnarhoz! Daţi-ne pe mână railesul... Daţi-ni-i să-i mâncăm, hoţii şi banditii!... Unde-i Ceka? N'are ochi Ceka să se uite, de vede numai cu dosul? ...Aduceţi aici comuniştii! La ce i-aţi pus pe comunişti acolo? Ce fac?

Pe trotoare, sprijinindu-se cu spatele de ziduri, şedeau alţi muncitori şi mestecau pâinea căpătată pe cartelă. Moleşiţi de zăpuşeala îmbibată de mirosul asfaltului şi a prafului încins de soare, ei pălăvrăgeau alene, se întreceau care să scuipe mai bine pe trotoar, ca să le mai treacă de urît, şi se duceau după colţ, la porţile consiliului economiei naţionale, ca să urineze, înghiontindu-se şi împingându-se cu umărul.

Pe treptele peronului se ivi Juc, făcând semne din mâini:

— Atenţie, tovarăşi!

Işi scoase şapca şi învălui mulţimea într'o privire plină de ameninţări tăcute.

— Tovarăşi, eu cunosc toată şleahta asta cât se poate de bine... Le-am şi sucit eu, de câteva ori până acum, straşnic, cozile... — el răsuci cu mâinile nişte cozi imaginare şi rânji. I-am dat eu pe toţi în vileag, pe toţi i-am tuns cu numărul unu. ...Noi, clasa muncitoare, ştim cum trebue să le punem mâna'n gât... să-i luăm de guler... Cu tot aurul rămas, ei şi-au îmbrăcat dinţii... şi-acum jupoaie clasa muncitoare... vor să-l înhame pe bietul muncitor... să restaureze exploatarea de altădată... Sabotează, ne duc la sapă de lemn... ca să le fie mai uşor să readucă regimul ţarist...

Pe neaşteptate, Juc pieri, de parcă l-ar fi înghiţit pământul, şi amuţi. In locul lui, mulţimea îl văzu pe Badin, preşedintele comitetului executiv. Chipul îi era crunt şi nemişcat.

Primele cuvinte le rosti destul de calm şi de încet, de parcă ar fi vorbit în cabinetul său, însă glasul îi era şi aşa limpede şi răsunător.

— Tovarăşi, în oraşul nostru sunt douăzeci de mii de proletari organizaţi. Din cele douăzeci de mii, voi, o mică grămăjoară, aţi venit aci ca gloata din piaţa de vechituri, dezertând ruşinos din rândurile solidare

ale muncitorilor revoluţionari. E ruşinos şi criminal, tovarăşi. Ce s'a întâmplat? Ce vreţi? N'aveţi sindicat, n'aveţi şi voi organele voastre muncitoreşti, în cadrul cărora să puteţi pune imediat orice chestiune, şi s'o rezolvaţi urgent?

Mulţimea fremătă, se frământă şi acoperi cu strigătele ei glasul lui Badin.

— Dă-ni-i încoace pe bandiţi!... Dă-ni-i nouă pe mână pe hoţii dela railes! Altfel nu ne întoarcem la lucru...Noi nu suntem o adunătură de ocnaşi...

Badin ridică o mână. Expresia feţii nu i se schimbă: chipul îi rămase ca şi înainte, hotărît şi nemişcat, ca de oţel.

— Eu am venit aici, nu pentru a mă certa şi a discuta cu voi în contradictoriu, tovarăşi. Toate revendicările voastre, care ne vor fi prezentate prin reprezentanţii voştri, prin organizaţiile voastre, vă vor fi satisfăcute. Intoarceţi-vă în ordine la locurile voastre. Nu uitaţi că fiecare ceas pierdut fără rost în aceste zile grele pentru Republică aduce frontului economic pagube ireparabile. Şi vina are să cadă numai asupra voastră. N'o să puteţi spăla pata asta ruşinoasă cu care întinaţi astăzi proletariatul nostru. La activul său, sunt înscrise prea multe fapte măreţe, ca să poată suporta această ruşine. Ştiu că voi n'aţi pornit singuri la această manifestaţie înjositoare. Asta e treaba unor scandalagii izolaţi. Eu îi cunosc pe aceşti aţâţători. Uite-l pe unul din ei, e chiar în faţa mea. E Juc! Am să dau imediat ordin să fie arestat.

Dar n'apucă Badin să sfârşească, că Juc, fierbând, palid, sări în faţa lui şi strigă:

— Nu-i adevărat!... Nu-i adevărat!... Tovarăşi, asta-i minciună curată... Nu rabd, nu îngădui una ca asta, tovarăşi...

Un urlet asurzitor întrerupse strigătele lui Juc. Mulţimea se urni, porni să dea din mâini şi se părea că nu va mai trece nicio clipă până să se deslănţue lângă zid, în preajma uşii, o răfuială turbată.

— Dă-le la cap! Arde-i! Dă-i peste cap!... Juc e al nostru!... Să vie Juc în fruntea noastră! Juc!... Juc!...

Preşedintele comitetului executiv stătea tot pe treapta cea mai de sus a scării şi continua să privească netulburat mulţimea care urla. O privea fără să clipească şi aştepta. Vor mai trece câteva clipe şi oamenii vor obosi, se vor muia şi se vor domoli.

Dar asta nu se întâmplă: se amestecă şi Luhava. El ieşi în fugă pe peron, îşi scutură claia de păr negru, şi ridică mâna, făcând semn mulţimii să se liniştească.

— Atenţie, tovarăşi! Staţi liniştiţi şi ascultaţi!

Mulţimea tăcu, se dădu înapoi şi înlături, pe caldarâm.

— Luhava!... O să-i jupoaie acuşi pe toţi, Luhava!... Dă-le la cap!

Luhava vorbi simplu, pe înţelesul lor, cu obişnuita lui înflăcărare:

— Ce naiba vă ţineţi de dobitocii de astea, măi tovarăşi? Securile la cingătoare, desagele de-a spinarea, ia uită-te la ei!... parcă hainele şi încălţările ar creşte în copac! Vouă vă arde de glumă, tovarăşi, iar treaba stă de-amiază: peste un ceas pornim. Adunarea — în faţa sovprofului. Alimentele se încarcă în căruţe. Partcomul l-a desemnat pe tovarăşul Juc ca responsabil cu aprovizionarea. Fiecare primeşte câte o salopetă. Tot personalul railesului îl dăm dracului pomană! Aliniaţi-vă, şi înainte marş, după Juc! Dă comanda, Juc!

Mulţimea dete iureş vesel, urlând, şi Luhava zbură în văzduh, bătând aerul cu mâinile şi cu picioarele. Când se potoliră şi se aliniară toţi, Luhava făcu un semn din mână şi porniră pe stradă în jos, spre chei.

Badin şi Luhava stăteau împreună lângă faţada clădirii unde-şi avea sediul Consiliul economiei naţionale şi vorbeau, ca şi cum ar fi fost cei mai buni prieteni, dar ochii lor se înfruntau făţiş, cu ură reciprocă.

— Eu am şi comunicat la vreme şi la locul cuvenit, despre felul cum v'a trăznit vouă prin cap să procedaţi în chestia îngrădirii. Trebue să punem capăt acestei purtări neserioase, dragi tovarăşi. Cine v'a dat împuternicirea să distrugeţi aparatul administrativ al railesului fără a avea încuviinţarea ispolcomului în acest sens? Şi despre asta se va raporta deasemeni

organelor regionale şi voi şti eu să vă pun la locul vostru.

Luhava zâmbea pe sub gene. Sclipiri împunsătoare îi tremurau şi-i râdeau în ochii mijiţi :

— Birocratule !...

2

CU PAS DÂRZ

Dela fereastra administraţiei uzinei se vede cum, în faţa clubului „Comintern“, comsomoliştii şi comsomolistele, în chiloţi, cu mâinile şi cu picioarele goale, fac exerciţii de cultură fizică. Iar în depărtările aeriene, pe muntele cu văioaga ca un crater, dela fundul nevăzut al pâlniei şi până pe culme, ridicându-se până la o înălţime de opt sute de metri, se întinde terasamentul planului înclinat. Şi târîndu-se în sus şi în jos, încrucişându-se unul cu altul, depăşindu-se, apropiindu-se şi iar depărtându-se, două vagonete se întrec între ele. De departe, se văd mici, ca nişte broaşte ţestoase, alunecând pe şine domol şi lin : cinci minute în jos, cinci minute în sus, şi se întâlnesc tot la un sfert de oră. In sus, vagonetul e gol, iar în jos — încărcat cu lemne. Se vede cum roţile dela cabina de transmisiune electrică îşi flutură spiţele în toate unghiurile de întretăiere. Iar dela culme şi până la cabina de transmisiune electrică, pe panta abruptă, de-a-curmezişul muntelui, de-a-lungul drumului bine nivelat, e un du-te vino necontenit de autocamioane şi căruţe.

Zile întregi îşi petrecea Gleb la administraţia uzinei. Specialiştii trimişi de multă vreme de Consiliul economiei naţionale tot nu apucaseră încă să studieze sistemul complicat al gospodăririi uzinei. Toţi erau pieptănaţi lins şi albi de-atâta spălat, toţi raşi, după moda englezească. Dar ce făceau ei la mesele de stejar, de ce vorbeau doar cu jumătate de voce sau în şoaptă — cu greu puteai înţelege. Ei se uitau la Gleb,

întrebător, cu uimire în ochi, (ca şi cei dela Consiliul economiei naţionale), iar la întrebările lui, răspundeau cu vorbe ciudate, printre rotocoalele fumului de ţigară. Gleb nu-i înţelegea şi desluşea din ce spuneau ei, doar două cuvinte, care-l înfuriaseră dela început: Biroul industrial.

La şedinţa de celulă, în urma raportului lui Gleb, luară hotărîrea să ceară direcţiei de uzină o dare de seamă amănunţită în adunarea generală a muncitorilor. Gleb însuşi studia până la istovire situaţia lucrurilor, luând asupră-şi, de bună voie, corvoada de a studia cifrele, registrele cu situaţia materialelor şi planurile. In primele zile, mâinile sale grele nu-i dădeau ascultare, şi limba, tot muind în gură degetul lui butucănos, începuse să-l usture, atâtea foi întorsese, atâta-i munciseră degetele şi limba, atâta trudă fusese pe capul lui. Ameţise în primele zile şi munca îi fusese de prisos: nu înţelegea nicio iotă din toate aceste grămezi de cifre şi de tabele. Tehnicienii raşi îi răspundeau politicos la întrebări, şi când îi dădeau răspunsul, îl priveau tot întrebător, cu uimire, iar îndărătul acestei uimiri îşi ascundeau cu îndemânare, în ochii micşoraţi, ironia şi dispreţul. Gleb era şi el politicos cu aceşti „specialişti" pomădaţi, le vorbea cu jumătate de glas şi îi asalta cu întrebări prosteşti, care stârneau pe buzele lor surâsuri de superioritate; dar alte întrebări, la care se gândea noaptea, îi alarmau pe tehnicieni şi-i puneau în încurcătură, şi-atunci răspundeau mereu în acelaşi şi acelaşi chip:

— Prombirou... Sovnarhoz... Glavţement... S.T.O... [1])

Gleb urmărea pe fereastră activitatea planului înclinat, studia situaţia uzinei pe care trebuiau să o cunoască numai tehnicienii, şi socotea câte lemne vor fi transportate de pe parchete, până la anul nou.

„Un stânjen cub într'o jumătate de oră. Pe zi, dacă avem două schimburi, douăzeci şi patru de stânjeni cubi. — Pe lună — şase sute, iar până la sfârşitul anului — patru mii opt sute. E puţin: asta nu înlătură criza. Planul înclinat trebue să lucreze şi iarna".

---

[1]) *S.T.O.* — (prescurtare) consiliul muncii şi al apărării. (N. trad.)

Din fundul pâlniei muntelui, lemnele se transportau pe alt plan înclinat: căuşele de fier ale vagonetelor se târau greoaie unul după altul, dela uzină în munţi şi din munţi spre uzină depăşindu-se reciproc: în sus — goale, în jos — încărcate cu lemne. Jos, la cabina de transmisie electrică, ele erau desprinse de cablul de oţel şi îndreptate spre schelăria turnului ajurat; acolo erau împinse pe platforma ascensorului şi se prăvăleau în fundul iadului. In adâncul puţului, vagonetul era din nou ataşat de un cablu, şi dispărea în întuneric, iar de acolo îi veneau întru întâmpinare alte vagonete, goale, care, cu ajutorul liftului, urcau sus.

Şi când trecea printre şinele vagonetelor, Gleb îşi simţea sufletul mişcat la auzul foşnetului de roţi electrice şi la zgomotul muncii însufleţite. Işi arunca la pământ toate dosarele şi tabelele şi se amesteca în vălmăşagul trudei colective. Vedea el că altele erau acum chipurile muncitorilor, nu tot gălbejite ca ale bolnavilor de tifos, ci rumene şi chiar pârlite proaspăt de soare.

Noaptea, el n'o mai aştepta ca în alte dăţi pe Daşa; lăsa doar uşa descuiată şi se culca devreme. Nu ştia nici la ce oră se întorcea Daşa. Iar când se întâmpla să se trezească o clipă, simţindu-i prezenţa, el o vedea citind la masă, atentă şi stăruitoare. Iar dimineaţa, când el pleca la lucru, Daşa îi zâmbea prietenos, tinereşte.

3

NELINIŞTE

Trebuia neapărat să afle personal ce vra să zică prombirou, care era o pavăză de nebiruit pentru Consiliul economiei naţionale şi pentru administraţia uzinei. Stânca asta de neclintit îi stătea în cale, şi întrebările lui se loveau, fără ecou, de zidul ei nesimţitor. Gleb hotărî să plece fără întârziere şi să studieze acea-

stă instituţie la faţa locului. Dacă şi acolo va suferi un eşec, dacă va fi dus de nas şi acolo, îşi puse de pe acum în gând să se ducă la Moscova, până la Lenin dacă va fi nevoie, la Consiliul superior al economiei naţionale şi la Consiliul de muncă şi apărare, şi acolo să spună, să demaşte, să provoace un scandal, să desgroape toţi morţii, dar să-şi capete dreptul lui; trebue dat drumul uzinei, trebue pornită uzina, orice ar fi să fie.

Administraţia uzinei s'a împotmolit în propria ei nepricepere de a gospodări, în trândăvia ei, şi în sabotajul cel mai încăpăţânat: La Consiliul economiei naţionale domneşte deasemeni un înveterat sabotaj, mascat sub aspectul unei false agitaţii birocratice, hârţogăreşti. Problemele cele mai simple, ei le sucesc pe o parte şi pe alta, până ce te-apucă durerea de cap de-atâta haos. In şedinţele consiliului economic, Şramm făcea rapoarte foarte detailate şi bine documentate, însă membrii de partid şi activiştii din organizaţiile economice de jos îl criticau fără cruţare şi-i porecliseră cu o ironie muşcătoare secţia: *„Consiliul înmormântării publice"*. Pentru Gleb era limpede şi neîndoios că în Consiliul economici naţionale se desfăşoară o nevăzută activitate duşmănoasă. Vila cu trei etaje gemea în fiecare zi de o gloată suspectă, care foia din uşă în uşă, şi în fiecare zi, dela vreo zece dimineaţa şi până pe la patru după amiază, trotoarele din preajma clădirii erau blocate de o seamă de vântură-lume neobişnuit de vorbăreţi, fluieră-vânt care înainte vreme fuseseră stâlpi de cafenele şi de bursă neagră. La secţia sănătăţii publice, la secţia învăţământului, la secţia prevederilor sociale, cu toate că şi aici se îngrămădea lumea, era linişte, la fel ca şi la secţia agricolă, la administraţia comunală, la oficiul comerţului exterior.

Inainte de plecare, Gleb trecu de mai multe ori pe la comitetul executiv, pe la Consiliul economiei naţionale, şi pe la comitetul de partid — adunând materiale, propuneri, planuri şi hotărîri. Luă cu el şi o scrisoare din partea lui Badin către un bun prieten al său, membru al Biroului regional al C.C., şi o scri-

soare dela Jidchi, tot către un prieten, membru al Comisiei regionale de control.

Și într'o bună zi o luă pe strada care duce în port, unde îl aștepta șalupa uzinei. Nu se prea grăbea; avea chef să se mai odihnească puțin, după atâta vânzolire prin fel de fel de instituții. Mergea și se minuna: strada se schimbase, aproape să n'o mai recunoști. Inainte, magazinele cu vitrine de cristal ori erau goale, ori transformate în depozite de ale feluritelor secții, iar ferestrele erau prăfuite și murdare. Acum însă sunt depozite, ca și înainte, dar printre ele mai găsești și magazine cu următoarele anunțuri:

„IN CURÂND, AICI SE VA DESCHIDE UN MAGAZIN DE DELICATESE"
„CAFENEA CU ORCHESTRĂ PERMANENTĂ DE BALALAICI"
„TOVARAȘI, INTĂRIȚI LEGĂTURA DINTRE ORAȘ ȘI SAT"
„IN CÂTEVA ZILE..."
„CINE NU MUNCEȘTE, NU MĂNÂNCĂ"

O mână mânjise în bătaie de joc cu noroi primul „nu" al acestei lozinci, scrisă cu litere de o șchioapă pe zidul casei gospodăriei comunale și trecătorii, neputându-se obișnui cu noua combinație de cuvinte, râdeau:

„CINE... MUNCEȘTE, NU MĂNÂNCĂ".

Gleb se opri, cuprins de o vagă neliniște. Da, noua politică economică: piețe, prodnalog, cooperația...

...Uite, cafenea și orchestră de coarde... Dar rația de 200 de grame de pâine? Dar cartela de îmbrăcăminte pe puncte — un arșin de stambă, colțunii și jartierele de damă căpătate dela sindicat? De ce începeau să se gătească atât de repede vitrinele? Și de ce atâta neliniște... în sufletul lui?

Pe cealaltă parte a străzii, la vitrina unei cafenele, Gleb o zări pe Polea. Era cu spatele spre stradă, se

uita în vitrină şi nu-şi mai putea lua ochii dela ea. Pe lângă dânsa trecu, zorit, un om cu manta de ploaie nouă şi servietă la subţioară (cine nu umblă azi cu servietă !) o luă înainte cu umărul şi o zmulse dela geam. Dar Polea nici nu băgă de seamă, şi îşi reluă locul la geam.

Gleb trecu strada şi se opri alături de Polea. Polea nu-l observă însă nici pe el. Acolo, înăuntru, în adâncul întunericului, şedeau perechi-perechi sau în grupuri la masă, umbre înviate din trecut.

Viori fantomatice îşi strecurau prin geamuri plânsetele îndepărtate.

In spatele lor, pe trotoar — se auzea o convorbire de afaceri.

— ...valută forte... doar valută forte...

— Marfa e proaspăt adusă din străinătate... franco... felugă... la sută, câştig curat...

— Se poate conlucra minunat cu comisia...

— Ni se oferă o partidă de tutun de Suhum...

— Dar cea mai bună afacere e cu făina... Inţelegi — foamete...

Gleb se întoarse şi-l văzu pe avocatul Cirschi stând de vorbă cu doi indivizi care purtau pălării de panama ; unul din ei era un fost viticultor de pe litoral ; celălalt, un fost fabricant de ţigări.

...Blestem ! La uzină încă mai miroase a praf de puşcă, amintind zilele Revoluţiei din Octombrie, şi capul tot nu ţi s'a desmeticit de haosul războiului civil...

Dar când vii în oraş, parcă se produce o stranie transformare, lumea parcă s'ar schimba la înfăţişare...

In glumă, Gleb trase servieta de sub braţul Polei. Ea tresări şi se desmetici. Se uită înspăimântată la el şi în ochii ei, Gleb citi un strigăt înnăbuşit.

— Spune-mi şi tu, Gleb... Tu pricepi ceva ? Eu, uite, umblu pe strada asta şi tot casc gura ca o proastă la vitrine. Ce se petrece cu mine ? Mă zgâesc până mă apucă durerea de cap, până încep să scrâşnesc din dinţi, şi... nu înţeleg nimic... Nu înţeleg nimic, Gleb...

— Du-te la jenotdel. Lasă proştii şi canaliile să se zgâiască.

O luă de braţ şi o duse cu el de-a-lungul străzii. Polea se tot uita speriată într'o parte, la uşile şi ferestrele magazinelor, şi în ochi îi tremurau lacrimile, cum tremură în vânt picăturile gata să cadă de pe frunze.

— Astăzi nu mă duc la jenotdel! E Daşa acolo! Nevastă-ta e o femeie rară; o să ajungă departe, îţi spun eu, ai să vezi!... De fapt ce poţi spune despre alţii, când de tine însuţi nu ştii nimic? Ieri eram una, astăzi sunt alta.

— E ruşinos, tovarăşă responsabilă a jenotdelului, să cazi aşa în panică. Trebue să luptăm, nu să plângem şi să şchiopătăm.

Ii vorbea pe un ton grosolan. Dar mâna i-o strângea cu duioşie şi emoţie.

— Ce se petrece cu mine, Gleb? Poate că tu singur eşti în stare să-i dai de rost harababurii ăsteia? Eu parcă m'am zăpăcit de tot. Simt cum mi se clatină pământul sub picioare, şi doar am fost pe mai multe fronturi, am văzut fel de fel de grozăvii!... De două ori am trecut prin groaza morţii, fără de scăpare. Am fost părtaşă activă la luptele dela Moscova. Dar uite, acum trăiesc o stare de spirit cum n'am mai trăit niciodată. E întocmai ca şi cum o gloată mârşavă şi-ar bate joc de mine, şi mie mi-ar fi ruşine că nu mă pot apăra. Poate că aşa şi trebue? O fi inevitabil! Să fie rezultatul obligatoriu al chinurilor şi jertfelor noastre?... Tu ce zici, Gleb? Poate te-ai zăpăcit şi tu? Spune-mi deschis, poate că tu faci pe viteazul doar din pură obişnuinţă?

Ajunseră la Casa Sovietelor. Polea se opri, dar nu se desprinse de braţul lui Gleb; se vedea limpede că-i vine greu să rămână singură, şi tot aşa de greu îi vine să fie între oameni. Gleb se simţea turburat. Oare din ce pricină? Poate pentrucă vorbele Poliei îl răscoliseră şi pe el, ori pentru că Polea îl atrăgea, venind de dincolo de Daşa şi prin Daşa?...

...Concesionarea uzinei. Gleb se speriase atunci de acest cuvânt nou, răscolitor. Nu se ştie de unde

fluturase cuvântul acesta în vânt, şi el nu reuşise atunci să capete niciun fel de explicaţie. Era un zvon tainic, nedesluşit, şi s'a topit curând în ceaţă. In schimb, iată, strada a început să vorbească, gălăgioasă, în limbajul vitrinelor, şi prin acest dute-vino al şleahtei speculanţilor şi negustorilor. Asta nu-i a bună: semn rău... fără foc nu iese fum... zvonul privitor la concesionare trebuia neapărat să ia naştere. Fără îndoială, în tainiţele Consiliului economiei naţionale, se şi pregătea terenul pentru înfiinţarea unei societăţi pe acţiuni, cu participarea foştilor proprietari.

...Polea. Uite-o cât de aproape îi e şi în vorbele ei e atâta sinceră prietenie, şi are atâta nevoie acum de forţa lui! Gleb simţea că în ea dăinue o mare nelinişte, o frământare, dar nu-i putea pătrunde în suflet, ori câtă gingăşie şi duioasă grijă i-ar purta. Ar fi vrut să-i spună o vorbă dragă, s'o ferească de frig ca o manta.

— Nu mă mai duc la jenotdel, Gleb. Mai bine, haide la mine, să mai stăm niţel. Lângă tine n'are să-mi mai fie atât de rece. Poţi să nu stai mult, dar cel puţin să am un pic senzaţia că nu sunt singură. Poate că vei reuşi să-mi spui vreo vorbă care să mă poată desmetici şi să încep a privi totul cu alţi ochi...

Şi-l împinse spre uşa cu geamuri de cristal dela intrare. Tot timpul cât urcară scara de marmoră şi străbătură coridorul îngust până ce ajunseră în odaie, Polea nu mai dădu drumul mâinii lui Gleb, repetând într'una:

— Aşa trebue, da? Aşa trebue...?

Odăiţa era luminoasă şi goală. Lângă perete se afla un pat de fier, şi pe el o pătură cenuşie şi o pernă albă. Deasupra patului, portretul lui Lenin. Lângă fereastră, era o măsuţă şi pe ea un vraf de cărţi şi hârtii. Dacă Gleb ar fi intrat întâmplător în odaie, fără să ştie că aici locueşte Polea, ar fi putut-o ghici după mireasma ei cunoscută, care stăruia între pereţii camerei.

Polea îşi aruncă servieta pe masă şi nu se aşeză, ci se sprijini alături, de perete. Gleb făcu câţiva paşi prin odaie şi se opri lângă uşa peretelui din stânga.

— Cine locuește aici, dincolo de ușa asta?
— E camera lui Serghei!
Gleb bătu în ușă cu pumnul. Dinlăuntru, din golul odăii, se auzi ecoul oftând.
Se apropie de ușa peretelui din dreapta, de lângă Polea.
— Dar aici?
— Mi-e teamă de ușa asta. Aici locuește Badin. Nu-mi place omul ăsta, e ceva greoi în el, ca de plumb; și întotdeauna mi se năzărește că ușa are să se deschidă și că o să se întâmple... că se poate întâmpla naiba știe ce...
— E un muieratic, Badin ăsta!
— De ce? De unde ai tras concluzia asta?
Polea izbucni în râs, însă ochii ei priveau mai curând înlăuntru și parcă toată era atentă să-și asculte durerea, și nimic altceva.
— E un muieratic. O să mai am eu de-aface cu el, când mi s'o ivi prilejul!
— Cât ești încă de înrobit, Gleb! Dar trebue, odată și odată, să facem revoluție în noi înșine! Trebue să ducem înlăuntrul nostru un crâncen război civil. Nu există nimic mai puternic și mai rezistent ca obișnuințele noastre, simțămintele și prejudecățile. In tine se răzvrătește gelozia, o știu... E mai rău ca despotismul! E un grad așa de înalt de exploatare a omului de către om, încât nu poate fi asemuită decât cu canibalismul... Ascultă ce-ți spun eu, Gleb: de Dașa n'ai să te poți apropia cu dealde astea, și ai să pierzi partida.
— Și așa am pierdut-o!
— Ei vezi! Ai meritat-o! Așa-ți și trebue!
— Ai dreptate. Este un punct slab și în dragoste. Nuca asta, trebue să știi cum să o spargi cu dinții! Nu mă pot împăca... Parcă aș avea o rană pe dinlăuntru... Nu prea merge cum trăim noi... Ea într'un fel, eu într'altul... Nu pot uita ce i s'a întâmplat... Mă uit la ea, și simt că nu sunt în stare s'o iau așa cum e. Este ceva în ea numai al ei și asta mă preface în fiară. Câteodată, când mă gândesc la ea, mă apucă o poftă nebună s'o snopesc în bătaie... Da, ai dreptate,

e gelozie! Oricât mă străduesc, nu reuşesc să mă schimb. Daşa simte asta, şi între noi stau parcă nişte cuţite... Da, trebue să sparg nuca asta.

Polea privi iarăşi neliniştită, cu teamă, în jur. Işi înfipse degetele în păr şi făcu o strâmbătură, ca şi cum ar fi durut-o capul.

— Da, nuca, Gleb... zăvorîtă nucă, tare, a naibii de tare!... şi totuşi trebue s'o spargi! Şi miezul îi e, o simt, amar şi otrăvitor. Dar trebue!... La dracu', fie, dacă trebue... Ne otrăveam cu sânge cât a ţinut războiul, dar în sânge ne găsisem antidotul. Dar care e antidotul pentru resturile vieţii aceleia desgustătoare din trecutul blestemat?... Aici stă toată grozăvia! Cu tine însuţi e întotdeauna mai greu să lupţi, căci în viaţa de toate zilele sufletul îţi e veşnic condamnat la singurătate...

Ea stătea în faţa lui Gleb, atât de simplă, atât de sinceră şi de descumpănită în frământarea ei, atât de încrezătoare şi de apropiată, de parcă Gleb ar fi cunoscut-o de multă, multă vreme, parcă aşa ar fi fost ea de când lumea — îngrijorată şi răzvrătită.

Ar fi deajuns s'o îmbrăţişeze, s'o ridice în braţe şi ea i s'ar strânge la piept ca un copil, şi i-ar fi apropiată, de nedespărţit, şi mângâierile lui ar linişti-o şi ar face-o să râdă iarăşi, cum râdea altădată.

El o strânse la piept, cu nesilită, tăcută duioşie, şi-i mângâie buclele cu obrazul. Polea la început se sperie şi se ghemui toată în braţele lui, apoi începu să tremure şi îl cuprinse cu braţul de după gât, ridicând spre el ochii înceţoşaţi de lacrimi.

— Gleb!... Dragul meu!... Dacă ai şti cât îmi e de greu! Inţelege-mă şi nu mă dispreţui. Gleb... Tu mi-eşti omul cel mai apropiat şi-mi eşti tare drag!... Lasă-mă să te simt tot... drag cum îmi eşti...

Iar el, Gleb nu zicea nimic şi-şi tot lipea obrazul de buclele ei. Lângă pat, când el o şi ridicase în braţe, răsună o bătaie energică în uşă.

— Pot să intru, tovarăşă Mehova?

Uşa se deschise scârţâind. Era Daşa. Doar basmaua ei roşie păru că ia foc: chipul ei era însă cel obişnuit

— senin, cu ochii limpezi, şi cu zâmbetul ei tineresc, care-i descoperea dinţii albi.

— Asta-i bună! Şi tu eşti aici, Glebuşca? Ia te uită, ştrengarul!

— Ei, da! Am venit şi eu pentru o clipă...

Pentru o clipă numai, o geană de spaimă îi tremură în ochi, iar dincolo de gene parcă-i fulgeră ceva alb, ca o pojghiţă. Dar poate că i se păru numai lui Gleb, pentrucă el însuşi se speriase şi-şi pierduse dintr'odată stăpânirea de sine. Mehova se depărtă de el şi o luă de talie cu o mână pe Daşa.

— Nu eşti geloasă, Daşa? Gleb al tău e un copil mare. Ce-i drept, ca om e minunat, dar întrece orice limită a închipuirii, de prost ce e... Nu poţi deosebi în el unde începe înţeleptul şi unde sfârşeşte primitivul.

Gleb veni între ele şi le luă pe amândouă de umeri.

— Dracu s'o ia de nucă! Asta trebue spartă odată... Chiar dacă ar fi să-mi rup dinţii... Dar pentru Daşa, acum, orice nucă, oricât de tare, e ca un biet purice pentru dinţii câinelui: o nimica toată.

Daşa surâse şi se depărtă de el, făcându-şi de lucru lângă masă.

— Am învăţat să mai sparg şi eu câte o nucă, uneori, deşi mi s'a întâmplat să-mi rup câteodată şi dinţii... — şi, preocupată, începu să scotocească în servietă. — Tovarăşă Mehova, viu dela ocrujcom... Ştii doar că suntem în ajunul conferinţei femeilor... N'ai uitat nu-i aşa?... Astăzi la cinci avem şedinţă la sovprof... Tu trebue să dai raportul.

— N'am uitat, Daşa... Dar ar fi mai bine dacă ai putea da tu raportul: eu nu-s bună de nimic astăzi.

— Fie, tovarăşă Mehova! Am să dau eu raportul...

Se uită iscoditor la Polea şi-i spuse, sever şi duios în acelaşi timp!

— Lasă astea, Polea... Nu te lăsa dusă de valuri, draga mea... Să plângi, nu-i greu... Invaţă să-ţi stăpâneşti inima şi să-ţi păstrezi ochii ageri...

Apoi îl privi pe Gleb, zâmbind ironic:

— Tu poţi rămâne să-ţi continui convorbirea cu Polea... Glebuşca, eu plec îndată...

Polea se uita pe geam şi râdea ca un om bolnav...

— A, nu!... rămâneţi voi singure să vă rezolvaţi problemele voastre, eu trebue să plec acum... undeva...

Şi ieşi stingherit, îmbujorat de ruşine.

Pe coridor se întâlni cu Cibis. Ca de obicei, Cibis nu-i întinse mâna şi nici nu-l salută. Mergea cu pas elastic, dar greoi, şi-l privea fără să clipească, întocmai ca pe un străin:

— Aşa dar, uite ce voiam să-ţi spun: după cum ştii, railesul s'a mutat într'o vizuină confortabilă. Şi pe loc s'a pus un strat de colb pe deasupra ei, iar de prin toate celelalte secţii s'au ridicat nori de praf, şi toate serviciile seamănă acum a case de nebuni. Juc s'a dovedit un adevărat nătărău. Eu astă noapte n'am dormit. Nu prea dorm eu nopţile: dorm numai dimineaţa şi după amiaza. Acum mă duc să mă întind o jumătate de oră. Dar, ştii, ciungul ăla e un splendid exemplar uman... am discutat cu el nopţi întregi, cu multă plăcere. Burghezia s'a pregătit să-i dea tineretului ei o înaltă cultură. Apoi mai trebue să învăţăm foarte mult şi foarte multe. Pentru a stăpâni cultura, trebue să ştii cum s'o foloseşti, şi asta nu e chiar aşa de simplu, dragul meu.

— Acum văd eu pentru ce Juc ăsta nu mai umblă de colo-colo şi nu mai trăncăneşte, de o bucată de vreme!

— Da, e destoinic. Trebue însă bine ţinut în mână, cu hotărîre. Din douăzeci, o să împuşcăm sigur jumătate. Inaintez cazul revtribunalului. Dar pentru îngrădirea făcută să ştii că o să căpătăm o săpuneală bună. Dăm cu capu'n zid. Exces de zel! In timpul Congresului de partid... Odată excesul de zel dovedit — e obligatoriu să fie şi ceva intrigă. Ce zici, care pe care?

— Eu cred că lui Badin nu-i poţi veni de hac cu una cu două e priceput la treabă! Insă e un birocrat şi... un muieratic...

— Da, aşa e! Ce e viaţa de toate zilele? E intrigă şi iar intrigă. Este eroismul preschimbat în moravuri mic burgheze. Singurele ceasuri vesele pentru mine sunt cele de noapte. Vino pe la mine; noi amândoi o să ne petrecem plăcut vremea. Noaptea vezi mai bine decât ziua.

— Am auzit, tovarăşe Cibis, că şi Lenin tot aşa nu doarme noaptea.

— Nu ştiu.

— Dar cum se poate una ca asta, tovarăşe Cibis? Iar cafenele pe străzi cu orchestre permanente? Iar a început să duhnească gunoiul din curtea de din dos?

— Şi ce-i, te-ai speriat? Intoarce-te înapoi, la armată, mai fă niţică instrucţie politică, mai muştruleşte-te şi mai ridică-ţi nivelul politic. Pe mine, asta nu mă nelinişteşte defel. Trebue să te poţi uita la soare şi la sânge cu aceeaşi tărie, fără să clipeşti. Nu trebue să te temi că soarele îţi va arde ochii, sau că sângele îţi va otrăvi sufletul.

El îşi ridică de pe ochi perdeaua genelor şi zâmbi, iar Gleb văzu în ochii lui de o seninătate copilărească, un punct de foc care i se zbătea neliniştit în pupilă şi nu se mai putea ostoi.

Cibis păşea pe coridor, săltându-şi cu greutate umărul drept, şi Gleb îşi dete pentru prima dată seama că omul acesta e obosit de moarte, că această oboseală peste măsură l-a desvăţat demult să mai doarmă şi că el nu mai face deosebire între noapte şi zi.

XIV. ÎNTOARCEREA POCĂIȚILOR

1

PRIN GOLGOTA SPRE CANOSSA

In această zi însorită, Polea trăi din nou clipele de adâncă turburare din noaptea îngrădirii burgheziei și din zilele luptei cu albii și verzii. Din nou ardea de entuziasm și fremăta de bucurie, și pe chip nu i se mai citea nici îngândurare, nici durere și nici descumpănire.

Alături de ea, în șalupă, se așezară Jidchi, Cibis, Gleb și Serghei.

Cibis ridică o mână și comandă :

— La drum, fraților. Țineți-vă bine. Dă-i viteză, marinarule !

Și mâna îi căzu pe brațul matrozului murdar, cu obrazul brăzdat tot de cicatrici și cu un ghem de câlți în mâini.

Departe, în radă, în tremurul văzduhului încins de soare, se vedea un vapor, ca o stâncă uriașă ce se înalță din apă. Era primul vapor cu „pocăiți".

In oglinda abia încrețită a apei, cu valuri mărunte, cheiurile se spărgeau în cioburi verzi și se scurgeau în adâncimi, împreună cu șuvoaiele groase de păcură. In fața lor, la prora șalupei, vârtejul se sfărâma cu clinchet de cristal.

Îndărăt la cârmă, în spatele lui Gleb, clocotea fără să scadă un val înalt și spumos, ridicându-i-se până mai jos de nivelul capului. Lângă diguri, doi delfini se dădeau de-a-rostogolul unul după altul, ca niște roți de fontă, și de pe spinările lor rotunde scânteile îl împroșcau dureros în ochi.

Digurile și masivele cabotajelor erau pestrițe de mulțimea nenumărată a oamenilor. Demult nu mai sosiseră vapoare. Plecaseră odată cu albii. Oamenii tânjiseră de dorul vapoarelor și sosirea lor era acum un eveniment actual.

Serghei se tot uita la uriașa namilă de vapor negru și-și tot rodea unghia degetului mic. Gleb îi înghiontea mereu brațul, însă Serghei, nu-și mai putea desprinde ochii.

— Ii vezi?... Prin Golgota, la Canossa, ...ăsta-i drumul contrarevoluției...

Jidchi se uită pieziș la Serghei și nările îi fremătară.

— Lasă-te, Serioja!... Asta-i delir intelectual! Așa vorbesc acum numai smenovehii.[1])

Dar Serghei vorbea singur cu el însuși, sau poate le vorbea tuturor deodată.

— Sunt trei sute pe acest vapor... și paisprezece ofițeri... Când nu i-au primit la Tuapse, au spus: Vaporul nu va pleca înapoi; să ne ducă în cutare loc. Coborîm pe țărm, să ne împuște... Asta a fost minunat. Acum au în ei neînchipuit de multă energie. Trebue să le-o luăm. Trebue luată și transformată

Jidchi holbă ochii la Serghei

— Dar nouă câte nu ne-au luat? Cât sânge nu

---

[1]) *Smenovehism* — (dela „Smena Veh", titlul unei culegeri de articole apărute la Praga în 1921). Smenovehismul era un curent răspândit printre emigranții albi fugiți din Rusia, care considerau N.E.P.-ul ca drumul spre restaurarea capitalismului, și datorită acestei „teorii", ei se arătau dispuși să recunoască puterea sovietică. In fond însă, smenovehiștii (smenovehovțî) erau și rămâneau dușmani ai puterii sovietice, și au fost demascați ca atare de însuși Lenin, la Congresul al XI-lea al Partidului. (N. trad.)

ne-au înghiţit, şi câte forţe — de asta ai ţinut socoteală? Te apucă ameţeala când te gândeşti...

— Ei şi, ce-i cu asta?

Polea se uită la Serghei şi pufni în râs. Ea înflorea de o bucurie primăvăratică, iar genele şi sprâncenele îi scânteiau în soare.

— Ah Serioja! Ce ţi-ar mai face delegatele noastre cele bune de gură dacă le-ar ajunge la urechi înţelepciunea ta!...

Gleb se uita la delfini. Două roţi de fontă, care se rostogoleau una după alta, se scufundau, apoi scânteiau iar în soare. Despicau apa cu săbiile ascuţite ale aripilor de pe spinări. Iar când dispăreau în adâncuri, apa se frământa şi se rotea, îngroşată parcă, fără de valuri şi fără să plescăe. Tot atât de puternice şi de înaripate se roteau, în zborul lor metalic, roţile motoarelor Diesel dela uzină, şi se cutremurau de încărcătura energiei electrice. Odinioară erau multe în zborul lor uşor şi aerian, dar acum rămăseseră numai două. Viaţa lor se împlineşte acolo, iată, în găvanul ca de crater al muntelui: uite cum se târăsc, ca două broaşte ţestoase, vagonetele, când în sus, când în jos, iar mai aproape, de-a-lungul şoselei principale, alunecă în şirag, ca un lanţ cu verigi numeroase, întâmpinându-se unele pe altele şi depăşindu-se reciproc, alte multe vagonete. In schimb, aceste două roţi vin încărcate de energia sângelui animal, şi duc, risipitoare cu ele, în adâncurile negre ale mării, preţioasa energie solară...

Cheiurile rămăseseră hăt, departe. Munţii, ce-şi sclipesc aprins zimţii muiaţi într'o baie de cupru, ţâşnind dintr'o negură violetă, parcă se leagănă şi parcă plutesc pe mare. Dar nu, şalupa e cea care se leagănă pe valurile line şi vaporul se ridică spre cer şi cade iarăşi, apoi ascunde iar jumătate din cer şi se înalţă semeţ ca un zgârie-nori. Şi Cibis şi Jidchi şi Polea, toţi par mici şi înguştaţi ca într'o oglindă convexă. Şi el, Gleb, e mic, numai inima îi e mare, mai mare decât el întreg.

Serghei nu-şi mai lua privirea ochilor umezi dela silueta vaporului, şi îşi tot mozolea degetul cel mic.

În măruntaiele vaporului se auzeau sonorități de metal.

De sus, de pe bordul vaporului, îi priveau o mulțime de chipuri cenușii. Oamenii se uitau în jos cu ochii ațintiți. Făceau semne cu mii de mâini și urlau. In înălțimi, dincolo de caruselul frânghiilor și al macaralelor, se învălătucea fumul albăstrui. Iar jos, pe valurile unsuroase de pojghița păcurei, plescăia ca o mitralieră mica șalupă cu pânză roșie la proră, infimă dar amenințătoare părticică înfocată a R.S.F.S.R.

Un englez plin de ceaprazuri, pesemne căpitanul, stătea lângă trapă, sprijinindu-se de parapet și privind distrat în jos, spre șalupa ce zbura pe valuri.

Departe, cheiurile vibrau în văzduhul încins de soare și înfloreau ca un câmp zmălțat de maci.

Iar în măruntaiele vasului, bubuia surd fierul, ca un tunet cutremurător.

2

LUPII FĂRĂ COLȚI

Oamenii cenușii se buluciseră într'o gloată ce duhnea a sudoare. Erau morții înviați — un tifos înflorind de mucegai. Și n'aveai cum deosebi care e ofițer, care e soldat.

Jidchi vorbea cu englezul plin de ceaprazuri și semăna și el a englez.

Cibis, îmbrăcat în piele galbenă, stătea pe punte, vorbind calm și răspicat:

— Ofițerii să iasă înainte și mai aproape! Ceilalți, dați-vă înapoi!

Gloata se retrase, lăsând loc liber pe punte. Și locul acesta părea poligon de execuție.

Cu pas grăbit își croiră drum prin mulțime oamenii zdrențăroși, cu fețe murdare și supte de foame.

Polea zâmbea și nu-și găsea locul.

— Privește, Gleb, ăștia sunt blestemații. Aștia sărutau mâinile cucoanelor... Sunt putrezi ca bureții după ploaie...

Glasul lui Cibis era egal şi inexpresiv:
— Voi ne sunteţi duşmani. Ne urîţi. Ne-aţi ucis cu miile, pe noi, muncitorii şi ţăranii. Acum aţi venit aici, sperând că veţi găsi la noi nu moarte, ci viaţă. De ce aţi venit în Rusia Sovietică?
Un bătrân cu păr sur şi favoriţi cărunţi pe obraji, ieşi înainte.
— Noi nu ne temem că va trebui să răspundem!... o nu! Noi nu suntem decât nişte bieţi oameni nespus de obosiţi... Duşmanul doborît nu mai e duşman. Oare să fi suferit noi mai puţin decât voi? In afară de patrie, noi nu mai avem nimic, şi în afara patriei noastre, noi nici nu existăm! Suntem blestemaţi, şi în acest blestem e ispăşirea noastră. Să ne ceară patria chinuri, să ne trimită la moarte, fie!... Suntem gata, ne supunem. Voi n'aveţi să ne purtaţi grijă de această bucurie...
Şi cât vorbi, nu se uita deloc la Cibis, ci îşi ridica doar fruntea, solemn, către soare.
Cibis tăcea şi se uita stăruitor la el printre gene.
Toţi tăceau, şi în tăcerea asta era o aşteptare de nesuportat.
Deodată, un mărunt ofiţeraş adolescent începu să strige şi să se zbuciume!
— Am fost înşelat... Am fost orb... Sunt un ucigaş, da, aşa e... Dar daţi-mi posibilitatea să-mi îndrept felul de viaţă... Chiar dacă ar fi să mor, dar să-mi îndrept viaţa...
Cibis se feri cu mâna de strigătele lui isterice.
— Foarte bine! Dar cu ce ne dovedeşti că spui adevărul?
Ofiţeraşul veni în fugă spre Cibis şi-şi sfâşie cămaşa la piept.
— Impuşcaţi-mă chiar acum... Impuşcaţi-mă!
Cibis dete iar din mână indiferent.
— Treci la locul dumitale! Poţi pleca înapoi, nu te osteni să debarci.
Ofiţerul ridică mâinile în sus. Mânecile îi alunecară până la umeri.
— Nu mă puteţi ucide... nu puteţi... Vreau să trăesc... să trăesc!...

Câţiva îl luară de subţiori şi-l traseră laoparte. Dar şi acolo, el striga mereu acelaşi şi acelaşi lucru:

— Să trăesc!... Să trăesc!...

Polea se strâmba şi zâmbea. Ochii îi erau măriţi şi mai rotunzi de bucurie.

— Ce nervi slabi au omizile astea! Ce naiba să facem noi cu ei, Gleb? Spune-le tu, Serioja... Pe mine n'au să mă înţeleagă...

Serghei, revoltat, îi şoptea în ceafă lui Cibis:

— Ai curajul, tovarăşe Cibis, să le spui vorbe vrednice de noi... Asumă-ţi un rol mai greu. Vorbeşte-le duşmanilor ca unor oameni...

Cibis întoarse distrat capul şi-i strecură printre dinţi:

— Te trimit imediat pe ţărm, tovarăşe Ivaghin. Despre ce-i vorba?

Gloata privea cu lăcomie la Cibis şi tăcerea lui parcă le gârbovea spinările. Soldaţii zdrenţăroşi se căţărau pe pâlniile ventilatoarelor, ori îmbrăţişau strâns catargul pe care erau urcaţi, privind buimăciţi oamenii despre care nu puteai şti dacă sunt cu adevărat înfiorători, sau dacă, pătrunşi de o amărăciune veninoasă, joacă teatru.

Gleb se uita la gloata asta rău-mirositoare, la feţele năduşite, lipicioase, ale oamenilor: nu-i era milă de nimeni; era doar curios, şi-i venea să râdă.

...Lupii... Iată-i ăştia sunt lupii... Au bântuit cu ochi însângeraţi plaiurile necuprinse ale Republicii. Trei ani de foc, plini de neasemuite suferinţe. Luptând, el a învăţat să-i urască pe oamenii aceştia, căci pe deasupra lor fâlfâie veşnic, în zloată şi în furtuni, moartea, şi pentrucă nopţile războiului erau învăpăiate de incendii, iar zilele — înveninate de sânge şi fum. Şi — acum — iată-i aici pe lupii aceştia.

El asculta vorbele lui Cibis şi zâmbea satisfăcut. Bine le face!... Numai că e prea puţin; ar trebui să-i lovească mai dureros, şi mai dureros!

Din grupul ofiţerilor păşi înainte un om cu pomeţii ieşiţi în afară. Capul îi tremura şi faţa i se strâmba mereu într'un tic nervos.

— Voi — acum — vreţi să ne faceţi de batjocură, voi socotiţi că aveţi dreptul să ne urîţi şi... hâc... (capul i se zgâlţâi)... să ne daţi gata... Sunteţi nişte pru-unci... hâc... Dar noi suntem înveninaţi demult... şi nu mai simţim nimic... Voi nu ştiţi ce înseamnă grozăvia descompunerii omului.. hâc... Am terminat...

Şi se întoarse, vlăguit, la loc.

Cibis surâse, privind ţintă la ofiţer.

Indrăzneala şi tonul provocator al acestuia îi întipăriră pe chip oarecare curiozitate, înviorându-l.

— Ai dreptate! Dar degeaba faci pe grozavul. Ştiţi destul de bine câte dureri am ştiut să vă pricinuim. Nu-i aşa? Nu ni se poate reproşa nici că suntem nedrepţi şi nici uşuratici.

Omul sgâlţâit de ticuri se îndepărtă, fără să-şi întoarcă ochii.

Şi iarăşi ieşi în frunte ofiţeraşul, odihnit după criză.

— Noi nu mai avem decât puterea de a ne răzbuna... Şi avem să ne răzbunăm mai crâncen decât voi! Pe toţi... Pe toată Europa! Pe lumea întreagă! Eu voi şti să vă îndreptăţesc încrederea!

Cibis îşi micşora ochii şi obrazul i se ascuţi dintr'odată, îngustându-se.

— Noi nu ne răzbunăm — asta trebue s'o ai în vedere. Noi luptăm pentru marile idealuri ale omenirii — pentru comunism. Iar pe răzbunători, noi îi nimicim, ca pe nişte criminali. Noi suntem o meliţă straşnică!...

Ofiţerii amuţiseră şi chipurile le erau cenuşii, palide, ca ale morţilor.

Cibis îşi sumeţi fruntea în soare şi, zâmbind pe neaşteptate, ridică o mână:

— In numele oamenilor muncii... vă chemăm să vă dăruiţi toate forţele voastre Republicii Sovietelor...

Mai departe nu se mai putu auzi nimic. Incepuse învălmăşala! Oamenii cu priviri de nebuni îşi croiau drum spre Cibis. Striga şi Cibis, striga şi Mehova, striga şi Serghei... Şi Gleb striga, dar ce anume — nu-şi mai aducea aminte niciun cuvânt. Soldatul cu cămaşa sfâşiată şi umărul gol zăcea cu burta în jos

pe punte şi plângea în hohote. Cineva înjura cu glas spart, înnăbuşindu-se de bucurie.

Lui Serghei îi tremurau mâinile şi picioarele. Ca să se poată linişti, se trase laoparte.

Catargele — tulpini înalte — se legănau pe ceruri, şi antenele întinse dintr'un catarg în altul cântau ca nişte harfe. Iar gâturile de lebădă ale macaralelor se învârteau vesel, asemeni unor caruselе primăvara. Marea tălăzuia ca şi văzduhul, valuri de foc. Crezu atunci şi Serghei că viaţa e nemuritoare şi că păsările, în zborul lor vijelios, vor înflori văzduhul cu zvâcnetele aripilor lor aprinse.

Jidchi vorbea cu englezul înzorzonat de ceaprazuri. Pipa tresărea a nelinişte între dinţii căpitanului. Printr'o sforţare de voinţă, se străduia să se menţină demn şi grav. Repezit, ca un robot, el îşi duse mâna la cozorocul lăcuit, şi porni cu pas legănat spre cabine, scuturându-şi greoi dosul. Jidchi se uita după el şi râdea şi zărindu-l pe Serghei, îi făcu semn cu ochiul şi îşi umflă nările de asiatic.

3

STEAGUL ROŞU

Gleb stătea în mijlocul mulţimii de cazaci. Erau foştii luptători ai staniţelor de pe Don şi din Cuban.

Un cazac cu beşmet[1]) zdrenţuit, desculţ şi bărbos, ţinea în mâini o bucată de pânză roşie. Mulţimea duhnea a sudoare şi a murdărie, şi-l înghesuia pe Gleb din toate părţile. Imbrăcaţi erau fiecare în felul său: unii în cerchescă, alţii cu cămăşi ferfeniţite, alţii cu fel de fel de halate ciudate... Ici-colo vedeai şi câte-un fes turcesc.

— Steagu' ăsta... îi roş... o fi el o biată zdreanţă în ochii tăi, tovarăşe, că prea te-ai obişnuit să vezi până şi văzduhul roşu... Tu să te uiţi la el cu inima, frăţi-

---

[1]) *Beşmet* — un fel de scurtă vătuită. (N. Trad.)

oare... Iţi grăesc cu sufletul curat: drapelul ăsta îi viaţa noastră, îi sângele nostru, îi conştiinţa noastră... Eu-s cazac, pedestraş... şi ăştia toţi îs tot pedestraşi... ostaşi de-ai Donului şi de-ai Cubanului... Noi toţi am bătătorit acelaşi drum, al suferinţei. Ori nu zic eu bine, măi flăcăi? Nu grăesc bine, prieteni?

Şi gloata se cutremură într'un singur oftat:

— Bine zici, măi cazace, aşa e!

Cazacul mototoli cârpa roşie şi o desfăşură din nou în faţa lui Gleb. Şi această cârpă se scorojea, scorţoasă şi presărată cu un soi de grunji.

Gleb luă pânza şi-i pipăi petele acelea de sânge.

— Stai niţel, frăţioare... Uite, ce drăcie! Păi, asta e o cămaşă! E a vreunuia ucis? Dece e muiată în sânge?

— Apăi chiar aşa-i... sânge, sânge de cazac... Şi iaca, noi cu sângele nostru ne'ntoarcem acuma acasă...

Cazacului îi scăpărau, fierbinţi, ochii. Deaceea să fi părut el aşa de roşcovan?

— La Gallipoli ne-am zis: „De-ajuns ne-o fi, măi flăcăi... Haidem acasă!" Iar el ne-o fost căpetenie nouă, el, cazacul Gubatâi... L-au prins şi pe el şi pe noi... Şi ne-au mânat ca pe vite la abator... Ne-au bătut cu vergile... Şi pe mine... şi pe ei... Pe noi până la carne, iar pe el, pe Gubatâi, până la os... El a început să putrezească, iar noi ne-am înzdrăvenit... Şi atunci, a grăit aşa Gubatâi: — „Scoateţi-mi cămaşa de pe mine!"... I-am scos-o. „Rupe-o, zice, pe cusătură... Asta, zice, îi steagul vostru până la moarte, măi flăcăi... Asta îi sângele meu şi-al vostru... Eu mă prăpădesc... Luaţi steagul sângelui meu... Asta să fie steagul vostru, să fie drumul vostru către libertate, către fratele vostru, bolşevicul"... Aşa a grăit cazacul Gubatâi, atamanul nostru, şi steagul ăsta are să fie al nostru până la moarte... L-am ascuns în sân, l-am tăinuit de ochi mârşavi...

Gleb îşi scoase cascheta de pe cap şi, fără ea, era şi el ca toţi cei din jurul său.

— Minunat steag, aveţi dreptate... Asta e sânge scump... Voi n'aţi uitat încă zilele acelea drăceşti?... O viaţă întreagă o să ne rămână în amintire... Ca ur-

mele rănilor... Noi am bătut pe Denichin şi pe Vranghel... Şi care ne-a fost steagul ?... Tot la fel cu ăsta, unul stropit cu sânge... Dar dacă vă uitaţi numai aici, ce mai uzină... un uriaş !... Incă e rece... Am reuşit să trecem de punctul mort, dar, uzina tot mai e oarbă, încă... Cine s'o aprindă cu sângele său ? Dacă nu noi, oamenii muncii ? Şi nu ne poate înfrânge nimeni.

— Da, aşa-i... Noi toţi cei de-aici suntem pentru muncă... şi pentru năpârcile acelea străine de dincolo de mări, sângele trudei noastre e otravă !...

4

FATA DE PE PUNTE

O fată stătea pe punte şi se uita spre oraş. Din spate, părea o adolescentă, cu părul negru lucind în soare.

Serghei îşi aminti că o văzuse, parcă, în mulţime. După ochi, i se părea că ar putea fi aceeaşi.

Şi când o văzu a doua oară pe punte, se apropie de ea, fără să scoată o vorbă şi începu să privească împreună cu ea oraşul. Ce-are aface : în tăcere sunt uneori clipe neuitate de comuniune lăuntrică...

Cheiul era un câmp pestriţ de maci... Când se târăşte vântul peste maci, macii nu pot suporta vântul. Ca o pisică li se joacă vântul în petale şi petalele au prins frica acestei mângâieri. Ele se desprind fără durere şi murind, hohotesc de râs, împreună cu vântul. Cheiurile pălesc şi ele şi se pustiesc. Oamenii au văzut ceaveau de văzut şi se împrăştie pe la casele lor. Munţii şi oraşul respiră zăpuşeală de piatră încinsă. Străzile sunt cenuşii-albastre, şi, din valurile de verdeaţă străvezie, printre munţi, coşurile săgetează cerul. Valurile verzi ale mării forfotesc de viaţă animală. Casele incandescente par a se revărsa ca o lavă în mare. Şi munţii, şi oraşul, şi marea vibrează în pâcla opalină şi în fum.

Simte asta oare fata de pe punte ?

Serghei o simţea şi întreba fata cu privirea. Unde mai văzuse el fata asta înainte? Nicăieri. Sau poate o mai văzuse în vis.

Fata îl privi şi-i zâmbi.

Fără să-l privească, ea rosti, vorbindu-şi parcă sie-şi, şi nu lui:

— Cât am aşteptat... Mergeam şi aşteptam... Şi uite acum... după ce le-am îndurat pe toate... Ce bine vă mai pricepeţi voi să chinuiţi!... Să chinuiţi şi să cutremuraţi omul cu bucurii... Intocmai: şi una şi cealaltă, în acelaş timp... Cumpliţi oameni mai sunteţi voi, comuniştii!...

Serghei îi răspunse tot fără s'o privească:

— De ce spui asta? Totul e mult mai simplu şi mai profund; suntem oamenii acţiunii necruţătoare, şi sentimentele noastre, ca şi gândurile noastre, sunt ceea ce se chiamă necesitate şi adevăr al istoriei. Suntem oameni cu totul simpli şi cu totul sinceri — asta e tot! Deaceea ne şi urîţi voi până'ntr'atâta!

— O, nu!... Mie mi se pare că aici se vădeşte şi fiara şi măreţia creaţiei. Dece?... Fiindcă printre voi sunt atâţia eroi sublimi, dar sunt şi mulţi oameni cumpliţi, care nu mai simt blestemul sângelui...

— Fie şi aşa! Dar noi mergem înainte pentru veacuri. Şi amintirea noastră ca oameni crânceni se va şterge, dar ne vor şti toţi şi ne vor ţine minte ca pe nişte eroi şi creatori.

Tăcură un timp. Fata se uita în valuri. Pe urmă, rosti încet:

— Prea mult am suferit... Am învăţat să iert totul, ba chiar să şi găsesc justificare...

— Şi noi iertăm. Aţi încercat-o pe propria voastră piele. La fel cum luptăm, tot aşa şi iertăm.

Nelinişte, frică, extaz, val după val se'nvălmăşeau în adâncurile ochilor ei. Ii întinse lui Serghei mâna. Mâna îi era mică şi tremura.

— Ajută-mă să vă înţeleg şi să vă îndrăgesc. N'ai să mă refuzi dacă te rog să păstrăm corespondenţa? N'ai să mă refuzi?

Serghei se trase mai laoparte, deodată rece şi înstrăinat.

— Eu nu-ţi pot ajuta dumitale cu nimic: pe dumneata nu te poate ajuta decât munca dârză. Trebue să te transformi, să te înnoeşti şi să te străduești să ajungi a fi în raporturi noi cu lumea. Uite, ai să cobori pe ţărm şi, poate, ai să te poţi naşte din nou...

Fata se lipi de parapet, doborîtă de vorbele lui.

— Ah, să te naşti a doua oară e tot atât de înfiorător ca şi să mori...

Serghei nu găsi nimic să-i răspundă... se întoarse şi porni în întâmpinarea mulţimii.

5

VASUL MAJESTĂŢII SALE E LUAT PRIZONIER

Polea păşea în fruntea mulţimii. In urma ei mergeau marinarii, iar după marinari, o gloată de cazaci şi de soldaţi.

Năduf. Puntea, încinsă, miroase a ars. Gata-gata să se aprindă de-atâta soare, şi să ardă cu vâlvătaie şi fum.

Jidchi şi Gleb zburau în aer, deasupra mulţimii, şi cădeau pe desişul mâinilor, gata ridicate să-i prindă.

Englezul galonat îi tot spunea ceva lui Cibis, pe un ton sever. Pipa îi tremura în mână, dar Cibis stătea în faţa lui şi privea nepăsător marea.

...Bolşevicii sunt stăpâni pe vasul majestăţii sale. Această turmă de vagabonzi, roasă de păduchi şi de foame — e o forţă ameninţătoare, care poate într'o clipă arunca în aer vasul şi înghiţi ordinea lui de fier...

Polea sări pe o ladă şi-şi smulse de pe cap banda roşie. Părul i se revărsă ca aurul pe umeri. Ea dete din mâini, ca din aripi.

— Trăiască revoluţia proletară din lumea întreagă!

— Uraa! ur-raa!...

Ofiţeraşul cel tânăr striga nebuneşte, până se sufoca, şi bătea năbădăios din palme.

Căpitanul tremura, scuturat parcă de friguri, şi trăgea cu sgomot aerul în pipa stinsă demult.

Cibis dete semnalul cu şapca, şi păşi către parapet.

— Tovarăşi, debarcarea !...

Mulţimea amuţi dintr'odată şi îşi pierdu vlaga, numai cu o întrebare mută în ochi. Doar cârpa roşie, cu pete mai închise de sânge, se aprindea ca o vâlvătaie deasupra mulţimii.

Fata se uită în spre Serghei, nehotărîtă, între surâs şi lacrimi. Iar Serghei, cu o bucurie amestecată cu tristeţe, îi făcu semn cu mâna.

In măruntaiele vaporului bubuia şi zornăia fierul, iar puntea sclipea, cuprinsă parcă de incendiu.

XV. SPUMA

1

VIAȚA DE TOATE ZILELE

Toată vara n'a plouat un strop şi cerul ruginea deasupra golfului, iar marea, dincolo de diguri, tremura în pâcla plină de sclipăt a văzduhului încins. In mirajele acestea se topeau pânzele bărcilor, caicurile turceşti şi bancurile de nisip îndepărtate. Lângă ţărm, marea era verde străvezie şi sidefată de petrolul ce plutea deasupra valurilor mărunte, cu flori de meduze şi de alge pe verdele ei. Spre oraş adiau brize line, cu miros de moluşte şi hidrogen sulfurat. Şi nu se mai vedea defel orizontul : marea şi cerul se contopeau într'un singur ocean, al văzduhului. Munţii fumegau ca jăratecul, iar prin trecători se învălătucea doar verdele încă dens al pădurii. Povârnişurile şi crestele se întrezăreau şovăelnic prin pâcla liliachie şi nu ajungeau să se mai oglindească în mare ; zile întregi, pe ţărm, în tot semicercul golfului, se bălăceau şi se jucau în valuri mulţimi de oameni, ca o semănătură deasă de mei, şi se târau pe masivele, pe prundişul şi scoicile de lângă mal.

Pietrele şi fierul oraşului, caldarâmul străzilor şi colbul pieţelor dogoreau o căldură nesuferită. Oame-

nii se sufocau de zăpuşeală, orbiţi de sclipirile trotoarelor în soare, de zidurile incandescente şi de văzduhul înfierbântat. Iar în grădinile publice, la umbră, gura ţi se usca, obrazul ţi se învăpăia de suflul vântului uscat, şi frunzele salcâmilor aveau un iz de putregai fierbinte. Străzile erau pustii şi depărtările tremurau, văzute ca în oglindă; parcă şi oamenii fugiseră din gura asta de iad, şi viaţa îşi oprise deopotrivă cursul treburilor, ca şi al trândăviei. Şi, doar arareori, ici şi colo, păşeau, pe jumătate desbrăcate, pârlite de soare, nişte umbre cu serviete la subţioară, luptându-se până la vlăguire cu greutatea propriilor picioare.

Magazinele îşi înşirau, jucăuşe, vitrinele. Din uşile deschise ale cafenelelor, năvălea rumoarea glasurilor surde, ţăcănitul de pietre de joc, cântecul fantomatic al viorilor, sau suspinele pianului automat.

In aceste zile, cantina Direcţiei alimentaţiei publice şi a Casei Sovietelor cunoscură pentru prima oară mirosul ciorbei de carne, al sosului de roşii şi al legumelor. Duhoarea râncedă a arpacaşului însă tot se mai târa, lipicioasă şi greţoasă, pe mese, pe pereţi şi pe vase, otrăvind aroma îmbietoare a cărnii fripte şi a cartofilor prăjiţi cu ceapă.

La ora mesei, se întâlneau la Casa Sovietelor toţi activiştii cu sarcini de răspundere — toate căpeteniile oraşului. Şi prin aburii denşi ai mâncărurilor, camera se umplea de larma glasurilor, de zgomotul farfuriilor şi al tacâmurilor. Ferestrele deschise erau inundate de soare, iar aerul din încăpere se albăstrea, îngroşat de fum de tutun şi de praf

Badin mânca întotdeauna la o masă cu Şramm şi cu doctorul Suxin, responsabilul Secţiei sănătăţii, un om gras, veşnic mut, veşnic sfios şi speriat, veşnic năduşit, surd şi distrat. Buhăit, neras, cu ţeasta ţepoasă de peri, deşi şi aspri ca de cal, el căuta pierdut în ochii lui Badin şi nu ajungea să priceapă niciodată ce spune preşedintele Comitetului Executiv şi ce spun ceilalţi interlocutori; deaceea încuviinţa întotdeauna prevenitor,dar nu din gură, ci din burtă:

— Do-o... Do-do-o...

Şi-i venea greu să vorbească, căci limba îi era nemăsurat de mare: nu-i încăpea în gură, şi când vorbea, îi ieşea dintre buze ca o moluscă.

Adeseori se aşeza la masa lor şi comisarul cu aprovizionarea, Hapco, un soi de chiaburaş dela ţară, rotofei şi sprinten ca o vrabie, cu ochi atenţi şi pătrunzători. Masa lui dura mult, mai mult decât a tuturor celorlalţi: n'avea când să mănânce, pentrucă se uita tot mereu împrejur, sever şi bănuitor

Urmărea pe toată lumea, spionând cum mănâncă fiecare şi se tot scula dela masă, ca să-şi bage nasul când în crăţiţile din bucătărie, când în oficiu, când la masa vecinilor care mâncaseră neglijent, când la fetele care se hârjoneau cu nişte cavaleri, aruncându-le cocoloaşe de pâine.

Avea un glas spart şi scârţâitor, ca de cuţit dat la tocilă.

La bucătărie, îl auzeai spunând:

— Ei, fire-ar! De ce-s porţiile aşa de mici? Furaţi, ticăloşi ce sunteţi... Las'că cer eu mâine să vă facă o inspecţie R.K.I. [1]...!

In sală, lângă mese, ţipa:

— Iracan! Tovarăşi! Oţi fi crezând poate că există un prodcom, numai pentruca voi să vă faceţi râs de pâine, asvârlind-o fără folos pe masă şi pe podele?... Aici nu-i şantan, nu-s separeuri!...

Şi la cantină, nici nu apuca bine să apară, că se şi iscau certuri şi scandaluri zgomotoase, de parcă era obor, şi nu cantină.

Pentru masa de seară, nu mai coborau în sală: se adunau în odaia lui Şramm. (Odaia lui Şramm era toată numai covoare şi mobilă tapiţată.)

Stăteau câteodată până în zori acolo, dar ce făceau ei în odaia lui Şramm — nimeni nu ştia. Doar dimineaţa, îngrijitoarea dela Casa Sovietelor găsea pe sub masă sticle goale, mătura coji de salam şi cutii goale de conserve, iar în odaie duhnea a muc de ţigară şi a drojdie.

---

[1]) Inspecţia muncitorească-ţărănească. (N. trad.)

Şi iată că dela o vreme veni să facă de planton la uşă, câteva seri la rând, un om cu înfăţişare de caucazian, cu ochii injectaţi şi ieşiţi din orbite şi cu nasul coroiat. Era Ţheladze. Fusese cândva partizan viteaz; detaşamentul lui fusese cel dintâi care pătrunsese în oraş, încleştat în lupta cu duşmanul. Acum însă, Ţheladze era un nume pierdut prin statele de salariaţi ai Comitetului alimentaţiei. Desculţ, într'o bluză jerpelită ce-i rămăsese de pe când fusese partizan, stătea răbdător şi tăcut lângă uşă şi asculta ceasuri întregi şopotelile furişe dinlăuntru. Se auzeau paşi înnăbuşiţi dincolo de perete. Ţheladze îşi întorcea spinarea încovoiată spre uşă şi se trăgea mai laoparte. Iar când se deschidea uşa şi vreunul din cei patru ieşea cu ochii moleşiţi de băutură, îndreptându-se spre toaletă, Ţheladze îşi strecura privirile prin deschizătura uşii, în interiorul odăii, şi vâna cu ochi lacomi un amănunt care să-i deslege taina cuibului acestuia confortabil al lui Şramm. Nu-l băga nimeni în seamă. Treceau pe lângă el şi nu-şi băteau capul să se întrebe de ce stă aici seară de seară georgianul. Câtă lume nu treapădă pe coridoarele Casei Sovietelor? Adică Ţheladze s'ar fi deosebind el prin ceva de ceilalţi oameni, obişnuiţii Casei Sovietelor, care foesc necontenit de colo-colo? Numai că l-a dat de gol şi l-a prins dând târcoale uşii comisarul Hapco.

Ţheladze nu apucase să se dea iute laoparte, (Hapco are un mers săltat ca de vrabie) şi se ciocnise nas în nas cu Hapco.

— Iracan! Aici erai, mutra dracului? Spionezi ai?

Ţheladze se revoltă şi albul ochilor i se înroşi de ură.

— Cum zis aia: iracan? Ce faci aici, *tu?* Care palâtică cănstrueşti? Ia spus tu la mine, rugam frumos...

Hapco îi înfipse mâna în răscroitura bluzei şi ridică pumnul, Ţheladze se împletici în proprii lui nădragi şi, răsucindu-se brusc ca să se ferească, se izbi cu capul de perete.

— Fire-ai! ...Unde te trezeşti? Crezi că eşti tot pe vremea ţarului, ticălos mârşav ce eşti!... Eu, pentru porcăria asta, — te dau afară mâine chiar, din partid!

Ţintuit de zid, cu mâinile răsfirate, Ţheladze se uită la Hapco încurcat şi furios.

Din odaie ieşi Badin

— Ce este?

— Ce să fie? Spionează, javra!... De asta crezi tu că există puterea sovietică, mutra dracului ce eşti, ca să-i spionezi tu pe activiştii cu răspunderi? Ia-i carnetul de partid, predispolcomule, şi dă-l în...

Badin se uită ţintă la Ţheladze, cu ochi întunecaţi.

— Eu te cunosc destul de bine, Ţheladze! Hapco e cel care minte. Ei, am făcut şi noi un chef. Lui Hapco i s'a suit spirtul la cap şi l-au apucat pandaliile!

Hapco, surprins, scoase un fel de chiţăit, se înnecă, şi-şi trânti o palmă peste ţeastă.

— Iracan!... Predispolcomule!... Da'ce naiba te-a apucat?

— Vorbeşte, Ţheladze. Eu ştiu bine dinainte, ce-ţi spui tu în tine. Spune deschis — cinstit şi hotărît.

Lui Ţheladze începură să-i tremure buzele, iar obrazul îi năduşi tot de sforţare şi de suferinţă.

— Da... eu umblat... umblat şi ascultat! Ascultat, urmărit tot cum cănstrueşte la tine palâtică muncitoresc! Ce face tu aici?... De ce tu prăseşti la ticăloşi?... Cum simţit tu pe omul muncitor? Tu ce văzut? Foame văzut? Sânge văzut?... Ruină văzut? Pentru ce nu-i ruşine la tine? Eh, tovarăşe!...

Badin stătea în faţa lui Ţheladze şi-l asculta, atent şi sever. Hapco râdea, cherchelit, şuierător. Badin puse mâna pe umărul lui Ţheladze.

— Du-te acasă, tovarăşe Ţheladze. Mâine ai să capeţi foaie de drum pentru o casă de odihnă. Trebue să te mai refaci niţel. Vezi, eu nu fac niciun secret din faptele mele şi nu ai nevoie dumneata să pui la cale urmărirea tovarăşilor dumitale. In privinţa asta, stăm foarte bine şi nu e de fel cazul să se lucreze cu metode primitive. Du-te! Vezi bine că nu mă ascund de tine! am greşit!

Ii întoarse brusc spatele şi se îndreptă înapoi spre odaia lui Şramm. Hapco îl mai măsură odată cu ochi de gospodar, sever pe Ţheladze, din cap până în picioare, şi, vrând să-l imite pe Badin, îşi vârî mâinile

în buzunarele scurtei, ceea ce-l făcu să pară şi mai îndesat şi rotofei.

— Lasă, măi frăţioare, că vezi tu: nu trece mult şi te iau eu la abordaj...

Distrus, gârbovit, Ţheladze o luă pe coridor, cu pas nesigur, ca de om bolnav, hârşâindu-şi umerii de ştucaturile în relief ale peretelui.

In faţa uşii lui Jidchi se opri. Nu-şi dădea seama dacă singur a deschis uşa, sau uşa fusese deschisă; simţise doar cum o mână îl apucă de subţioară şi-l trage în odaie. Ţheladze, oprit în prag, văzu becul de deasupra mesei stingându-se într'o umbră tulbure. Tăcută, umbra lunecă prin preajma lui, până când becul se aprinse din nou, luminând goliciunea camerei murdare de hotel, cu pereţii pătaţi de mucegai şi de umezeală.

— Hai, şezi o clipă jos, Ţheladze. Povesteşte-mi şi mie ce s'a întâmplat acolo...

Jidchi îl luă iarăşi de braţ şi-l conduse până la masă, unde-l aşeză pe un taburet. El însă nu se aşeză, ci rămase în picioare, cu o umbră de uimire în ochi, cu nările palide şi cu sprâncenele zvâcnind, tresărind de un zâmbet tainic. Ţheladze se uită la el indignat, cu rugăminţi în ochi. Işi trase, cu turbarea furiei, un pumn peste genunchi, se sculă în picioare, privi lung, printre lacrimi, la Jidchi şi se aşeză la loc.

— Tovarăş Jidchi!... Impuşcat trebuem, împuşcat de tot, tovarăş Jidchi!... Pe mine împuşcat — pe tine împuşcat... Spus tu la mine, care întorsătură luat viaţa muncitoresc? Spus la mine cum trebuem lucram munciloreşte? Eu varsat sânge, zece răni fost la mine. Da' unde estem sânge a mea?... Unde este foame a meu?... Unde estem ruină? Unde partid, tovarăş Jidchi? Nu pot rabdam aşa gunoi, aşa murdarii... nu pot rabdam...

Jidchi, tăcut, făcu câţiva paşi în jurul lui Ţheladze, îngrijorat, cu obrazul tras şi cu ochii deşerţi de atâta trudă. De câteva ori îşi ridică mâna şi şi-o trecu prin păr, răvăşindu-şi-l. Se apropie apoi de Ţheladze şi-i puse o mână pe umăr: ar fi vrut din suflet să-l linişească fără vorbe, dar nu-şi putu exprima prin niciun

gest duioşia, şi din pricina acestei gingăşii neobişnuite la el, râse sfios şi ruşinat.

— Caraghios mai eşti şi tu, Ţheladze! De ce bâzâi tu pentru fleacuri? Ei, ducă-se toţi dracului! Tu fă-ţi treaba ta, şi află că tu, pentru Republică, eşti mult mai preţios decât ei toţi, puşi laolaltă. Scuipă-i în faţă, dacă nu-i poţi lua singur de guler, sau loveşte-i pe linie de partid, fără să-ţi cruţi puterile...

Ţheladze se uită din nou la Jidchi, rugător şi desnădăjduit, dete din mână, vrând parcă să alunge vorbele, şi-şi lăsă capul pe braţe.

Jidchi se vânzolea prin odaie, dar nu se mai uita acum la Ţheladze; îşi frământa creierii şi-şi rodea unghiile, când dela o mână, când dela cealaltă.

— Aici e vorba de altceva, Ţheladze: nu e numai ce-ai descoperit tu!... Ce-ai descoperit tu, e un fleac de nimica... Aici e vorba de o adevărată ştioalnă, de o bulboană. Vine asupra noastră o ameninţare mai cumplită chiar decât războiul civil, decât ruina, foamea şi blocada... In faţa noastră e duşmanul ascuns, care ne loveşte, nu trăgând focuri de armă, ci cu toate plăcerile şi ispitele mercantilismului capitalist. Avem în mâinile noastre tot sistemul economiei naţionale. Şi asta e mult. Dar tejghetarul iese târîş din vizuină. Incepe să se îngraşe şi să ia fel de fel de chipuri. Incepe să se cuibărească până şi în rândurile noastre, şi se baricadează de nădejde îndărătul frazelor revoluţionare şi a tot soiul de atribute purpurii ale eroismului bolşevic. Piaţă, cafenea, vitrine, o bucată mai bună, confort, alcool. Oamenii, după ce au trăit în condiţiile lipsurilor războiului, se reped înnebuniţi... Ai din ce te simţi încurcat, descumpănit... Te poţi aştepta şi la panică, şi la rezistenţă, şi la răzvrătire... Şi nu din pricina oboselii, nu, ci dintr'un sănătos protest revoluţionar, datorită simţului de clasă deosebit de bine desvoltat, şi din pricina unui romantism combativ. Aici însă, pentru odată, vechile metode de luptă nu mai sunt arme bune. Duşmanul e mârşav, perfid şi greu de vânat. Trebuesc făurite noi mijloace de luptă, în vederea unei noi strategii. Nu faci nimic aici cu simpla indignare şi cu răzvrătirea: ele nu sunt decât reacţiuni

nervoase, crize de isterie. Pentru a răzbi aici, e nevoie să ne transformăm până în adâncul măruntaielor, să ne făurim din nou, să călim bolşevicul din noi, pentru o îndelungată stare de asediu. Romantismul furtunoaselor lupte piept la piept a murit. Acum nu mai e nevoie de romantism: sunt necesari numai oamenii calmi, aspri, încăpăţânaţi, cu dinţi puternici, cu muşchi de taur şi cu nervi sănătoşi. Trebue să fim bolşevici până la capăt, Ţheladze. Linişteşte-te, tovarăşe, şi hai să chibzuim amândoi la multele probleme care cer o încordată frământare a minţii.

Ţheladze asculta tot numai urechi şi fruntea lui joasă se încreţea, făcând cute groase sub zulufii aspri ca o coamă de cal. Se străduia să pătrundă vorbele lui Jidchi, să le digere.

Apoi îşi înfipse mâna în părul asudat, şi trase de el cu furie, clătinând din cap:

— Eu nu putut pricepem defel, defel... Tu, care aiureli tot vorbeşte acolo ?... La mine estem suflet simplu şi cuvânt a mea simplu estem... Tu spus la mine acum; la ce-mi împuiat cap a mea cu fleacuri ?... Care estem răspuns la tine: eu suferit, sau ioc? Fost eu partizan la verzi? Bătut eu cu gardiştii albi, sau ioc? Avem eu cuvânt al meu, sânge a mea de muncitor? Şi sânge a mea unde estem ? Câinii au mâncat-o? Tu vrei spus că nu? Ticălos estem acum omul, bre!... Băgat la cap? Nimic, nimic... Prăpădit tot, şprafca!

Se ridică şi ieşi cu paşi repezi din odaie

Jidchi rămase mult timp să asculte paşii lui Ţheladze, apoi începu iar să se vânzolească prin odaie, tot rozându-şi unghiile, când dela o mână, când dela cealaltă.

...Nu-şi putea alunga din minte ceea ce se întâmplase. Iar ceea ce se întâmplase, judecând după desfăşurarea exterioară a evenimentelor, se mai întâmplase şi altădată. Şi altădată mai veniseră pe neaşteptate tovarăşi din Biroul ţinutal al C.C., şi altă dată fusese criticată aspru munca Comitetului regional de partid. E un lucru firesc şi necesar. Intocmai ca şi alte dăţi, fără nicio schimbare, activiştii cu sarcini de răspundere tăceau cu un aer preocupat şi rămâneau respec-

tuos încordaţi în faţa tovarăşului distant şi oficial dela centrul ţinutului şi tot atât de neschimbat începea ritualul şedinţei :

— Dragi tovarăşi !

Insă ceeace se petrecuse acum de curând, sub formele şablon ale politeţei oficiale, fusese atât de neaşteptat şi de dureros !

Faimoasa afacere a „îngrădirii“... Despre ea se vorbise mai puţin decât de orice... Toate şedinţele ţinute în prezenţa intelectualului spălăcit dela biroul de ţinut n'au fost decât un şir de certuri violente între el, Jidchi, deoparte, (era şi Luhava acolo), şi Badin de alta... Tovarăşul cel bălan-spălăcit a făcut o critică nimicitoare muncii comitetului de partid... A pomenit şi de Comisia de control a ţinutului... A făcut aluzii că-i va trece pe toţi la munca de jos...

Era vorba oare aici de o simplă ceartă, sau de o luptă între forţe diferite ? Tovarăşul dela Biroul C.C. a botezat-o „ceartă“, şi toată lumea îi zice „ceartă“. Pur şi simplu ! Şi toţi, fiecare din ungherul lui, urmăresc sfârşitul acestei lupte. Bârfesc între timp, şi se împart singuri în tabere duşmane.

Să ieşi înfrânt dintr'o luptă ca asta, când ştii că dreptatea e de partea ta — e foarte dureros ! Asta n'o poţi admite, pentrucă asta înseamnă sfârşitul. Odată răsturnat, eşti numaidecât strivit. Nu-ţi rămâne decât lupta, lupta până la capăt, neobosită, încăpăţânată, stăruitoare, în care e neapărată nevoie să foloseşti orice soi de armă, luptă în care să profiţi de absolut toate greşelile şi părţile slabe ale adversarului. Badin se pricepe să lovească îndemânatic : se foloseşte la perfecţie de aparatul birocratic, de experienţa lui pe tărâm administrativ şi de flerul lui personal. Din cu totul altă parte trebue pândit şi vânat Badin. Nu întotdeauna te poţi considera puternic, sprijinindu-te pe massele de oameni. Massele sunt ca o sabie cu două tăişuri : poţi fi conducătorul acestor masse, dar te poţi şi transforma în victima lor, în sclav şi demagog. El, Jidchi, e apropiat de masse, iar Badin e deasupra lor, rupt de masse. Cu toate astea, tovarăşul dela Biroul C.C. i-l dădea lui, lui Jidchi, drept

exemplu tocmai pe Badin. Nu va putea uita niciodată cuvintele ·

— Dumneata eşti un membru de partid relativ tânăr încă : îţi lipseşte tenacitatea necesară, înţelegerea clară a momentului, priceperea de a te apropia chibzuit de orice problemă, şi deaceea cazi dumneata în exagerări anarhice. Tovarăşul Badin a trecut prin uriaşa şcoală a muncii sovietice şi de partid, şi ai avea multe de învăţat dela el. Dece n'ai ştiut să-ţi îmbini activitatea dumitale cu a lui, prin contact în muncă, şi să analizezi în mod just condiţiile obiective, ci ai forţat cursul evenimentelor care trebuiau îndrumate în altă direcţie şi în spre alte forme? Eu ţi le spun toate astea pentrucă Biroul Comitetului Central te preţueşte cu toate astea, socotindu-te un activist muncitor şi capabil, şi-ţi cunoaşte devotamentul faţă de partid...

...„Cu toate astea"... Acest intelectual spălăcit la mutră prea şi-a luat un rol de mare răspundere, făcând pe mentorul faţă de el, în numele partidului. Toţi vulturii aceştia aduşi de vânturi nu-s chiar aşa de grozavi la ei acolo şi nici chiar atât de importanţi cum par aici, veniţi la faţa locului.

Un lucru e clar : nu mai există pic de romantism... romantismul a murit, e de domeniul trecutului. Fapta revoluţionară, acţiunea triumfală, a rămas în paginile istoriei, iar imnurile zguduitoare s'au stins, au tăcut. Nu-i vorbă de faptă aici, ci de înfăptuire. Trebue să te transformi pe tine însuţi, pentru a ajunge să faci din fiecare faptă o armă ascultătoare şi de încredere în lupta de fiecare zi.

El, Jidchi, ştia ce se pune la cale în odaia lui Şramm, ştia dece odaia lui Şramm e toată numai covoare şi mobilă tapiţată, ştia că Şramm închidea ochii la toate excrocheriile dela secţia silvică — da, Jidchi ştia toate astea, dar nu dăduse încă alarma pentru a nu introduce un motiv de desorganizare în munca de partid. El aştepta doar prilejul nimerit pentru a-şi plasa lovitura rapidă şi bine ţintită. Nu mai există romantism ; romantismul înseamnă ziua de ieri. „Astăzi", este simbolul calculului rece.

Dece adică acest „astăzi“ n'ar răscoli toată mocirla vieţii de tarabagii ascunsă îndărătul uşii dela odaia lui Şramm? Dece n'ar desgropa toate bonurile pentru salamuri, şunci, conserve şi spirt, emise de Serviciul sănătăţii publice?... Dece nu l-ar apuca pe Şramm de beregată ca pe un duşman? Şi, odată cu el...

Ieşi în coridor, rozându-şi unghiile, şi porni prin întuneric cu paşi şovăitori, în noapte, spre locul unde se proiecta palid, pe peretele coridorului, reflexul uşii dela camera lui Cibis, deschisă şi tăcută.

2

O ETAPĂ GREA

Gleb izbuti să obţină introducerea raportului asupra necesităţii punerii parţiale în funcţiune a uzinei pe ordinea de zi a şedinţei consiliului economic. Magaziile stau goale. Nituri sunt, pentru sute de mii de butoaie. Se putea purcede imediat la măcinarea clincherului şi la arderea cimentului într'unul din cuptoare. Mii de metri cubi de piatră n'aşteaptă decât asta şi zac în cariere. Trebue doar să se pună în funcţiune al doilea plan înclinat. Primul terasament trebue să fie lăsat să lucreze la transportul lemnelor.

Raportul îl făcu Gleb însuşi, fiind de faţă inginerul Kleist, în calitate de expert. Şramm ridică obiecţii în mod confuz şi cu indiferenţă: iarăşi vorbi de planul de producţie, de aparatul bine închegat al autorităţii, de Biroul industrial, de Centrala cimentului. Badin şedea în obişnuita lui poză, sprijinindu-se de masă, tăcea şi se uita pe sub sprâncene când la Gleb, când la Şramm, când la inginerul Kleist, şi nu puteai şti, din atitudinea lui, care îi e opinia faţă de chestiunea aceasta: dacă e de partea lui Gleb, sau dacă e cumva cu Şramm, pe aceeaşi poziţie. Jidchi şi Luhava se pronunţară scurt şi hotărît pentru admiterea raportului

şi propuseră rezoluţia: „Să se treacă fără întârziere la muncile pregătitoare restabilirii producţiei.“

Badin se lăsă greu pe spate, scârţâindu-şi spătarul scaunului, şi-i zâmbi pentru prima oară, cu o aruncătură prietenoasă de ochi, lui Gleb.

— Alte propuneri nu mai sunt. Iar cât priveşte rezoluţia tovarăşului Luhava, propun să n'o mai punem la vot; nu sunt obiecţiuni de făcut împotriva ei.

Şramm, neomeneşte încordat, palid ca o statuie de ceară, sări ca ars şi strigă cu glas dé ventrilog.

— Eu mă opun, categoric şi cu toată hotărîrea.

— Rezoluţia a fost acceptată şi tovarăşul Şramm, în fond, nu face nicio obiecţiune susţinută.

Badin nu se uita la Şramm; vorbea cu un ton serios şi sec.

— In condiţiile noii politici economice, forţele de producţie ale Republicii noastre dovedesc că au renăscut şi au crescut. Problema punerii uzinei în funcţiune a devenit o problemă actuală. Trebue să începem o epocă de încordată construcţie economică. Producţia uzinei, ţinând seama de nivelul actual al productivităţii muncii, ne dă posibilitatea de a satisface nevoile marilor oraşe şi ale regiunilor industriale în ce priveşte materialele de construcţie. Problema e rezolvată! Se impune doar ca ea să fie studiată în amănunte. Vrei să spui ceva, tovarăşe Cibis?

Pe sub gene, chinuit de somn şi oboseală, Cibis se uita la Şramm, din colţul său întunecat.

— Uite ce vreau să spun: Şi eu afirm că Şramm în fond nu obiectează. Şramm nu are cum obiecta, şi dacă vi se pare totuşi că ar obiecta, să nu vă credeţi urechilor. Şramm nu mai există. Şramm e un anacronism.

Şi împietri din nou, cufundat într'un plictis orb şi'n oboseală.

Gleb văzu cum tresare şi cum se vestejeşte, îmbătrânit brusc obrazul de fătălău al lui Şramm, şi cum i se turbură ochii.

Luhava veni cu o propunere.

— Să fie delegat tovarăşul Ciumalov la prombirou pentru o mai grabnică traducere în fapt a hotărîrii

consiliului economic, şi pentru a obţine repartizări mai masive de materiale pentru nevoile directe ale uzinei.

Gleb se apropie de Kleist, îl luă de braţ şi râse.

— Plec. E tot aşa de sigur ca doi ori doi, patru... Mamă! Şi ce mai scandal o să stârnesc acolo, la prombirou! Haidem, Herman Hermanovici! Tovarăşi, omul acesta nu e un tehnoruc: E aur curat! E un minunat tehnician al Republicii Socialiste Sovietice!... Uite aşa, ca să se ştie cine suntem noi!

Două zile mai târziu, Gleb plecă la Biroul industrial, promiţând să se întoarcă într'o săptămână.

La uzină, lucrul pentru repararea halelor, a şinelor, terasamentelor, a maşinilor şi aparatelor mecanice din interiorul diferitelor secţii, era în toi. De dis-de-dimineaţă şi până la ceasurile patru după prânz, aerul înfierbântat dintre uzină şi munţi, plin de ţârâitul greierilor, de praf şi de reflexe verzi, vibra de zăngănitul metalului, de horcăitul strungurilor şi de hârşâitul vagonetelor, şi cânta ca o coardă groasă de violoncel, la fereastra halei electromecanice.

Iar pe planul înclinat, afectat transportului de lemne, zornăiau zi după zi vagonetele, iar cablurile de oţel cântau ca şi odinioară, cu sunet de flaut, pe rolele pilonilor. Pe cheiuri huruiau vagoanele, se auzeau ritmic strigăte... „hei-rup" şi bubuiau ca nişte explozii buştenii şi parii, căzând în vagonetele goale.

In portul cu sclipiri de soare, stăteau singuratice şi triste, într'o neînţeleasă aşteptare, vapoarele.

Daşa se prăpădea cu firea, când la jenotdel, când în adunări, când în delegaţii. Lizaveta aduna în fiecare săptămână femeile în sala de spectacol a clubului şi acolo, cu ferestrele deschise spre stradă, până după miezul nopţii, tot zbierau pe toate glasurile, turburând liniştea înserărilor melancolice şi a cheilor împădurite de munte.

Şi când se răspândeau noaptea pe la case, încă nu erau sătule de strigat şi strigătele lor erau aidoma cu certurile de altă dată, când se luau de păr din pricina găinilor, ouălor şi a altor treburi casnice.

— Lizaveta, nu ai dreptate!... Ea n'are dreptate, cumetrelor!...

— Nu minţi, Malaşca!... Nu, Lizaveta, în adevăr vorbea bine... Dar noi, muierile suntem toate nişte proaste...

— Ei, dacă-i aşa şi voi sunteţi toate nişte proaste, apoi eu nu vreau să fiu proastă... Uite, eu am să-mi tai coadele... Coadele muierii, dragele mele surate, nu-s decât un arcan pentru ea: de aia avem cozi, să ne târască bărbaţii de ele, ca pe nişte vite...

— Să poftească numai... Uite, ne adunăm, ne organizăm şi le arătăm noi lor... Avem şi noi acuma putere... Iacă: Daşa ne-ar putea fi pildă la toate.

— Aşa-i! Ia uitaţi-vă ce au devenit fetele şi flăcăii în Comsomol... Inainte se temeau şi de dumnezeu şi de oameni; azi însă — e Comsomol şi pace!...

— Ce mai vremuri, suratelor! N'ai decât să ieşi în poartă — că pe loc îţi şi găseşti de lucru... Şi toate-s nu ştiu cum, mai altfel, mai altminteri: şi Comsomolul şi partidul şi jenotdelul. Nu te poţi singură ajunge din urmă pe tine...

Cu sprijinul celulei şi al clubului, înfiinţară două grupe pentru lichidarea analfabetismului şi în ziua când se deschiseră cursurile, în jurul mesei erau numai femei. Prin cuvântarea ei, Daşa le mişcă foarte mult: ea le arătă că ele, contrar exemplului bărbaţilor, se dovedesc a fi luptătoare active pentru răspândirea luminii şi culturii şi prin aceasta îşi arată nivelul conştiinţei lor proletare.

Nu e vorba aici numai să înveţi să scrii şi să citeşti. Este vorba şi de faptul că aceasta înseamnă începutul unei munci uriaşe de prefacere a propriei tale fiinţe. Aceasta deschide în faţa femeilor uşile ce duc spre activităţile publice. Ştiinţa este o mare forţă: fără ea nu poţi conduce o ţară... Femeile băteau din palme şi se simţeau mai importante şi mai folositoare decât acasă, mai înţelepte şi mai bogate decât cu copiii şi decât la bucătărie.

In fiecare zi, dimineaţa şi seara, Daşa trecea pe la căminul „Tovarăşa Crupscaia", pe la Niurocica ei, şi-şi dădea seama: fetiţa se topea ca o lumânare.

Pielea obrazului i se îngălbenise şi i se scorojise, ca faţa unei bătrânici gârbove de ani. Niurocica se uita la mamă-sa cu ochi trişti, cu priviri adânci, şi Daşa simţea că ochii aceştia văzuseră ceva mare şi cu neputinţă de exprimat. Acum, Niurocica tăcea şi mai mult, avea ochii melancolici şi faţa de om dus pe gânduri, şi rămânea nepăsătoare când se despărţea de Daşa.

Şi Daşa trăia anul acesta, pentru prima oară, o durere de nesuportat, dar durerea aceasta ea şi-o îngropa adânc în suflet. Nimeni nu băga de seamă cum sfredeleşte în adâncul ei durerea asta, doar tovarăşa Mehova, lăsând să-i întârzie mai multă vreme asupra Daşei privirile-i atente, o întrebă odată îngrijorată:

— Ce-i cu tine, Daşa? Tu ai ceva pe suflet.

— Tu vezi mai mult decât trebue, Polea.

Polea tăcu. O cercetă apoi din nou, atentă, pe Daşa. Şi în ochii ei, Daşa văzu o asemănare cu ochii arşi de lacrimi ai Niurcăi.

— Nu ştiam, Daşa, că eşti capabilă să te prefaci şi să minţi!

— Bine, fie, să zicem că am ceva pe suflet, tovarăşă Mehova... ce-ţi foloseşte ţie să ştii ce am eu pe suflet? Asta nu priveşte pe nimeni.

— Ei vezi, asta e, Daşa!... Suntem bine organizaţi şi temeinic sudaţi între noi, dar teribil de străini unul altuia în ceeace priveşte viaţa noastră personală. Ni se pare că nu e treaba noastră să ştim cum trăeşte şi ce este în sufletul fiecăruia. Iată care-i grozăvia... Dar, ce să-ţi mai spun, ţie tot nu-ţi place când vorbeşte cineva despre asta...

...Niurca se topeşte ca o lumânare, Niurca ei, unică şi dragă, şi nu-i poate spune nimeni dece se topeşte. La ce mai există oare medici, dacă nu-s în stare să spună o vorbă limpede, dacă nu au puterea să zmulgă răul care-i roade copilul? De fapt, nu-s de vină medicii. Ea, Daşa, ştia ea mai bine decât toţi doctorii din lume dece se stinge Niurca, ca o steluţă — dimineaţa.

Unui copil nu-i e deajuns numai laptele mamei: copilul se hrăneşte şi cu inimă şi cu duioşie. Păleşte

şi se ofileşte copilul, dacă mama nu-i încălzeşte căpătâiul cu răsuflarea ei, dacă nu-i dă căldura sângelui ei şi nu-i îmbibă aşternutul cu răsuflarea şi parfumul ei.

Vina e numai a ei, a Daşei, şi vina asta nu şi-o va putea răscumpăra niciodată. De fapt, vina nu e în ea: de vină e acea forţă în puterea căreia se află ea însăşi, Daşa — acea forţă care neagă moartea şi care a trezit-o la viaţă prin suferinţe şi luptă — şi această forţă e o necesitate.

Acum însă nu mai există decât atâta: faptul că Niurca se stinge ca scânteia în vânt. A fost odată Niurca, şi n'are să mai fie Niurca... Cândva, când o ţinuse în braţe la piept, Niurca dăduse din picioruşe, apoi se târîse în brânci, învăţase să umble şi să îngâne primele cuvinte. Crescuse. Şi iată, când Daşei i-a fost dat să treacă pentru prima oară prin groaza morţii, chinurile ei au fost de nesuportat, fiindcă n'avusese puterea s'o jertfească pe Niurca, să păşească peste ea. Mama fusese gata-gata să o trădeze pe revoluţionară. Şi numai torturile tovarăşilor, şi cumplita, dar minunata moarte a Fimcăi, au călit-o făcând în cele din urmă să-i piară din minte chipul fetiţei, care n'o părăsea nicio clipă. Şi atunci, nu cu gândul, ci cu toată fiinţa sa, Daşa înţelesese că există o altă iubire, mai măreaţă decât iubirea de mamă şi că această altă iubire i se desvălue omului în ultimul său ceas — în ceasul morţii.

Şi iată că acum, văzând-o pe Niurca cu chipul zbârcit al unei bătrânele gârbove de ani şi cu ochii adânci fără fund, pecetluiţi de apropierea morţii, Daşa, din nou, ca atunci demult, simte că nu poate păşi peste cadavrul ei.

Da, Niurca este victima vieţii ei şi jertfirea ei este o remuşcare ce o ucide pe ea, pe Daşa. Căci într'o zi, la nu ştiu care ceas al dimineţii, Daşa avusese cu Niurca o convorbire cam aşa:

— Niurocica, te doare ceva, fetiţa mea? Da?

Niurca scuturase din cap: nu!

— Ce-ţi lipseşte ţie, spune?

— Nu-mi lipseşte nimic.

— Poate că vrei să-l vezi cumva, pe tata?
— Vreau struguri, mămicuţo!
— E prea devreme, fetiţa mea dragă, strugurii nu s'au copt încă.
— Vreau să fiu cu tine... vreau să nu mai pleci niciodată... şi să fii aproape... şi struguri vreau... şi pe tine — şi struguri...
Se aşezase pe genunchii Daşei, toată caldă, dragă, trup din trupul ei.
Şi când Daşa o puse la loc, în pătuţul ei, Niurca se uită multă vreme la ea cu ochii ei adânci, preocupată parcă de un gând şi îngăimă, potopită de tristeţe:
— Mămico!... Mămico!...
— Ce-i, fetiţa mea?
— Aşa, mămico!... Nu pleca, mămico!...
Daşa plecă dela cămin şi ieşind, n'o luă ca de obicei, drept pe şosea, ci se înfundă în desişul de tufe al crângului, se aruncă pe iarbă, într'un loc care i se păru mai singuratic şi mai ferit, unde mirosea a pământ şi a verdeaţă şi unde soarele se strecura prin frunziş, zmălţând totul cu picăţele mărunte de lumină. Acolo plânse îndelung, cu hohote, sfărâmând între degete frunzele veştede.
Odată, noaptea, în lipsa lui Gleb din oraş, veni la ea cu maşina, Badin. Auzind cum pufăe motorul sub geam, Daşa ieşi din odaie. In cerdac se ciocniră piept în piept. Badin vru s'o îmbrăţişeze chiar acolo, pe loc, însă Daşa îl respinse cu asprime.
— Tovarăşe Badin, n'ai ce căuta aici. Tactica asta ar fi mai bine s'o părăseşti.
Badin lăsă să-i cadă mâinile şi deveni deodată greoi şi puhav.
— Daşa!... Mă aşteptam din partea ta să mă întâmpini cu mai multă căldură...
— Pleacă numaidecât, tovarăşe Badin. Mă auzi? Pleacă! Altfel ridic chestiunea dumitale în organizaţia de partid.
Apoi trânti uşa cu zgomot şi-o închise cu zăvorul.

3

COŞMARUL

Dimineaţa, când se ducea la jenotdel şi după ora patru, când se întorcea de obicei acasă, Polea se grăbea să parcurgă acest drum, cu o chinuitoare nerăbdare. Oameni se încrucişau cu ea pe drum, sau îi mergeau în faţă, oglindindu-i-se ca nişte umbre turburi în ochi, dar Polea nu le vedea chipurile, ci numai picioarele în saboţi, desculţe, înfăşurate în moletiere, în pantaloni, cu fuste, în cipici, sau cu şosete scurte femeieşti — picioare nenumărate, trepădând încoace şi încolo, pline de praf şi obosite. Nu-şi putea ridica fruntea, ca să se uite calm şi hotărît la vitrine, la uşile deschise, la oamenii care aveau parcă acum altă înfăţişare decât înainte. Femeile, mai cu seamă, erau cu totul altele decât nu demult — primăvăratice, înflorite de modă cu rochii frumoase, pălării cu bucheţele de flori, văluri de batist străveziu, tocuri franţuzeşti înalte... La bărbaţi apărură cămăşile cu plastron scrobit, cravatele şi ghetele de şevro. Iarăşi pluteau în aer unde de parfum, iar glasurile răsunau mai cristaline şi mai vesele. In cafenele, în penumbra albăstruie a fumului de ţigară, se înghesuiau şi se puneau la jocuri de noroc nălucile trecutului. Prin murmurul glasurilor venind ca de departe, se auzea zăngănit de vase, ţăcăneala zarurilor la jocurile pătimaşe şi, nu se ştie de unde, din adâncurile vizuinei tăbăcite de fum de tutun, răbufneau, în valuri înfundate, sunetele abia auzite ale vreunei orchestre de coarde.

De unde ieşiseră toate acestea? Şi dece veniseră aşa de grabnic, de arogant şi de obez? Dece tristeţea asta dureroasă în suflet şi tulburarea asta în cuget?

Parcă s'ar fi pomenit dintr'odată într'o ţară străină şi i-ar fi pierit din suflet ceva drag, ce nu se mai poate întoarce, şi fără de care nu poţi trăi... Polea îşi mai descoperea şi un sentiment de ruşine, de desonoare şi de nelămurită frică subconştientă. Se temea să nu se apropie de ea vreunul dintre muncitorii aceştia,

sau, uite, dintre oamenii, ăştia zdrenţăroşi, desbrăcaţi, roşi de foame, cu ochi urduroşi, şi s'o întrebe, privind-o drept în faţă:

— Ei, ce zici? Va să zică, la asta aţi izbutit să ajungeţi. Va să zică asta aţi vrut? Jos cu ei, cu ticăloşii şi înşelătorii!

Şi teama asta veşnică făcea să i se învârte capul, ameţit de halucinaţii.

Odată, pe la începutul lui August, pe cheiuri, pe şinele terasamentului şi pe praful de cărbune al cabotajelor, Polea văzu o mulţime uriaşă de oameni rupţi şi hirsuţi. Zăceau pe burtă, şedeau jos la pământ, se frământau cu toţii grămadă — bărbaţi, femei, copii...

Pruncii chiţcăiau, se înnecau de plâns şi hohoteau cu sughiţuri. Cineva gemea înnăbuşit. Femeile îşi căutau una alteia păduchii în cap, iar bărbaţii se păducheau şi ei în cămăşi şi în beteliile pantalonilor. Feţele tuturor erau ca ale înnecaţilor verzui şi umflate.

Trecătorii — toţi oameni cu treburi — se opreau curioşi şi adulmecau cu mirare severă văzduhul.

— Cine sunt ăştia? Infometaţii?

Din grămada rău mirositoare şi plină de praf, mugea câte un glas răguşit:

— Pră-pădul... fraţilor!... Ne-a adus aice dumnezeu ca să gustăm toţi din aceeaşi amărăciune... Poate că ne-o ajuta maica domnului să ne punem iar pe picioare. Suntem de pe Volga, din regiunea înfometată...

Şi până când ajunse în sfârşit la Comitetul de partid, tot drumul, Polea purtă dureros înlăuntrul ei glasul tremurător, răguşit, pierdut printre gemete, printre trupuri mirosind a stârv, şi plânsul jalnic al pruncului neogoit...

— Pră-pădul!...

Şi, în fiecare zi, de-atunci încolo, pe străzile oraşului rătăceau, cu droaia sau răzleţi, ţăranii ăştia înfometaţi, cu feţele tăbăcite, zdrenţuiţi şi cu opinci în picioare, cu plozii în braţe, cântând cu glasuri slăbite, printre icneli:

— Ajutaţi-ne... înfometaţi... ne prăpădim...

Somnul de noapte al Poliei era frământat de coş-

maruri, şi în aceste ceasuri ea auzea tot ce auzise ziua, însă mai clar, mai persistent, mai chinuitor: cum cânta o orchestră îndepărtată şi ademenitoare, cum ţăcăneau zarurile şi cum, pe sub ferestre, pe stradă, se tânguiau jalnic glasurile vlăguite:

— Ajutaţi-ne!... Fraţilor!... Pră-pădul...

Atunci ea sărea din pat, lipăia cu picioarele desculţe până la fereastră, cu inima zbătându-i-se furtunos în piept şi cu o durere sfredelitoare în creier, şi privea lung, în noapte. Tăcere, întuneric, pustiu şi nici ţipenie de om pe stradă. Trăgea îndelung cu urechea şi se întorcea din nou în căldura înnăbuşitoare a aşternutului. Adormea. Din nou se trezea din pricina unor zvâcnete ciudate, zguduitoare. Din nou auzea viorile depărtate, ţăcănitul zarurilor de os, râsetele, jelania disperată şi plânsetele pruncilor neogoiţi.

Şi iată: într'una din aceste nopţi de zăduf, fără somn, se întâmplă lucrul la care ea se aştepta demult, ca la ceva ce nu se poate evita.

Undeva se deschisese o uşă şi dintr'odată năvăliră voci şi râsete. Şi vocile acestea se rostogoliră apoi de-a-lungul coridorului, ca un tunet îndepărtat, şi plutiră până departe, împletindu-se în chemări nedesluşite.

Pe urmă, glasurile şi paşii se stinseseră în liniştea nopţii. Departe de tot, cine ştie unde, picurau melodios nişte stropi rari, şi din beznă răbufneau stins, sunetele viorilor fantomă. Polea înţelese: era cântecul trist, de dincolo de geamuri, al firelor de telegraf.

— Fraţi iubiţi!... Ajutaţi-ne!... Pră-pădul!...

Nu putea să adoarmă.

...Cântecele masselor muncitoare, şuvoaie, vârtejuri de mulţimi, feţe roşii, steaguri roşii... Gărzile Roşii în ploaia sclipitoare a baionetelor... Tovarăşul Lenin în Piaţa Roşie. Şi de departe, se poate vedea cum îi sclipesc dinţii, cum îşi mişcă bărbia, şi cum mâna lui, cu degetele resfirate, se întinde a îndemn. Se pare că râde. N'a mai rămas nimic în memorie, afară de această mână chemătoare, sclipirea albă a dinţilor şi creţurile de pe obraji... Ce mult e de-atunci! Parcă ar fi un vis, parcă ar fi nişte imagini din prima copilă-

rie... Vântul din spre Miază-Noapte și Apus mătură praful de pe străzi... praf și cenușă... Dece n'a fost și înainte praf, iar acum zilele de zăduf, ca și nopțile, sunt înnecate în cenușă? In odaia lui Serghei e liniște, doar foșnetul hârtiei sfâșie liniștea, când și când. Uneori se aud pași târșiți, ca de om pe gânduri. Serghei, dragul de el! Nu doarme nici el; își măsoară veghea cu numărul paginilor citite.

Răsună o ușoară bătaie în ușă. In care din uși — nu-și putea da seama.

— Ei? Cine e?...

Glasul de bas al lui Badin îi răspunse prietenos, parcă zâmbind.

— Dormi, Poleacioc? Imbracă-te și vino un minut afară. E ceva de lucru.

— Nu pot, Badin. Lasă pe mâine!

— Nu se poate, Poleacioc. Scoală-te și vino.

Clanța scârțâi și ușa se deschise. Lumina turbure a coridorului pustiu se revărsă o clipă în odaie. Cum? Cum de s'a întâmplat să uite în noaptea asta ușa neîncuiată? Văzu ca într'o străfulgerare că Badin are un chip de o înfățișare neobișnuită: jumătate negru, jumătate alb.

— Ei, iaca, e mai bine așa! Prea ești greu de urnit!

El închise ușa și răsuci cu scrâșnet cheia. Pereții se cufundară iarăși în beznă și bezna se întindea fără de sfârșit. Și laolaltă cu bezna, chiag al întunericului, el însuși tot beznă parcă, un munte neînchipuit de greu și de masiv venea spre ea și era cel despre care ea știa că trebue să vină, că nu e scăpare. Sufocată de spaimă, Polea șopti, apărându-se cu brațele de năvala întunericului:

— Ce vrei, Badin? ce te-a apucat?

Și nu apucă să-și lase în jos mâinile, că omul o și prăvăli pe pat cu uriașa lui greutate, și o țintui pe pernă.

— Taci, Poleacioc!... taci, taci!...

Strivită de beznă, Polea nu se împotrivi, nu se putea împotrivi: la ce să mai lupte, dacă e de neînlăturat? Intunericul se învârtea, cu dâre roșii de scântei rotitoare. Undeva, departe, fremăta mulțimea uriașă

și, enorm, tunetul se rostogolea în avalanșe. Da, ăsta e vântul de Nord-Vest. Nu e ploaie și nu e nici tunet: e vântul de Nord-Vest. Acum cerul e zvântat și străveziu, iar stelele jucăușe se împletesc multicolor în mănunchiuri vii de curcubee sclipitoare. A fost într'adevăr Badin, ori n'a fost? Poate că nu e decât unul din obișnuitele ei coșmaruri? Dar vezi că mai totdeauna coșmarurile sunt reale, ca și viața. Oare nu tocmai deaceea sunt ele așa de îngrozitoare și nu deaceea îți zdruncină sufletul?

A fost aevea, sau n'a fost deloc Badin?

Polea zăcea fără să se poată clinti. Cămașa îi era mototolită, prefăcută într'un ghemotoc umed de pânză. Și multă vreme nu-și putu simți trupul. I se părea că are numai cap, că trupul nu-i e nicăieri. Peste tot, jur-împrejur, numai vidul infinit, bezna neagră... Și ea nici nu mai există, ea e numai cap, și capul îi plutește imponderabil în această beznă fără fund. Iar colo, în întuneric, și dincolo de întuneric — se rostogolește tunetul și hălăduește mugetul furtunii. E așa de bine și de multă liniște împrejurul ei, și nu mai e nimic — nu mai există vreme.

Pașii lui Serghei se auziră târșiți până lângă ușa ei și se opriră. Dece s'a apropiat Serghei de ușa ei? Polea îi auzi pașii și inima îi zvâcni dureros. Trupul începu deodată să-i tremure și să strige, cuprins de groază! Badin... Da, ușa lui e alături, la căpătâiul patului ei. A fost aici și a plecat.

Undeva, în adânc, în regiunea inimii, ca un cariu, o rodea tristețea, presimțire înfiorătoare a morții. Ce să fie asta?... Dece simte durerea asta de nesuportat?

— Au!... Au!...

Se chirci toată în pat, văitându-se; pe urmă alunecă jos, pe podea, și dintr'odată amuți de frică: bezna se prăvălea din nou asupra ei, cu uriașa ei povară.

Desculță, numai în cămașă, ea ieși în fugă pe coridor, se agăță cu mâinile de clanța ușii dela camera lui Serghei și începu să se zbuciume, căutând parcă scăpare de nenorocirea de neînlăturat.

— Serghei! Serghei! Mai repede... te rog! Serioja!...

Sgrepţăna uşa şi se împingea în ea, simţind ca prin vis că uşa gâfâe sub apăsarea ei şi că nu se va deschide cu niciun chip.

Iar când uşa se deschise larg, Polea se atârnă de gâtul lui Serghei şi se înnăbuşi de atâta plâns — mică şi lipsită de apărare cum era, cu trup mărunt ca de copil.

Lui Serghei îi tremurau mâinile şi picioarele şi inima îi bătea furtunos de emoţie. El o luă şi o duse în pat, o înveli cu plapuma, şi-i dete un pahar cu apă. Dinţii ei clănţăneau pe sticlă şi apa i se scurgea în suviţe pe bărbie.

— E o mârşăvie, Serghei!... E îngrozitor!... Nu ştiu bine ce s'a petrecut, dar s'a întâmplat ceva ireparabil, Serghei!

El se aşeză pe un scaun lângă pat şi, sfios, cu nespusă duioşie, îi îndreptă perna, îi mângâie mâinile, părul, obrajii.

— Haide, nu mai vorbi de asta... Linişteşte-te, Polea... Ştiu tot... Dacă ai fi strigat, aş fi spart uşa şi l-aş fi strâns de gât cu mâinile mele...

— Tu nu ştii, Serioja... tu nu ştii... Nu te poţi lupta cu el... nu poţi scăpa de el...

— Să nu mai vorbim de asta, Polea. Mai bea încă un pic de apă, şi dormi. Eu am să stau lângă tine, şi tu să adormi, neapărat! Asta e vântul de Nord-Vest... E multă vreme de când n'a mai bătut... Mâine o să fie răcoare şi bine...

— Serghei! ...Serioja, tu-mi eşti atât de aproape şi de drag!... Ştiam eu că are să se întâmple asta, Serioja... şi n'am putut să... Nu ştiu ce are să mai fie... Serghei...

El şedea lângă ea şi tremura tot, în prada unui zbucium lăuntric de nestăpânit. Tremurul îl apucase dintru început, din clipa chiar în care auzise glasul lui Badin. Şi tot în aceeaşi frântură de secundă simţise că podeaua i se clatină sub picioare şi că odată cu prima rafală a vântului de Nord-Vest, toate lucrurile din odaie şi-au părăsit locurile şi au început să zboare ca nişte păsări.

— Ştiam eu, Serioja, că nu se putea să treacă fără răsplată... Le-ai văzut şi tu chipurile, le-ai auzit glasurile? Fraţilor, ajutaţi-ne!... Prăpădul!... Şi zarurile şi viorile din cafenele... şi vitrinele... Revoluţia preschimbată într'un târg... Şi acum asta... E tot unul şi acelaşi lucru, Serioja...

— Da, Polea, e unul şi acelaşi lucru... Trebue să supravieţuim şi acestei etape cumplite. Trebue să-i supravieţuim, draga mea Polea... Trebue să supravieţuim, orice s'ar întâmpla... luptând... luptând crâncen...

Ea adormi cu mâna în mâna lui, iar el rămase pe scaun, aplecat deasupra chipului ei, fără să mişte, şi privind-o lung, cu tristă dragoste în ochi, până se lumină de ziuă.

4

BEŢE IN ROATE

La uzină, după plecarea lui Gleb, reparaţia înainta cu paşi mari. Ferestrele şi acoperişurile halelor tot îşi mai căscau geamurile sparte, zidurile de beton încă îşi mai arătau, negre, spărturile cu zdrenţele lor de armătură ruginită, iar înnăuntru, în măruntaiele lor întunecate, sub constelaţiile becurilor electrice, bătea ecoul ca de darabană al ciocanelor, gemeau sfredelele şi se învălmăşeau una peste alta zăngănit, scrâşnet şi răsunet de metal ciocănit.

Lucrau toţi muncitorii calificaţi, vreo două sute de oameni. Reparaţia cuptorului rotativ cerea o atenţie deosebită. Trebuia revizuit tot învelişul de metal al cuptorului, iar căptuşeala de cărămizi refractare dinlăuntru trebuia înlocuită pe de-a'ntregul; era nevoie să se toarne din nou piesele mărunte pentru concasor, pentru râşniţă, pentru conveier, pentru complicatele mecanisme de transmisie. Rezervoarele pentru masa lichidă erau tare stricate; acolo trebuiau făcute noi malaxoare rotative şi înlocuite sisteme întregi de ţevi, de site cilindrice cu forme ciudate şi de tot felul de dispozitive de metal şi de lemn, ce se împleteau în

linii de arabescuri dantelate. Cel mai puţin de lucru era la hala electromecanică şi la secţia de maşini. Acolo era Brânza. Cât timp trăia Brânza, trăiau şi maşinile, puteai fi sigur!

Oamenii vineţi de praf foiau încoace şi încolo, se târau ca nişte păianjeni pe lângă cuptoare, pe dantela ciudată a scărilor, a parapetelor, a stinghiilor; ca nişte şobolani rodeau prin găuri şi prin gropi noroiul uscat, înşurubau, tăiau, pileau fierul şi arama, se împleticeau în reţelele de cabluri, ca în năvoade, zbierau, îşi arătau dinţii rânjind, scuipau noroi şi se sufocau de praf, de zăpuşeală şi de neaşteptatul elan al muncii.

La terasamentul celui de al doilea plan înclinat, munca se desfăşura într'un ritm mai calm. In anumite locuri se înlocuiau şinele, se reparau viaductele şi se curăţa linia de bolovani şi pietriş.

Uzina încă stătea în praf şi'n paragină, dar începuse să i se simtă răsuflarea şi primul tremur sfios al maşinei. La halele de maşini, zi şi noapte, neîntrerupt, pufăiau şi răgeau motoarele Diesel.

Şi în fiecare zi, inginerul Kleist, svelt şi demn, îmbrăcat în alb din cap până'n picioare, trecea prin toate secţiile în care se făceau reparaţii. Pe chipul lui zvâcnea reţinut un zâmbet de emoţie. La fel de indiferent le dădea însă tuturor indicaţiile necesare, subliniindu-şi cu mişcări din cap, în tact, cuvintele, căci cu muncitorii rămăsese la fel de uscat şi de tăcut ca şi în trecut; trecea pe lângă ei cu nepăsare, parcă străin şi orb.

Gleb plecase cu gândul să stea o săptămână, dar nu se mai întoarse timp de o lună. Şi lucrările, chiar din a doua săptămână, începură să meargă mai prost fără el; către sfârşit, se opriră cu totul. Direcţiunea uzinei refuză să mai îndeplinească planul aprobat şi să furnizeze materiale conform devizelor, iar cu sovnarhozul n'aveai cum s'o scoţi la capăt. Iarăşi se arunca toată răspunderea asupra Biroului industrial şi asupra Centralei cimentului, iarăşi era vorba de Gosplan [1])...

---

1) *Gosplan* — (prescurtare) planul de stat. (N. trad.)

La direcţia uzinei, tehnicienii cei fercheşi vorbeau deschis cu Kleist.

— Lasă-te de fanteziile astea, Herman Hermanovici. Uzina nu poate fi pusă în funcţiune. Dumneata nu înţelegi? Şi în fond la ce le trebue lor uzină? E pur şi simplu ridicol, Herman Hermanovici... Să presupunem că uzina a fost pusă în funcţiune şi producţia a intrat în depozit! Ei, şi mai departe? Piaţa? Nu există! Asta-i, cimentul nostru era destinat în primul rând pieţelor străine. Dar acum? Şantierele, ai să zici? Bine, dar şantiere n'avem, şi nici nu putem avea, pentrucă n'avem capital şi nici forţe de producţie. Au făcut un tămbălău grozav, asta trebue să le-o recunoaştem. Dar forţe n'au, nici experienţă, nici mijloace pentru munca cu adevărat creatoare. Şi nici nu le pot avea, în lipsa capitalului particular şi a iniţiativei private. Nu vom ajunge prea departe noi, cu naţionalizarea asta. Volens-nolens [1]), vor trebui să se adreseze vareagilor [2]).

Kleist asculta, grav şi rece, trăgând dintr'o ţigară, vorbele tehnicienilor, fără să-i contrazică, ci doar observând scurt şi cu greutate:

— N'am venit aici să rezolvăm probleme de economie politică şi chestiuni privind întregul sistem al economiei de Stat a Rusiei. Sarcina mea e simplă: să cer Zavodoupravleniei îndeplinirea planului de producţie pentru perioada în curs! Lucrările de reparaţie au sistat din vina zavodoupravleniei.

Tehnicienii îşi lăsau ochii în jos, privindu-şi unghiile, şi-şi ascundeau zâmbetele în politeţea unor răspunsuri oficiale, strecurate prin pâcla ironiei mascate.

— Zavodoupravlenia n'are niciun amestec aici, Herman Hermanovici: ea primeşte toate instrucţiunile dela sovnarhoz. Adresează-te direct acestei instituţii.

Aceştia erau oamenii noi, trimişi de Consiliul economiei naţionale, dar aceşti oameni, sub vălul loialităţii, purtau temeinic în ei trecutul. Şi el, inginerul Kleist, purta în suflet trecutul, dar trecutul acesta de-

---

1) *Volens-nolens* — vrând, nevrând (N. trad.)

2) *Vareagi* — străini care se bucurau de privilegii politice şi economice foarte mari. (N. trad.)

venise pentru el depărtat şi mort: trecutul arsese în focul prezentului şi nu mai rămăseseră din el decât cărbunii. Intre el, Kleist, şi oamenii aceştia nu mai putea încăpea înţelegere. El văzu că privirile lor se stinseseră brusc din pricina vorbelor lui neaşteptate, iar în zâmbete se străvedea, ironic tăinuită, neîncrederea şi frica. Acest straniu caraghios este ori din cale afară de şiret, ori ieşit din minţi din pricina groazei de bolşevici.

Kleist se duse la Consiliul economiei naţionale. Şi acolo îl întâmpinară tot atât de prevenitor şi de politicos ca pe unul de-al lor, şi-i zâmbiră la fel cum îi zâmbiseră cei dela direcţiunea uzinei — enigmatic, cu înţeles, descoperindu-şi, toţi la fel, dinţii de aur, şi cu privirile pline de aluzii stăruitoare.

Pe acelaşi ton grav şi rece, el îşi expuse scopul venirii sale aici, şi întocmai ca şi la direcţia uzinei i se dădu şi aici un răspuns după formula politeţei oficiale, strecurat prin pâcla unei ironii ascunse:

— Da, executarea devizelor dumneavoastră s'a amânat, Herman Hermanovici; probabil că vor fi revăzute. Vezi dumneata, noi nu putem trece peste prombirou şi glavţement... Atâta timp cât nu există condiţiuni corespunzătoare... Predsovnarhozul, ca un om precaut şi bine pregătit, (iar în ochi jucau necontenit râsete ironice) are o linie fermă de conduită... nu-i place să se ţină de glume... s'a procedat cu prea multă pripeală în cazul de faţă... Ce-o să spună glavţement? ...Avem motive să presupunem că la prombirou şi în special la glavţement, tot planul acesta al refacerii uzinei nu va fi văzut cu ochi buni!... Aşteptăm dispoziţiile autorităţilor superioare...

Kleist — de data asta fără tehnicieni şi şefi de echipe — rătăcea stingher prin halele uzinei, de-a-lungul şinelor căii ferate, cerceta îndelung platformele şi clădirile, mecanismele demontate, gunoaiele rămase de pe urma lucrărilor întrerupte, şi lovea posac cu bastonul în câte-o piatră, în câte o frântură de piesă, ori în materialele părăsite. Un singur om întâlnea câteodată în cursul acestor plimbări tăcute, pe Copeica, paznicul

uzinei, cu sprâncenele şi barba cenuşii ca o grămăjoară de ciment.

Gleb pică dela drum murdar, cu hainele mototolite, cu cascheta pe ceafă, dar cu ochii limpezi, parcă înseninaţi după ploaie. Nu se abătu deloc pe acasă, ci dete fuga de-a-dreptul la uzină unde nu zăbovi decât puţină vreme şi, palid de furie, porni cu pas larg spre terasamentul planului înclinat.

Pretutindeni, pustiu; grămezi de gunoaie şi fiare vechi, întocmai ca în zilele de după întoarcerea lui din armată.

Innăbuşindu-se de furie, el se îndreptă în fugă către Direcţia uzinei.

Tehnicienii cei fercheşi, buimăciţi de ocările lui zgomotoase, încremeniseră care pe unde apucase, miraţi toţi la culme şi fâstâciţi: cel surprins mergând — se opri din mers, cel care şedea — se sculă, cei care scriau — nu-şi mai ridicară capul din hârtii. Gleb începuse din prag să-i ocărască cât îl ţinea gura.

— Care-i nemernicul care a făcut isprava asta mârşavă, să-mi spuneţi numaidecât! Am să vă pocnesc pe toţi peste bot pentru trădarea asta... Unde-i directorul? Vă trimit pe toţi legaţi, la Ceka, pentru sabotaj şi contrarevoluţie... ticăloşilor... Credeaţi că dacă nu-s eu aici, vă puteţi continua vechea voastră tactică? Credeaţi că în lipsa mea o să vă reuşească mârşăvia asta?... Momâile dracului, vă arăt eu vouă! La stâlp vă pun!...

Alerga dintr'o cameră în alta, căuta pe cineva şi nu-l găsea, asvârlea cu scaunele înlături, mătura hârtiile de pe mese, îmbrâncea oamenii care-i stăteau în drum. Dactilografele, delicate ca nişte păpuşi, se chirceau speriate pe scaunele lor, ascunzându-şi cârlionţii după claviatura maşinilor.

Iar funcţionarii, în picioare sau pe scaune, înlemniseră, muţi de frică, şi când Gleb îi lăsa, dând buzna în altă odaie, schimbau între ei priviri înspăimântate şi-şi duceau palma sau hârtiile la gură.

Când îi mai trecu puţin furia turbată, Gleb îşi asvârli servieta şi mantaua într'unul din birouri şi intră ca un vârtej în cabinetul directorului. Directorul Mül-

ler, un om cu țeasta țepoasă ca o perie argintie, cu mustața tunsă scurt, argintie și ea, și cu pince-nez de aur pe nas, îl întâmpină pe Gleb cu aceeași uimire și neliniște, dar străduindu-se să pară calm. Ridicându-se, el îi întinse lui Gleb mâna peste masă.

— Ce te-a apucat de faci atâta scandal, tovarășe Ciumalov? Urli așa de amarnic, că-mi spargi toate geamurile...

Gleb nu se așeză și nu băgă în seamă mâna întinsă a lui Müller. Stând drept în fața mesei directorului, el întrebă amenințător:

— Cine a dat ordin să se oprească lucrările la uzină?

Müller își răsfiră brațele în semn de supusă neputință.

— Te rog să nu-mi faci mie pe prostul! Mie să-mi spui răspicat: Care-i bestia aia care mi-a dat peste cap toate lucrările, oprindu-le în plină desfășurare?

Müller tresări, lentilele pince-nez-ului îi svâcniră sclipind și fața i se făcu ruginie și puhavă:

— Mai întâi de toate, te-aș ruga, tovarășe Ciumalov, să fii mai ponderat în expresii. Zavodoupravlenia n'are niciun amestec aici. Noi am oprit lucrările, deoarece sovnarhozul n'a socotit posibilă continuarea reparației, din lipsa mijloacelor necesare și fără aprobarea organelor superioare economice.

— Dă-mi ordinul sovnarhozului... Toată corespondența... imediat! V'ați înțeles cu banda ailaltă dela sovnarhoz! Credeți că o să vă puteți juca partida asta în liniște, întinzându-vă cărțile pe spinarea mea? Credeți că la prombirou or să mă respingă, iar voi, pe sub mână, o să vă faceți mendrele? V'ați greșit socotelile, drăgălașilor! Las-că vă învăț eu minte! Vă arăt eu vouă!

— Dar pe ce te bazezi dumneata, tovarășe Ciumalov, când ne aduci învinuiri atât de grele? Protestez în modul cel mai categoric: dumneata arunci vorbe jignitoare și nechibzuite! Doar nu suntem copii mici; noi nu putem să nu ținem seamă de instrucțiunile și de ordinele venite de sus! Am fost cu totul străini de aceste

evenimente, n'am luat parte defel la ele. Toate depozitele au fost sigilate de sovnarhoz, toate actele scoase din dosar de către reprezentantul sovnarhozului... Fii bun, aşa dar, fă-le lor scandal, sovnarhozului, nu nouă.

Gleb se înfipse în Müller şi trânti cu pumnul în masă.

— Mie te poftesc să nu-mi îndrugi basme. Vă ştiu eu bine cât vă poate pielea, toate maşinaţiunile astea ale voastre le cunosc ! Şi n'am de gând să-mi las baltă planurile, de dragul ochilor dumitale frumoşi ! O să aflaţi voi pe pielea voastră, fârtaţilor, cum se împuşcă ticăloşii ! M'aţi crezut un prost şi aţi vrut să mă duceţi de nas ; ei bine, am să vă sdrobesc la toţi coastele şi am să vă scot afară maţele şi ficaţii. Vă pun în vedere că de mâine dimineaţă muncitorii se apucă de lucru ! Reparaţia trebue să fie terminată în două luni, iar la toamnă uzina va fi în plină funcţiune. Ai înţeles ?

Müller, cu umerii căzuţi, zâmbi stingherit şi vru să spună ceva, dar limba i se uscase şi i se încurca în gură... Pe platforma din faţa comitetului de uzină se îngrămădeau o mulţime de muncitori, care, adunaţi în grupe mici şi gârbovindu-şi spinările, se tot aplecau unul spre altul ; plictisiţi de atâta trândăvie silită, şedeau pe pământ, la umbră, lângă perete, sau tot ieşeau şi intrau pe poartă. Fumau. Vorbeau pe toate glasurile şi râdeau cu hohote. Gromada stătea pe pragul înalt, în uşa deschisă a biroului, agitându-şi pumnii osoşi, şi se înnăbuşea, irascibil, ca orice ofticos.

— Aşa este, tovarăşi, temporar suntem vinovaţi, deoarece fiind clasa muncitoare trebue să avem atitudine conştientă şi aşa mai departe... La şedinţa celulei şi la adunarea pe uzină, noi am luat o hotărîre şi cum sovprof şi profstroi fiind organizaţiile noastre proprii, în felul acesta vom şti în orice caz să ne apărăm interesele şi să dăm vinovaţii pe mâna Tribunalului revoluţionar... şi le vom arăta noi tuturor ticăloşilor şi canaliilor...

Mulţimea fremăta, striga şi aplauda.

Savciuc, într'o cămaşă ruptă, înghiontindu-şi vecinii şi vânturându-şi braţele, urla singur, ca un nebun :

— Trebuesc pocniţi în cap, diavolii ăştia! Ce-mi umblaţi mie cu delicateţuri? Nu pot să rabd una ca asta...

Gleb venea fuga pe scara largă de beton în jos, şi deodată se trezi în talazul de chipuri prăfuite şi asudate, printre strigătele şi înghesuiala lor fără rost, în mâinile lor lipicioase.

— Uite-l şi pe ăsta, puşlamaua asta! Mă, tu, pui de lele ce-mi eşti! He-he, războinicul ăsta o să le arate el la toţi!... He-he, te-a pus dracul să te cari de-aici, spre nenorocul nostru, într'un ceas rău...

Iar printre strigătele acestea de bucurie, se mai auzeau şi altele, glasuri ursuze, posomorîte:

— Cum se poate una ca asta, tovarăşe Ciumalov? Dar ce, treabă-i asta? Păi dacă o să lucrăm aşa, atunci mai bine să ne ducem dracului de pomană...

— Se joacă cu noi? Da' ce, îi glumă? Ştim noi ale cui îs sforăriile astea!...

— Ho-ho, jecmănitorii ăştia bătrâni dorm şi visează tot la regimul ţarist...

— Ii aşteaptă tot pe vechii stăpâni, dracii ăştia împuţiţi...

— Dece să ne mai batem atâta capul cu ei?... Să-i nimicim ca pe nişte păduchi, şi gata...

Duhneau a mahorcă şi a sudoare, şi din pricina înghesuielii şi a răsuflărilor lor greoaie, aerul era înnăbuşitor şi greu de respirat. Gleb îşi croi drum cu coatele şi se urcă pe trepte, lângă Gromada.

— Tovarăşi, de azi lucrările or să-şi urmeze cursul din plin. Mâine, la chemarea sirenei, să se apuce fiecare de munca lui. Toate sforăriile de-aici vor fi demascate fără milă şi om şti noi să punem la zid pe câte unii, la nevoie.

Mă duc la sovnarhoz. Vom cere, tovarăşi, o răfuială necruţătoare cu contrarevoluţia! La prombirou mi s'au aprobat toate devizele prezentate. Am adus cu mine combustibilul, vom trimite oameni după nituri. In primul rând vom pune în funcţiune concasorul şi vom măcina clincher!...

Muncitorii se repeziră la Gleb, îl luară de subsuori, îl strânseră în braţe de bucurie şi-l asurziră cu urle-

tele. Il apucară, care de picioare, care cu brațele pe după mijloc, și, deodată, o mulțime de mâini asprite de muncă îl asvârliră în aer.

— Mai sus, fraților! Uraa, Ciumalov! Hop! Și mai sus... Hopa! Hop!

— Da' lăsați-mă'n pace, draci împielițați!... Astâmpărați-vă, nebunilor!... — Gleb râdea, dând din mâini și din picioare în aer, pe deasupra capetelor lor, dar se vedea cât de colo că-i face plăcere, că socotește entuziasmul acesta furtunos al prietenilor lui pe deplin firesc și de neocolit.

Lăsat jos și strâns în brațe de tovarășii săi obosiți se pomeni deodată nas în nas cu Savciuc.

— Gleb... măi diavole! Ia să faci bine să pui pe roate dogăria... Nu pot să rabd una ca asta... Am să te bat!...

Gleb făcea cu ochiul câte unuia dintre muncitori, altuia îi mai arăta și pumnul...

— Gromada!... Unde-i Gromada? Faceți-i vânt încoace tovarăși!... Mergem, Gromada!...

Gleb nu se duse totuși la Consiliul economiei naționale, ci coborî din trăsură drept în ușa comitetului executiv.

Pe scări, aproape că îl târî pe Gromada până la etaj. Iar Gromada nu contenea să horcăe, să se sufoce și să-și holbeze ochii, storși de vlagă.

— Of, ce mai pisică leșinată mai ești și tu, măi Gromada! Vai de capul tău! Tu, când e vorba de marș, nu ești bun de nimic... Haide, mai trage-ți un pic răsuflarea și pregătește-te de luptă.

— Știi bine, tovarășe Ciumalov, că eu, așa cum mă vezi, sufocându-mă, dar tot mă simt în stare să-i viu de hac oricărui tehnician!

— Aferim: mutăm noi și munții din loc, lasă!... Ehei!...

Moșul cel zburlit, numai cât îl văzu pe Gleb, și deschise pe loc încă de departe ușa, trăgându-se laoparte cu scaun cu tot.

Badin nu era singur: mai erau la el Șramm, Cibis și Dașa.

Daşa, dând cu ochii de Gleb, avu o licărire în priviri, ca şi cum ar fi scos un strigăt de uimire; dar numaidecât, ochii i se umplură de un val uriaş de nelinişte şi de bucurie deopotrivă. Dar Gleb desluşi în ei nu bucurie — ci parcă altceva, ce nu mai văzuse la ea înainte, ceva pornit din adânc, ca un suspin.

Badin se uită la el distrat, pe sub sprâncene, şi îşi lăsă iar ochii asupra hârtiilor de pe masă, pe care le răsfoia cu degetele lui late şi păroase: era atent la spusele lui Şramm.

Cibis şedea ca întotdeauna; nu puteai şti dacă era plictisit şi se odihnea, ori dacă se gândea la cine ştie ce lucruri de-ale lui, care nu vor fi spuse nimănui cu glas tare... Ce caută aici Daşa? Daşa la Badin. Să fie oare adevărate glumele şi aluziile ei la patul unic pe care l-ar fi împărţit cu el atunci când fuseseră împreună în delegaţie la staniţă? S'a întâmplat asta, sau n'a fost nimic? Dece oare în ochii ei vezi beznă? Are ochii uscaţi, parcă mai rotunzi şi arşi de febră, ca şi cum ar suferi de friguri. Iarăşi îi e sufletul ca o fântână adâncă şi, întocmai ca apa din fântânile adânci, e şi ea depărtată şi inaccesibilă. Şi în clipa aceea, pentru prima oară, Gleb îşi aduse aminte de vorbele Motiei: n'are să se mai întoarcă niciodată viaţa lor din trecut, şi n'au să-şi mai aibă niciodată cuibul lor comun.

Nu se apropie totuşi de ea, şi Daşa rămase pe scaun, mai laoparte, şi nu se mai uită la el, de parcă i-ar fi fost cu totul străină.

Şramm vorbea cu glas surd:

— ...Şi nu e vina mea că s'au făcut abuzuri la railes. Eu mi-am îndeplinit întotdeauna, cu punctualitate, instrucţiunile primite dela organele conducătoare. Dece R.K.I. nu a observat nimic anormal atunci, iar acum deodată îmi semnalează în acte o grămadă de fapte criminale? Aparatul Consiliului nostru, al sovnarhozului, a fost până acum un aparat model; munca a fost dusă în modul cel mai strălucit. Şi dintr'odată, uite, se constată că tot ce s'a făcut nu poate fi numit muncă, ci pur şi simplu crimă: numai crime şi iar crime, dela un cap la celălalt. Eu asta n'o mai în-

ţeleg, şi cer insistent o inspecţie amănunţită şi dusă fără părtinire!

Badin se uită rece la el şi surâse ironic.

— Tot nu înţelegi!... E clar dece n'o poţi înţelege! Aparatul sovnarhozului într'adevăr este un aparat model; schema lui e realizată în modul cel mai perfect. Şi tocmai pentrucă acest aparat e un aparat model, el a putut fi o pavăză pentru crime. Tu ai dat toată munca pe mâna unor elemente străine de noi, care ne sunt duşmănoase. N'aveai cum să vezi, tocmai din pricina aparatului tău model, jaful neîntrerupt dela railes, şi nu puteai vedea nici că muncitorii erau lăsaţi fără pâine, fără îmbrăcăminte şi fără unelte de lucru, nici că agenţii tăi făceau speculă la drumul mare, în dauna statului. Tu nu poţi să înţelegi dece, chiar sub nasul tău, se fac fel de fel de potlogării, în scopul acaparării avutului obştesc, cum a fost bunăoară, de curând, afacerea arendării cojzavodului[1]) chiar fostului ei proprietar! Tu nu poţi înţelege că într'una din secţiile tale a fost elaborat, de pildă, un adevărat plan de concesiune privind uzina de ciment, cu intenţia de a o zmulge din mâna statului şi a o preda foştilor ei acţionari! Tu astea n'ai decât să nu le înţelegi; eu însă văd în toate cea mai gravă manifestare a contrarevoluţiei economice.

Şramm rămase în aceeaşi inumană stare de încordare. Numai ochii i se făcură dintr'odată tulburi, iar glasul spart îi răguşi brusc de oboseală.

— In ce priveşte cazul pomenit la urmă, eu n'aveam altceva de făcut decât să împărtăşesc punctul de vedere al oamenilor versaţi, care, cu registre în mână, îmi dovedeau prin cifre că, zece ani de aici înainte, uzina n'are să poată fi pusă pe picior de producţie. Tot materialul documentar privitor la această chestiune a fost trimis le centru, iar ca să pun chestiunea la ecoso, nu eram în drept. Cât priveşte problema cojzavodului, ea a fost rezolvată în acest sens la ispolcom.

---

[1]) *Cojzavod* — (prescurtare) fabrică de pielărie (N. trad.)

Badin zâmbi, arătându-şi toţi dinţii, şi schimbă o privire cu Cibis.

— Ştiu eu cum a fost ea rezolvată la ispolcom. Cei de acolo citind numai raportul tău, nu ştiau nimic despre cifrele fictive şi oamenii de paie. Despre asta vom mai sta noi de vorbă, în altă parte.

Luă de pe masă o hârtie şi o străbătu repede, dintr'o ochire.

— Ia asta, tovarăşă Ciumalova, şi du-te imediat la administraţia comunală : chiar astăzi să se dispună să fie evacuate toate casele însemnate aici şi să fie amenajate pentru creşe şi maternităţi.

Daşa se apropie de masă, fără să se uite nici la Badin, nici la Gleb, dar Gleb băgă de seamă că în ochii lui Badin sclipi, o singură, scurtă clipită, o undă de ameţeală ! Fălcile lui Gleb se strânseră şi el scrâşni până la durere din dinţi, iar în urechi îi zăngăni ceva ca o coardă...

— Tovarăşe Badin !...

— Aha, în sfârşit ai sosit ! Ia spune-mi, pe unde mi te-ai plimbat până acuma, de-atâta vreme, luate-ar naiba să te ia ? Haide, raportează, fă-ţi raportul, că te ascult... Ia uite ce pârlit eşti la mutră ; pesemne că te-au prăjit zdravăn pe acolo pe unde-ai umblat...

Şi-i zâmbea prietenos lui Gleb.

Dar Gleb, stând faţă în faţă cu Badin, avându-l alături pe Gromada, raportă posac, cu o aspră înstrăinare, dintr'o suflare :

— Tovarăşe Badin, eu şi membrul zavcomului Gromada am venit cu cea mai mare urgenţă pentru a afla : cine a dat şi pe ce bază, dispoziţia de stagnare a lucrărilor dela uzină ? E o desorganizare şi o ruină acolo !... Porcăria asta nu poate fi lăsată neplătită. Aş vrea să ştiu care-a fost trădătorul mârşav care a pus la cale acest act de sabotaj şi această manifestare contrarevoluţionară. Muncitorii sunt nemulţumiţi. O gospodărie criminală ca asta e mai periculoasă decât un atac banditesc. Il văd aici pe tovarăşul Şramm : să ne răspundă cum de a putut admite sovnarhozul o asemenea măsură lipsită de cap ?

Badin îşi arătă din nou dinţii sclipitori, într'un zâmbet prietenos, ciudat de vesel.

— Sunt informat despre asta: la sovnarhoz s'a primit o telegramă dela glavţement, prin care se cerca să se oprească toate lucrările, până ce se va lămuri chestiunea dacă este oportună sau nu punerea uzinei în funcţiune.

Glasul lui Şramm suna străin şi răguşit.

— Există el prombiroul, dar mai există şi glavţementul!

Gleb, în culmea furiei, începu să se frământe, dând ocol mesei. Obrazul îi tresărea, contractat de un spasm cu neputinţă de stăpânit.

— Tovarăşe predispolcom, eu pun chestiunea pe muche: aşa nu se poate lucra. Poate să fi mâncat Şramm şi iarba fiarelor şi pe dracu', dar pentru treburi de soiul ăsteia trebue să-l vârîm deabinelea la gros. Asta nu-i de glumă, tovarăşi! Despre tâlhăria asta o să mai vorbim noi... Şramm n'are nici în clin, nici în mânecă cu puterea noastră muncitorească. Asta e limpede cum e limpede că de două ori doi fac patru... Despre asta va fi informat şi Comitetul de partid. E vorba de o ameninţare făţişă a politicei noastre economice. Tovarăşul Badin a zis bine: contrarevoluţie economică... Asta e! Trebue să-i punem odată capăt!... Cazul railesului e un simplu fleac de nimic pe lângă asta. Aici e vorba de o chestie mai gravă! Trebue să ne desmeticim, tovarăşi, şi să-i strângem bine cu uşa pe unii! Să facem curăţenie generală în toate instituţiile! Ajunge cât am tărăgănat-o până acum cu banda asta de gardişti albi: e timpul s'o luăm de guler şi să-i punem mâna'n gât. Trebue să-ţi mai spun un lucru, tovarăşe Badin: toate rezoluţiile şi hotărîrile economice au fost aprobate în întregime. Mâine, muncitorii îşi reîncep lucrul. Rupem sigiliile de pe uşa depozitelor şi începem să inventariem totul. Şi-ţi mai declar, tovarăşe Badin, că noi pretindem să fie înlocuit fără discuţie tot personalul zavodo-upravleniei. O să mergem şi până la Moscova, dacă vedem că altfel nu răzbim!

Scoase un teanc de hârtii şi-l asvârli pe masă.

— Iacătă, mai sunt şi aici niscai acte! Nouă ne-aţi dat la cap destul cu prombiroul; acum vă dăm şi noi la cap, la rândul nostru, tot cu prombiroul!

Faţa lui Şramm devenise palidă ca de mort, iar ochii, tulburi şi murdari, ca ai unui cadavru.

Cibis se sculă grăbit şi ieşi, de astă dată cu pas energic şi fără plumbul pe care-l avea la încheieturile picioarelor mai înainte.

Badin se uită din nou pe sub sprâncene la Şramm şi din nou zâmbi cu scânteieri ciudat de vesele în ochi.

— Ei, ce zici, Şramm? Se vede treaba că are să şadă şi sovnarhozul pe aceeaşi bancă a acuzaţilor cu railes!? Interesant tablou, mai ales că afacerea pare să ia o întorsătură gravă.

In coridor, Gleb se ciocni de Daşa. Se vede treaba că îl aşteptase. In ochii ei aprinşi de febră, vibra un strigăt chinuitor. Stătea în faţa lui, tot aşa de liniştită ca de obicei, şi doar rosti încetişor, cu glasul frânt:

— Tu, iacă, ai venit, Gleb; dar Niurocica a murit... Au şi înmormântat-o şi tu n'ai fost aici... A murit Niurocica, iar tu n'ai ajuns la timp s'o mai vezi... Nu mai este Niurocica noastră! Gleb... dragul meu!...

In prima clipă, Gleb simţi o crâncenă lovitură în piept; pe urmă în el şi în jurul lui se făcu linişte; parcă ar fi asurzit dintr'odată. Simţi cum i se răcesc măruntaiele şi cum i se taie picioarele, ca atunci când cazi dela înălţime. Nu-şi putea lua ochii dela Daşa. Multă vreme nu putu scoate o vorbă.

— Ce-ai spus?... Dar nu se poate!... Cum?... Niurocica?... Dar asta nu se poate!... Daşa!!... Cum vine asta, Daşa?...

Daşa stătea aşa, sprijinindu-se de zid, şi Gleb băgă de seamă că plânge, tăcută, înnecându-se şi înghiţindu-şi lacrimile. Curgeau lin pe obrajii ei, alunecându-i pe bărbia ce-i tremura, şi-i picurau apoi pe piept. Daşa nu şi le ştergea şi parcă-i zâmbea, supusă şi neputincioasă. Alături de ei, tot lipit de zid, Gromada se sufoca şi se chircea într'un acces de tuse răguşită.

XVI. BĂLARIILE

1

„INIMA SĂ NE FIE DE PIATRĂ"

Verificarea celulei dela uzină fusese fixată, conform programului publicat, peste o săptămână, la șaisprezece Octombrie, și Serghei aștepta ziua asta cu zâmbetul său îngândurat din totdeauna, fără niciun fel de emoție sau neliniște, și fără obișnuitele lui probleme, care-i torturau nopțile nedormite. Simțea un singur lucru : mirare în fața sa însuși. Dece nu uita măcar pentru o clipă de ziua de șaisprezece Octombrie (pe care o ține minte chiar și în timpul somnului) ? Știe că ziua asta înseamnă un cumplit hotar în viața lui, și totuși sufletul îi e surd față de acest eveniment ce va să vină. Va fi oare exclus, sau va fi păstrat în partid? Această întrebare i se furișa, lunecoasă, în creier, ca un val ciudat de lin, și se stingea apoi ușurel. Iar creierul, își îndeplinea, calm, ca de obicei, munca de fiecare zi ; doar noaptea i se frământa cu tot soiul de impresii din trecut și cu amintirea neașteptată a evenimentelor trăite. Amintirile lui erau însă asemenea unor vise deabia deslușite : munții și marea în plin soare, zbor de păsări și bărci fluturându-și pânzele albe în depărtare, glasuri melodioase de copii, maică-

sa pe patul de moarte, zâmbetul mucalit al tatălui său, care îngâna nu ştiu ce în legătură cu socialismul.

Cu chelia străvăzându-se printre cârlionţi, Serghei mergea ca de obicei cu servieta plină de hârtii, în pas destul de domol, mers de om concentrat. Era veşnic ocupat, şi întotdeauna îşi îndeplinea cu punctualitate sarcinile zilei. Şi n'avea nicio clipă totuşi în care să nu-şi amintească de şaisprezece Octombrie!

Intr'o zi, după darea lui de seamă asupra muncii dela secţia de educaţie politică, Jidchi se uitase la el cu duioasă ironie şi-şi lăsase palma grea peste degetele lui Serghei.

— Te temi, Serioja? Ai şi dece: au să-ţi tragă un perdaf straşnic, aşa că, ţine-te bine...

— Şi dece adică? Pentru care vină să-mi tragă un perdaf? Nu simt nimic asemănător cu teama. Parcă toate astea ar fi lucruri care se petrec în afara mea, şi pe mine nu m'ar privi defel!

— Nu-i nimic, nu-ţi pierde curajul. Te apărăm noi! Nu-i dracu' chiar aşa de negru cum îl zugrăvesc oamenii!

Luhava, care şedea ca deobicei pe pervazul ferestrei, cu bărbia sprijinită de genunchi, îşi ridică fruntea:

— Minţi, Jidchi; şi tu te temi de verificarea asta! Şi eu mă tem. Eu nu mă tem de nimic, dar de asta mă tem. E foarte probabil ca Serghei să fie exclus. Ai tu vreo putere să împiedici una ca asta?

Enervat, Jidchi deveni băţos:

— N'are să fie exclus! Dece el, şi nu eu sau tu? După ce criterii? Că e intelectual?... Asta-i un fleac!... Asta nu-i un motiv... Avem putinţa de a protesta, dacă cumva una ca asta ar fi să se întâmple. Lucrările comisiei decurg într'un chip scandalos; exclud pe capete, pe motive cu totul neînsemnate. Săptămâna asta au fost excluşi cam patruzeci la sută din activiştii cu sarcini de răspundere şi un procent aproape egal de membri de rând. Uite, de pildă, Juc... care-i muncitor doar... Motivul: scandalagiu şi element declasat...

— Juc?... E exclus?...

Serghei se întinse mirat spre Jidchi, dar o făcu parcă fără voie. Spusele lui Jidchi nu-l impresionau, ca şi cum ar fi fost vorba de un lucru îndepărtat şi neînsemnat.

Luhava rosti, neobişnuit de calm şi neobişnuit de hotărît, nepăsător şi oficial :

— Comisia nu-i defel obligată să-ţi comunice ţie faptele, şi tu n'ai niciun drept să te amesteci în munca ei şi să-i critici metodele. Celor excluşi le mai rămâne o singură cale — contestaţia.

— Fie şi aşa !... Dar eu am de gând să acţionez şi n'am să mă opresc, oricâte piedici ar fi să întâmpin. Sunt în stare să mă duc şi până la Comitetul Central ! Cel care face verificarea aici nu înţelege nici pe dracu' din munca pe care o face ! Asta nu duce decât la destrămarea organizaţiei. Noi avem motive destule să protestăm. Eu, unul, treaba asta n'am s'o las baltă...

Luhava clătină din cap şi zâmbi ironic.

— Eşti un catâr ! Pentru treaba asta ai să fii şi tu exclus, ori, în cel mai bun caz, trimis la munca de jos.

— Fă bine şi nu mă mai speria ! Ocrujcomul nu poate rămâne spectator pasiv în afacerea asta. Dacă vom sta aşa, holbând numai ochii, merităm toţi în păr să ne trimită la dracu' !...

La jenotdel, Polea, slăbită, cu ochii arşi de chin, nu mai putea să-şi stăpânească tremurul nervos al mâinilor şi al obrazului. Daşa şedea mai laoparte, la o masă, şi scria. Nu-l vedea pe Serghei, cum n'o vedea nici pe Mehova. Ce-o privea la o adică pe ea ce vorbesc ei şi care-i motivul că se frământă aşa ? In zilele din urmă, Polea o vedea adeseori cu ochii plânşi.

Cu un gest al mâinii, Mehova îl chemă pe Serghei şi-i arătă scaunul din faţa ei.

Se întoarse apoi într'o parte şi oftă.

— Serghei, n'ai vrea tu să mă ajuţi să mă descurc în toată învălmăşeala asta ? Nu vezi câte se petrec acum ? M'am zăpăcit cu totul. Cu Daşa nu mă mai înţeleg deloc ; a devenit grosolană la culme şi nu mai poate sta de vorbă cu mine, ca înainte. Presimt că voi fi exclusă din partid, Serghei...

Daşa tăcea ; nu auzise desigur vorbele Poliei.

Serghei tăcea şi el : nu ştia ce să spună. Ar fi vrut să se poată apropia de sufletul ei cu duioşie, dar cuvintele trebuitoare, pornite din inimă, nu le găsea la 'ndemână. Ar fi vrut să spună şi despre el ceva, cu totul simplu şi nespus de însemnat, şi nici pentru asta n'avea cuvintele grave, trebuitoare, la îndemână.

— Am să spun tot ceeace văd şi simt. Mă înţelegi ? Şi mă vor exclude... Am să spun tot ceeace se petrece, ceeace văd că se face... ceeace mă răstigneşte şi pe mine şi revoluţia... N'am să pot minţi...

Daşa se opri din scris şi înălţă capul.

— Dar ce se întâmplă aşa de neobişnuit, tovarăşă Mehova ? Eu nu prea reuşesc să-i dau de rost ? Munca merge mai bine în organizaţia femeilor şi noi am învăţat să luptăm, colectivul întreg, la fel de bine ca bărbaţii. Şi atunci, ce vezi tu că s'a întâmplat, tovarăşă Mehova ?

Polea tresări auzind glasul Daşei şi sări fără veste în picioare.

— Cum îndrăzneşti să vorbeşti aşa ? Nu ştii ce s'a întâmplat, nu-i aşa ? Nu ştii că sângele muncitorilor şi al ostaşilor roşii... un ocean de sânge, mă auzi ?... un ocean de sânge s'a vărsat, numai şi numai pentru ca să avem noi toate aceste pieţe, stropite de sânge încă proaspăt, pentru tarabe şi cabarete ? Pentruca totul să se prefacă într'o movilă de gunoaie ? Tu nu ştii asta, nu ?...

Serghei n'o mai văzuse până atunci pe Polea într'o asemenea stare de surescitare. Faţa îi era ca a epilepticilor : pălise şi o sudoare lipicioasă îi îmbrobona fruntea şi buza de sus, iar privirile îi erau ascuţite şi seci.

Daşa se înclină din nou asupra hârtiei, cu un zâmbet indulgent, înţelegător, în ochi.

— Şi eu care credeam că... Aşadar, tu socoteşti, tovarăşă Mehova, că, afară de tine, toţi ceilalţi nu-s decât nişte proşti şi nişte nătărăi ?

— Da, da... Nătărăi ! Trădători ! Mişei !...

Pe urmă se potoli dintr'odată, şi-i surâse trist lui Serghei ; apoi, ducându-şi amândouă palmele la ochi, copilăreşte, izbucni în plâns.

— Dece n'am murit atunci... în zilele acelea... pe străzile Moscovei... sau pe front?... Dece mi-a fost dat să cunosc zilele astea chinuitoare, zilele astea rușinoase, dragii mei tovarăși?...

Lui Serghei începu să-i tremure fața într'un zâmbet cu neputință de stăpânit, și oricât se străduia, nu putea expira aerul ce i se înghesuia în plămâni. Buzele îi zvâcneau fără voie, de parcă n'ar fi fost ale lui, și în ochii lui și Polea, și fereastra, și pereții se topeau într'o magmă vâscoasă. Se vede treaba că e obosit! Nu poate suporta, pesemne, lacrimile altuia. Se vede că Polea i-a luat și cele din urmă puteri în noaptea aceea, când a dat buzna în cameră, mai mult moartă de frică.

Dașa stătea lângă Mehova și o alinta.

— Polea! Cum de nu ți-e rușine, dragă? Tu, cu crizele astea de nervi și cu lacrimile vrei să-ți dovedești forța? Nu uita că ești comunistă, nu o domnișoară. Inima trebue să ne fie de piatră, și nu fleandură de burete... Ești la capătul puterilor, Poliuha, du-te acasă și liniștește-te. Poți să te bizui pe mine: eu mai am încă puteri pentru vreme îndelungată.

Pe urmă se întoarse la locul ei și începu din nou să-și scârțâe penița pe hârtie.

Polea se uită lung, buimăcită, la Dașa, pe urmă la Serghei, și se așeză tăcută pe scaun. Neobișnuit de calmă dintr'odată, ea strecură printre dinți:

— N'am de gând să plec nicăieri. Am venit să lucrez și am să lucrez până la capăt.

— Ei, așa... Te știu eu pe tine, Polea: muncim doar împreună de atâta vreme, draga mea...

Fără să-și ridice capul, Dașa scria și zâmbea.

2

VERIFICAREA

Mehova a fost verificată împreună cu Serghei, la celula uzinei: Serghei ca detașat, iar Polea, ca întârziată dela verificarea celulei ei, din motive de boală.

Ședința s'a deschis în sala de spectacol a clubului. Era multă lume — dăduseră năvală și mulți dintre cei neînscriși în partid. Comuniștii se grupaseră în primele rânduri, iar cei fără de partid — în fund. Și cum pereții odăii erau căptușiți cu oglinzi — pereții se căscau ca niște prăpăstii, și din aceste prăpăstii dădeau năvală noi mulțimi, iar dincolo de mulțimi erau tot alte prăpăstii și alte mulțimi — încât părea că oamenii se adunaseră cu miile. In sală nu erau cu toate astea mai mult de o sută cincizeci de oameni.

Gleb fiind al patrulea membru al comisiei, era la masă, în fața scenei. Policandrul de cincizeci de becuri își sclipea briliantele pandantivelor și colierelor de cristale.

Membrii comisiei erau din alt oraș. Doi din ei purtau mantale soldățești și chipie. Al treilea, un muncitor din port, partizan, aducea a tătar. Unul din cei doi militari era oacheș, aproape negru, și cu pomeții ieșiți. Celălalt — osos, cu fața ca de cenușă și cu o barbă rară, răsfirată ca o măturică. Și-o tot apuca între cele trei degete cu care scrii, și și-o netezea grijuliu. Când își ridica ochii, aproape că nu i se vedeau — erau incolori. Tot timpul cât vorbea cu comunistul chemat la masă, nu se uita la el și parcă nici n'ar fi vorbit cu el, ci cu cine știe cine altcineva. Ai fi zis că nici la carnetele de partid nu se uită, ci că le frământă doar între degetele-i subțiri și țepene.

Serghei auzi o șoaptă în spatele lui :

— Mamă, ce mai pisălog trebue să fie și ăsta !... Să te'nghită de viu, și alta nu !

Și când omul osos îl numi pe Gromada, Serghei nu-și dete seama dacă el fusese acela care-și storsese din sine glasul de ventrilog, sau celălalt de alături.

— Tovarășe Gromada... autobiografia dumitale ?

— Autobiografia mea e următoarea, tovarășe... Ca muncitor proletar sunt din anii cei mai fragezi, dar însă întrucât capitaliștii ne-au exploatat splendid, nu e nimic de discutat în această privință...

Iar șoaptele din fund :

— Ehei-hei, ia uite la el cum îi mai merge gura !... Bravo ție, Gromada !...

— Când ai intrat în partid?

— Pe vremea puterii sovietice, prin urmare şi în consecinţă pot spune aşa-căci, sunt înscris de un an, cum s'ar zice.

— Dece n'ai intrat mai înainte?

— Păi, care ucenic îşi poate obţine gradul de meşter înainte de vremea, ca să zic aşa, oportună? Dumneata, tovarăşe n'ai fost şi dumneata ucenic la uzină? Ucenicul întâi urmează o instrucţiune, pentrucă trece prin trei etape şi aşa mai departe... ei şi abia atunci se iniţiază care va să zică în meserie...

— Eu te-am întrebat numai de ce ai intrat aşa de târziu în partid?

— Păi asta şi dovedesc: întrucât duşmanul nostru este nelămurirea... şi aşa mai departe... dar în partid am intrat la timp... şi n'am pierdut vremea de pomană, discutându-mă dacă să mă'nscriu...

— Partizan n'ai fost?

— De fost n'am fost, tovarăşe, dar cu munţii tot am avut ceva deaface. Dincolo de munţi de ce să mint, n'am fost, dar în munţi, fraţii şi soldaţii fugiţi dela albi eu îi conduceam... şi aşa mai departe... Daşa şi cu mine, noi amândoi împreună, am efectuat ca să zic aşa toate eforturile necesare...

— Va să zică partizan n'ai fost. Ai preferat să stai acasă şi să aştepţi timpuri mai bune...

Gromada simţi în întrebările acestui om ciolănos, primejdii tainice. In fiecare vorbă a lui stătea pitit câte un şarpe care muşca pe nesimţite, dar dureros. Şi când Gromada simţi lucrul acesta, pe loc se posomorî, şi în ochi îi sclipi o scânteie de ură. Fie că omul uscăţiv băgase de seamă acest lucru, fie că îi era lehamite să-şi mai bată capul cu Gromada — destul că mâzgăli nu ştiu ce cu creionul pe hârtie şi-l îndepărtă cu un semn din mână:

— Poţi pleca... Are de făcut cineva vreo declaraţie cu privire la tovarăşul Gromada?

— Gromada? Oho, Gromada e om de frunte!... Gromada nu se cruţă pe sine... Abia se mai ţine pe picioare, şi totuşi activează straşnic...

— Următorul!... Tovarăşul Savciuc!...

Mulţimea prinse a se nelinişti pe loc şi a şuşoti, încordându-se, atentă. Savciuc, într'o cămaşă lungă de pânză groasă, albă, fără cingătoare, zburlit, cu pantalonii rupţi, lipăi cu picioarele desculţe, luând înainte, cu mâinile şi şoldurile, pe cei care-i stăteau în drum; iar ei, zâmbind, se uitau la el din urmă şi-l apucau de cămaşă:

— Ptiu, bată-te, dogar scrântit!... Ţine-o pe drumul drept!...

Savciuc ajunsese în faţa mesei şi se uita posomorît, neştiind ce să facă cu mâinile, acum că nu putea lucra.

— Tu, pe mine, tovarăşe verificator, să nu mă tulburi, întrebându-mă despre viaţa mea...

— Dece? E necesar; pe asta se bazează în esenţă întreaga verificare.

— Nu mă tulbura cu viaţa mea ticăloasă. N'are pentru tine niciun interes, când eu însumi am dat-o dracului de pomană... Basta!... Sunt dogar şi fac butoaie... Asta aşa, în general... Acum, nu fac... N'a ajuns încă treaba până la repararea secţiei de dogărie... Dar când or cânta fierăstraiele, ei atunci să mă vedeţi, cum am să fac saftea la butoaie noi...

— Dumneata scrii aici, uite, că ţi s'a întâmplat să mai dai şi la cap la câte unii, şi că ai de gând să mai dai fără nicio milă şi altora la cap. Cui i-ai dat şi despre ce capete e vorba?

Toată lumea aştepta încordată: sigur că Savciuc trânteşte acum vreuna boacănă, de-ale lui, şi o să fie scandal şi batjocură şi râs. Pe frunte şi pe gât, vinele i se umflară, iar ochii îi sticliră de râs şi de furie.

— Eu pe diavolii ăştia i-am bătut şi o să-i mai bat, ticăloşii... Uite-i aici, pe bănci. Ăştia care şed, lăcătuşii — şi pe ei i-am bătut... Mă cunosc ei bine şi ăia cu brichetele... Dracul tot ăla e, ori fruntaş ori codaş... Şi pe-atunci, pe vremea vechiului regim, tot aşa făceau pe grozavii în motomobile, şi tot aşa şi-acuma fac unii pe grozavii în motomobile şi la fel de bine mi ţi-l potcovesc pe fratele nostru muncitor...

— Cine-l potcoveşte? Tovarăşii activişti de stat şi de partid? Vorbeşte concret.

Din rândurile din faţă mugi să-şi spargă bojocii o voce singuratică.

— Daţi-l odată afară! Ce ne tot bate la cap!...

Sala fremătă de rumoare.

— Vorbeşte mai precis, tovarăşe Savciuc: capetele nu-s toate la fel: unele se cuvine cu adevărat să fie izbite, dar sunt şi altele care trebuesc păzite mai cu grijă decât îl păzeşti pe al tău!

Savciuc bombăni îndărătnic:

— Am izbit şi am să mai izbesc... Şi n'o să-mi porunciţi voi mie... Stăpâni se găsesc câţi vrei, iar comandanţi — să pietrueşti cu ei şi uliţele...

Uscăţivul parcă era orb şi surd: nu se uită măcar odată la Savciuc, de parcă nici de auzit nu l-ar fi auzit şi nici nu l-ar fi băgat barem de seamă.

Gleb, cu glas străin, parcă îi tăie lui Savciuc vorba.

— Tu, vere, mai lasă scandalul. Aici nu te războeşti cu Motea.

Savciuc se uită la Gleb cu ochi injectaţi de sânge.

— Tacă-ţi gura, Gleb!... Eu nu-s nici cine ştie ce pehlivan, nici vreun pui de lele oarecare... Pe mine să nu mă sucească aşa. Eu ăsta sunt, cum mă vedeţi...

De undeva, din fund, de după marea de capete, se auzi un glas strident de femeie:

— Dar dece nu spune Savciuc şi cum bea rachiu, şi cum îi dregea oasele Motcăi ziulică după ziulică?... Aia n'o spune, nu?

— Păi toţi bărbaţii ăştia-s nişte câini, toţi: femeile să le facă pe toate — stăi şi de coada crătiţii, cară-te şi cu sacul în spinare, dă-i şi de mâncare, şi nu crâcni nici pis, şi creşte-i şi copiii...

Motea sări de pe locul ei şi începu să se agite pe cărarea liberă dintre scaune:

— Nu-i adevărat... minciună şi iar minciună!... Şi ce-i dacă Savciuc mă bătea? Il băteam şi eu!... (Râsete) voi, toţi laolaltă, dacă v'adună cineva, nu faceţi cât pingelele lui!

Oamenii se mai potoliră, care mai de care mai fâstâciţi şi mai ruşinaţi.

— Dar unde vezi pingele la Savciuc, Motea?... Nu vezi că umblă desculţ? Ia uită-te!...

Iar Motea se oțăra furioasă și la dreapta și la stânga.

— Să nu îndrăzniți voi să-l... auzi, pe Savciuc! Da, da! El, Savciuc e mai bun decât voi toți!... Nu te lăsa, Savciuc! Nu te teme de nimeni, Savciuc!...

Membrii comisiei zâmbeau. Zâmbi neașteptat de vesel și omul cel osos.

Polea tresărea și se chircea, ca scuturată de friguri. Ședea lângă Serghei și nu-și mai lua ochii dela masă. Se uita ca vrăjită la omul osos și uscățiv din comisie — și zâmbea. Doar cu gura zâmbea, căci fața îi era ca de bolnav: toată numai pete întunecate.

Iar pe Serghei îl năpădise un val de bucurie nelămurită. Oare nu e tot una dacă bucuria asta care-l legăna blând e în el, sau dacă îl îmbibă venind dinlăuntrul mulțimii acesteia scăldate de lumina policandrelor și oglinzilor? In fiecare fibră a trupului îi cânta și-i râdea tinerește bucuria, și totul — și oamenii aceștia care nădușeau, fierbând în propriii lor aburi, și șoaptele ce le auzea în spate, și policandrul cu ciorchini de struguri de jăratic, — totul era neobișnuit de nou și de plin de adânci idei și semnificații. Totuși, toate erau simple, totul gol până la primitivism, și râsul și șoaptele, și curiozitatea, și judecata asta de apoi dindărătul biroului, semănând cu jocul de-a puia-gaia — totul era omenesc și simplu — nimic alta decât un șir de mișcări necomplicate. Conștiința nu poate sezisa decât sunete și gesturi izolate sau valul oftatului general, și totul, aparent, e atât de clar și de amuzant! Clipele sunt parcă desprinse una de alta, și în fiecare din ele licărește viața. Dar dece jocul acesta constitue, în împletirea comună a clipelor, un uriaș și complicat proces? Și dece acest complicat proces este tot una cu mărețul destin omenesc, și dece acest destin înseamnă tragedie? Tată-său par'că spunea altfel. S'ar putea să existe clipe izolate, care condensează în ele întreaga istorie? Poate că lucrul cel mai important nu-i timpul, ci clipa, nu omenirea, ci omul?

...Oare dece par urechile Polei de prisos? Infloresc ca niște petale, și când respiră, nările i se dilată și

marginile lor fine pălesc... In picăturile aprinse de sânge ce ţi se vântură prin vine — stărue durerea, suferinţa. In picăturile acestea de sânge stă toată semnificaţia şi enigma vieţii omeneşti, toată bucuria şi simplitatea vieţii.

— Tovarăşul Serghei Ivaghin!

Se sculă. Un pas, doi, trei... Se opri.

Atât de simplu şi de lipsit de noimă! Până la absurd!... Vorbea ca pentru sine însuşi. Işi auzea glasul şi vedea în faţă doar un nas dur, ca un plisc.

— Spune-mi, colonelul acela care a fost executat nu de mult, a fost fratele dumitale? Te-ai văzut des cu el înainte de execuţie?

— De două ori: odată la căpătâiul mamei noastre muribunde, iar a doua oară, atunci când, împreună cu tovarăşul Ciumalov, l-am prins asupra faptului, semnalizând.

— Şi dece n'ai căutat să dai ajutor ca el să fie arestat chiar după prima întâlnire cu el?

— Pe cât părea, nu erau motive de arestare.

— Dece n'ai plecat din oraş în 1918 împreună cu Armata Roşie, ci ai rămas la albi? Aveai asigurări cumva că nu vei fi împuşcat?

— Nu! Ce asigurări puteam avea? Dar nu prea vedeam ce sens are să fug. Se putea lucra şi aici.

— Aşa! Pe-atunci doar nu erai comunist!? Vezi, acuma e limpede!

— Ce e limpede? Ce înţelegeţi prin acest „e limpede“?

— Tovarăşe, nu sunt eu cel obligat să răspund la întrebări! N'am ajuns la punctul „discuţii“! Eşti liber!

Serghei nu se întoarse la locul său, ci o luă printre rândurile de muncitori, spre fundul sălii; şi laolaltă cu el, din cele două părţi ale sălii sau venind în întâmpinarea lui, văzu mergând alţi câţiva Serghei, care se uitau stăruitor la el cu ochii inflamaţi de nesomn, de sub pleoapele roşii şi pungite. Şi parcă nici nu călca pe podea, ci pe o scândură îngustă ce se încovoia, tot mai jos şi mai jos... — Nu-şi mai putea opri cu niciun chip picioarele şi parcă nu picioarele

lui umblau, ci scândura îngustă aluneca legănat sub el şi picioarele abia mai prididеau să păşească pe panglica asta cu valuri. Sute şi mii, nesfârşite mănunchiuri de chipuri şi de capete zburlite pluteau într'o pâclă fumurie, cu limbi de flăcări, şi se îngrămădeau din toate părţile...

Pe urmă, totul pieri dintr'odată, ca o vedenie. Aici, în coridor, era pustiu şi nu se auzeau decât suspinele unei tăceri cântătoare. Numai de departe, nu-şi dădea seama de unde, răsunau cântece de glasuri tinereşti.

...Comisia de verificare: omul ciolănos, orb la chip şi cu mişcări inexpresive, cu gândurile de nepătruns, lipsit de zâmbet şi nebântuit de nicio durere. (Par'că n'are nici riduri pe obraz!) Şi în puterea lui, au fost pe rând — Gromada, Savciuc, el, şi vor fi curând şi Polea, şi Gleb, şi Daşa — vor fi cu toţii...

Pot oare întrebările desvălui vreodată ce-i în sufletul omului? Şi pot exista oare vreodată răspunsuri convingătoare şi adevărate? Nu există întrebări drepte şi nu există nici răspunsuri adevărate! Adevărul e ceva ce nu poate încăpea în întrebări, el întretaie doar răspunsurile, pe diferite planuri...

Vibraţiile glasurilor de dincolo de uşă îşi găseau ecou în celulele vibrante ale creierului său...

Şi numai cât deschise niţel uşa, îl şi orbiră petele mari şi roşii ale steagurilor şi placardelor: şi-aici pluteau pereţii, şi-aici zburau lozincile pe sus în chip de păsărele albe. Şi peste tot — pe pervazurile ferestrelor, prin colţuri, se vedeau numai mănunchiuri de flori de munte.

Băieţii erau toţi în chiloţi şi toţi cu mâinile şi picioarele goale. Pe fete le puteai recunoaşte doar după basmalele roşii şi tricourile bombate la piept.

Rânduri, figuri, mişcări ritmice...

— Un — doi — trei — patru...

Se împleteau în lanţuri, care făceau numai noduri şi verigi cu contururi complicate.

Serghei se uita la toată această muzică a mişcării şi undeva pe aproape, poate chiar în inima lui, sângele îi zvâcnea valuri-valuri:

— Un — doi — trei — patru...

...Serghei îşi îndreptă iarăşi paşii spre sala de spectacole. Se opri în uşă şi se sprijini de uşorul ei — mai departe nu-l ţineau paşii. Dincolo de grămada de capete şi de umeri, masa comisiei, cu alte patru capete aplecate deasupra ei, arăta ca şi cum ar fi fost la depărtări de neatins, şi capetele acestea multiplicate de oglinzi şi mulţimea policandrelor reflectate erau necrezut de înfiorătoare şi de dure în strălucirea lor. Polea stătea în faţa mesei comisiei, ca o fetişcană măruntă, fără basmaua ei obişnuită pe cap. Glasul ei se înneca, i se zbătea, îi tremura şi ea striga dureros:

— ...Şi nu pot suporta una ca asta, pentrucă n'o pot înţelege, nu-i pot găsi nicio justificare !... Noi am luptat şi am suferit... O mare de sânge ; şi foametea... Şi dintr'odată — într'o singură clipă... învie totul şi începe să chiue... Şi nu mai ştiu : unde-i coşmarul ? Să fie un vis anii de luptă, de suferinţe, de sânge şi de jertfe, ori e vis praznicul acesta al vitrinelor obeze şi al cafenelei bete ?... Atunci la ce-a mai fost nevoie de munţi de cadavre ? Desigur, nu doar ca să apară şi mai înfiorătoare cocioabele muncitorilor, şi mizeria şi vlăguirea lor prin foamete. Desigur că nici pentruca ticăloşii şi năpârcile să aibă iar dreptul să se bucure de toate bunătăţile vieţii — să se îndoape, să jefuiască şi să joace, chiuind !... Eu cu gândul ăsta nu mă pot împăca, şi nu pot să trăesc aşa... Noi ne-am jertfit pe noi înşine şi ne-am dat viaţa, pentruca mai apoi să ne răstignim singuri... Pentru ce ?

— Spune-mi, dumneata nu găseşti, tovarăşă, că tot lirismul ăsta al dumitale seamănă grozav cu stângismul — boala copilăriei comunismului, de care a vorbit nu demult tovarăşul Lenin ?

Glasul omului aceluia amorţit era calm, sever, fără intonaţii, şi prin contrast cu el, strigătele Poliei erau asemenea unui plânset hohotit. Iar mulţimea spinărilor încovoiate şi cefelor îmbâcsite de praf gemea — se întindea înainte şi se frământa.

— Dumneata, ca responsabilă a jenotdelului, conduci organizaţia femeilor, dar îţi îngădui să rosteşti de faţă cu muncitorii şi cu femeile lor, chiar acelea

pe care le conduci, lucruri nepotrivite. Asta nu se poate îngădui nicăieri, tovarăşă.

Se putea vedea dela distanţă cum îi tremurau Poliei buzele şi cum ochii îi luceau cu lacrimi. Şi nici nu porni bine printre rânduri, cu pas de om beat, fără niciun ţel şi fără niciun rost pe lume, că oamenii îşi şi pironiră, toţi, privirile mohorîte asupra ei, şi-o petrecură multă vreme, fără să-şi ia ochii dela ea. Câţiva se întinseră spre ea şi-i suflară gâfâit:

— ... Chiar aşa şi e, tovarăşă... N'ai spus decât ce este... — Bine-ai zis: ...Degeaba dă din colţ în colţ omul muncitor — şi mână-l hăisa, şi mână-l ceala: ... Tot n'are în schimb decât cotul... Ticăloşii trebuesc pocniţi de nădejde, la mir...

— Cine are vreo declaraţie de făcut cu privire la tovarăşa Mehova?

Toată mulţimea oftă într'un singur glas, şi prinse a murmura şi a da din mâini...

— La ce dracu' declaraţie?... Bine a zis ce-a zis... Degeaba!...

— Eu însă aş vrea să subliniez, tovarăşe Comisie, că puştanca asta cârlionţată încă n'a crescut deajuns... aşa cum nici noi n'am crescut încă până la nivelul comunismului... şi toate muieruştele astea trebuesc date afară... şi toate domnişoarele...

Iar când valul de strigăte se retrase şi spinările încovoiate şi cefele se aşternură în albia lor pe loc, Serghei văzu cum Gleb stătea acolo lângă masă şi se uita la omul ciolănos, cu o privire de jivină buimacă. Tot încerca să spună ceva, şi-şi mişca buzele şi fălcile, însă membrul comisiei nu-şi ridica defel capul şi era la fel de nesimţitor şi de nemişcat ca întotdeauna.

Daşa era acum cea chemată în faţa mesei şi stând acolo, în picioare, o urmărea pe Mehova stăruitor şi încordat, cu ochi speriaţi şi chinuiţi. Pe urmă, ea întinse o mână spre Gleb, şi-i întâlni privirea rugătoare, care striga ascuţit, cerând ajutor.

— Cer cuvântul, tovarăşi... Nu se poate proceda în felul ăsta...

Serghei ieşi pe urma Poliei în coridor, şi nu mai auzi ce spunea Daşa. Polea se îndreptă repede, cu

paşii nesiguri, spre uşa dela ieşire, şi capul, lăsat în neştire pe spate, i se clătina fără vlagă pe umeri, ca la orbi. Serghei o strigă cu glas sfios şi glasul lui răbufni surd în pustietatea nocturnă a coridorului. Polea nu-şi întoarse însă capul şi se prăvăli din fugă, cu tot trupul, peste canaturile porţilor grele.

Serghei veni să se posteze iar în uşa sălii şi auzul îi fu izbit de strigătul puternic, tineresc pentru întâia oară, al omului aceluia amorţit:

— Ei, aşa mai înţeleg şi eu! Asta înseamnă să fii membru de partid! Asta e un adevărat activist şi un om de partid. Partidul nostru se poate mândri cu asemenea tovarăşi! Du-te, tovarăşă Ciumalova... Iţi doresc toate cele bune...

Şi Serghei văzu cum omul cel osos se scoală de pe scaun şi-i strânge cu putere, Daşei, mâna.

3

UN ELEMENT INFIM DIN MARELE TOT

In odăiţa lui dela Casa Sovietelor, Serghei şedea sub conul de lumină al becului şi citea lucrarea lui Lenin: „Materialism şi empiriocriticism". Sublinia sârguincios aliniate întregi şi-şi făcea pe margini notiţe indescifrabile. Pe urmă se scula şi, cufundat în gânduri, se preumbla prin cameră, dela masă până în colţul în care era lavoarul, de-a-lungul preşului îmbâcsit de praf. Se tot gândea şi nu reuşea defel să formuleze ceeace gândea. In inimă îi stăruia o tristeţe chinuitoare, până la geamăt. Iar capul şi-l simţea rece, şi gândurile străine, venite parcă în zbor de peste ţări şi mări.

— Principiul energeticei nu intră deloc în contradicţie cu materialismul dialectic, deoarece materia şi energia nu sunt decât formele diferite ale unuia şi aceluiaşi proces al evoluţiei cosmice. Chestiunea este pe de-a'ntregul una de metodă şi nu una de termeni. Dialectica este şi ea energetică... Formele de relaţie

a elementelor materiei universale sunt infinite şi regisate de legi precise... In formula „ materie şi energie“, singur cuvântul „şi“ e acela care poate da loc la discuţii... Formula aceasta e statică, şi de fapt s'ar cuveni să i se dea o interpretare dialectică... Adică, trebue să mă mai gândesc... trebue să mă lămuresc... E aici o încurcătură...

Şi iar se aşeza, lua cartea în mâini şi sublinia din nou aliniate întregi, făcând note indescifrabile pe albul marginal al paginii.

In camera vecină — la Polea — era linişte. Polea era totuşi acasă: când trecuse pe lângă uşa ei, îi văzuse pentru o clipă, pe geamul mat, care sclipea ca înflorit de ghiaţă din pricina luminii electrice dinlăuntru, umbra ei, profilându-se şovăelnică şi cârlionţată. Pusese chiar şi mâna pe clanţa uşii, însă umbra şovăitoare se topi şi pieri de pe geam. Şi Serghei hotărîse: nu, nu trebue! Dacă are nevoie de el, o să-i bată ea în uşă sau o să intre singură în odaie, cum intrase de atâtea alte ori.

Cu cartea în mână, Serghei se apropie de uşă în vârful degetelor şi ascultă. Linişte; nu se auzeau nici paşi, nici foşnetul treburilor casnice. Pesemne că stătea întinsă pe pat, cu privirile acelea rătăcite cu care ieşise dela celula uzinei, sau poate că dormea, obosită de atâtea emoţii câte trăise în ultimele zile. Dacă doarme — e bine: mâine se va putea ţine pe picioare, sdravănă. E doar puţin obosită (acum sunt atâţia oameni obosiţi) : n'are nevoie decât să se odihnească! Fusese pe front; acolo fusese fericită — acolo învăţase să râdă răsunător. Fusese şi la jenotdel şi, în munca încordată de acolo, râsese deasemeni. Dar iată, acum, noua etapă: retragerea — şi Polea se clatină dintr'odată sub lovitură. Ea n'are nevoie decât să se poată odihni puţin, şi o să înţeleagă! Nu, el nu trebue să doarmă: ea poate să-l cheme, când va avea nevoie de el, sau să-i vină singură în odaie, ca de obicei.

Verificarea!... Chipul încremenit şi glasul mecanic, de gramofon dogit, al membrului comisiei! Toate acestea s'au întâmplat de demult, foarte de demult. Şi toate sunt atât de neînsemnate: oare un fapt mărunt

ca acesta poate avea vreo însemnătate în procesul general al înfăptuirilor ? Nu numai el, ci toţi, ca şi el, nu sunt decât elemente infime ale marelui tot.

Pe fereastra deschisă intrau, îmbrăcaţi în şube miţoase, fluturi mari de argint şi de aur, care se izbeau de sticla becului, apoi zburau în penumbra odăii, cântând în surdină ca o coardă prea întinsă. Din această cauză, camera i se păru deodată uriaşă şi îl fulgeră gândul că e singur-singurel, şi că-l aşteaptă multe şi nebănuite schimbări. Se apropie de fereastră şi privi în noapte. Octombrie, şi e tot cald, dar noaptea caldă şi întunecoasă a şi început să aducă miresmele dulcege şi ciudate ale descompunerii din fiecare toamnă : miroase a putred şi a frunze căzute. Şi în toată bezna împietrită a oraşului (încă nu ardeau felinare pe străzi), domnea tăcerea. Doar în depărtări parcă suspinau în gară locomotivele mohorîte şi-şi dădeau brânci ca şcolarii, tamponându-se, vagoanele. Şi mai încolo, la poalele munţilor, peste apele golfului, ghirlandele becurilor electrice înstelau întunericul. Uzina se sculase din morţi, reînviată. Stropi rari de foc picurau tremurători în port, pe cheiuri şi pe vapoare, şi dela aceste palide stele ţâşneau şuviţe slabe de foc.

Pentru o clipă, Serghei aţipi şi în faţă îi apăru tatăl său, călcând mărunţel cu picioarele goale, şi râzând vesel.

Tropăia, umblând cu un scăunaş în mână, şi tot zorindu-se şi înnecându-se din pricina grabei, mormăia nedesluşit o aiureală care-ţi dădea fiori. Şi din pricină că nu putea desluşi nimic din flecăreala întretăiată de râsete a tatălui său, lui Serghei i se făcu frică. El şedea, lipsit de puterea de a se clinti, voia să se ridice şi nu putea. Tatăl său îl ameninţa cu degetul, îşi răsucea pe deget barba, şi râdea vesel.

Un vis ca toate visele... Inima îi bătea, lovituri înfundate şi rare. Dincolo de uşă, în odaia Poliei, tuna glasul adânc de bas al lui Badin. Patul duduia şi scârţâia metalic. Vocea Poliei era parcă sfâşiată ; nu-ţi puteai da seama dacă plânge sau râde.

Serghei îşi auzea inima bătând rar şi răsunător. Gârbov, cu vinele de pe tâmple şi de pe creştetul ple-

şuv umflate, se apropie de uşă. Ascultă aşa, stând cu pumnul ridicat, gata să lovească. Un spasm îi crispă brusc obrazul şi pumnul i se lăsă încet în jos, desfăcându-i-se moale. Zguduit ca de friguri, sleit, se urni cu pas frânt în spre pat. Mai stătu puţin şi iar mai ascultă... Incepu apoi să se desbrace, încet, meticulos. Pe urmă stinse becul şi-şi îngropă capul în plapumă...

4

SURCELE

Dimineaţa, la ora obişnuită, Serghei se trezi brusc şi la fel de brusc sări în picioare. Se apropie îndată de lavoar şi se spălă nu prea multă vreme, dar sârguincios. Cu prosopul în mână, se opri la fereastră (rămăsese deschisă toată noaptea). In odaie era răcoare şi din această pricină se simţea împrospătat şi cu mintea înviorată.

Cerul era adânc, ca vara, şi văzduhul străveziu se aurise în zare. Jos, trotoarele erau scăldate în soare, iar acoperişurile sclipeau, umede de roua nopţii, oglindind azurul bolţii cereşti. Pe crestele munţilor, deasupra uzinii, ardeau cu flăcări orbitoare troienele de foc ale norilor. Iar departe de tot, în văgăuni, despicând mormanele de brecie şi desişul pădurii tinere, prelins verde pe munţi, se târa pe povârniş în sus, asemenea unei omide roşii, un tren de marfă : se vedeau limpede micile prizme cu patratele negre ale uşilor şi fluturarea spiţelor dela roţi. Aburul izbucnea pe coş în znopi aprinşi şi nu se risipea multă vreme, rostogolindu-se îndelung în chip de nouri trandafirii. Şi mirosul toamnei — miros dulceag şi fermentat, de putregai — se revărsa în valuri pe fereastră, rece şi metalic.

...Verificarea ! Oglinzile paralele, cu puzderia lor de mulţimi şi de policandre. Răspunsurile lui sfioase, naive... Ei, dar asta a fost aşa de demult şi e aşa de

lipsit de însemnătate! Trupul îi e burduf de sănătate și mușchii îi sunt dornici de o muncă fizică grea. Și stând în fereastră, Serghei își ducea în sus și înlături mâinile, dornice de mișcare: un — doi — trei — patru.

...Polea. O durere turbure îi săgetă inima.

N'a venit la el, nu i-a dovedit prietenia! Și de astă dată, ea voia să păstreze doar pentru sine ceeace se petrecuse noaptea. Durerea lui e numai durerea lui. Iar durerea ei, i-o face lui cu atât mai apropiată, cu atât mai dragă! Dacă el, Serghei, n'o să-i spună ei nimic despre durerea lui, ea n'are s'o afle niciodată. Ea e puternică, știe să râdă și îl va întâmpina și azi, și-l va mângâia cu un zâmbet, ca pe un prieten. Draga, scumpa lui Polea!...

Iși luă servieta și ieși pe coridor. Camera Poliei e închisă și la ea e liniște. Doarme! Las' să doarmă: trebue să se odihnească și să se calmeze.

La comitetul de Partid, Serghei trecu în biroul comisiei de verificare.

Cu toată ora timpurie, camera asta întunecată, cu fereastra zăbrelită, duhnea a fum de mahorcă, și aerul era gros. Stăteau acolo, în picioare, lângă o masă, câțiva oameni cu chipurile ofilite, ca după o boală grea. Fără să-l vadă pe Serghei, doi din ei se ciocniră de el; erau amândoi salariați ai secției învățământului și, ca orbii, depășindu-l, cu zâmbete de oameni bătuți, se încurcară unul de altul în ușă. De auzit, Serghei nu auzi decât strigătele furioase ale lui Juc:

— Meritați să vă omoare în bătaie oamenii, să vă împuște, dragi tovarăși!... Pe voi ar trebui să vă dea afară din partid... Ce înțelegeți voi din omul muncitor? Nu vă sinchisiți decât de voi, de burta voastră, și de clasa muncitoare nici nu vă doare, nici nu vă pasă!... Cum m'ai verificat tu pe mine, scoaba dracului, dacă mutra mea, pentru tine parcă nici n'ar exista?... Ce, ai mâncat tu păsat dintr'o strachină cu mine? Ori pâine și sare de pe același taler? Dece cauți să-mi scoți mie ochii, dacă tu singur nu ești decât o cizmă găurită?

Dar uscăţivul şedea la masă, surd şi închis în el, şi-şi vedea de treabă, răsfoind cu nepăsare hârtiile dintr'un dosar gros. Şi cum sfârşi Juc de rostit ultimele cuvinte, el îşi ridică ochii din hârţoage şi-l privi, indiferent şi incolor.

— Tovarăşe, dacă te socoteşti comunist, dece nu-ţi păstrezi dumneata calmul necesar? Ţi-am mai spus că...

Juc se repezi spre el, cu faţa schimonosită, şi lovi cu pumnul în masă.

— Va să zică, dacă tu, mortăciunea dracului, îmi faci mie porcăria şi-mi dai cu sictir, eu mai trebue să-ţi şi mulţumesc? Hai? Nu pofteşti? Vă arăt eu vouă, de-o să mă pomeniţi!...

Uscăţivul se adresă cu acelaşi calm celuilalt membru al comisiei, cel smead şi cu pometii ieşiţi, care şedea în faţa lui:

— Tovarăşe Nacicasov, caută dosarul lui Juc şi pune-l laoparte: va fi revăzut în şedinţa de astăzi a comisiei!

Apoi privi din nou, cu nepăsare, la Juc.

— Tovarăşe Juc, acum ţi-ai tăiat definitiv orice posibilitate de a fi reprimit în sânul partidului. Ai dovedit în suficientă măsură că eşti un element dăunător, în descompunere. Am să pun problema excluderii dumitale pentru totdeauna! Iar dacă dumneata ai să continui să zbieri, tot aşa, îl chem pe membrul de partid din echipa de ordine şi-l pun să te scoată cu forţa de aici! Te rog, părăseşte imediat camera!...

Şi se apucă din nou să răsfoiască nepăsător hârtiile.

Juc scrâşni din dinţi; îl zări pe Serghei şi, sguduit, se apropie de el, ca şi cum ar fi căutat apărarea.

— Uită-te şi tu cum se face treaba aici, Serioja, dragul meu tovarăş. Să mai stăm, să ne mai uităm, să mai învăţăm şi noi cum se face treaba adevărată...

Dădu din mână şi, distrus, se trase laoparte.

Lângă perete, în faţa mesei, stătea Ţheladze. Işi rostogolea albul mărit al ochilor injectaţi şi, fără să clipească, se uita fix la teancul de hârtii. Mesteca necontenit din fălci şi o spumă groasă, lăptoasă, i se aduna în scame pe la colţurile buzelor strânse. Ser-

ghei îl văzuse întotdeauna mut şi nebăgat în seamă, în munci subalterne. Şi totuşi, cândva, comandase un grup de partizani roşii care intraseră luptând în oraş! Dând cu ochii parcă de ceva ascuţit, Ţheladze tresări deodată şi păşi spre omul cel osos.

— Tovarăş... La ce dumneata glumiţi cu mine? Dă-mi, eu vrem să uit cu ochii mei... Nu spune-mi vorbe... dam dosar la mine, vrem!

In ochii uscăţivului se aprinse mirarea.

— Ţi-am mai spus, tovarăşe: eşti exclus din partid pentru atitudine de scandalagiu. Nu-mi arde de glumit cu dumneata. Fă contestaţie!

Ţheladze încremeni iarăşi în poza lui de mai înainte şi începu din nou să mestece din fălci.

— He-he, ia uită-te la ei, cum fac ei treaba, Serioja, dragă tovarăşe. Priveşte şi ia aminte...

Serghei se apropie de masă şi se informă asupra hotărîrii comisiei. Inţelesese încă de ieri că e exclus. Nu ştia însă pentru ce, şi, dacă şi-ar fi pus direct întrebarea care sunt motivele pentru care a fost exclus, n'ar fi putut răspunde. Totuşi era ferm convins că e exclus.

— Da, eşti exclus.

— Pentru care motive?

— Nu-ţi pot citi acuma procesul verbal. La timpul potrivit vei primi o copie şi vei afla! Dacă eşti nemulţumit, poţi face contestaţie.

Şi nici măcar o singură dată nu se uită la Serghei.

Numai cât auzi Serghei aceste cuvinte, şi simţi că inima i se face de ghiaţă şi-i amorţeşte!

— Bine, dar asta pentru mine înseamnă moarte politică! Inţelegeţi dumneavoastră asta? O înţelegeţi, tovarăşe?

— Da, înţeleg! Inseamnă moarte politică.

— Dar pentru ce?

— Inseamnă că au fost motive serioase!

Serghei vru să plece, dar nu reuşi să se clintească din loc: picioarele nu-l mai ascultau; îi deveniseră mult mai grele decât tot trupul. Pe fereastră nu se vedea soarele, ci reflexele roşii ale unui incendiu. Şi cum îi trecu prin minte gândul că soarele luminează

așa numai în zilele de vară tare fierbinți, văzu deodată cerul albastru, și, foarte aproape, mormanele cenușii ale magaziilor gării. Cum se îndepărtase de masă — nu știa; de ce mai rămăsese în odaie nu-și putea da seama!

Juc îi frământa mâna și râdea cu glas hârbuit de sticlă spartă.

— Ei, uite așa, Serioja, vezi ce splendid se lucrează?... Desfată-te cu oglinda birocrației!... Din celula voastră, pe Savciuc l-au scos, pe Mehova, au scos-o, pe tine te-au scos... Acuma are să le fie la îndemână: treaba are să meargă ca pe roate; au să răstoarne munții, nu alta... Apăi las', că le arăt eu cum se face treaba...

Ţheladze parcă se înțepase din nou într'un tăiș: tresări iar și-și răşchiră degetele mâinilor:

— La ce glumiț cu mine, tovarăș? Pentru ce, mă rog, spunem la mine, dumneata, pentru ce vorbim vorbe goale?... Vrem dam la mine dosar, vedem cu ochii mei, ce scris tu acolo...

Privirea omului aceluia amorțit se aprinse din nou a mirare. El se aplecă, miop, asupra hârtiilor și strecură printre dinți, obosit:

— Tovarășe Nacicasov, arată-i lui Ţheladze hotărîrea.

Legănându-se ca un om beat, Ţheladze păși spre Nacicasov. Membrul cel oacheș al comisiei îi întinse o foaie de hârtie scrisă, împungând-o în mijloc cu degetul.

Buimăcit, necrezându-și ochilor, cu o concentrare nebunească în priviri, Ţheladze exclamă ascuțit:

— Marș de aici, tu, ticălos, pui de paciavură!

Și nu se uită defel la hârtie. Ridică mâna și se izbi cu pumnul în ceafă după ureche:

— Tu pe mine verificat... voi pe mine verificat... Și eu, pe voi, tot verificat!... N-na!...

Și odaia se cutremură de bubuit și se umplu de fum.

Ţheladze zăcea pe dușumele. Din țeasta lui despicată se prelingea o șuviță sângerie.

Membrul cel uscățiv al comisiei, palid și orb, sărise în picioare și se uita speriat la trupul lui Ţheladze.

Serghei nu-şi mai amintea cum ieşise din odaie. Dar când se desmetici, îl văzu lângă el pe Jidchi, care-i vâra între dinţi un pahar cu apă şi sbiera:

— Bea, dracu' să te ia!... Nu urla ca o muiere!... Inţelege că doar nu aici se hotărăşte toată afacerea asta. Mai există şi instanţe superioare. Lasă-i să mă scoată afară din partid, eu tot n'am să las porcăria asta neruşinată aşa...

Serghei, chircit pe scaun, se înneca de hohote de plâns!

XVII. UN SALT ÎN VIITOR

1

„VOM ACUZA MAI DEPARTE"

Punerea în funcţiune a uzinei fusese fixată pentru ziua aniversării Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie. Se luase hotărîrea ca obişnuita şedinţă festivă a Sovietului orăşenesc să se ţină la clubul „Comintern", pentru a putea sărbători aniversarea, odată cu prima mare victorie locală pe frontul muncii.

Verificarea membrilor de partid luase sfârşit, dar coridoarele Palatului muncii gemeau de oameni. Şi erau pline de un fum pământiu şi cleios, de zăpăceală ameţitoare şi de încăpăţânată şi resemnată aşteptare. Oamenii se strângeau în grupuri, bombănind cu glas înnăbuşit; dar se simţeau singuratici şi parcă suferinzi.

La Consiliul economiei naţionale şi la direcţia uzinei se desfăşura de câteva zile, pe tăcute, nevăzută, ancheta întreprinsă de Inspecţia muncitorească şi ţărănească.

Şramm trona ca şi înainte în cabinetul său, cu uşile ermetic închise, şi primea în audienţă între orele 11 şi 14. Acolo, îndărătul uşilor capitonate, domnea liniştea unei atmosfere severe. Aparatul funcţionăresc lu-

era tot atât de complicat, de puternic şi de calm ca şi în zilele precedente. Numai tehnicienii cei ferchesi erau puţintel mai palizi, mai tulburaţi şi aveau ochii ficşi şi îngrijoraţi. In veşnicul du-te-vino al mulţimii de funcţionari aplecaţi peste registre şi hârtii, nu se vedea nici emoţie, nici spaimă, de parcă nici n'ar fi fost Inspecţia muncitorească-ţărănească, şi nici n'ar fi ştiut nimeni ce este această Inspecţie.

Gleb era rupt în două între uzină şi direcţia uzinei. Alerga dintr'o hală în alta, dintr'o secţie într'alta, îngropat până în gât în praf şi în grămezile de materiale vechi, şi totuşi nu-l răbda inima să nu pună mâna pe unelte şi să se înhame şi el la muncă. La secţia de lăcătuşerie, îi căşună să provoace un scandal lăcătuşului Saveliev. Lăcătuşul Saveliev, unul din cei mai vechi muncitori dela uzină, era om posac, retras şi tăcut. Se ridica tot mereu dela masa de lucru, tuşea din răsputeri, de-şi întorcea măruntaiele pe dos, şi scuipa o flegmă neagră şi groasă. Intr'o clipă ca asta, lui Gleb îi veni să-i smulgă sculele din mână şi să se răstească la el:

— Ce mama dracului te tot mocoşeşti aicea, ca viermele în bălegar! Ce, te trezeşti lucrând pentru străini? Pentru patroni? Ori ce crezi?

Saveliev, în culmea mirării, holba ochii la Gleb şi se sufoca de tuse.

— Decât să stai să scuipi, şi să holbezi ochii... mai bine-ai crăpa odată!... Pentru noi, fiecare clipă de lucru e mai de preţ decât viaţa...

Gleb zornăia bucăţile de metal, lovindu-le de menghină şi tremura tot ca scuturat de friguri.

Saveliev îl împinse cu umărul şi-şi scutură barba.

— Ia'n ascultă, ce te grozăveşti aşa? De câţi ani muncesc eu, şi ca strungar, şi ca lăcătuş, şi ca naiba mai ştie ce, câtă vreme tu mai ai caş la gură... Tu nici nu sugeai încă ţâţă la maică-ta, când mie-mi rupsese pieptul pilitura de fier respirată cu grămada... Şi tot tu faci acum pe comandantul... Ia te uită!

— Ei şi ce-i dacă eşti bătrân? Crezi că mă sperii cu barba ta? Toţi vă găsiţi să vă mocoşiţi şi să-mi vârîţi sub nas pe urmă stagiul vostru în câmpul mun-

cii. Ţie nu ţi-e decât de pielea ta, iar cât priveşte cauza muncitorească şi nevoile producţiei, asta pe capul tău este ca o zgardă de câine ţinut în lanţ...

Urla şi Saveliev, şi semăna chiar a dulău bătrân pus în lanţ.

Fără să se oprească din lucru, muncitorii îşi rânjeau dinţii şi strigau încântaţi :

— Nu te lăsa, nu te lăsa, Ciumalov ! Freacă-i ridichea ! Botează-l ortodox pe ghiuj, în numele Tatălui !...

Gleb se desmetici, şi, aruncând sculele cât colo, se porni pe râs.

— Ptiu, dracu' să mă ia ! Ia uite ce nătărău mai sânt : Nu te supăra, prietene... Mă mănâncă mâinile de dorul muncii... şi uite, turbez de invidie, Saveliev... Iartă-mă, frate, dacă te-am jignit...

Şi plecă în fugă la alte sectoare.

Reparaţiile cuptorului şi ale concasorului erau pe sfârşite. Al doilea plan înclinat fusese pus în funcţiune şi în fiecare zi, de câteva ori, pe cablurile de electrotransmisie, roţile îşi fluturau voios spiţele în diferite planuri de intersecţie şi rollele zumzăiau pe şinele terasamentului, ca nişte ciocane depărtate de faur. Numai funicularul care-ar fi trebuit să ducă în port tăcea, întocmai ca şi înainte, cu vagonetele înlemnite în zbor, iar placa de protecţie, ruginită, lucea slab. Ceasornicul turnului, cu uriaşul lui cadran alb, care nu mai mersese de trei ani, reîncepu să-şi învârtească din nou acele ; şi noaptea, luminat de curcubeul becurilor, se vedea la o depărtare de mai bine de o verstă, şi ciocănea cu regularitate orele.

Şi la secţia de dogărie se făceau lucrări pregătitoare pentru începerea muncii. Se reparau mesele de lucru, se scotea gunoiul şi molozul, se aduceau doage în vagonete. Savciuc, plin tot de sudoare şi de praf ca dracul, zbiera şi înjura de mamă (se ştie că dogarii sunt cei dintâi la cântece şi la înjurături) şi scotocea împreună cu ceilalţi în grămezile de moloz ori de talaş putred, şi în mormanele de doage şi de cercuri.

Zi de zi, Gleb trecea pe la secţia de maşini şi de câte ori trecea devenea dintr'odată altul. Aici era o lumină densă şi senină ; geamurile sclipeau toate de

curăţenie, ca şi mozaicul, iar motoarele Diesel păreau nişte oglinzi de lac negru, de aur şi de argint, care intonau un cântec pur, de ciocănele, de păhăruţe şi de cristal... Această muzică a metalului, aspră, tinerească, făcea să-ţi vie inima la loc, gingaş dar vajnic, de parcă tocmai în inimă ar fi cântat şi răsunat clinchetul acesta duios. Şi tot ce rămânea dincolo de aceste ziduri devenea deodată lipsit de orice însemnătate şi valoare, ca grămada de gunoi ce nu trebuia decât asvârlită. Iar singurul lucru important şi plin de adâncă semnificaţie se află numai aici, în acest ceresc dangăt strălucitor, în suspinele acestor altare negre, temeinic aşezate pe locurile lor. Stătea şi se uita îndelung, de după grilajul de alamă, la giganticele volante, atât de uşoare în sbor, ori la largile şi roşcatele şaibe de transmisie care, întraripate, alunecau şi tremurau îndărătul volantelor, de parcă ar fi fost vii. Aici, în preajma volantelor, insezisabile în iuţeala mişcării lor, se simţea neliniştit de tăcerea lor : atâta doar că valuri umede şi fierbinţi de aer îi învăluiau faţa, mâinile şi pieptul, şi-l zguduiau pe Gleb cu răsuflarea lor ieşită parcă din scorburile pământului. Vrăjit, el se dizolva în zborul lor de tuci într'aripat, în valurile acestea fierbinţi de aer şi rămânea aici fără gând, fără urmă de sprijin pământesc, şi fără noţiunea distanţelor.

De obicei, Brânza era acela care îl aducea din nou la viaţă. Il lua la braţ şi-l conducea în tăcere până la peretele de sticlă, dincolo de care tălăzuia, printre crestele depărtatelor neguri, oceanul fără de fund al văzduhului şi-al mării.

Nici Brânza nu mai era cel care-l întâmpinase astă primăvară. Şapca pleoştită şi murdară îi era şi acum trasă pe nas, şi pometii lui tăioşi şi murdari, bărbia lui şi mustaţa cafenie îi erau aceleaşi. Insă privirea îi era acum rece, nu mai clipea defel şi-avea în ochi scânteiri de aur şi de argint, ca şi motoarele Diesel. Nu mai striga şi nici nu-şi mai ieşea din fire, ci doar asculta încordat zumzetul şi şopotul maşinilor.

Iar convorbirea lor începea de obicei aşa :

— Ei, comandarmule ?

— Ei, dragă prietene?
— Ei, şi mai departe?
— Vom acuza mai departe, Brânza!
— Dar nu ne-om frânge oare gâtul?
— Ce tot spui acolo? Ai înnebunit ori ce te-a apucat? Ar trebui să intri în partid, dragule, ca să mai vezi şi dincolo de motoarele tale câte ceva!
— Ia mai slăbeşte-mă cu asta, comandarmule... Ce-i aia partid, când pentru mine nu mai există nimic altceva pe lume decât maşinile? O fi fiind el ceva, partidul, dar mai sunt şi maşinile! Eu habar n'am ce este partidul, dar ştiu bine viaţa maşinilor. Odată întregi, maşinile trebue inevitabil să lucreze! Mie nu-mi place flecăreala...

Aici tăia firul discuţiei şi, cu pas ferm, adus puţin din spate cum era, fără să-şi mai întoarcă spre Gleb capul, se afunda pe cărarea întunecată dintre şirurile de motoare, şi de-acolo nu-l mai scotea nimic.

Intr'o zi, pe când controla lucrările de reparaţie dinlăuntrul halelor încărunţite de-atâta praf de ciment, în sgomotul, freamătul şi strigătele muncitorilor, Gleb îl întâlni pe Kleist. Privirea lui, arzând de focul aşteptării, nu odată îl mirase pe Gleb. Ochii aceştia obosiţi erau arşi de turburare şi de întrebări îngrijorate. Kleist îl luă uşurel de braţ şi urcară tăcuţi împreună viaductul. Umăr la umăr păşiră până sus, spre platformă, către schelăria turnului ajurat, unde se întâlniseră în seara aceea memorabilă. In dreapta lor, jos, pleoscăiau motoarele Diesel şi vibrau, ca nişte strune grave tăinuite în adâncuri, dinamurile. Pe acoperişurile halelor se urneau, văzute din cap şi scurtate, siluetele muncitorilor, mici ca ale unor păpuşi. Tăbliile de tinichea scoteau un croncănit ca de corbi şi ciocanele băteau, înfundat, ca darabanele. Ferestrele clădirilor nu se mai căscau, negre, cu golurile ramelor smulse şi cu geamurile sparte: acum scânteiau în toate culorile cu sclipiri iuţi de flăcări şi luciu de oglinzi.

Aerul era străveziu şi sonor ca de toamnă, dar văratec aurit de soare şi de verdeaţă, iar deasupra golfului cu scânteieri orbitoare, se încrucişau ca nişte

săgeţi albe pescăruşii. Şi pretutindeni — şi în văzduh, şi sub picioarele lor, în straturile de piatră — vibra un vuiet subpământean, asemeni tălăzuirii nedesluşite a valurilor mării. Undeva, pe-aproape de tot, scrâşnea strident, ca fierul chinuit, un scripete-bloc. Cilindrii uriaşi şi vineţi ai coşurilor se înălţau în spre cer, la peste o sută de metri. Vesteau cumva gurile lor reci flăcările gheenei?

— Ei, ce zici, Herman Hermanovici? Prin urmare, dacă un prost şi-a spus: sunt o forţă, el deodată nu mai e prost! Noi, comuniştii, cu toate că visăm prosteşte, totuşi parcă nu visăm rău ce visăm, tovarăşe tehnoruc. In ziua aniversării Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie, eu şi cu dumneata vom pune în mişcare toată maşinăria asta. Trebue să te felicit. Eşti directorul uzinei. Azi noapte s'a aprobat candidatura dumitale. Ni s'a telegrafiat dela centru.

Kleist îşi destinse într'un zâmbet faţa crispată şi, fără a-şi părăsi o clipă atitudinea demnă, strânse cu putere mâna lui Gleb.

— Eu te rog, Gleb Ivanovici, să uiţi fapta atât de gravă de care sunt vinovat faţă de dumneata şi de alţi muncitori. Conştiinţa că eu sunt pricina morţii şi chinurilor unor oameni nu-mi dă pace... Imi pare câteodată că n'am să mai pot suporta grozăvia asta...

Kleist se uita drept în ochii lui Gleb şi se vedea cât speră dela el; bătrânul nu-şi putea reţine tremurul mâinilor.

Chipul lui Gleb îmbătrâni deodată; arăta încăpăţânat şi înspăimântător. Dar numai pentru o clipă.

— Herman Hermanovici, ce-a fost — s'a dus! Pe vremea aceea, oamenii îşi puneau unul altuia mâna'n gât. Dar dumneata n'ai decât să-ţi aduci aminte de altceva: dacă n'ai fi salvat-o dumneata pe soţia mea, ar fi astăzi oale şi ulcele. Dumneata, acum, eşti al nostru, munceşti alături de noi. Ai minte multă, şi mâini de aur. Fără dumneata, n'am fi făcut nici pe dracu' ghem!... Priveşte, uite ce operă am realizat noi, sub conducerea dumitale...

— Dragul meu Gleb Ivanovici, eu am să-mi dau toate cunoştinţele, toată experienţa mea, toată viaţa

mea țării noastre... pentru mine nu mai există altă viață, eu nu mai am nimic pe lume, în afară de lupta pentru viitorul nostru.

Şi pentru prima dată, Gleb văzu cum ochii lui Kleist se umplu de lacrimi.

Strânse mâna bătrânului şi zâmbi :

— Ei, atunci, Herman Hermanovici, să fim prieteni...

— Da, să fim prieteni, Gleb Ivanovici...

Şi plecă păşind ferm, sprijinit în baston.

2

MORMANUL DE CENUŞE

Scurt timp după verificare, Daşa se mută la Casa Sovietelor. Avea să locuiască la Mehova, pentrucă primise dela ea următorul bilet :

„Mă simt foarte bolnavă, Daşa, cu toate că umblu, mănânc, vorbesc şi cu toate că, în general, judecându-mă doar după înfăţişare, s'ar părea că nu s'a întâmplat nimic cu mine. Dar eu nu văd şi nu pricep nimic. Ziua sunt ca o fiară hăituită, iar nopţile mi-s bântuite de coşmaruri. Incă o zi şi o noapte să treacă aşa, şi simt că nu mai rezist. Nu mai încape nicio îndoială, sunt bolnavă. Numai tu mă poţi sprijini, tu singură poţi să mă pui pe picioare. Prieteneşte te rog, stai cu mine, ajută-mă să-mi adun laolaltă cioburile şi să mă întremez. In clipa asta stau la Serghei (e miezul nopţii). Aşa stau în fiecare noapte. El e foarte obosit, dar e plin de vigoare, duios şi bun prieten ca întotdeauna, şi mă îngrijeşte ca pe un copil. E în stare să nu doarmă, din cauza mea, toată noaptea. Iar când plec, el mă conduce, şi nu prin coridor, ci pe uşa care dă în camera mea. Mi-e teamă să nu cadă din picioare de oboseală. In sufletul meu simt că se săvârşeşte o prefacere. Ce schimbare anume — nu ştiu, dar ştiu un lucru : că e deajuns să stai cu mine câteva zile şi totul va fi din nou bine, totul va fi iarăşi ca înainte.“

Şi Daşa plecă în oraş în aceeaşi seară, cu bocceaua sub braţ, cu acelaşi pas zorit cu care umbla de obicei

după treburile jenotdelului. Acasă nu mai veni decât după aşternut.

— Ei, Glebuşca gospodăreşte-te singur până unaalta...

Gleb se ridică mirat de pe taburelul pe care stătea.

— Iarăşi umbli hoinară... Iarăşi... o nouă sarcină... Spune-mi barem pe ce coclauri te pregăteşti să te'ndrepţi ? E vorba de vreo delegaţie iar ?

— Când ai drum prin oraş, treci şi pe la Polea. Mă roagă să mai stau cu ea. Nu se simte deloc bine.

— Şi câtă vreme ai de gând să stai s'o doftoriceşti ?

— Nu ştiu. Trebue încercat orice pentru a o readuce în partid.

— Da, asta-i drept. S'au cam întrecut cu gluma cei cu verificarea asta...

— Ei, am plecat ! Tu, Glebuşca, să nu te aştepţi în niciun caz să mă întorc curând : habar n'am ce întorsătură vor lua lucrurile. Poate că e şi mai bine aşa, pentru amândoi...

Tăcură stingheriţi, şi în zâmbetele lor tremurau cuvintele nerostite.

— Ei... am plecat !... Păi, la revedere, până unaalta...

— Ce să-i faci !... du-te, dacă trebue...

O conduse până la portiţă, iar când ieşi în stradă o apucă iar de mână. Daşa îşi întinse spre el buzele, să-l sărute. Gleb o îmbrăţişă şi o sărută. Simţea că Daşa nu pleacă pur şi simplu, aşa cum pleca la muncă, sau în vreo delegaţie, la drum : Daşa îşi lua trecutul cu ea, toţi anii petrecuţi împreună. Poate că Daşa nici nu se va mai întoarce vreodată ; poate că, acum, în această ultimă privire pe care i-o mai aruncă, e şi suspinul pentru toate câte au fost între ei, dar şi bucuria drumului celui nou pe care păşeşte. Iar el nu mai e în stare să-i spună, bărbăteşte, o vorbă de stăpân :

— Nu-ţi dau voie să părăseşti casa ! M'am săturat de toate astea. Nevastă îmi eşti tu, sau muiere vagabondă ?... Nu vreau să cedez nimic din drepturile mele. Dece între mine şi Mehova, o preferi pe Mehova? In general, prea te 'ncrezi în forţele tale. Libertatea ta nu e fără de margini şi ea : mai ai şi îndatoriri faţă

de soț... Deajuns că ai sacrificat-o pe Niurca... Trecutul tău s'a strecurat între noi ca un blestem și toți Badinii ăștia și ceilalți de soiul lui îmi sunt nesuferiți ca niște dușmani... Nu mă împinge până la scandal... Ai putea să-ți găsești de lucru și la uzină...

Nu. Nu mai are putere să-i spună vorbe ca acestea, căci această putere Dașa i-a luat-o demult. Nu mai avea în fața lui doar o soție, acum, în urmă, ci un om egal cu el, care își luase pe umerii proprii povara întreagă a tuturor acestor groaznici ani. Și Dașa nu mai era pur și simplu soție, ci o femeie independentă de soț. Uite, acum ea are să plece și poate că n'are să se mai întoarcă niciodată, și-i va fi tot așa de străină ca oricare altă femeie. Ei, ce să-i faci! Locuiseră până acum în aceeași odaie, și dormiseră, e drept, mai întâi separat, dar, apoi în același pat. Gleb nu putea uita nicio clipă lucrul cel mai de seamă: că Dașa cea din trecut nu mai exista; că era vorba de alta, de una nouă, care, iată, mâine poate să și plece și să nici nu se mai întoarcă vreodată.

Se rupsese și ultimul fir de legătură a căsniciei lor: Niurca. Murise fetița lor, micuța Niurca, și fuseseră zile când durerea comună îi apropiase iarăși temeinic. Venise apoi verificarea, veniseră zilele marilor griji: pentru el — uzina, pentru ea — jenotdelul, și când se întâlneau noaptea, în odaia lor, simțeau că visurile în legătură cu o fericire personală nu sunt decât iluzie deșartă. După verificare, se îmbolnăvise Mehova și asupra Dașei căzuse însărcinarea provizorie a conducerii jenotdelului.

Iar când se întâlneau cu ea la partcom, toți tovarășii vorbeau între ei:

— Ei, așa, vezi... Dașa e acum la locul ei... Dașa, parcă de când e lumea a tot condus jenotdelul...

Și pentru toți era limpede că în curând din „locțiitor" va ajunge „responsabil".

Despărțindu-se de ea, Gleb ar fi voit să-i poată spune o vorbă mare, pornită din suflet, și nu putea, nu știa ce să spună, dar se simțea obligat să o spună. Dacă n'o va spune acum, simțea că n'o va mai spune niciodată. Dașa știa să-i asculte spusele, îl privea

atentă și stăruitoare ; numai că nu-l putea lua de bun așa cum era : prea erau multe încă din vechiul soț, și prea avea necontenită pretenție să fie obiectul mângâierilor ei, și, pe deasupra, mai era și gelos până la tortură. Unde mai pui, pe urmă, veșnica lui străduință de a o lega de cuibul căsniciei lor.

— Ce să-i faci, Dașa !... Eu nu mai înțeleg nimic din viața noastră casnică... Trebue să fie între noi ceva nedeslușit... Sunt istovit până în ultimul hal, de-atâta chin.

Dașa își privea atentă picioarele, tot căutând să strivească sub toc o pietricică linsă, care-i scăpa de fiecare dată când o apăsa cu tocul.

— Eu nu știu care din noi doi se chinuește mai mult, Glebușca... Așa cum am fost odată, nu mai pot fi. Și cu rolul de femeie bună numai pentru pat, nu mă'mpac defel... Nu se alege nimic din toată viața noastră comună... Și atunci, la ce să ne mai chinuim în zadar ?... Hai să ne mai odihnim unul de altul... să mai chibzuim...

— Mai bine ai spune-o deschis, Dașa : nu mă mai iubești... Te-ai desobișnuit... E mai plăcut să trăești fără soț...

Dașa se uită la el pe sub sprâncene și se îmbujoră toată :

— Și dacă ar fi ăsta adevărul, Gleb... ?

Gleb înțelese că vorbele lui o jigniseră.

— Atunci am să spun și eu că e timpul să terminăm. In cazul ăsta, nimic și nimeni nu ne mai poate ajuta...

— Da... toate s'au deslânat, s'au încâlcit... Și dragostea trebue acum înțeleasă în alt chip, altfel... Dar cum — încă nu știu : trebue să mă mai gândesc... O să mai cugetăm un pic și o să ne înțelegem ! Un singur lucru e important : trebue să ne respectăm unul pe altul și să nu ne legăm lanțuri de mâini și de picioare. Noi însă tot mai purtăm cătușe, Gleb. Te iubesc, dragul meu, dar mai trebue să te schimbi, să-ți înnoești sufletul, și totul se va întoarce la loc.

Oftă și zâmbi iarăși stingherită.

— Ei, am plecat...

Gleb păli şi-şi lipi gemând pumnul de frunte. Il ardea un foc în inimă.

N'apucă Daşa să facă nici câţiva paşi, când Motea ieşi pe portiţă. Mergea cu pas domol şi legănat, purtându-şi cu greu burta uriaşă şi sânii umflaţi peste măsură. Avea faţa plină de pete cafenii, iar ochii cu cearcăne vinete, supuşi şi obosiţi, priveau aspru, parcă, înlăuntrul lor. De departe, cum îi văzu, le şi făcu semn cu mâna şi-şi arătă toţi dinţii albi, într'un zâmbet.

— Ei, ei !... Ţi-ai şi luat picioarele la spinare ; muiere ori holtei eşti tu ? Mamă, ce ţi-aş mai scărpina eu spinarea cu vre-o două trei ciomege ! Muierii i-e dat să nască copii, şi ea se plimbă ca o diavoliţă !... Vezi dumneata, o şterge de-acasă dela bărbatu-su cu calabalâcul într'o boccea... Ehei, ce le-aş mai face eu la toate muierile astea : le-aş lega cu frânghia de patul bărbatului şi le-aş porunci : să naşti, căţea, bătute-ar să te bată !... Ce-ţi mai trebue altceva ? Să ştii una şi bună : să dormi cu bărbatu-tu şi să naşti ! Uită-te la burta mea. De acum înainte o să umblu cu burta mare în fiecare an, aşa să ştii... Eu, odată femeie am să fiu, pe când voi, nişte biete ciori sfrijite.

Daşa se apropie de ea, o îmbrăţişă, strângând-o la piept cu mâna care-i rămăsese liberă, şi izbucni în râs.

— Uf, al naibii soi de cloşcă mai eşti şi tu, Motea !... Când mă uit la tine, îmi răscoleşti invidia : nu mai eşti femeie, eşti doar un pântece...

Şi'o bătu uşor cu palma peste burtă.

— Aha, ai văzut !... Las că vin eu la tine, la jenotdelul tău blestemat : mă aşez în mijlocul odăii, îmi ridic fustele şi încep să strig : — „Inchinaţi-vă în faţa mea, voi muierilor, şi sărutaţi-mă : eu sunt maica domnului, născătoarea !"

Râdeau amândouă. Râdea şi Gleb.

Cu aşternutul subsuoară, Daşa se îndreptă spre spărtura zidului. Gleb aştepta : uite, acum are să se întoarcă şi are să-i facă semn cu mâna ! Basmaua roşie pălălăi însă odată, de două ori în spărtură şi se stinse, înghiţită de zidul de beton.

...In fiecare zi pleca aşa Daşa. De fiecare dată se întorcea noaptea târziu. Adeseori plecase în delegaţii şi dispăruse zile şi nopţi în şir. Staniţele căzăceşti tot nu se liniştiseră încă : bandiţii rătăceau în cete prin munţi, prin stufăriş şi prin văgăuni, şi plecările ei îi strângeau, de fiecare dată, dureros, inima. Şi-acuma, iată, totul e dintr'odată gol, totul a devenit plicticos şi inutil — şi odaia lui, şi ulicioara înflorită de grădiniţe, şi zidul acesta care îl despărţise de Daşa. La ce-i mai e bună acum odaia goală, la ce grădiniţa, şi curtea asta de doi stânjeni pătraţi ? Casa îi vorbea într'un limbaj ciudat, străin : a plecat ea, şi s'ar putea să nici nu se mai întoarcă !... Niurca e moartă. Nu mai e nici Daşa — nu mai e nici Niurca : a rămas el singur ! Dracu' s'o ia de viaţă ! — Viaţa asta e ca un concasor, macină tot : şi soarta omului, şi obiceiurile lui, şi dragostea...

Motea se uita la el dintr'o parte şi în ochii ei, îngreunaţi şi ei de maternitate, tremurau scânteind lacrimile.

— Of, Gleb ! Ce milă mi-e de voi, dragii mei !... Ce soartă nenorocită mai aveţi şi voi ! S'a topit fetiţa voastră, Niurocica... Şi tu ai rămas ca un cuc... fără familie şi fără un colţişor cald... Să nu'ncepi acuma să stai şi să te jeleşti, Gleb !... Dacă odată aţi pornit-o prin foc, cum vreţi să nu purtaţi şi în voi focul ?... Şi Niurca a ars între voi doi ca un firicel de praf... 'Of, cât de tare mă doare, Gleb dragă !...

Gleb îşi întoarse faţa dela Motea şi prinse să-şi îndoape pipa cu tutun...

— Nu-i nimic, Motea !... Drumul prin foc nu-i rău. Dacă ştii încotro te duc paşii şi spre ce-ţi ţintesc ochii te mai poţi oare teme de arsuri, fie ele mari ori mici ? Noi luptăm şi construim viaţa cea nouă. Totul e bine, Motea, nu mă plânge. Avem să construim în aşa fel totul dela capăt, încât singuri o să ne mirăm ce mama dracului am fost în stare să facem !

— Of, Gleb ! Oof ! Gleb, uită-te mai bine la ce-ai făcut tu, cu mâna ta, din cuibul tău...

— Avem să construim un cuib pe de-a'ntregul nou, Motea... De asta ţi-e ? Inseamnă că n'a fost bun de ni-

mic cuibul cel vechi... Ei, mai bine ia spune-mi, deşerţi curând căruţa?

Motea râse numai din ochi, iar pe faţă, tremurătoare, îi trecu o undă de fericire:

— Păi sigur!... Intr'o lună, Gleb... Tu ai să-mi fii cumătru, să ştii, îţi spun dinainte...

— Neapărat, am să-ţi fiu cumătru: dar cu o singură condiţie: cum văd că ai chemat popa, îl şi sui în vagonet şi-l trimit pe planul înclinat drept la depozitul de lemne! Măi, şi ce chef mai am să mă văd odată la sărbătorirea naşterii copilului tău, Motea! Or să 'nceapă a chiui şi copacii!...

Motea, îndurerată, se silea să râdă. Gleb o porni, dar nu spre casă, ci în jos pe uliţă, spre halele uzinei...

3

VÂNTUL DE NORD-VEST

Sfârşitul lui Octombrie aduse evenimente neaşteptate.

In noaptea de 28 Şramm fu arestat şi trimis imediat la centru. In aceeaşi noapte s'au făcut arestări şi printre tehnicienii dela Consiliul economiei naţionale şi dela direcţia uzinei. Iar la 30 Octombrie, membrii de partid aflară alte lucruri noi, care îi turburară: Jidchi era pus la dispoziţia biroului raional al Comitetului Central, Badin numit preşedinte al Consiliului raional al economiei naţionale, iar preşedintele Cecăi, Cibis, detaşat undeva departe, în Siberia.

Demult erau aşteptate aceste evenimente: se pomenea despre ele în convorbiri, pe şoptite, circulau zvonuri nedesluşite, şi oamenii erau neliniştiţi. Fiecare zi nouă era întâmpinată cu un vag sentiment de aşteptare. Dar toate aceste evenimente îi zguduiră pe toţi, prin caracterul lor năpraznic, şi prin faptul că se întâmplaseră.

In fiecare dimineaţă, la ceasul ştiut, Serghei pleca la Comitetul regional de partid, cu o servietă jerpelită sub braţ. Mergea cu pas concentrat, adus niţel de

spate, cu o nestinsă privire întrebătoare în ochi. In fiecare zi, el îndeplinea punctual şi cu exactitate sarcinile de partid, lucra la secţia de agitaţie şi propagandă, la secţia de educaţie politică, nu lipsea dela niciuna din şedinţe — la care prezenţa lui nu era defapt obligatorie — şi nu vorbea niciodată cu nimeni despre soarta lui — despre verificare, despre excluderea lui, şi despre demersurile pentru reprimirea în partid, ca şi cum toate acestea ar fi fost cu totul lipsite de însemnătate, iar importantă şi de neamânat era doar treaba pe care trebuia s'o îndeplinească conform planului trasat. Şi din ceasul când trecuse pe la comisia de verificare, nu mai puse piciorul nici măcar odată pe-acolo, şi nu se duse nici pe la tovarăşii cu sarcini de răspundere, ca să le ceară să-i vină într'ajutor. Nu se agita şi nu se plângea. Numai capul cu cârlionţi lungi şi început de chelie i se făcuse parcă mai mare şi mai greu, iar în privirile lui, strălucitoare ca de febră, ardea, nestins, jăraticul chinului.

Primi la mână un extract scurt după procesul-verbal încheiat de comisie şi-l citi, atent, cum citea toate hârtiile:

Am ascultat pe:	*Am hotărît:*
Ivaghin, Serghei Ivanovici, membru al P.C. (b) din 1920, carnet No..., intelectual	Să fie exclus ca tipic intelectual care exercită o influenţă disolvantă asupra organizaţiei.

Extractul i-l adusese Daşa. El şedea la masa lui în secţia de agitaţie şi propagandă, şi lucra sârguincios la redactarea tezelor pentru rapoartele pe celulă în problema cooperaţiei muncitoreşti. Daşa îl privea din când în când şi se mira: dece e aşa de liniştit şi fără grijă? Dece tace şi se gândeşte la cine ştie ce lucruri depărtate?

— Tovarăşe Ivaghin, trebue să faci imediat contestaţie împotriva hotărîrii comisiei. Trebue să renunţi la tactica asta a nepăsării.

El îi zâmbi cu ochi blânzi şi scoase din servietă un sfert de coală scrisă mărunt:

— Am şi făcut contestaţie, tovarăşă Ciumalova! Asta-i copia pe care mi-am păstrat-o ca amintire. Hârtia originală am dat-o lui Jidchi. Pe de altă parte, partcomul a intervenit şi el, în acelaşi sens.

— Dacă ai nevoie de recomandaţii, pe loc ţi le şi scriu, tovarăşe Ivaghin. Au sărit peste cal. Pe tine şi pe tovarăşa Mehova nu trebuiau să vă excludă.

— Dacă găseşti asta necesar, tovarăşă Ciumalova, atunci scrie-o şi dă-i-o lui Jidchi.

Serghei se ridică de pe scaun şi, cu un zâmbet sfios îi întinse Daşei mâna.

— Dar nu uit nici măcar o clipă, tovarăşă Ciumalova, că eu sunt un comunist, un membru de partid care trebue să-şi îndeplinească munca fără întrerupere.

— Asta aşa e, tovarăşe Ivaghin, dar trebue să te zbaţi, să nu te laşi, şi nu să şezi colea pe scaun, ca şi cum nimica nu s'ar fi întâmplat.

— Deocamdată nu-i nevoie! Dar dacă va fi, nu-ţi fie teamă, că mă scol eu de pe scaun şi nimeresc drept unde trebue!

Daşa îl privi iarăşi lung şi din nou sprâncenele ei zvâcniră a uimire. Surâse, şi ieşi repede din cameră.

Peste câteva zile, Polea a fost trimisă la sanatoriu. Din clipa în care Daşa se mutase în odaia ei, Serghei nu mai trecuse pe la Polea. Ea nu-l chemase şi nici nu-i mai deschisese uşa odăii. Il uitase. Şi nopţile lui de veghe se stinseră şi ele în amintirea ei. Ii mai auzea uneori râsul, râsul ei de altădată, şi glasul ca de cântec, şi glasul acesta se împletea cu vocea Daşei. Insingurat, părăsit, el se plimba stingher dintr'un colţ în altul al camerei. Se simţea trist, numai el şi cu inima lui, în duet, dar în suflet îi tremura bucuria că în odaia Poliei se aude iarăşi clinchet de zurgălăi.

Asta înseamnă că nu e nevoie decât de un lucru: doar partidul şi munca în slujba partidului sunt importante! Problemele personale nu mai există. Ce înseamnă la o adică dragostea lui, ascunsă la adâncimi nemaivăzute? Ce sunt problemele şi gândurile astea ale lui, care-l macină sub ţeastă ca nişte carii? Toate aceste nu-s decât rămăşiţele blestemate ale trecutului. Toate astea-i vin dela tatăl său, ori din tinereţe, dela roman-

tismul său de intelectual! Toate trebuesc zmulse din el, cu totul, din rădăcină. Celulele astea bolnave ale creierului trebuesc extirpate. Un singur lucru are realitate: partidul. Dacă va fi reprimit, sau dacă nu — asta nu schimbă problema. El, Serghei Ivaghin, nu există ca persoană izolată. Nu există decât partidul, iar el, Serghei Ivaghin nu e decât o infimă fărâmiță din marele lui organism.

In ziua aceea, îi fu dat să mai retrăiască odată durerile îngropate.

Camera lui Jidchi era neobişnuit de tăcută şi de înnăbuşitoare. Pe scaune şedeau Badin, Gleb, Daşa, Luhava şi Cibis.

Jidchi vorbea calm:

— Nu aveţi obiecţiuni de făcut la plan? Atunci, l-am acceptat. Așadar, planul sărbătoririi, în forma lui definitivă, se prezintă în felul următor: dis-de-dimineaţă, detaşamentele de manifestanţi se adună, pe raioane...

Luhava îl întrerupse cu brutalitate.

— Nu-i nevoie să mai citeşti! Toate astea le ştim pe de rost. Treci mai departe!

Gleb se ridică de pe scaun, cu mâna întinsă spre Jidchi.

— Renunţă la cuvânt, Ciumalâci: problema e rezolvată! Ce să mai vorbim degeaba. Gata!

— Cum aşa, gata? Eu protestez cu toate astea, împotriva punctului: cinstirea eroilor muncii. Punctul acesta trebue exclus. Care eroi ai muncii? Care-s mă rog faptele mari săvârşite, ca să ni se dea titlul de „eroi ai muncii“? Fleacuri! Şi nu vorbesc numai de mine... Vă rog să treceţi în procesul-verbal părerea mea deosebită...

Şi, tulburat, începu să se plimbe prin cameră.

— Ciumalâci, nu încap aici, sub niciun cuvânt, părerile deosebite!... Ce tot îndrugi fleacuri — măi? Nu fii nătărău!

Cibis şedea ca de obicei: plictisit, nici moţăind, nici odihnindu-se de-a-binelea, nici gândindu-se cu tot dinadinsul la cine-ştie-ce lucru al lui, la ceva ce n'avea să spună nimănui niciodată...

Badin își sprijinea pieptul pe tăblia mesei, în capul ei, și tăcea, surd și greu: dacă l-ai împinge, n'ar cădea, dacă l-ai lovi — n'ar simți lovitura. Iar Dașa surâdea, și obrazul i se aprindea, de zăduf, rumen și viu.

Badin, scârțâindu-și cutele lucioase ale hainei de piele, parcă pipăia din ochi gândurile lui Gleb. Pe urmă, se sprijini de spătar și-și puse mâna pe pieptul lui.

— Asta ce-i, aici, la tine?

Și-l bătu ușurel cu degetele pe insigna ordinului „Steagul roșu".

— Ei, aia, — e singura pe care...

— Păi, atunci ce tot faci aici pe spartanul sobru... Dacă ai fi și tu, de pildă, un soi de Serghei Ivaghin, un intelectual rușinos, atunci ar fi de înțeles și în firea lucrurilor tot ce spui. Așa, însă, nu-ți șade bine defel!

Chipul lui Gleb se făcu stacojiu, și ochii i se umeziră. Făcu brusc câțiva pași, depărtându-se de Badin și-și vârî mâinile adânc în buzunare.

— Te rog, tovarășe predispolcom, să nu-mi dai mie sfaturi. M'am opus și mă voi opune și de-aci'nainte propunerii tovarășului Badin. Dacă e nevoie de un erou în muncă, dați-i lui titlul acesta: n'are decât să meargă el să comande mai departe, cu decorația asta nouă în piept.

Jidchi ciocănea cu creionul în masă și-și umfla nările, de parcă abia și-ar fi putut reține râsul.

— Bine înțeles, desigur, tovarăși!... La ordine!...

Luhava se uita la Gleb și la Badin cu sclipiri jucăușe în ochii lui tăioși, și râdea vesel.

Și în clipa aceea Gleb văzu pentru prima oară în ochii lui Badin o ură grea, ca de tuci. Mai zărise parcă și atunci, astă primăvară, în ochii lui, zărise valul acesta tulbure și dens, dar atunci fusese altceva: era mai multă îngrijorare acolo. Mai fusese poate și curiozitate, și încă ceva, ce el nu putuse atunci înțelege! Și acum, ca și astă primăvară, în ceasul primei lor întâlniri, Gleb simți în piept lovitura cutremurătoare până la buimăcire, care-l asurzi parcă.

— Gleb! Vino-ți în fire, Gleb! Ce-ai turbat?!

Dașa se uita la el sever și pleoapele îi tremurau.

Și când îi văzu ochii aceștia și obrazul palid, inima lui Gleb se încleștă de durere și de furie. Dașa... Badin... Dașa, nevasta lui... Fusese cu el, atunci, în staniță... Noaptea, în aceeași cameră și în același pat. N'au fost glumă vorbele ei de atunci...

Jidchi bătu din nou cu creionul în masă și își arătă dinții într'un rânjet.

— Dar n'aveți de gând să reintrați în ordinea de zi, dracu' să vă ia?!... Liniștește-te, Ciumalâci. Totul e pus la cale și gata hotărît.

Cibis își tot închidea pe jumătate ochii și privea prin gene.

— Șezi, Ciumalov! Membru de partid, om cu stăpânire de sine, și face aici pe prostul! Șezi!

Badin stăruia să-l privească cu ochi tulburi pe Gleb și ședea nemișcat și greoi cum îi era felul.

— Despre ce-i vorba, tovarășe Ciumalov?

Gleb se'nnăbușea. Inima i se oprea în loc și-i umplea tot pieptul parcă. Și cum nu mai avea nicio putere asupra sa însuși, repezi un pumn în aer și zbieră, cu nesaț, din toate puterile:

— Muieraticule! Armăsar de prăsilă!

— Gleb! Ai înnebunit, Gleb?!

Toți se ghemuiră stingheriți; se făcuseră mici dintr'odată și rămaseră buimăciți. Numai Cibis ședea ca și înainte, nepăsător, cu un zâmbet furiș, privind printre gene.

Badin vorbi calm și cu răceală, așa cum vorbea la el în cabinet:

— A-a, atâta tot? Păcat că nu m'ai urmărit și tu ca răposatul Theladze: ai fi avut de aflat mai multe! Până și Serghei Ivaghin știe mai multe decât tine... Uite-l e aici, Serghei Ivaghin: el ți-ar putea povesti lucruri interesante... Numai că el nu se poate hotărî, rușinos cum e, să facă scandal. După cum vezi, gelozia e întotdeauna mioapă.

Serghei, zguduit și distrus, fără să-și ia ochii dela Badin, se străduia să strige ceva șfichiuitor și cu neputință de ocolit, ca un plesnet de biciu. Făcu un

pas spre Badin, dar se întoarse apoi dintr'odată către Jidchi. Incepură să-i tremure buzele şi, făcând un gest cu mâna, ieşi în fugă din odaie.

Din spre munţi sufla vântul de Nord-Vest, şi văzduhul, între mare şi crestele stâncoase, era neînchipuit de străveziu, dens, de adâncimi cereşti, şi îmbibat de soare. Iar deasupra golfului, ca nişte uriaşe trâmbe miţoase, aruncate parcă de coşuri nevăzute de fabrică, pluteau norii. Deasupra oraşului, norii se strujeau în fulgi şi pluteau în vrafuri străvezii spre culmile îndepărtate. Acolo, îndărătul oraşului, pe culmi, se îngroşa pâcla toamnei. Numai pe povârnişurile munţilor pălălăiau pete de foc, care lunecau pe coastele abrupte, se stingeau în trecători şi iarăşi se aprindeau în râpele de calcar. Marea fumega neguroasă, ca bântuită de viscol, potolită ca un râu fără valuri, iar între dig şi cheiuri, şi lângă cabotajele oraşului, aerul tot se învăpăia de panglicile aprinse ale curcubeelor. Lângă masivele de beton, explodau valurile în vârtejuri, biciuind cu stropi plumburii casele.

Ca întotdeauna, Serghei o porni pe trotoarul cheiului, cu capul gol: vântul îi flutura şuviţele pe frunte şi ele îl loveau peste obraz. Vâjiitul şi vuietul vântului îl duceau spre oraş, şi el păşea uşor, fără nicio sforţare, fără să simtă vreo greutate în picioare. Din spre partea cealaltă a străzii, se târau spre el trecători singuratici, gârboviţi sub suflarea aspră a vântului, şi el nu le vedea chipurile, ci doar şepcile, ca nişte plăcinte mototolite, şi capetele femeieşti, îmbrobodite strâns în năframe călduroase.

Lângă zidurile de piatră ale cabotajelor, se legănau caiacele turceşti şi bărcile de pescari, împungând văzduhul cu fusele catargelor lor legănate.

...De ce a venit el la Comitetul regional de partid? Numai ca să aibă prilej să-i arunce în obraz lui Badin cuvinte cumplite. Şi după toate astea, a tăcut? Cine mai are nevoie de vorbele lui? Şi, de fapt, ce mai putea el spune, după Ciumalov. Asta să-l fi mânat din oraş, în cartierul portului, silindu-l să se lupte cu vântul de Nord-Vest? Nu, la altceva se gândea: la

tatăl său! Il căutase îngrijorat zilele astea. Tatăl său nu mai dă pe la bibliotecă, şi unde o fi locuind — Serghei nu ştie. Nu demult Verocica îl găsise undeva pe Serghei şi, şi când îi vorbise, tremura toată şi nu-şi mai lua ochii plini de lacrămi dela el.

— Serghei Ivanâci!... Dacă ai şti!... Eu nu pot să... E un om surprinzător!... E bolnav, Serghei Ivanâci... foarte rău bolnav... Zace pe podeaua goală... I-am adus aşternut... şi el... şi el nu vrea...

Nu-i oare tot una ce-are să se aleagă de tatăl său? Viaţa cerne necontenit, fără greş, făcând o colecţie al cărei proces este de neclintit. Unde e locul lui, al lui Serghei, în această uriaşă operă a istoriei? Poate că va fi strivit, sau poate că sufletul său va deveni la fel cu al preşedintelui Badin? Loviturile anilor acestora sunt atât de puternice şi zilele sunt atât de necruţător de crâncene, încât rănile vechi, nevindecate încă, sângerează mereu, şi fiecare ceas ce trece îţi lasă noi răni. Nu-i oare tot una ce-are să se aleagă de el, când fiecare clipă îl solicită să i se dea cu toată fiinţa, în întregime? Trebue să muncească, nimic altceva decât să muncească. Fie şi o viaţă monotonă, de zi de zi. Viaţa asta monotonă nu e doar visul, transformat într'o aspră prestaţie de muncă? Dacă-l vor reintegra în partid sau dacă nu-l vor reintegra, n'are nicio importanţă; asta nu-i va schimba lui soarta! Trebue să muncească, atât — să muncească. El e legat prin legături indisolubile de întregul univers, de toată omenirea.

...Fata de pe punte trecuse prin sufletul lui şi-i rămăsese pe vecie în inimă. Unde o fi ea acuma? Nu e oare tot una? Uite, Polea Mehova. Prinsese rădăcini în sufletul lui, cu vioiciunea şi cu freamătul ei, şi cu toate ceasurile acelea de noapte, când el şedea de veghe la căpătâiul ei. N'are să mai fie în rând cu Jidchi, cu Cibis şi Badin... n'o să mai fie nici cu Luhava şi nici cu Daşa deopotrivă. Gleb îşi va face drum în viitor, ca un om al istoriei, ca învingător... Dar şi el, Serghei, e o forţă; este şi el tot o verigă, necesară în lanţul marilor înfăptuiri...

Jos, sub zidul înalt al masivelor, plescăiau şi bufneau necontenit valurile, şi săreau în sus, bubuind asemenea havuzelor verzi ale fântânilor ţâşnitoare. La picioarele zidului, se afla o platformă înaltă pentru acostarea şalupei, şi crestele valurilor umezeau mereu betonul, şlefuindu-l. La marginea platformei, chiar lângă zid, zăceau mormane de alge marine şi de gunoaie, cu scoici, raci de mare şi meduze. Dincolo de estacadă, unde vântul rotea vârtejuri mari de praf, Serghei privi în jos şi se opri.

Chiar lângă zid, rezemat de grămada de gunoaie şi de alge, zăcea leşul micuţ al unui prunc. Căpşorul îi era strâns într'o băsmăluţă albă şi picioarele în ciorăpei; mâinile nu i se vedeau: îi erau înfăşate în scutece... Cadavrul era proaspăt şi micul chip de ceară părea calm şi plin de viaţă, de parcă ar fi fost doar adormit. Aici, între cabotaje, era linişte, şi valurile clipoceau, venind unul spre altul, respinse de furtună. De ce o fi cadavrul pruncului acestuia atât de grijuliu aşezat pe alge? Al cui e oare acest prunc? Nu s'a răcit pe el încă atingerea caldă a mâinilor mamei: se simte şi în băsmăluţa asta — şi în mânuţele lui înfăşate, şi în ciorăpeii mititei bine întinşi pe tălpile dolofane... Serghei îl privea, fără să-şi poată lua ochii dela el, şi i se părea că acuşi pruncul îşi va deschide frumos ochişorii, îl va privi lung, şi-i va zâmbi. De unde vine oare acest copilaş, această jertfă umană care-i săgeta inima cu atâta durere? De pe un vapor scufundat? Svârlit în mare de o mamă înnebunită?...

Serghei stătea aplecat deasupra micului cadavru şi nu-şi mai putea lua ochii dela el. Trecătorii se apropiau curioşi, se uitau la copil şi plecau numaidecât mai departe. Mormăiau nedesluşit, întrebându-l ceva pe Serghei, el însă părea că n'aude şi nu-i vede când se apropiau. Stătea aşa, privindu-l în tăcere. Cu ochii plini de durere, de mirare şi de tristeţe. Şi nu-şi auzea nici măcar glasul lui, rostind:

— Aşa şi trebue să fie... Tragedia luptei... Ca să te poţi naşte din nou, trebue să mori...

4

VALURILE

In turnul cu schelărie ajurată stătea alături de Gleb, Jidchi şi Badin, pe lângă membrii Comitetului de uzină, şi directorul Kleist. Cu toate astea, Gleb se simţea singur, căci toate aceste mulţimi nenumărate tălăzuiau şi clocoteau, înflorite ca nişte lanuri de floarea soarelui, pretutindeni, cât puteai cuprinde cu ochii.

La picioarele turnului arde o fâşie lungă, roşie, şi la dreapta şi la stânga : sunt rugurile steagurilor roşii. Şi turnul pălălăeşte tot din pânzele roşii : drapelul celulei se revarsă peste balustrada înaltă şi picurii mari ai franjurilor cad pe deasupra altor steaguri peste mulţime. In partea cealaltă, unde stau Jidchi şi Badin, mai e un steag — steagul sindicatului muncitorilor din construcţii, iar dedesubtul parapetului se revarsă torentul bogat al unei pânze purpurii şi literele albe şi mari care-o smălţează seamănă cu nişte flori de primăvară.

„NOI AM INVINS PE FRONTURILE RAZBOIULUI CIVIL ŞI VOM INVINGE ŞI PE FRONTUL ECONOMIC !"

Mulţimile foesc şi se frământă ; e o vâltoare de basmale roşii, de feţe oacheşe ori blonde, de şepci şi de chipie, peste care fâlfâie, ca nişte aripi mari, placardele lozincilor. Indărătul lor nu se mai văd mulţimile, dar mai departe izvorăsc tot alte şi alte mulţimi, care văluresc în necontenită mişcare. Pe marginea râpei, pe stâncă, alte şi alte mulţimi. Se leagănă mulţimi şi pe coastă şi pe povârnişurile muntelui — mai sus, tot mai sus ; iar sus de tot se văd alte steaguri şi placarde roşii, ca o semănătură de maci. Şi se vede cum, de jos, din văgăuni, tot curg şi iar curg la nesfârşit masse de oameni. Acolo, departe, fanfara intonează un marş, iar aici e o forfotă uriaşă şi un vuiet de necuprins.

Ziua senină, răcoroasă şi chihlimbărie ca de toamnă şi tot ca toamna cu sclipiri de soare printre neguri, şi cu zările apropiate ca ale toamnelor. Gleb se uita la munţi şi la cer: acolo, sus, cânta elicea unui avion nevăzut şi funigei de mătase pluteau în azur, tremurând ca o pulbere opalină.

Gleb îşi încleşta pumnii pe vergelele de fier ale balustradei şi nu-şi putea stăpâni tremurul picioarelor, care-l sleia de puteri. De unde mai izvorăşte atâta amar de lume? Aici, şi fără asta, sunt adunaţi vreo douăzeci de mii de oameni şi tot vin şi iar vin coloanele, fără de sfârşit. Iată-le, la o distanţă de o jumătate de verstă, cum se răspândesc pe panta brună a colinei, printre pietre şi tufe, cum se varsă în massa comună şi cum se târăsc tot mai sus şi mai sus. In felul acesta, s'ar putea îmbrăca tot muntele cu massa asta omenească, până sus în vârf...

Indărătul turnului, puţin mai la dreapta, foarte aproape, stă în poziţie de repaus regimentul de ostaşi roşii. Şi el a stat aşa cândva, cât să tot fie deatuncea? Acum e însă aici: iarăşi muncitor la uzină. Uzina! Câte lupte pentru ea, câte puteri cheltuite! Şi iat-o acum, uzina, voinicul năzdrăvan din poveşti, un adevărat uriaş! A fost un cadavru, nu e mult de-atunci — grămadă de gunoaie şi ruine, cuib de şobolani! Şi uite, acuma, cum îşi hurue motoarele Diesel, cum îi vuesc cablurile încărcate cu electricitate, cum joacă roleurile pe ele şi cum zăngănesc, mergând, vagonetele! Mâine-şi va începe zarva şi, răsucindu-şi pe osia ei prima uriaşă cisternă, cuptorul rotativ şi de îndată din huiduma asta de coş înalt până'n cer vor începe a se învălătuci nori cenuşii de praf şi de abur.

Nu merită oare toate acestea ca nenumăratele mulţimi de oameni să vină şi să se bucure laolaltă de victoria comună? Ce însemnează el, Gleb, în mijlocul acestei mări de oameni?... Oho, ce forţă! Sunt aceia care, cu lopeţi, târnăcoape şi ciocane spintecaseră muntele, deschizând drum vagonetelor planului înclinat. Asta s'a întâmplat astă primăvară, într'o zi tot atât de senină şi de însorită ca şi aceasta. Atunci s'a vărsat primul tribut de sânge. Acum oraşul e bogat în lemne

şi aici, iată, e totul gata pentru punerea uzinei în funcţiune. Cât sânge e în această mare armată a muncitorilor ! ? Sângele acesta are să-i ajungă uzinei pentru multă vreme... Lucrează transporturile. Va lucra şi „Sudostal". Vor începe a hurui şi morile cu aburi ! Parcă puţine-s pâraiele de munte prin partea locului, şi nu s'ar putea adică instala turbine ?

Au fost odată nopţi şi zile de lupte crâncene, când moartea plutea pe deasupra capetelor : atunci tremurase pentru viaţa lui şi se gândise la Daşa. Ce mult e de-atunci, şi cât de departe şi neînsemnate sunt toate acestea acum !... Daşa... Nu mai e nici urmă de ea : s'a înnecat în mulţimi, n'ai cum s'o mai găseşti ! Toate acestea au rămas inutile şi îndepărtate ! Nici el nu mai există ; există numai massele entuziaste ! In inimă, el le simte miile de inimi !... Clasa muncitoare, republica, marele şantier al vieţii noi... Ei, lua-ne-ar dracu', noi ştim să suferim, e drept să ne şi bucurăm !...

— Ciumalov !

Lângă Gleb stătea Kleist, palid, sever, cu ochi uscaţi.

— Herman Hermanovici !... Prietene !...

Kleist se întoarse cu spatele spre el şi porni spre celălalt colţ al estradei, clătinându-şi şapca, nemulţumit de el.

Steagurile şi placardele parcă se legănau şi tresăreau, toate. Cântece şi glasuri spintecau văzduhul, şi, sub picioarele lui Gleb, podeaua de lemn a turnului se cutremura. Incepuse dansul în ritmul strigătorilor şi al bătăilor din palme.

Se vedea cum se surpă bucăţi de rocă şi cum alunecă pietrişul dealungul coastei stâncoase.

Loşac avea de toate câte-i trebue unuia care lucrează la secţia de lăcătuşerie : şi chipul tipic, şi cocoaşa, şi şapca îngrăşată de straturi străvechi de slin. Gromada se chircea ca scuturat de ducă-se pe pustii. Chipul îi era galben, cu o roşeaţă ca de febră pe pomeţii în unghiuri tăioase. Spinarea şi umerii i se ridicau până deasupra urechilor şi parcă se rupea în bucăţi de atâta tuse. Loşac îşi trase şapca peste ochi şi-l bătu pe Gleb cu palma pe umăr.

— Cap ai avut, nu glumă. Aşa mai înţeleg şi eu. Uzina e pusă pe roate...

Iar Gromada, sufocându-se de tuse, îşi încorda toate puterile, ca să strige tare şi cu importanţă în glas:

— Intocmai, tovarăşi!... Intrucât noi am dat o realizare splendidă, eu pur şi simplu nu-mi mai simt picioarele... Tovarăşe Ciumalov... păi dacă ai fi... Eh! Tovarăşi... aici e totul... şi peste tot... şi aşa mai departe...

Gleb nu mai putea sta locului; ar fi vrut să se pogoare din înălţime drept în această mare de capete, ar fi vrut să strige cât îl ţine gura, până ce-şi va pierde suflarea... Tot una e ce-ar face, dacă poate suporta calm clipele acestea. Iată cu ce-a trăit el în gând de-a-lungul acestor luni de zile. Şi acum totul e adunat aici, într'o singură forţă...

Se apropie de Badin şi de Jidchi şi-i întrebă, ca între altele:

— Ei, ce ziceţi? Incepem, băieţi?

Badin lăsă să-i alunece privirile reci pe faţa lui Gleb şi răspunse, întorcându-se în altă parte:

— Da, e timpul să începem, Ciumalov! Am să vorbesc eu mai întâi un sfert de oră, şi pe urmă vii tu... vorbeşte-le aşa ca să le meargă la inimă... Şi pe urmă, dai imediat semnalul.

Jidchi îl luă pe Gleb pe după umeri:

— Ehei, Ciumalâci! Dragul meu... Rău îmi pare că mă despart de tine!...

— Nici nu mai vorbi de asta, prietene, că mi se rupe inima. Cum am trăit noi! Ce muncă am dus noi laolaltă! Nu se poate să pleci, Jidchi sub niciun motiv... Plec la centru să stărui...

Badin, rece şi închis, se îndepărtă până spre balustradă şi Gleb, îndurerat, simţi din nou în el pe duşmanul lui neîmpăcat.

Jos, pe şosea, tot mai veneau coloane dese, cu steaguri în frunte, iar îndărătul lor cântau fanfarele, cutremurând văzduhul, şi răsunau pe platformele cenuşii de beton, cântecele şi tropotul paşilor de dans.

... Iată, ăsta e omul cu care el nu-şi găseşte loc pe acelaşi pământ. Badin se sprijinea cu mâinile de balus-

tradă şi umerii i se înălţau până mai sus de ceafă. Se uita în jos, la mulţimi, şi în muşchii lui mustind de sănătate, în chipul cum îşi întorcea, ager, capul, în izolarea lui calmă şi nepăsătoare, era conştiinţa propriei lui forţe, mândria şi gravitatea unui conducător de oameni.

„Carierist !“ ...

Gleb îşi strânse dinţii până peste pragul durerii.

... Nici până azi nu poate să uite ce-a trăit el atunci, la Casa Sovietelor !

Puţină vreme după plecarea Daşei la Polea, Gleb, în trecere pe acolo, a dat şi pe la ele, să vadă cum o mai duc în duet, ea şi Polea. Coridorul era pustiu ; penumbra melodioasă şi somnolentă (pe scară, de-asupra uşii orologiul bătu ceasurile unsprezece din noapte). Glasurile răsunau înnăbuşit şi intim dindărătul uşilor odăilor locuite. Undeva, parcă foarte departe, se auzea zăngănitul unor vase de ceai şi vuiet de primuse.

La capătul coridorului se vedea tulbure, pe zid, un dreptunghi de lumină. Era uşa larg deschisă a odăii lui Cibis.

In odaia Poliei era linişte. Gleb n'apucă nici să bată : paşi repezi şi speriaţi lipăiră spre uşă (pe semne Polea era desculţă) :

— Ei, cine e acolo ?

Uşa se deschise brusc, cu toată puterea şi-l lovi în umăr.

— Ptiu, bată-te norocul să te bată ! Poţi să schilodeşti un om aşa... Ei, noroc, Polea !...

Mehova stătea în prag, palidă, orbită de spaimă.

— Gleb !...

— Da' ce-i cu tine fetiţa mea ?... Eu vin să te văd, şi tu te uiţi la mine ca la o dihanie... Ia spune-mi, ce mai faci, cum o mai duci ?... Nu te-am mai văzut demult... Dar Daşa unde-i ?

El făcu un pas spre Polea, şi-i întinse-o mână, vrând s'o îmbrăţişeze cu duioşie. Ea se muie deodată, şi se sprijini de uşorul uşii, zâmbind trist.

— Vai, Gleb !... Cum m'am speriat !... Daşa vine îndată... După toate prin câte am trecut, Gleb, parcă m'am... pierdut pe mine însumi... Era mai bine să nici

nu fi venit vreodată tu pe-aici. De ce nu mi-ai dat un sprijin cu o clipă mai devreme ? ... De ce totul a trebuit să iasă atât de absurd şi de îngrozitor?... Sunt bolnavă, Gleb. Să nu mai vii de-aci'nainte pe-aici : e prea chinuitor pentru mine... Parcă aş fi supravieţuit unei catastrofe şi m'ar fi scos strivită de sub dărâmături...

Stingherit, Gleb se uita la ea şi nu ştia ce să spună : Nu mai simţea faţă de ea nici duioşia pe care-o simţise în trecut pentru Polea, şi nici compătimire ; prea i se părea acum neputincioasă şi jalnică. Nu mai era în ea nimic din vechea vioiciune a femeiuştii cu cârlionţi blonzi.

— Trebue să plec, Gleb, să mă odihnesc şi să-mi adun puterile. Bărbaţii sunt nişte fiare înspăimântătoare, Gleb ! Am ajuns să mi se pară că în fiecare din voi stă un Badin... Pleacă, Gleb, te rog pleacă... Nu acum... mai târziu... în alte condiţii... De ce nu mi-ai dat atunci ce-am dorit ? Poate că nici nu s'ar fi întâmplat asta cu mine...

Zâmbea pierdută, speriată, şi în ochi îi luceau lacrimile.

— Uite-o şi pe Daşa !... Uite-o !... Ia-l iute de aici, te rog, Daşa, şi du-l cât mai departe...

Daşa îl apucă de umeri şi-l împinse din pervaz, iar uşa o închise apoi bine, cu multă grijă.

— Haide, hai să mergem, ostaşule ! Să ne plimbăm un pic şi să mai stăm de vorbă... Bine ai făcut că ai trecut pe aici !

In sufletul lui era numai amărăciune şi obidă, totuşi nu-şi putu ascunde bucuria pe care i-o dădea apropierea Daşei. Ii strângea uşurel degetele şi zâmbea.

— Ei, ia spune-mi Daşoc, când te văd iar acasă ? Altfel să ştii că-mi dau foc bârlogului şi mă mut aici.

Daşa nu-i răspunse deodată, şi în această scurtă clipă a tăcerii ei, Gleb îi văzu frământarea şi lupta din suflet.

— Deocamdată nu pomeni de asta, Glebuşca...

Lui, inima i se strânse, săgetată de durere şi abia îşi putu reţine un geamăt.

— Aşa. Am simţit eu asta mai demult... Am făcut doar pe proştii şi ne-am încurcat unul pe altul... Badin

ăsta e un ticălos şi un bandit! Dar las'că i-o fac eu lui, o să-i vină şi lui ceasul... V'a mâncat fripte — şi pe tine şi pe Mehova...

— Dar înţelege-mă odată, Gleb; nu putem continua în felul ăsta... De ce să ne otrăvim viaţa? Adu-ţi aminte: fiecare noapte a noastră tu o transformai într'un chin! Eu, aşa, nu pot! Vreau să trăesc într'alt chip, într'un chip nou. Ia-mă aşa cum sunt. Numai de o dragoste ca asta am eu nevoie. Mie, tu mi-eşti drag tot, şi nu-mi pasă ce-ai făcut când erai fără mine. Tu însă nu mă respecţi, mă calci în picioare. Nu pot aşa. Iar pe Badin mai lasă-l în pace: Badin n'are niciun amestec aici...

— Daşa, eu, acum, îs ca un câine vagabond... Mi-am zidit tot sufletul în uzină. Noi toţi trăim numai ca să trăim, doar pe jumătate!... Am să plec iar în armată...

Daşa, zâmbind duios, îl mângâie pe piept.

— Ei, avem să ne mai chinuim un pic, Gleb, mai avem de suferit. Ce poţi face, dacă aşa au ieşit lucrurile ?Va veni vremea şi ne vom construi o viaţă nouă... Toate astea se vor mistui, se va domoli totul şi avem să chibzuim cum să ne ducem viaţa şi cum să legăm nodurile, unde s'au rup... Doar nu ne despărţim defel, Gleb. Avem să fim mereu unul în văzul celuilalt, avem să fim veşnic împreună...

Cu durere, cu furie, îi aruncase atunci Gleb mâna, şi-o pornise către ieşire. Nas în nas dăduse cu Badin, stând în uşa odăii lui şi uitându-se la dânsul. Stătea ţeapăn, în scurta lui de piele lucioasă, cu mâinile vârîte adânc în buzunare!

— Intră, Ciumalov! Tot n'ai fost tu niciodată pe la mine! Vreau să-ţi vorbesc dela suflet la suflet.

Gleb îi stătea faţă în faţă şi nu-şi putea lua ochii de pe chipul lui. Degetele sale crispate căutau spasmodic ceva pe centiron, la şold, în tocul revolverului, şi nu se mai putea opri.

— Nu cauţi exact unde trebue! Revolverul e la locul lui, poţi să nu te nelinişteşti: tocul e bine închis.

Şi în privirea lui din ultimele clipe, în pupilele tulburi, Gleb desluşi limpede cum arde flacăra nestinsă a urii. Badin se întoarse încet, înstrăinat brusc, şi porni

cu pas greoi spre fundul odăii lui. Sub ceafa lui bombată, rasă, se mişcau la fiecare pas, elastice, umflăturile muşchilor.

Daşa îl luă uşurel pe Gleb de braţ, şi-l conduse pe coridor.

— Hai, du-te, du-te, dragul meu, du-te, Gleb... Am să vin eu la tine... Viu neapărat... chiar mâine viu... Du-te şi linişteşte-te...

... Uite, şi acum ceafa rasă a lui Badin îl sfidează provocatoare pe Gleb, de sub căciula lui de Cuban. Ceafa asta parcă singură cere să fie ochită !

... Jidchi stătea în faţa lui Gleb şi îşi umfla nările, ascunzându-şi râsul...

— Ce-i cu tine ? Ai asurzit ? Ce te-a apucat ?

Şi-l târî către parapetul platformei.

Trecu mult până ce mulţimile îşi aflară locul, până se stinse vuietul glasurilor, ca al unei mări furtunoase ce se domoleşte treptat. Tăcură cântecele corurilor şi fanfarele tăcură şi ele.

Vorbi Badin : vorbea rece, răspicat, oficial !

Parcă se poate reda ce vorbea de obicei Badin ? Spunea tot ce trebue să se spună într'o zi de sărbătoare : era vorba şi despre puterea sovietică, şi despre noua politică economică, şi despre construirea socialismului, şi despre tovarăşul Lenin şi despre Partidul Comunist Rus, şi despre clasa muncitoare... Iar când trecu la ceea ce era principal, iată ce s'a întipărit din spusele lui în mintea lui Gleb :

— ... Şi iată, una din victoriile noastre pe frontul economic — o victorie uriaşă, supraomenească — este punerea în funcţiune a uzinei noastre, acest gigant al republicii. Voi ştiţi, tovarăşi, cu ce a început lupta noastră. Astă primăvară, cu forţe organizate, noi am dat prima lovitură de târnăcoape şi ciocane în aceste straturi de rocă ale muntelui. Şi prima noastră lovitură ne-a dat planul înclinat şi combustibilul. De-atunci, muncitorii n'au mai slăbit ciocanele din mâini şi, lovitură după lovitură, au făurit viaţa şi întregul sistem complicat al acestei colosale construcţii. In această zi, ziua celei de a patra aniversări a Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie, noi sărbătorim noua noastră

victorie pe frontul revoluţiei proletare. In lupta clasei muncitoare, ea îşi scoate la iveală organizatorii şi eroii săi. Oare pot uita massele noastre muncitoare numele luptătorului, al ostaşului roşu, care şi-a pus fără preget viaţa în slujba marei cauze a revoluţiei, oare pot uita ele numele tovarăşului Ciumalov ? Şi aici, pe frontul muncii, el e acelaşi, care a fost şi pe câmpurile de bătălie...

Mai departe, nu mai desluşi nimic. Parcă muntele s'ar fi urnit din loc şi s'ar fi prăvălit cu grohot cumplit asupra lui Gleb. Urlet, ţipăt, murmur, cutremur de pământ... Turnul tremura şi se legăna, ca o colivie de sârmă. Jos sub el, undeva, în multe alte părţi, bubuiau iarăşi şi iarăşi alămurile fanfarelor.

— Vorbeşte... e rândul tău la cuvânt, Ciumalov !

Gleb, palid,buimăcit, îngâna cuvinte ciudate, se înneca, dădea din mâini şi râdea din inimă.

La ce să mai vorbească, dacă totul e limpede şi fără vorbe ? Lui nu-i mai trebue nimic. Ce înseamnă viaţa lui, când nu e decât un firicel de praf în oceanul acesta al vieţilor omeneşti ? La ce să vorbească, când limba şi glasul lui n'au ce căuta aici, stupide şi nemernice cum sunt ? El n'are vorbe şi n'are viaţă, în afara acestor masse.

Gleb nu-şi mai amintea ce-a vorbit. I se părea că glasul i-a fost slab, fragil, surd, când de fapt vorbele sale, întărite de ecou, răsunaseră puternic deasupra muntelui :

— ... Nu e un merit al nostru, tovarăşi, că ne zbatem să ne creem economia noastră socialistă... Asta ne este voinţa, asta este lupta noastră... Asta suntem noi... noi toţi... într'un singur suflet. Şi dacă eu sunt erou, atuncea toţi suntem eroi... Şi dacă noi nu ştim să ne înălţăm forţele până la eroism, atunci merităm toţi să fim daţi în brânci afară ! Un lucru am să vă spun, tovarăşi : noi vom face tot, vom crea totul din temelii — la asta ne chiamă partidul şi Lenin al nostru ! Dar dacă am avea printre noi cât mai mulţi tehnoruchi ca inginerul Kleist, şi dacă am avea şi condiţii favorabile, atunci am putea face isprăvi de care să se minuneze o lume întreagă ! Noi am pus tot ce-am avut mizând pe

sângele nostru, şi cu sângele nostru am aprins întreg globul pământesc... Şi acum, căliţi în foc, noi ne punem toate nădejdile în muncă... Mâinile şi minţile noastre... nu din pricina sforţării făcute, nu, ci de dorul unei noi munci... Noi construim socialismul, tovarăşi, şi ne construim cultura noastră... Inainte, spre victorie, tovarăşi !...

Gleb zmulse steagul roşu şi-l flutură pe deasupra mulţimii. Şi în aceeaşi clipă munţii hăuliră cu vuiete metalice şi văzduhul se învălătuci în vârtejuri... Mugeau sirenele — una, două, trei... toate împreună şi fiecare pe alt glas, şi tobele bubuiau să se spargă. Şi parcă nu sirenele mugeau, ci munţii, stâncile, oamenii, halele şi coşurile uzinei.

Redactor de carte: Dichter C.; Tehnoredactor: V. Iliescu; Corector: Corbuleanu S.

Dat la cules 13.I.1953. Bun de tipar 27.III.1953. Tiraj 20.000+150. Hârtie semivelină ediţiuni 59 gr./mp. Ft. 84×108/32. Coli editoriale 18,27. Coli de tipar 21,25. Preţul unui exemplar broşat. 6,51 lei, legat 9,15 lei. Comanda 5. A. 03216. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8. Pentru bibliotecile mari indicele de clasificare 8 S—31.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Casa Scânteii „I. V. STALIN", Bucureşti R. P. R.

Lei 9,15